

Saamaka - Holansi

A a

a, [a] 1^{PERS VNW} hij; zij; het; 3e persoon enkelvoud. | a hanse het is mooi; a ta duumi hij slaapt. ANT: an; HYPO: aa. 2^{VZ} bij; op; in; aan; uit; per; naar; om; te; door middel van (indien gevolgd door een naamwoord dat niet begint met a). | a bedi in bed; a kilo per kilo; a liba omhoog, per maand; a fo yuu om vier uur.

a₂ [á] 1^{VNW} Zie: an. 2^{WW} Zie: abi.

aa, [aá] AFK 1daar. Zie: ala. 2hij/zij/het heeft. | aa tyina het is verboden. HYPE: a; »: a abi; »: aabi.

aa₁ [áá] AFK Zie: aan.

aaa₂ [áaa] xx oké; goed; ter uitdrukking van instemming: het is in orde; gezegd om duidelijk te maken dat men de woorden van de gesprekspartner begrepen heeft.

aaa₁ [aáa] IDEO als reactie op iets dat men niet weet; weet ik veel. SYN: uhoo; tetide.

aabi₂ [aábi; aá] AFK Zie: aa₂.

aabi₁ [áábi; áá] AFK Zie: aan.

aai [aái] IDEO ja; uitdrukking van bevestiging. | ai, mi go ko kaa ja, ik ben al geweest. ANT: nono. SYN: ya

aan [áán; áá] AFK hij/zij/het heeft niet. | aan ten hij heeft geen tijd; aan toobi het is niet bezwaarlijk/erg. Zie ook: naa₃; »: aanbi; »: aa; »: an abi; »: aabi

aanbi [áánbi; áán; áá] AFK Zie: aan.

aba [ába; hába] 1^{AZ} overkant; tegenover. | lio aba aan de overkant van de rivier. 2^{WW} over(steken); overzetten. | aba lio de rivier oversteken; koti aba oversteken; tei aba overnemen; waka aba di booki over de brug lopen. HYPO: koti aba; HYPO: aba wata. »: haba

abaaka [abaaka] ZN 1menstruatie; ongesteldheid. | de/go na abaaka menstrueren. SYN: faagi; do. 2schoppen (kleur van het kaartenspel). Zie ook: abaakasikopu.

abaakasikopu [aʔaakasikópu] ZN schoppen; kleur van het
kaartspel. »: **abaaka**; »: **sikopu**

Abaisa [aʔaísa] ZN clannaam.

abaleti [aʔaléti] ZN katapult. | suti abaleti .

Abena [aʔéna] xx Zie: **Abenasitonu**.

Abenasitonu [aʔénásítónu] ZN Abenaston; dorp tussen Amakakonde en
Kaayapaati. »: **Abena**

abende [aʔéndé] ZN stelt. | waka na abende steltlopen, op stelten lopen.

abi [ábi; á] WW hebben. »: **a**

abii [aʔíi] IDEO beleefde manier om aan te geven dat men aanwezig is. »: **yee**

abilansi [abilánsi] ZN ambulance.

abiti [aʔíti] BW een beetje; een poosje. | du wansondi abiti een beetje, een
poosje. HYPO: **abiti moo**.

abokiki [aʔokíki] ZN Zie: **abotyityi**.

aboma [aʔoma] ZN boa.

abombiyete [aʔõmbíyete] ZN onrijpe palmvrucht. »: **bombiyete**

abonkini [aʔõnkíni] ZN soort boom, gebruikt als brandhout.

abosikele [aʔosíkele] ZN krekkel.

abotyityi [aʔotyítyi] ZN kieteling. | mbei wansembe abotyityi iemand
kietelen. »: **abokiki**; HYPO: **mbei abotyityi**

adaaun [adaáũŋ] ZN zandwesp.

adaaya [adaáya] ZN soort pan.

adamkaa [adamkaa] ZN Zie: **adamkala**.

adamkala [adamkala; adamukala; adamkaa] ZN libel. »: **adamukala**; »: **adamkaa**

adamukala [adamukala] ZN Zie: **adamkala**.

adantamataka [adántámataka] ZN soort gerecht met rijst en pinda.

adantifi [adántífi] ZN tandpasta.

adatu [adatú] ZN soort godheid.

Adawai [adáwái] ZN dorp tussen Lesipaansi en Gunzi.

adikpokpo [adikpókpo] ZN Zie: **dikpokpo**.

adingo [adĩŋɔ] ZN garnaal.

adobaakonyo [adobáakǒnyǒ] ZN zakdoek.
adoboite [adoboíte] ZN 1waaghals. 2soort aap.
adokofo [adokofó] ZN geheime uitgang. SYN: **azogodo**
adomito [adómítǒ] ZN Zie: **adomto**.
adomto [adómǒtǒ; adómítǒ] ZN vlinder. SYN: **azobitoto**; »: **adomito**
adonke [adǒnké] ZN soort dans.
adoopiye [adoopíye] ZN soort zangvogel.
adoya [adóya] ZN kruidachtige plant.
adumawewe [adumáwewe] ZN hondenvlo.
aduu [aduu] IDEO klanknabootsing voor omarming.
adyaansi [adyáãnsi] ZN Zie: **adyainsi**.
adyabee [adyabɛɛ] ZN verwijt. | da/paati adyabee verwijten.
adyadya [adyádyá] ZN aangebrande of uitgedroogde korst.
adyainsi [adyáãnsi; adyáãnsi] ZN spin. HYPO: **adyainsiwosu**. SYN: **anasi**; »: **adyaansi**
adyainsiwosu [adyáãnsiwósu] ZN spinnenweb. HYPE: **adyainsi**; HYPE: **wosu**.
adyanga [adyāngá] ZN soort banaan.
adyankola [adyānkóla] ZN sprinkhaan.
adyeena [adyeená] ZN soort gifslang. SYN: **takutatai**
adyeesima [adyeésima] ZN dwerggeest. SYN: **bakulu**.
adyi [adyi] ZN 1soort rood-zwarte boompit. 2soort bordspel. **adyiboto**.
adyiboto [adyiǒtó] ZN speelbord met uitholling. **adyi**.
adyike [adyiké] ZN hert. SYN: **dyanga**. SYN: **dyangafutu**
adyina [adyina] ZN rijst (uit de stad).
adyinamoto [adyínámǒtǒ] ZN smaakversterker.
adyinatapu [adyinatapú] ZN jute(zak).
adyindya₂ [adyíndya] ZN gember. HYPO: **adyindyawata**.
adyindya₁ [adyĩndyá] ZN (boom)stekelvarken.
adyindyawata [adyíndyáwáta] ZN gemberbier; gingerale. HYPE: **adyindya**.
adyo [adyo] ZN rouwplechtigheid. | puu adyo rouwafsluiting.
adyoisi [adyóisi] ZN afscheidsgroet. | da adyoisi afscheid nemen.
adyomina [adyómina] ZN Zie: **madyomina**.

afandesi [afãndési] ZN wanorde.

afeematutu [afeematutú] ZN soort blaasinstrument.

Afiikan [Afiikán] ZN 1Afrika. | kumutu na Afiika afkomstig zijn uit Afrika. 2Afrikaan(s). | Afiikan Konde Afrika; Afiikan nenge Afrikaan.

afiingi [afiíngi] ZN soort cassavespijs. SYN: apiti.

afinu [afinu] ZN klaveren; kleur van het kaartspel.

afofio [afofío] ZN fluitsignaal. HYPO: mbei afofio; boo afofio.

afoombogadu [afõómbogádu] ZN kruidachtige plant.

afu [áfu] 1BN half; gedeeltelijk. Zie: hafu. 2AFK moeten; dienen te. »: abi fu.

afudaki [afudáki] ZN Zie: hafudaki.

afukati [afukáti] ZN 1advocaat. 2avocado; soort vrucht.

afunyafuunya [afũnyãfũũnyã; fũnyãfũũnyã] ZN (zaad)pluisje. »: funyafuunya

aga [ága] ZN Zie: haga.

agadawede [agadáwede] ZN zwaluw.

agadye [agadyé] ZN soort aap.

again [agãíng] ZN tijgervis; soort vis. SYN: gede; pendefisi

agama [agama] ZN kameleon; soort hagedis. agamatongo; agamatongowasiwasi.

agamatongo [agamatõngõ] ZN soort wesp. | soort wesp. agama.

agamatongowasiwasi [agamatõngõwásiwási] ZN soort gele wesp. agama.

agasa [agása] ZN Zie: agasameku.

agasameku [agásámekú] ZN bijnaam voor krab. »: agasa

agaun [agãúng] ZN

agba [agba] ZN kin. agbapau.

agbasupaabi [agbaásupaabi] ZN schoteltje.

agbada [agbadá] ZN soort steekvlieg.

agbagaa [agbagaa] ZN Zie: agbagala.

agbagala [agbagala; agbagaa] ZN soort geweer. agbagalabangi. »: agbagaa

agbagalabangi [agbagalabãngi] ZN vouwstoel; klapstoel. agbagala.

agbagba [agbágbá] ZN het dragen van een last op het hoofd zonder die vast te houden. † **tya sondi na agbaba** iets op het hoofd dragen zonder die vast te houden.

agbagomaka [agbagómaka] ZN soort doornige liaan.

agban [agbǎŋ] ZN aarden kom.

agbapau [agbapáú] ZN kaakbeen. **agba**.

agbaun-ndeku [agbǎúń-ndeku] ZN kruidachtige plant.

agbo [agbó] ZN struisvogel. **agbopau**.

Agbo [agbo] ZN clannaam. † een lid van de Agbo clan.

agbonengetatai [agbo-néngétátái] ZN soort liaan.

agbopau [agbópáú] ZN kruidachtige plant. **agbo**.

agida [agida] ZN soort grote drum.

ago [agó] ZN 1knoop. † **lusu wan ago** een knoop losmaken, ontwarren. Zie ook: **tai ago**. 2gewricht. HYPO: **agofutu**; **agomau**. 3stengelknoop; knobbel. HYPO: **tyeni-ago**. 4klont(er); korrel. HYPO: **tai ago**.

agofutu [agófútu] ZN hiel. HYPE: **ago**.

agofutuwoyo [agófútúwóyo] ZN enkelgewricht.

agole [agolé] ZN Zie: **agolelalu**.

agolelalu [agolélalú] ZN kleine okra. »: **agole**

agomau [agómáũ] ZN elleboog. HYPE: **ago**.

agondyee [agõndyεé] ZN eikel; penis zonder voorhuid. SYN: **akaben**

agoo [agóo] IDEO uitroep van schrik.

agu [águ] ZN Zie: **hagu**.

agulu [agulú] ZN baksteen; bouwsteen.

aguma(uwii) [aguma(uwíi)] ZN soort bladgroente.

aguya [agúya] ZN naald. **aguyabaaku**; **aguyafisi**.

aguyabaaku [agúyábááku] ZN oog van een naald. † **mi ku i o pasa na aguyabaaku** ternauwernood aan een dreigend gevaar ontkomen. **aguya**.

aguyafisi [agúyáfisi] ZN soort vis. **aguya**.

ahaa [ahaa] xx Zie: **ahala**.

ahaaa [ahaaa] xx Zie: **ahalala**.

ahaakpakpa [ahaakpákpa] ZN Zie: **ahalakpakpa**.

Ahabu [ahábu] ZN Arabier. SYN: **Alabi**.

ahala [ahala; ahaa] ZN steunbalk; stutbalk; een gevorkte tak of lastdrager. »: **ahaa**

ahalakpakpa [ahalakpákpa; ahaakpákpa] ZN kakkerlak. »: **ahaakpakpa**

ahalala [ahalala; ahaaa] ZN duizendpoot. »: **ahaaa**

ahedihedi [ahedihédi; hedihédi] ZN fijnkorrelige rijst. »: **hedihedi**

aho [ahó] ZN landbouwwerktuig met gekromd blad om de grond los te hakken. **ahomaubonu**.

ahomau [ahómáũ] ZN schouder; bovenarm. HYPO: **ahomaubaka**; **ahomaubonu**.

ahomaubaka [ahómáúíbáka] ZN schouderblad. HYPE: **ahomau**.

ahomaubonu [ahómáúíβónu] ZN sleutelbeen. **aho**; HYPE: **ahomau**.

ahonyon [ahõnyõŋ] ZN rijstsoort.

ahume [ahũmɛ] ZN fontanel.

ahun [ahún] ZN gras. SYN: **gaasi**

ahwa [ahwa] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

ahwain [ahwáín] ZN grimas; mummeling. HYPO: **puu ahuain**

aiti [áíti] TELW acht. **aititeni**.

Aiti [aití] ZN Haiti(aans).

aitidei [áítídéi] ZN 1 week; achtste dag. | di **aitidei** u **wansondi** acht dagen na een gebeurtenis. 2 vrouwplechtigheid op de achtste dag van overlijden.

aititeni [áítíténi] TELW tachtig. **aiti**.

aka [áka] WW Zie: **haka**.

akaa [akáa] ZN ziel.

akaamaka [akaamaká] ZN soort doornige klimplant.

akaawo [akaawó] ZN poes; kant.

akaba [akabá] ZN deel van een korjaal voor het bevestigen van een buitenboordmotor.

akaben [akabɛ̃ŋ] ZN eikel; penis zonder voorhuid. SYN: **agondyee**.

Akadeimisi [akadéímísi] ZN Academisch Ziekenhuis.

akala [akala] ZN 1 offerkreet. Zie ook: **madyomina**; **kala**. 2 soort gebak.

akami [akamí] ZN soort vogel.

akamikini [akamíkini] ZN kruidachtige plant.

akande [akāndé] BW Zie: kande.

akata [akata] ZN steunkussen bij het dragen. | tai akata kruiselings plaats.

akataasi [akátáasi] ZN termietenheuvel.

akatakamia [akatakamíã] ZN geestesziekte. SYN: siki-a-hedi; hedikamia; poi-hedi; hedi.

akatakamiamia [akatakamíãma] ZN geestesziekte. SYN: siki-a-hedima; hedikamiamia; poi-hedima; hedima.

akatapalulu [akatapalulú] ZN soort plant.

akebenu [akebenú] BN geel.

aki [akí] BW hier; deze. | aki ku ala hier en daar; ko aki hier komen; de aki hier zijn; sai aki hier zijn; di daka aki deze dag; wan u dee daka aki één dezer dagen, binnenkort. ANT: ala.

akiiko [akiikó] ZN knik; scharnier; gewricht. HYPO: akiiko-u-mau; akiiko-u-futu. »: kiiko

akiiko-u-futu [akiikó-u-fútu] ZN kniegewricht. HYPE: akiiko.

akiiko-u-mau [akiikó-u-máũ] ZN handgewricht. HYPE: akiiko.

akisi [ákisi] WW Zie: hakisi.

Akisiamau [akísiamáũ] ZN dorp aan de Piki Lio, tussen Asindohopo en Dangogo.

akoki [akokí] ZN soort boom, met besachtige vruchten.

akomu [akomú] ZN soort aal.

akomulabu [akomúlábu] ZN kruidachtige plant.

akoopina [akoopína] ZN geheimtaal; jargon; slang.

akotiakini [akótiakiní] ZN dwerggeest. SYN: bakulu.

akpalake [akpalaké] ZN soort ouderwets geweer.

akpana [akpana] ZN vuist(slag). HYPO: naki akpana.

akpasawatyi [akpasawatyí] ZN soort boom, gebruikt als brandhout.

akpo [akpó] ZN pijl met stompe punt.

akposokpa [akpósókpa] ZN wasklopper; slaghout; knuppel om het wasgoed schoon te kloppen of leemvloer plat te slaan.

akubagoun [akúbagōūn] ZN kruidachtige plant.

akubokubo [akubókúbo] ZN soort mier.

akuli [akulí; kulí] ZN Hindoestaan. »: **kuli**

akulipooda [akulípóóda] ZN kerriepoeder.

akumbu [akūmbú] ZN rotte vis. | hopo akumbu rotten.

akusuwe [akúsuwe] ZN soort knaagdier.

Akwaukonde [akwaúkóndɛ] ZN dorp tussen Gaan Seei en Bofokule.

ala, [alá; aá] BW daar; ginder. | sai ala daar zijn; di womi ala die

man. ANT: **aki**; HYPO: **faala**; **naala**; Zie ook: **de**. »: **aa**

ala, [ála] ONB VNW alles.

Alabi [alábi] ZN Arabier. SYN: **Ahabu**

Alabikonde [alábíkóndɛ] ZN Midden-Oosten.

aladati [áládáti] BW Zie: **alafudati**.

alafudati [áláfudáti; áládáti] BW ondertussen; inmiddels; al die tijd. »: **aladati**

alagisa [alagisa] ZN brandrups.

alala [alála] ZN soort vogel.

alampia [alāmpía] ZN soort vis.

alandya [alándya] ZN soort citrusvrucht.

alankupi [alánkupi] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

alanti [alānti] ZN joker; speelkaart in een kaartspel.

alasa [alásá] ZN kruidachtige rotsplant.

alasiawata [alásiawáta] ZN glazen bord.

alazitiki [alazitíki] ZN Zie: **eilasitiki**.

alatu [alátu] ZN bosrat.

alatakapepe [alátúkákápépe] ZN soort peper(plant).

alatulabu [alátúlábu] ZN kruidachtige plant.

Alebina [alebína] ZN Albina, grensplaats in Oost-Suriname.

aleiden [aléidɛŋ] ZN aanrijding.

aleke [aleké] ZN soort dans.

alekesoola [alekesóóla] ^{ZN} rijstsoort.
alenbo [alénbo] ^{ZN} regenboog.
alengisi [alēngísi] ^{BN} paars.
alesansi [alesánsi] ^{ZN} benzine.
alesingo [alesīngó] ^{ZN} soort dans.
aletilisi [aletilísi] ^{ZN} elektriciteit.
aletilisifaya [aletilísífáya] ^{ZN} 1lamplicht; elektrisch licht. 2elektriciteit.
alia [alía] ^{ZN} soort dier.
alibi [alibí] ^{ZN} 1peulvrucht. 2nier.
alibialibi [alibíalibi] ^{ZN} kruidachtige plant. ^{SYN:} komatisangu
aligbe [alígbe] ^{ZN} draaikolk.
alikipoto [alikipótɔ] ^{ZN} regenworm.
alimion [alimióŋ] ^{ZN} aluminium.
alisi [alísi] ^{ZN} rijst. | wan mau alisi een bundel rijstaren; wan taka alisi een rijstaar. alisifania; alisifou; alisigoun; alisikakisa; alisimbii; alisipapa; alisipau; alisisii; alinitaka; alisiwoyo; matualisi; pindaalisi.
alisifania [alísífánía] ^{ZN} rijstmeel. alisi.
alisifou [alísífóu] ^{ZN} soort motvlinder. alisi.
alisigoun [alísigōũn] ^{ZN} rijstveld. alisi.
alisikakisa [alísíkákísa] ^{ZN} 1zemel. alisi. 2akker van de naoogst.
alisimbii [alísimbíi] ^{ZN} rijstpelmolen. alisi.
alisipapa [alísípápa] ^{ZN} rijstpap. alisi.
alisipau [alísípáu] ^{ZN} rijsthalm. alisi.
alisisii [alísísíi] ^{ZN} rijstkorrel. alisi.
alisisua [alísisuwa] ^{ZN} 1rijstschuur; rijstvoorraad. 2voedselberg.
alinitaka [alísítáka] ^{ZN} het bovenste deel van een rijsthalm, waarin de korrels zitten. alisi.
alisiwoyo [alísíwóyo] ^{ZN} rijstkorrel. alisi.
alobi [alɔbi] ^{ZN} soort spel. » aloobi
alobiyoto [alɔbíyɔtɔ] ^{ZN} soort slingerplant.
alogohedi [alogohédi; alogoédi] ^{ZN} soort vis.

alonaago [alónaago] ZN kikkervisje.
alonka [alõnká] ZN bladruys.
aloobi [aloobi] ZN Zie: **alobi**.
aluasi [aluwási] VW al. SYN: **winsi**. »: **aluwasi**
Aluku [alukú] ZN Alukustam, een lid daarvan of het woongebied aan de
 Boven-Marowijnerivier.
alukutu [alukutú] ZN zuurzak; soort vrucht(boom).
Aluma [Alumá] ZN 1Duitsland. 2Duitser.
aluwasi [aluwási] VW Zie: **aluasi**.
aluwau [aluwáu] ZN soort boom, gebruikt als brandhout.
ama [áma] ZN Zie: **hama**.
amaido [amaidó] ZN soort vis. SYN: **seseguuse**
amaka [amáka] ZN hangmat.
Amakakonde [amakákõnde] ZN dorp tussen Pambooko en Abenasitonu.
amakapunya [amakapúnyã] ZN soort vogel.
amakudya [amakudyá] ZN Zie: **makudya**.
amame [amáme] ZN draagmier.
amana [amaná] ZN soort palmboom of de eetbare vruchten daarvan.
Amana [amaná] ZN plaats in Frans Guyana.
amanafatu [amanáfátu] ZN soort palmolie.
amanagaide [amãnagaide] ZN Zie: **amandagaide**.
amanama [amanáma] ZN iemand die terugkeert uit Frans Guyana.
amanapada [amanapáda] ZN soort peddel.
amanda [amánda] ZN soort fruitboom of de eetbare vruchten daarvan.
amandagaide [amãndagaidé] ZN draagmier. »: **amanagaide**
amangongo [amãngõngó] ZN bijnaam voor hond.
amanya [amãnyã] BW morgen. HYPO: **oto-amanya**; **oto-amanya-a-**
baka; HYPO: **amanya-ndeti**; HYPO: **amanyamamate**; HYPO: **amanyasapate**.
amanyamamate [amãnyãmãmãte] BW morgenochtend. HYPE: **amanya**.
amanya-ndeti [amãnyã-ndéti] BW morgenavond; morgennacht. HYPE: **amanya**.
amanyasapate [amãnyãsápate] BW morgenmiddag. HYPE: **amanya**.

ambe [ámbe; ãmbé; mbé] VR VNW **1**wie. | fu ambe? ; ambe disi/dide? ; na ambe? ; fu ambe hedi? ; ambe da i? ; ambe ku ambe wie allemaal. SYN: **andi**. Zuitroep van verbazing, bewondering, verontwaardiging of verbijstering. SYN: **ee**, »: **mbe**; »: **mbeee**

ambei [ámbei] ZN Zie: **hambei**.

ambolo [ãmbolo] ZN soort hagedis.

ambulu [ãmbulú] ZN boomkikker.

Ameekan [Amëékán] ZN **1**Amerika. **2**Amerikaan(s).

ameekooli [amëékóoli] ZN petroleum.

aminitikotu [aminítikótu] ZN snelkookpan.

amolupai [amólupái] ZN bijnaam voor jaguar.

amonika [amóníka] ZN harmonica.

amonimo [amónímɔ] ZN Zie: **monimo**.

amooma [amóómá] ZN kruidachtige plant.

ampi [ãmpi] ZN Zie: **ampifaya**.

ampifaya [ãmpifáya; ãmpi] ZN **1**popmuziek. **2**apparaat om grammofoonplaten af te spelen. »: **ampi**

amusoi [amusói] ZN soort bladgroente.

an, [án; á] PERS VNW **niet**; hij/zij niet; derde persoon enkelvoud negatief. | an ke hij wil niet; an toobi het geeft niet; hen an o pasa ; de taa faan musu fika duumi ; de an hanse ze zijn niet mooi; dee sembe an ke de mensen willen niet. »: **a an**; Zie ook: **me**; **ma**; **ya**; **wa**; **wan**. ANT: **a**; »: **a**

an, [án] AFK Zie: **andi**.

anakita [anákitá] ZN soort mier.

anakitapu [anakitapú] ZN jute(zak).

anangaito [anãngáitó] ZN soort vogel.

anasi [anasi] ZN **1**spin. | di anasi mbei wosu a mi wosu de spin maakte een web in mijn huis. SYN: **adyainsi**; HYPO: **anasiwosu**; **anasitatai**. **2**kramp; tinteling. | anasi kisi wansembe kramp krijgen. **3**elektriciteit. **4**internet. HYPO: **anasibiifi**. **5**echo; naklank.

Anasi [anasi] ZN mythische spin.

anasibiifi ^{ZN} e-mail; internet. ^{HYPE:} anasi.

anasitatai [anasitatái] ^{ZN} spinnenweb; spinrag. ^{HYPE:} anasi.

anasiwosu [anasiwósu] ^{ZN} 1spinnenweb. 2elektriciteitcentrale. 3internetcafe.
^{HYPE:} anasi.

andelu [ãndélu] ^{ZN} (vinger)ring.

andelufinga [ãndélúfínga] ^{ZN} ringvinger. ^{HYPE:} finga.

andi [ãndí; ándi; ãní; ãń] ^{VR VNW} 1wat; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | andi disi/dide? wat is dit/dat?; andi pasa? wat is gebeurd?; andi du i? wat is met je gebeurd?; andi ku andi wat allemaal. ^{HYP:} andi
mbei; » an. 2uitroep van verbazing, bewondering, verontwaardiging of verbijstering. ^{SYN:} ambe. »: ani

andi mbeibaka [ãndí mbéíbáka] ^{IDM} waarom; om wat, om welke reden, met welk doel.

andiwe [ãndíwɛ] ^{IDEO} uiting van verbazing.

andole [ãndolé] ^{ZN} soort vogel.

anfolopu [ãnfólópu] ^{ZN} envelop.

anga [ánga] 1^{WW} Zie: hanga. 2^{ZN} Zie: hanga.

angisa [ãngísa; hãngísa] ^{ZN} hoofd-, hals of heupdoek. »: hangisa

angooki [ãngoóki] ^{ZN} augurk; soort groente.

angu [ãngú] ^{ZN} soort rijstgerecht.

angukuyee [ãngúkúyéɛ] ^{ZN} grote opscheplepel zonder steel (van kalebas).

angula [ãngula] ^{ZN} (lenden)gordel; tailleband.

angupau [ãngúpáu] ^{ZN} roerspaan.

ani [ãní] ^{VNW} Zie: andi.

Aniiti [aniíti] ^{ZN} Evangelische Broedergemeente. | Aniiti Keiki de protestantse kerk.

aniitiputu [aniítiputu] ^{ZN} breigaren; wol. | wan bolu aniitiputu een bol wol.

animbei [ãnímbéi; ãńmbéi] ^{AFK} Zie: andi mbei.

anmbei [ańmbéi] ^{AFK} Zie: andi mbei.

anse [áanse] ^{BN} Zie: hanse.

ansi [ánsi] ^{ZN} Zie: hansi.

anso [ánsɔ] ^{BN} Zie: **hanso**.

Anso [ánsɔ] ^{ZN} **Meerzorg**, plaats in Commewijne.

antene [ánténē] ^{ZN} **antenne**.

antyoni [ántyɔni] ^{ZN} **ruiten**; kleur van het kaartspel.

Antyoni [ántyóni] ^{ZN} Zie: **Atyoni**.

anyumaa [ányũmáa; nyũmáa] ^{ZN} **soort vis**. ^{SYN:} **pataka**. »: **nyumaa**

apa [ápa] ^{ZN} **appel**. »: **eisiapa**

apaiti [apáíti] ^{BN} **apart**; **bijzonder**; **speciaal**; **uniek**; **afgezonderd**; **raar**. | **wan apaiti sondi iets bijzonders**; **buta wansondi apaiti iets apart zetten**; **wan apaiti fasi op een bijzondere/rare/speciale manier**. ^{HYPO:} **na apaiti**.

apaki [apakí] ^{ZN} **opbergbakje met deksel voor zout, vis en vlees**. ^{HYPO:} **satuapaki**.

apali [apali] ^{ZN} **(smeer)zalf**.

apani [apaní] ^{ZN} **soort afscheidspel**. | **da wansembe apani** ; **apani fika ku wansembe** .

apankani [apánkáni] ^{ZN} **(konings)arend**; **adelaar**. ^{SYN:} **gwanini**.

apantea [apántéya] ^{ZN} **kuit**. »: **pantea**

apeesina [apeesína] ^{ZN} **sinaasappel**.

Apeesina Dan [apeesína dāŋ] ^{ZN}

apeesinawata [apeesínawáta] ^{ZN} **sinaasappelsap**.

apenkusu [apēnkusu] ^{ZN} **soort zoete drank, gemaakt van suikerrietsap**.

apindyapindya [apĩndyapĩndya; pĩndyapĩndya] ^{ZN} **wasknijper**. »: **pindyapindya**

apintii [apĩntii] ^{ZN} **soort drum**.

apisi [apisí] ^{ZN} **soort boom, gebruikt als timmerhout**.

apiti [apití] ^{ZN} **soort (cassave)spijs**. ^{SYN:} **afiingi**

apitidombo [apitídómbɔ] ^{ZN} **meelballetje**. ^{HYPE:} **dombo**.

apodo [apodo] ^{ZN} **soort palmvrucht of het sap paarse sap daarvan**.

apodosii [apodosíi] ^{ZN} **soort palmvrucht**.

apoketa [apokéta] ^{ZN} **soort boom, gebruikt als timmerhout**.

apolousu [apolóusu] ^{ZN} **applaus**. | **naki apolousu** .

apoonto [apõõntɔ] ^{ZN} **soort banaan**.

apoopia [apoopía] ZN soort vis.
apoteiki [apotéiki] ZN apotheek.
apuku [apukú] ZN Zie: **apunku**.
apunku [apũnkú; apukú] ZN bosgeest. »: **apuku**; »: **gadu**
asakpaa [asákpáa] ZN bovenbeen.
asamaka [asamaká] ZN schedel. SYN: **hedibonu**.
asankula [asãnkúla] ZN cellulitis; striae; (zwangerschap)striem.
asapakaa [asapakáa] ZN Zie: **sapakaa**.
asau [asaú] ZN 1poetsdoekje. 2soort boom, gebruikt als timmerhout.
Asaubasu [asaúbásu] ZN dorp aan de Piki Lio, tussen Dyuumu en Bendekonde.
asaupau [asaúpáu] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.
aseinsente [aséínsente] ZN soort schouderdoek.
asekedein [asekedéĩŋ; asekedéĩŋ] ZN schilderij; foto. »: **sekedein**
asi [ási] ZN 1as; spil. HYPO: **mote-asi**. 2paard. Zie: **hasi**. 3aas (speelkaart).
asigmatulili [asigímatúlili] ZN soort vogel.
Asigoun [ásigõũn] ZN Zie: **Hasigoun**.
asiika [asiíka] ZN soort krab.
asikandyele [asikándyele] ZN sterretje; wonderkaars; soort vuurwerk.
asikendi [asikéndi] ZN soort gordeldier.
asila [asila] ZN okra. SYN: **lalu**.
asimikandye [asimíkándye] ZN Zie: **asubikandye**.
asin [asín] ZN azijn.
Asindohopo [Asĩndóhópo; Asĩndóópo] ZN Asidonopo; residentie van het stamhoofd, tussen Bendekonde en Akisiamau aan de Piki Lio. SYN: **Gaamakonde**; »: **Asindoopo**
Asindoopo [asĩndóópo] ZN Zie: **Asindohopo**.
asointabaku [asõĩntábáku] ZN kruidachtige plant.
asonuma [asónuma] ZN citroengras. SYN: **situungaasi**.
asooboni [asoóboní; asoóbonú] ZN bijnaam voor stier.

asubikandye [asubíkándye] ZN klein soort
 duif. »: **asimikandye**; »: **asumukandye**

asukufinga [asukufínga] ZN soort bacove.

asumaipa [asúmaípa] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

asumukandye [asumúkándye] ZN Zie: **asubikandye**.

asumukuu [asumukúu] ZN soort knaagdier.

atamakai [atamakái] ZN soort hagedis.

ate [até] ZN soort klimplant of de vrucht daarvan.

atee [atɛɛ] ZN soort bladgroente. SYN: **bokeee**.

atekuteku [atekúteku] ZN **hikken**. | mbei atekuteku **hikken**. »: **tekuteku**

atengutengu [atɛngútɛngu] ZN het hinkelen. | mbei
 atengutengu **hinkelen**. »: **tengutengu**

ati [áti] ZN Zie: **hati**.

atingimeku [atíngimékú] ZN soort vogel.

ationfutu [atiónfútu] ZN crawlslag; wijze van beweging die men toepast bij
 het zwemmen. | **naki ationfutu** .

atiti [atíti] ZN sprinkhaan.

atosikoyo [atɔsikoyó] ZN kruidachtige plant.

atotoito [atotoító] ZN Zie: **totoito**.

atukumau [atukumáũ] ZN soort palmboom of de eetbare vruchten
 daarvan. »: **tukumau**

atyawa [atyawá] ZN goudhaas.

Atyoni [atyóni; ãntyóni] ZN plaats bij Pokingoun. »: **Antyoni**

avatete [avatéte] ZN Zie: **vatete**.

aviate [aviaté] ZN piloot.

avion [avión] ZN vliegtuig. SYN: **opalani**.

aviongoun [avióngõũn] ZN airstrip; vliegveld; landingsbaan. SYN: **opalanigoun**.

aviti [aviti] ZN met aarde verzwaarde valconstructie om dieren te vangen.

avo, [avɔ] ZN schouderdoek die als rouwkleed wordt gedragen.

avo, [avó] ZN grootouder.

Avobaka [avóbáka] ZN Afobaka: plaats in Brokopondo.

Avobakapasi [avóbákápási] ZN de weg van Paranam naar Afobaka.

awa [awá] IDEO ja.

awaa [awaá] ZN soort palmboom of de eetbare vruchten daarvan.

awaa [awáa] BN eindelijk; nu; niet eerder dan. † a dou awaa eindelijk is hij er. ANT: **kaa**.

Awa Dan [awaá dāŋ] ZN waterval in Gaan Lio.

awaafatu [awaáfátu] ZN soort palmolie.

awaamuyekonda [awaámúyékónda] ZN kruidachtige plant.

awaapuya [awaapúya] ZN otter.

awali [awalí] ZN soort buideldier.

Awana [awaná] ZN 1 naam van een Saramakaclan. 2 zijkreek van de Surinamerivier. † Piki Awana .

awandai [awāndai] ZN Zie: **wandai**.

awanzei [awānzéi] ZN soort vogel met lange staart.

awasa [awasá] ZN soort dans. HYPO: **saka awasa**.

awenu [awenú] ZN 1 boa. **awenugadu**; **watawenu**; SYN: **gaantatai**. 2 de bezielende kracht van de boa constrictor.

awenugadu [awenúgádu] ZN de geest van de boa constrictor. **awenu**.

awinsi [awínsi] VW Zie: **winsi**.

awoo [awoo] ZN oud. † awoo sondi .

awoogoun [awoogóúŋ] ZN braakliggende akker. ANT: **nyunyugoun**

ayasamakalua [ayasámakaluwá] ZN soort hagedis. »: **yasamakalua**

ayon [ayóŋ] ZN ui. † weti ayon knoflook.

ayontatai [ayóntátái] ZN kruidachtige liaan.

azan [azāŋ] ZN haag van gele palmbladeren.

azangana [azáŋaná] ZN onderbeen.

azanpau [azānpáu] ZN (dorps)poort van gele palmbladeren.

azema [azéma] ZN mythische verschijning.

azian [azíāŋ] ZN energie; bezieling; levenskracht.

azo [azó] ZN brandnetel.

azobene [azóbénē] ZN soort boom of de eetbare vruchten daarvan.

azobitoto [azɔbítɔtɔ] ZN vlinder. SYN: **adomto**.
azogidi [azogidi] ZN gesuikerde maïsmeele.
azogodo [azogodó] ZN geheime uitgang. SYN: **adokofo**.
azonkinyenye [azɔ̀nkínyěnyě] ZN vuurvlieg.
azonyenye [azɔ̀nyěnyě] ZN palmhart; jonge palmbladeren.
azowawa [azowáwa] ZN vonk. »: **zowawa**
azuuun [azũũũ] ZN soort vogel.

B b

ba [ba] WW scheppen (van vloeistof, korrels etc.). | **ba wata** water scheppen; **ba sundyu** vuil opvegen.
baa, [báa] ZN lachtergrond; reden. Zie: **baka**. 2klanknabootsing voor vast; stevig; klemvast; pakken; vastgrijpen; beetpakken. | **panya wansembe baa** stevig pakken.
baa, [baá] ZN koosnaam voor kleine jongen.
baa, [baa] IDEO intonatiewoord ter afsluiting van een mededeling of ter uitdrukking van berusting, toegeving of nonchalance. | **aai baa ja**, hoor!; **so de taki baa** dat is inderdaad wat ze zeggen; **u weki baa** goedemorgen, we zijn wakker, hoor!. HYPO: **aai baa**; Zie ook: **e**; **oo**.
baaa [baáa] ZN 1broer. | **gaan baaa** ; **piki baaa** ; **baaa ku baaa neven**; **tu baa mii neef**; **tu baaa mii** kinderen van twee broers of neven. 2zoon van oom of tante.
baaamii [baáámíi] ZN kind van broer of neef.
baafu [baafu] ZN soep.
baai [baái] 1BN breed; wijd. | **ko baai** breder worden. HYPO: **ku baai**. 2ZN breedte; wijdte. 3BN verbreden; breder maken/worden. | **baai wan pasi** een weg verbreden. ANT: **fitya**.
baaimatu [baáímátú] ZN Zie: **balimatu**.
baaimau [baáímáũ] ZN klap; de vlakke/platte hand. | **naki wansembe (ku)** **baaimau** met de vlakke hand slaan, iemand een klap geven; **ku baaimau** met de vlakke hand.

baaka [baáka] 1^{BN} zwart. | baaka kuma zonka zo zwart als roet; baaka ku weti zwart-wit. HYPO: **baaka piyoo**. 2^{WW} zwart maken/worden. 3^{ZN} rouw. | de/sindo a baaka .

baaka doti [baáká dóti] ^{ZN} zwarte aarde.

baaka piyoo [baáka píyoo] ^{BN} pikzwart. HYPE: **piyoo**; HYPE: **baaka**.

baakaalisi [baákáálísi] ^{ZN} zilvervliesrijst.

baakahansi [baákáhánsi] ^{ZN} zwarte mier; soort mier.

baakalaka [baákáláka] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

baakama₂ [baákama] ^{ZN} persoon die rouwt om een levenspartner.

baakama, [baakamá] ^{ZN} persoon met een donkere huidskleur. ANT: **wetima**.

baakapataka [baákápátáka] ^{ZN} soort vis.

baakapau [baákápáu] ^{ZN} soort boom, meestal gebruikt als brandhout.

baakatinde [baákátínde] ^{ZN} soort vogel.

baakatyati [baákátyáti] ^{ZN} soort jaguar.

baakauwii [baákáúwíi] ^{ZN} tayerblad; soort bladgroente. SYN: **tayauwii**.

baakawoyo [baákáwóyo] ^{BN} zwart; donker getint. | ku baakawoyo koosu in zijn nakie, geheel naakt.

baaku [baáku] ^{ZN} gat; hol; kuil; gleuf. | diki baaku een graf/gat graven; go a baaku grafdelver worden; fula baaku een gat maken; fendi wan baaku een gelegenheid vinden; . HYPO: **dedebaaku**; **mbetibaaku**.

baakuma [baákuma] ^{ZN} grafdelver.

baakuwata [baákúwáta] ^{ZN} 1waterput. 2bronwater.

baali [bááli] ^{ZN} Zie: **bali**.

baaligoun [bááligōŋ] ^{ZN} voetbalveld.

baalima [baalimá] ^{ZN} voetballer.

baana [baána] ^{ZN} banaan; bacove. | lepi baana een rijpe banaan; wan mau baana een kam bananen. SYN: **bakuba**.

baanda [bããndá] ^{WW} omstrengelen; omklemmen.

baantimaka [bããntimaká] ^{ZN} soort doornige plant.

baasa [baasá] 1^{WW} omarmen. | baasa wansembe duu iemand omarmen. 2^{ZN} omarming.

baasa duu [baasá duu] WW omarmen.

baasi, [baási] WW slaan (met de vlakke hand).

baasi, [baási] ZN blaas; ballon; bubbel; bobbel; gasbel; luchtbel; zeepbel.

baasia [baasía] ZN meloen. SYN: watambulu

baata [baatá] ZN balata; rubber.

baati [baáti] ZN bladzijde. | **yabi wan baati** een bladzijde omslaan.

baau [baáú] BN blauw.

babadua [baɓaɗuá] ZN kruidachtige plant.

babalai [babalai] IDEO klanknabootsing voor schrikken.

babau [baɓáú] BN naïef; dwaas; dom; zwakzinnig; debiel.

babauma [baɓáuma] ZN dwaas; idioot.

babi [bábi] WW plakken.

babili [babíli] ZN kapper.

babunu [baɓúnu] ZN brulaap.

babunufaka [baɓúnúfáka] ZN soort gras.

bada, [báɗa] WW zich druk maken; de moeite nemen. | **na bada** laat maar; maak je niet druk; doe maar geen moeite.

bada, [bada] BN breed; stevig; potig; fors(gebouwd); zwaargebouwd. | **wan bada** kiyoo een stevige kerel. ANT: tyetyeetye

bagabaga [bagabaga] IDEO klanknabootsing voor schudden (deel van) lichaam). | **seki sinkii bagabaga** het lichaam schudden.

bagasi [baɓási] ZN bagage. SYN: lai.

bagasima [baɓásima] ZN vrachtvaarder.

bai, [baí] (libatongo) WW Zie: bali.

bai, [baí] ZN aanspreekvorm voor boezemvriend.

bai, [baí] WW 1kopen; aanschaffen. | **bai wansondi** iets kopen; **bai pusipusi a saku** de kat in de zak kopen. 2schreeuwen; gillen. | **ambe ta bai ala?** wie schreeuwt daar?; **bai kai woloschreeuwen** om hulp; **bai lafu** ; **bai basia** ; **ne fu wansembe bai** ; **bai madyomina** een offer brengen; **bai taki/taa** ; **bai tuwe** woorden of geluid uiten; **bai wooo** juichen; **un mbeti ta bai de?** welk dier maakt dat geluid?. 3berispen; waarschuwen; vermanen. 4blaffen;

rinkelen; klinken; fluiten; piepen; loeien; geluid maken. | un mbeti ta bai so? welk dier maakt dat geluid?; fou ta bai/kanda vogels fluiten/zingen; yei wansondi bai het geluid van iets horen; pusipusi/dagu ta bai miauwen/blaffen; di telefon ta bai de telefoon rinkelt.^{HYP0}: dagubai. 5geluid; bepaalde klank die door een persoon, dier of zaak wordt voortgebracht.

baibo [baibó] ^{ZN} Zie: beibo.

baiki [baíkí] (libatongo) ^{ZN} Zie: baliki.

baikon [baikón] ^{ZN} balkon.

baikoso [baikoso] ^{ZN} bootvlonder.

Baikutu [baikutu] ^{ZN} dorp tussen Piki Pada en Banafoukondee.

baimatu [baímátu] (libatongo) ^{ZN} Zie: balimatu.

baisigi [baisígi] ^{ZN} fiets. | lei baisigi fietsen. ^{HYP0}: baisigibeli; baisigima.

baisigibanti [baisígíbánti] ^{ZN} fietsband. ^{HYPE}: banti.

baisigibeli [baisígíbéli] ^{ZN} fietsbel. ^{HYPE}: beli; ^{HYPE}: baisigi.

baisigima [baisígima] ^{ZN} fietser. ^{HYPE}: baisigi.

baka [báka; baka] ^{1ZN} achter; volgend; na. | tuwe baka da wansembe met de rug naar iemand toe. ^{HYP0}: luku baka; oto-amanya-a-baka; baka ku fesi; a baka; hai a baka; nya a baka; ^{HYP0}: bakase. ^{2ZN} rug; achterkant; achtergrond; reden; toekomst. | suku baka fu wansondi zoeken naar de diepere oorzaak of beweegreden. »: baa; Zie ook: bakaten; meni baka. ^{3^{WW}} bakken; braden; frituren; fruiten. | baka beee brood bakken. ^{4^{WW}} achterstellen; ophouden; benadelen; duperen; beletten door te gaan. | baka wansembe iemand achterstellen, duperen, benadelen. ^{SYN}: hai a baka.

Baka Foto [baka fóto] ^{ZN} West-Paramaribo.

bakaa [bakáa] ^{ZN} blanke; stedeling; Europeaan; persoon met een lichte huidskleur of iemand afkomstig uit de stad. ^{SYN}: wetibuba.

bakaadeesi [bakáádeési] ^{ZN} farmacon; modern, farmaceutisch geneesmiddel. ^{SYN}: datadeesi.

bakaafasi [bakááfási] ^{1ZN} precies. ^{2^{XX}} op maat.

bakaafeti [bakááféti] ZN oorlog.

bakaahuku [bakááhúku] ZN vishaak.

bakaakeeti [bakáákééti] ZN krijt.

bakaakoko [bakáákókɔ] ZN witte kastanje.

Bakaakonde [bakáákǒnde] ZN 1de stad. 2Nederland.

bakaakuutu [bakáákúútu] ZN rechtspraak.

bakaakuyee [bakáákúyéé] ZN metalen lepel.

bakaama, [bakáama] ZN gastarbeider die terugkeert uit de stad.

bakaama, [bakáama] ZN bezoeker uit de stad.

bakaamaiki [bakáámáiki] BN precies.

bakaamesi [bakáámési] ZN kunstmest. HYPE: mesi.

bakaapomba [bakáápóm̩ba] ZN stadsduif.

bakaasondi [bakáasōndi] ZN gadget; fantasieartikel; design; iets waarover is nagedacht; iets dat bewonderingswaardig is.

bakaatongo [bakáátngɔ] ZN Nederlands.

bakaawooko [bakááwóoko] ZN loonarbeid.

bakaawosu [bakááwósu] ZN huis (met kamers en ramen).

bakaawosumbeti [bakááwósúmbéti] ZN poes; kat.

bakabaana [bakabaána] ZN gebakken banaan.

bakadina [bakadína] ZN namiddag. † dii yuu bakadina 3 uur 's middags.

bakadoo [bakádóɔ] ZN achterdeur.

bakadyai [bakadyái] ZN achtererf; achtertuin. HYPE: dyai.

bakafisi [bakafísi] ZN gebakken vis.

bakafutu [bakáfútu] ZN hiel; omgekeerde richting of volgorde. † du wansondi a bakafutu in omgekeerde volgorde, herhalen; toona a bakafutu omdraaien en terugkeren.

bakafututatai [bakáfútútátái] ZN achillespees.

bakagangaa [bakágángáa] ZN nek. HYPE: gangaa.

bakagangaa-angisa [bakágángáa-ángísa] ZN halsdoek.

bakagogo [bakagogo] ZN achterste; achterlijf. HYPE: gogo.

bakahedi [bakáhédí] ZN achterhoofd.

bakama [bakamá] ^{ZN} achterban.
bakama [bákama] ^{ZN} moederkoek.
bakamatu [bákámátu] ^{ZN} achterland.
bakamau [bákámáũ] ^{ZN} de rug van een hand.
bakamaumotu [bákámáúmótu] ^{ZN} (pols)horloge.
bakamii [bákámíi] ^{ZN} nakomeling. | **dee bakamii** het nageslacht.
bakamindi [bákámíndi] ^{ZN} rug.
bakamindibonu [bákámíndíbónu] ^{ZN} ruggegraat.
bakane [bákanē] ^{ZN} achternaam; familienaam.
baka-nyanya [báka-nyānyā] ^{ZN} offerfeest ter afsluiting van de rouwperiode.
bakapindyauwii [bákápíndyáúwíi] ^{ZN} kruidachtige
 plant. ^{HYP0:} **bebakapindyapau**; **wetibakapindyauwii**.
bakapisi [bákápísi] ^{ZN} 1rest; restant; overschot. 2gevolg; consequentie.
bakase [bákase] ^{ZN} 1stuk oerwoud (acher het dorp) bestemd voor de jacht,
 landbouw, bosproducten etc. | **go a bakase** het oerwoud
 ingaan. ^{HYPE:} **baka**. 2achterkant.
bakasepasi [bákásépási] ^{ZN} bospad (naar o.a. landbouw- en jachtgebied).
bakasiki [bákásíki] ^{ZN} rugpijn.
bakasikou [bakasikóu] ^{ZN} naschool; na schooltijd.
bakaten [bákātēŋ] 1^{BW} achteraf; naderhand; later. 2^{ZN} toekomst. ^{HYP0:} **meni**
baka. »: **baka**
bakatoon [bákātōōŋ] ^{ZN} later; naderhand.
bakawili [bakawíli] ^{ZN} achterwiel.
bakawosu [bákáwósu; bákóósu] ^{ZN} achterhuis. ^{SYN:} **gogowosu**; »: **bakoosu**
bakayai [bakayái] ^{ZN} voorjaar; periode na nieuwjaarsdag.
bakayailiba [bákáyáílíba] ^{ZN} februari.
bakayau [bakayáú] ^{ZN} kabeljauw; bakkeljauw.
baki [báki] ^{ZN} bak; doos; container.
bakisi [bakisi] ^{ZN} fuik.
bakoosu [bákóósu] ^{ZN} Zie: **bakawosu**.
bakuba [bakúbá] ^{ZN} bacove; banaan. ^{SYN:} **baana**

bakubakakisa [ʔakúʔákákísa] ZN bananenschil.

bakubamii ZN bananenstek; afgesneden loot van een bananenplant.

bakulu [ʔakúlu] ZN dwerggeest. SYN: akotiakini; SYN: adyeesima

bala [balá] ZN 1broer van iemands vrouw. 2man van de zus van een jongen. 3vriend.

balaki [baláki] WW braken.

balala [balala] IDEO klanknabootsing voor uitgestrektheid. | yabi balalaa .

balata [balatá] ZN rubber.

Balen [balén] ZN dorp in Brokopondo.

bali, [balí] (basutongo) 1WW bezemen; aanvegen; stofzuigen. | bali wosu het huis schoonvegen met een bezem. »: bai. 2ZN vat; ton.

bali, [báli; bááli] ZN bal. | naki/pee bali voetballen; lai bali een doelpunt maken. »: baali

balihupu [balíhúpu] ZN hoepel; ijzeren band om een vat. »: balupu

baliki [balíki; báiki] (basutongo) ZN balk. »: baiki

balimatu [balímátu; baímátu; baáímátú] (basutongo) ZN regenseizoen. »: baaimatu; »: baimatu

balimatuliba [balímátúlíba] ZN juli.

balukpa [balukpá] BN door vuur aangetast.

baluma [balúma] ZN vlechtriet.

balupu [balúpu] ZN Zie: balihupu.

bamba, [bám̃ba] BN zogenaamd. | bamba a de ku siki hij is zogenaamd ziek.

bamba, [bãmbá] ZN doornige plant.

bambi [bám̃bi] ZN soort reptiel. SYN: sapakaa

banaamba [banããmba] ZN Zie: banamba.

Banafoukonde [banafóúkóndɛ] ZN dorp tussen Baikutu en Bekiyookonde.

banamba [banãmba; banããmba] ZN heupdans; buikdans. HYPO: koti
banamba. »: banaamba

banda, [bãndá] WW (om)klemmen. | banda wansembe/wansondi iemand of iets tegen zich aan klemmen.

banda, [bãnda] 1ZN overkant. 2AZ tegenover. | a di lio banda tegenover de rivier.

bandakiiki [bándákííki] ZN overkant van de kreek.

bandalio [bándalío] ZN overkant van de rivier.

bandawata [bándáwáta] ZN overkant van het water.

bandya [bãndya] 1AZ naast; naastgelegen; aangrenzend. | bandya ku
bandya naast elkaar; a wansondi bandya naast iets. 2ZN zijde; zijkant.

bandyabuka [bãndyabúka] ZN 1wang. 2rand; zijkant. | a di gown
bandyabuka aan de rand van de akker. HYPE: buka.

bandyakiiki [bãndyakiíki] ZN kreekoever.

bandyakotokoosu [bãndyakótókóosu] ZN schouderdoek.

bandyhalio [bãndyhalío] ZN rivieroever.

bandyamatu [bãndyamátu] ZN bosrand.

bandyamawata [bãndyamawáta] ZN feestmaaltijd.

bandyapapai [bãndyapapái] ZN ribbenkast.

bandyapapaibonu [bãndyapapáíbonu] ZN rib.

bandyapasi [bãndyapási] ZN zijkant van de weg.

bandyaposu [bãndyapósu] ZN de kortere, zijpilaar van een hut. Zie
ook: langaposu.

bandyase [bãndyasé] ZN zijkant.

bandyawata [bãndyawáta] ZN waterkant; oever. SYN: watabuka

bandyawosu [bãndyawósu; bãndyoósu] ZN zijkant van een huis. »: bandyoosu

bandyayesi [bãndyayési; bãndyeési] ZN zijvlak van het hoofd. »: bandyeesi

bandyeesi [bãndyeési] ZN Zie: bandyayesi.

bandyoosu [bãndyoósu] ZN Zie: bandyawosu.

bangati [bãngatí] ZN lies.

bangi [bãngi] ZN bank; kruk; zitmeubel. | naki bangi bakafutu boos weglopen.

bangulutu [bãngulútu] ZN bankroet.

bangunotu [bãngunótu] ZN vijftig cent.

banku [bãngu] ZN bank(instelling). | buta moni a banku sparen, geld op de bank
zetten.

bankubuku [bãnkúbúku] ZN bankboekje.

bankukaita [bãnkúkáíta] ZN bankpas; pinpas. HYPE: kaita.

bankupampia [bánkúpámpía] ZN bankpapier; door een bank verstrekt document.

banpasi [bánpási] ZN autoweg.

banti [bánti] 1ZN band; gordel. | di banti fula de band is

lek. HYPO: **wagibanti**; **baisigibanti**. 2WW ombinden; omgorden.

basa [basa] BN basaal; basic; elementair; onvolmaakt; krom; simpel; eenvoudig; vaag; onbestemd. | fan basa Saamaka gebrekkig Saamaka; a de basabasa het is basaal, simpel, vaag; .

basabasa [basabasa] BN stroef; moeizaam; ruw; onaf; gebrekkig; niet vloeiend. | fan wan tongo basabasa niet vloeiend; du wansondi basabasa moeizaam, niet vloeiend, niet mooi afgewerkt.

basi [bási] 1ZN baas. | . 2WW bevelen. | basi wansembe iemand bevelen.

basia [basiá] ZN opzichter; toezichthouder; assistent-dorpshoofd. | bai basia . HYPO: **dedebasia**; **muyeebasia**.

basiapau [basiápáu] ZN overerfelijke wandelstok.

basikaanu [basikaánu] ZN Zie: **masikaadu**.

basiti [básíti] WW barsten.

basoo [basóó] ZN bezem.

basoopau [basóópáu] ZN bezemsteel. HYPO: **pau**.

basoosu [basóóosu] ZN Zie: **basuwosu**.

basu [básu] vZ 1onder; beneden(waarts). | waka basu basu ; basu ku liba ondersteboven. ANT: **liba**; HYPO: **luku basu**; **a basu**. 2Zondergroei; alle planten die onder de bomen in een bos groeien. | koti basu weggappen van de ondergroei, als onderdeel van het openkappen van een stuk landbouwgrond. 3zakken; laten zakken. 4(om)laag; onderkant. | basu u wansondi de onderkant. ANT: **hei**; HYPO: **watabasu**; **gounbasu**; **tafabasu**.

Basu Foto [bású fóto] ZN Noord-Paramaribo.

basubee [básúbéé] ZN 1onderbuik; schaamstreek. 2Zonderkant.

basubuka [básúbúka] ZN stroomafwaarts. ANT: **libabuka**.

basubuuku [básúbúúku] ZN onderbroek. SYN: **ondobuuku**; ANT: **libabuuku**. SYN: **dyo ki**; **ondobuuku**

basufutu [básúfútu] ZN voetzool.

basuhansi [básúhãnsi; bású-ãnsi] ZN soort mier.

basukiiki [básúkííki] ZN kreekafwaarts.

basukoosu [básúkóósu] ZN ondergoed; onderkleding. ANT: [libakoosu](#); HYPE: [koosu](#).

basukununu [básúkúnunu] ZN bergafwaarts.

basulio [básúlío] ZN benedenrivier; benedenloop van een rivier. SYN: [basuse](#); ANT: [libalio](#).

basuliotongo [básúlíótǒngɔ; básútǒngɔ] ZN dialect van het Saramakaans. Zie ook: [libaliotongo](#). »: [basutongo](#)

basumatu [básúmátu] ZN oerwoud.

basumau [básúmáũ] ZN oksel.

basumaupuuma [básúmáũpúúma] ZN okselhaar. HYPE: [puuma](#).

basuse [básusɛ] ZN 1 onderkant. ANT: [libase](#). 2 stroomafwaarts. »: [bause](#). SYN: [basuli](#)

o

basutanda [básútánda] ZN ondertand; onderkaak.

basutongo [básútǒngɔ] ZN Zie: [basuliotongo](#).

basuwata [básúwáta] ZN onderwater. Zie ook: [watabasu](#).

basuwosu [básúwósu; básóósu] ZN 1 onderhuis. 2 kruipruimte. »: [basoosu](#)

bata [báta] ZN fles; pot (glas).

bataali [bátááli] BN gelijktijdig.

batabuka [bátábúka] ZN flesopening. HYPE: [buka](#).

batangaa [bátágángáa] ZN flessenhals.

batagogo [bátagogo] ZN bodem van een fles.

batata [batáta] ZN bataat; zoete aardappel/patat. | diki batata ; .

batatampa [bátatãmpa] ZN afsluitdop; afsluiting van een fles.

batatapiyoyo [batátápíyóyo] ZN grasluis.

bati [batí] WW 1 smakken. | bati buka smakken. 2 platslaan. | bati doti leemvloer platslaan.

bati buka [batí búka] WW smakken. HYPE: [buka](#).

batilei [batiléi] ZN Zie: [batulei](#).

batulei [batuléi] ZN 1 zaklamp. | batulei fatu/sai batterij. 2 batterij. »: [batilei](#)

batuleifatu [batuléífátu] ZN batterij.

batuleipeeli [batuléípééli] ZN batterijlamp.

batuleisai [batuléísái] ZN batterij.

batyau [batyáú] ZN soort (gezouten) vis.

bause [báuse] ZN Zie: **basuse**.

baya, [báya] 1 ZN aanspreekvorm voor jongeman. 2 IDEO uitroep van machteloosheid.

baya, [bayá] WW dansen. | bayama danser.

bayama [bayáma] ZN danser.

bazia [baziá] WW (af)dalen; (af)zakken; naar beneden gaan. ANT: **subi**.

be, [bé] WW Zie: **bee**.

be, [βε] ZN 1 rood. HYPO: **be nyaa**; HYPO: **bee**; HYPO: **be woyo**; HYPO: **be heii**. 2 rood kleuren.

be-agba [βε-agba] ZN soort vis.

be-ansi [βε-ánsi] ZN Zie: **behansi**.

bebakapindyapau [βεbakápíndyápáú] ZN kruidachtige plant. HYPE: **bakapindyauwii**; Zie ook: **wetibakapindyauwii**.

bebe, [βεβε] 1 BN zeer serieus, ernstig, dringend, acuut; spoedeisend. | a de a bebe het is zeer serieus. SYN: **tuutuu**; SYN: **maumau**. 2 ZN dooier; eigeel.

bebe, [βεβέ] 1 WW drinken; slikken; innemen. | bebe wan buka/gangaa een slokje drinken; bebe luku proeven; bebe peiki pillen slikken; bebe deesi medicijnen innemen; bebe soi de eed afleggen; bebe koloi de liefdesdrank innemen. 2 ZN borrel; drank. HYPO: **bebewosu**.

bebema [βεβéma] ZN drinker. SYN: **daanma**.

bebewosu [βεβéwósu] ZN kroeg. HYPE: **bebe**.

bebi [bébi] ZN bijbel.

bebibuku [bébiβúku] ZN bijbel.

bedaki [βédáki] ZN kerstfeest. | Bedaki ku Yai mini kerstweek; week van Kerstmis tot Nieuwjaar; nya bedaki Kerstmis vieren; pasa bedaki a wankamia ergens het kerstfeest vieren.

bedi [βédí] ZN bed.

bee, [βέε] ^{ZN} **1** buik; maag. | bee dendu in de buik; bee ta hati mi ik heb buikpijn; doso bee buikig; nya fuu bee zijn maag vullen; bee feen soi een bedorven maag hebben; ku hangi/fuu bee met een lege/volle maag. ^{SYN:} **gaantiipa**. **2** familie. **3** zwangerschap. | de ku bee zwanger zijn; bee ta nya di muyee ze heeft barensweeën; tuwe bee ; tei bee ; beemazwangere. ^{HYP:} **bee-nya**.

bee, [βée] **1** ^{WW} laten (ter uitdrukking van een wenselijkheid of aansporing). | bee de denda laat ze binnenkomen; tya ko bee mi si laten zien. **2** ^{VW} zodat. | hopo bee mi pasa opstaan zodat ik kan langgaan. ^{Zie} ook: **bem**,; **boo**,. »: **be**,

bee, [βεε] ^{BN} roodachtig. ^{HYP:} **be**,

bee, [βée] ^{ZN} soort kikker.

beedendu [βéédéndu] ^{ZN} **1** familie. **2** inwendig; maag; buik; in de buik. | beedendu siki darm- en maagklachten.

beee [βééé] ^{ZN} brood. | dee sembe dee a di bee de ta tuwe en a matu alleen zij die brood hebben kunnen het weggoaien, .

beewosu [βééwósu] ^{ZN} bakkerij.

beehati [βééháti] ^{ZN} buikpijn.

beei [βééi] **1** ^{WW} vlechten. | beei uwii het haar vlechten. **2** ^{ZN} bril. | bisi beei ; beei gaasi .

beekedi [βeekéédi] ^{ZN} kaalkop.

beekokoo [βéékókóo] ^{ZN} broodkorst.

beekule [βéékule] ^{ZN} diarree. | beekule kaka diarree.

beem [βéem] ^{AFK} ^{Zie:} **bee mi**.

beema [βéma] ^{ZN} zwangere.

beenki [βéénki] **1** ^{WW} ^{Zie:} **belenki**. **2** ^{ZN} ^{Zie:} **beinki**.

bee-nya [βéé-nyā] ^{ZN} (barens)wee. ^{HYP:} **bee**,

beepe [βeepé] ^{ZN} begraafplaats. ^{SYN:} **geebi**

beewe, [βeewé] ^{ZN} alpinopet.

beewe, [βεεwe] ^{ZN} soort boom, gebruikt als brandhout.

beewei [βeewéi] ^{ZN} (stink)zwam.

befaya [βɛfáya] ZN stoplicht; verkeerslicht; rood licht.

begi [bégi] 1^{WW} bidden. 2^{WW} vereren. 3^{WW} verzoeken om; vragen om; bedelen om. | **begi wansebe (a) wansondi** . 4^{ZN} gebed; verering.

behansi [βɛhánsi; βɛ-ánsi] ZN rode mier; soort mier. »: **be-ansi**

bei [béi] 1^{WW} begraven. ANT: **diki**. 2^{WW} wegzakken. | **bei a potopoto wegzakken in de modder**. 3^{ZN} begrafenis.

beibo [βɛiβó] ZN kastanje; broodvrucht; soort vrucht(boom). Zie ook: **nyamisibeibo**. »: **baibo**; »: **beebo**

beiboputu [βɛiβóputu] ZN bloemen van de broodvruchtboom.

beibowata [βɛiβówáta] ZN kleverig melksap van de broodvruchtboom.

beiki [βéiki] ZN berg.

Beiki [βéiki] ZN Berg en Dal, plaats in Brokopondo.

beinki [βéíŋki] ZN blik. »: **beenki**

beki [βéki] ZN plastic mand of bekken.

Bekiyookonde [βɛkiyóókóŋde] ZN dorp tussen Banafoukonde en Duwata.

belabu [βɛláβu] ZN soort slang.

beleki [beléki] ZN 1soort vat. 2inhoudsmaat (20 liter). | **tu beleki fatu twee vaten olie**.

belenki [beléŋki] WW blinken; glimmen. »: **beenki**

beli [béli] 1^{WW} (op)bellen; telefoneren. 2^{ZN} bel. HYPO: **baisigibeli**.

bem, [béŋ] AFK Zie: **bee mi**.

bem, [béŋ] IDEO klanknabootsing voor openenspringen, openmaken, opentrekken. | **yabi wan bata bem een fles opentrekken**. »: **bee**,

bembe, [βémbé] ZN postelein; soort bladgroente.

bembe, [βéŋbe] ZN kruidachtige plant.

bemiii [βɛmiíi] ZN draagmier.

bemiindyauwii [βɛmĩndyáúwíi] ZN kruidachtige plant. SYN: **sombo-uwii**

ben [béŋ] ZN (dwars)balk; bint.

Bendekonde [βéŋdékóŋde] ZN dorp aan de Piki Lio, tussen Asaubasu en Asindoopo.

bendi [béndi] ^{WW} 1buigen; krombuigen; een bocht
 maken. ^{SYN:} **gombo**. 2bukken. 3krom; gebogen. 4kromming; bocht.

Bendikwai [béndíkwái] ^{ZN} dorp tussen Gaantatai en Piki Seei.

Bendiwata [béndíwáta] ^{ZN} dorp aan de Gaan Lio, tussen Kampu en Ligolio.

benga [bēnga] ^{ZN} 1helling. 2inham.

benta [bēntá] ^{ZN} soort snaarinstrument.

benti [bēnti] ^{ZN} band; muziekgroep.

bese [bése] ^{ZN} kikker.

besensi [bēsénsi] ^{ZN} rooie cent.

besi [bési] ^{ZN} bus.

besima [besimá] ^{ZN} buschauffeur.

bete [bétɛ] 1^{BN} beter; niet meer ziek. | **moo bete beter**, superieur; **bete hafu iets beter**. 2^{BN} beteren; genezen; herstellen; beter maken. 3^{WW} beitel. 4^{WW} beitelten; met een beitel uithakken/bewerken.

beti [bėti] ^{ZN} lokaas.

beyen [beyén] ^{ZN} pannenkoek. ^{SYN:} **boun**.

bi [bi] ^{HLP WW} hulpwerkwoord ter vorming van verleden tijd. | **mi bi sindo ik zat**; **bi o waka zouden lopen**; **bi sa kule konden/ mochten rennen**; **mbi ta duumi ik sliep**.

bia, [biyá] 1^{WW} (ver)draaien; omkeren; wentelen; roteren; cirkelen; kolken; tollen; wervelen. | **hedi feen ta bia hij wordt duizelig**; **bia i si laten zien**; **woyo feen ta bia hij wordt duizelig**; **bia tongo zijn stem verdraaien**; **bia wan taki iemands woorden verdraaien, de zaak omdraaien**. 2^{WW} **duizelen**. | **hedi feen ta bia hij is duizelig**; **a ta bia mi hedi het duizelt mij**; **woyo feen ta bia hij wordt onwel**. ^{HYP:} **biahedi**; **bia hedi**. 3^{WW} **veranderen**; keren; kenteren. | **bia wata waterig worden**; **in water veranderen**. ^{HYP:} **bia wata**. 4^{WW} (op)rollen; wikkelen; krullen; krommen; omwentelen. | **bia wan tabaku een sigaret/wiet rollen**. ^{SYN:} **lolu**. 5^{WW} **afspelen**; door middel van apparatuur vertonen of ten gehore brengen. | **bia wan poku/felon/palati muziek/film/cd/dvd**

afspelen, afdraaien. SYN: **pee**. 6^{ZN} wending; ommekeer;

verandering. »: **biya**.

bia, [bía] ^{ZN} baard. HYPO: **limba bia**. »: **biya**.

Biaati [biááti] ^{ZN} Zie: **Biahati**.

biabia [biábiá] ^{WW} 1aarzelen. 2gedraaid. 3draaiing.

biafutu [biáfútu] 1^{ZN} X-benen. 2^{BN} X-benig. SYN: **namakini**; **katakini**; **katafutu**.

biagba [biagba] ^{ZN} soort vis.

Biahati [biáháti] ^{ZN} stroomversnelling bij Masia Kiiki. »: **Biaati**

biahedi [biáhédi] ^{ZN} misselijkheid; duizeligheid; zeeziekte;

wagenziekte. HYPE: **bia**; HYPE: **bia hedi**.

biatafa ^{ZN} draaitafel, apparaat om grammofonplaten af te spelen.

biawata [biáwáta] ^{ZN} draaikolk; kolkend water.

bidon [bidón] ^{ZN} olievat.

bifo [bifó] ^{BW} 1pas; nog niet lang; eerst; niet eerder dan. | eside bifo mi si en ik zag hem pas gisteren; amanya bifo a o dou hij komt pas morgen aan; mi ke si en bifo ik wil hem eerst zien. 2eerst; voor(dat). | bifo didia voor dageraad; nya bifo i go eerst eten voordat je weggaat, eerst eten en dan weggaan. »: **ufo**

biga, [bigá; biká] ^{VW} omdat; want; doordat; door het feit dat; om reden dat. | ya sa go, biga di boto fuu je kunt niet gaan, omdat de boot vol is; an ta yei u, biga a ta duumi hij hoord ons niet, want hij slaapt. »: **bika**

biga, [bíga] ^{ZN} dikkerd.

bigi, [bigí] ^{WW} beginnen.

bigi, [bígí] 1^{BN} groot; waardevol (predicatief gebruikt). | di wosu bigi het huis is groot; disi moo bigi deze is groter. 2^{BN} laag; diep; dof (van geluid, predicatief gebruikt). | tongo feen bigi hij heeft een lage stem. HYPO: **gaantongo**. 3^{BN} aandikken; belangrijker, groter etc. voorstellen dan het is. | bigi wan taki/du aandikken, overdrijven, succesvol maken; bigi wansembe roemen, bejubbelen, met veel egards behandelen. SYN: **hia**; ANT: **lagi**. 4^{WW} vergroten; verhogen; intensiveren. ANT: **piki**. 5^{BN} bevreedend; vreemd; eigenaardig; gek;

verbazend; verbazingwekkend; ongelofelijk. | di taki aki bigi da mi deze kwestie verwondert mij, is vreemd, ongelofelijk; a bigi a mi het is verbazingwekkend, eigenaardig, gek. »: **gaan**

bigidi [bigidi] IDEO klanknabootsing voor neervallen/doodvallen. HYPO: **gaa**
bigidi; **kai bigidi**.

bigima [bigimá] ZN topman; kopstuk; bobo; functionaris; elangrijk
persoon. SYN: **gaanbasi**

bihudu [bíhúdu; bíúdu] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout. »: **bi-udu**

bii [bíi] ZN bier.

biibi [bííbi] 1^{WW} geloven. 2^{ZN} geloof. 3^{ZN} vertrouwen. | taanga biibi een
onwankelbaar/rotsvast vertrouwen. Zie ook: **lasi biibi**.

biibii [bííbíi] ZN moeras.

biibima [bííbima] ZN gelovige; christen; geestelijke.

biifi [bíífi] ZN 1brief. | mbei/sikifi biifi . 2papier.

biifimoni [bíífímóni] ZN bankbiljet.

biinga [bííngá] WW 1zich haasten. | biinga waka zich haasten. 2zich
inspannen. | biinga luku proberen. 3aandringen; drammen.

bika [bíká] VW Zie: **biga**.

bilambi [bílambí] ZN soort fruit(boom).

biloli [bílolí] ZN alg.

bingo [bíngo] ZN navel.

bingotatai [bíngótátái] ZN navelstreng.

bingungu [bíngúngu] ZN soort insect.

biongo [bíńgo] ZN magische kruiden.

bisi, [bísi] 1^{ZN} aantrekken; dragen; aandoen. | bisi baka ku fesi ; bisi beei ; bisi
ku baka ; bisi koosu een lendendoek omdoen. 2^{WW} aankleden;
inrichten. | bisi wosu . 3^{ZN} kleding; dracht. 4^{WW} benoemen;
inaugureren. | bisi kabiteni .

bisi, [bísi] WW 1(af)schuren. | me a bisi het kan mij niets
schelen. 2schuurpapier.

bisitei [bisitéi] WW bestellen.

bita [bíta] 1_{xx} bitter. 2_{ZN} gal.

bitauwii [bitauwíi] _{ZN} bitterblad; soort bladgroete. _{HYPE:} **uwii**.

biten [bitén] _{BW} vroeg(tijdig); bijtijds; dageraad; morgenkrieken. | amanya
biten morgen vroeg. _{SYN:} **fuuku**; _{ANT:} **lati**.

biti [bíti] 1_{BN} weinig. | biti hafu minder; moo biti minder; biti poi te weinig; ko
biti verminderen. _{ANT:} **hia**; Zie ook: **moo biti**. 2_{WW} verminderen.

bityu [bítyu] _{ZN} rups; worm; made.

bi-udu [bí-údu] _{ZN} Zie: **bihudu**.

biya, [bíyá] _{WW} Zie: **bia**.

biya, [bíya] _{ZN} Zie: **bia**.

bo [bó] _{ZN} 1boog. | piiwa ku bo pijl en boog. 2teksthaak. | fokanti bo een
vierkant haakje; lontu bo een rond haakje. Zie ook: **lontu bo**; **fokanti bo**.

boanti [bowánti] _{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout. »: **bowanti**

bobi [bóbi] _{ZN} borst. | bobi wata ; bobi buka ; bobi meiki ; bebe bobi ; bobi siki .

bobibuka [bóbíbúka] _{ZN} tepel.

bobiwata [bóbíwáta] _{ZN} moedermelk.

bobo [bóbó] _{ZN} domkop.

bodibo [bodíbo] _{ZN} pindadrank, bereid uit pindakaas en suiker.

bodya [bodyá] _{xx} het bovenlichaam wassen.

bodyee [bódyee] _{BN} 1bedrieglijk. | pee bodyee ku wansembe iemand
bedriegen. 2bedrog. 3sluw.

bodyeema [bódyéema] _{ZN} iemand die sluw is.

bodyilobi [bódyilóbi] _{ZN} parasolboom; soort boom, gebruikt als brandhout.

bodyou [bodyou] _{IDEO} klotsen; nabootsing van het geluid van klotsende,
golvende, botsende vloeistof.

bofo [bófo] _{ZN} tapir; soort hoefdier met slurf.

Bofokule [bófokule; boókule] _{ZN} dorp tussen Akwaukonde en
Dyuumu. »: **Bookule**

Bofokule Dan _{ZN}

boi [bói] 1_{WW} koken; bereiden. 2_{ZN} steenpuist.

boiti [bóíti] _{VW} behalve; met uitzondering van.

boiwata [bóiwáta] ^{ZN} **pus**. | puu boiwata etter produceren; mbei boiwata veretteren.

boiwosu [boiwósu] ^{ZN} **keuken**.

bokeee [bɔkɛéɛ] ^{ZN} **soort bladgroente**. ^{SYN:} atee

boko [bɔkɔ] ^{XX} **slap**. | di tatai boko ; boko buuku .

bokodyan [bɔkodyáŋ] ^{ZN} **bijnaam voor buidelrat**.

boku [bókú] ^{ZN} **bocht**.

bokusu [bókúsu] **1**^{WW} **botsen**. **2**^{ZN} **geluidsbox**.

bolo [bólɔ] ^{WW} **1**doorboren. **2**sluipen.

bolobolo [bólóbólɔ] ^{IDEO} **klanknabootsing voor poreus, doorlaatbaar; vol met gaten**. | fula bolobolo poreus.

boloko [bólókɔ] ^{ZN} **1**soort muziek. **2**dansen.

boloku [bólókú] ^{WW} **1**blokkeren. **2**blok; stuk massief materiaal.

bolom₁ [bólóm] ^{ZN} **bromfiets**.

bolom₂ [bólóm] ^{IDEO} **klanknabootsing voor perforeren, doorzeven, met een pin/spies/schot doorboren**. | fula wansondi bolom iets doorboren. ^{SYN:} bulum

bolomityi [bólómítýi] ^{ZN} **bloem(etje); bloesem; boeket; ruiker; sierplant**.

bolomma [bólómma] ^{ZN} **bromfietser**.

bolopasi [bólópási] ^{ZN} **sluiproute**.

bolu [bólú] **1**^{WW} **boren**. **2**^{ZN} **boor**. **3**^{ZN} **bol; klos; spoel; kluwen**. | wan bolu maau een kluwen garen. ^{HYPE:} maubolu.

bolugu [bólúgu] ^{WW} **op krediet kopen**.

bombiyete [bõmbíyete] ^{ZN} **onrijpe palmvrucht**. ^{Zie:} abombiyete.

bombo [bõmbó] ^{ZN} **vagina**.

bondyi [bõndýi] ^{ZN} ^{Zie:} bongi.

bongi [bõngi; bõndýi] ^{ZN} **1**bundel; **bos**. | tai bongi samenbundelen. ^{HYP:} tai bongi. **2**bundelen; samenbinden. **3**tros. | puu/buta bongi ; seti bongi . »: bondyi

bongibongi [bõngibõngi; bõndýibõndýi] ^{ZN} **soort palm(vrucht)**.

bongo [bõngɔ] ZN 1nakomeling. SYN: paanzu. 2zaailing. SYN: paanzu. 3zaaizaad. s
YN: paanzu.

bongola [bõngolá] ZN 1lijkbaar, gemaakt van afgezaagde korjaal. 2orakel.

bongoma [bõngɔmá] ZN 1stoep. 2drempel.

bontyi [bõntyí] ZN boon.

bonu, [bonu] 1ZN magie. 2WW betoveren; beheksen. SYN: koloi. SYN: wisi

bonu, [bónu] ZN bot.

bonuma [bonumá] ZN wonderdokter.

bonuwii [bonuwíí] ZN kruidachtige plant.

boo, [bɔ́] 1WW ademen; ademhalen. HYPO: boo feufeu. 2WW (uit)rusten;
uitblazen; pauzeren; rust geven/nemen. | **boo mau** de handen rust
geven, ontlasten; **sindo boo futu** zitten om de voeten rust te geven. HYPO: boo
hedi; boo sinkii; boo dendu. 3WW bedaren; kalmeren; tot rust
komen. HYPO: boo hati; boo mau; boo koto. 4WW balzen; opblazen;
aanblazen; aanwakkeren. | **boo faya** het vuur opporren; **boo baasi** een
ballon opblazen. HYPO: boo fuuu. 5WW fluiten. | **boo wan pee** een wedstrijd
fluiten. HYPO: boo foloiti; boo afofio. 6WW opluchting;
verademing. 7WW adem(haling). | **boo u wansebe tapa** dood. HYPO: tapa
boo; hai boo; koti boo. 8ZN rust. | **fendi boo** rust vinden; **da wansebe**
boo iemand met rust laten; **tei boo** een pauze nemen. 9ZN vuist(slag);
stomp. SYN: kofu; Zie ook: naki boo; tai boo.

boo, [boo] IDEO nabootsing van het geluid van nat spatten of
spetteren. | **munya wansebe boo** iemand nat spatten.

boo, [bóo] 1WW laten we; laat ons (ter uitdrukking van een wenselijkheid of
aansporing). | **boo go** laten we gaan; **boo taa** laten we zeggen. 2VW zodat
we. | **hopo boo pasa** opstaan zodat we kunnen langgaan. »: bee,

boo, [bóó] ZN soort kikker.

booki [bóóki] ZN brug.

booko [bóóko] WW 1breken; knakken; kapotgaan. | **booko gee** oprispen; **kamia**
feen booko hij heeft een botbreuk opgelopen; **booko wansondi pisi pisi** iets
in stukken breken; **booko finga** zijn vingers laten

knakken. 2wisselen. | **booko moni** geld wisselen. 3ontmaagden. | **booko wan muyee** een meisje ontmaagden. 4afkondingen. | **booko wan buka** een bericht afkondingen. 5beëindigen. | **booko wan taki/kuutu** een discussie/vergadering beëindigen.

bookobata [boókóbáta] ZN glasscherf.

bookodidia [boókodíǵiá] ZN (nacht)wake; dodenwake. HYPE: **booko didia**.

bookohedi [boókóhéǵi] ZN hoofdbreken; (kop)zorg; bezorgdheid; ongerustheid; bekommernis; stress. | **na tei bookohedi** maak je geen zorgen, zich geen kopzorgen maken; **da wansembe bookohedi** . SYN: **kusumi**.

bookokamia [boókokamíǵi] ZN beenbreuk.

bookokonde [boókokóǵndε] BN shocking; schokkend; aanstootgevend; stuitend. | **bookokonde sonǵi** iets aanstootgevends/schokkends.

bookomoni [boókómóni] ZN wisselgeld; kleingeld. SYN: **pikimoni**.

bookopangi [boókópǵangi] ZN kruidachtige plant.

Bookopondo [boókópóǵndo] ZN Brokopondo, plaats bij het Afobakastuwmeer.

bookowoyo [boókówóyo] ZN 1slechtziendheid; blindheid. | **booko-oyo puu sika** (spreuk) in het land der blinden is eenoog koning. 2blind; slechtziend. | **di bookowoyo womi** de blinde man.

bookoyesi [boókóyéǵi] ZN hardhorendheid.

Bookule [boókule] ZN Zie: **Bofokule**.

boomba [boóǵmba] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

boon [boóǵ] ZN Zie: **boun**.

boongo ZN bijnaam voor kaaiman.

Boonsuweiki [boóǵnsúwéǵiki] ZN Bronsweg; dorp bij het Afobakastuwmeer.

boonu [boónu] BN Zie: **hatiboonu**; **hati boonu**.

boonuhati [boóǵnúhǵati] ZN Zie: **hatiboonu**.

boo [boó] IDEO klanknabootsing voor hol, open, leeg, wagenwijd openstaan of lege ruimte hebben. SYN: **hooo**.

boosi [boósi] 1_{WW} opzwellen. 2_{ZN} blaar.

bootyasi [boótyǵasi] WW omroepen; aankondigen.

bosi [bósi] 1_{WW} **zoenen**. | hibiwan womi ta bosi hen muyee neen fasi iedere man zoent zijn vrouw op zijn eigen manier, iedere vogeltje zingt zoals het gebekt is, ieder uit zich op zijn eigen manier. 2_{ZN} **zoen**. | da wansembe wan bosi iemand een zoen geven.

bosikopu [bosikópu] _{ZN} **boodschap**.

boso, [bósɔ] 1_{ZN} **borstel**. 2_{WW} (af)borstelen; schrobben. | boso hedi zijn haar borstelen.

boso, [bɔsɔ] 1_{WW} **verzachten; lenigen**. | boso di pen de pijn verzachten (lenigen). 2_{WW} **verlichten; volbrengen; afmaken; bevrijden**. | boso u wansondi bevrijden van, verlost van. 3_{WW} **voltooien**. | boso wan wooko een klus afmaken. 4_{WW} **vieren (loslaten)**. | boso di tatai het touw laten vieren, loslaten. 5_{BN} **los**. | di tatai boso het touw zit los.

bosoloku [bɔsɔlɔku] _{ZN} **t-shirt; trui**.

bosukpata [bosúkpata] _{ZN} **soort kruid**.

botatai [bótátái] _{ZN} **boogpees**.

bote [bɔté] _{BN} 1 **slap; zwak; niet sterk**. | de bote bote niet sterk zijn; bote wansembe iemand benadelen. 2 **benadelen; duperen**.

botii [botíí] _{ZN} **soort boom, gebruikt als timmerhout**.

boto [bóto] 1_{ZN} **boot; korjaal; kano; vaartuig**. | lei boto ; subi a boto ; tu mau panya wan boto, a go a dan liba ; kai boto ; tyoko boto ; hai boto ; yasa boto ; di boto tei wata de boot schept water; di boto ta kule de boot lekt, maakt water; tapa boto ; waka boto ; lai boto ; tuwe wata a boto ; tya wan sondi boto boto in grote hoeveelheden; hediboto voor in de boot; gogoboto achter in de boot. HYPO: deesiboto. 2_{ZN} **hok; kast**. HYPO: paabiboto; HYPO: ganiaboto. 3_{WW} **samenwerken**. | boto ku wansembe samenwerken; boto du wansondisamenwerken, samendoen.

botofatu [botofátu] _{ZN} **boter**.

botogogo [bótogogo] _{ZN} **achterste deel van een boot**. HYPE: gogo.

botohedi [bótóhédi] _{ZN} **voorstedeel van een boot**. HYPE: hedi.

botokama [bótókáma] _{ZN} **bootvlonder**.

botokokoo [bótókókóo] _{ZN} **zijplank van een korjaal**.

botolesi [bótólési] ZN zitplank in een korjaal. HYPE: lesi.

botoma [bótoma] ZN bootsman.

Botopasi [bótópási] ZN dorp tussen Debike en Kambaluwa.

botopau [bótópáu] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

boun [bõúŋ] ZN 1meel. 2pannenkoek. † baka boun pannenkoeken bakken. SYN: beyen. »: boon

bounpapa [bõúnpápa] ZN meelpap, gemaakt van bloem, water en suiker.

boutu [bóútu] ZN bord.

bowanti [bowánti] ZN Zie: boanti.

bua [buwá] WW vliegen.

buba [búba] ZN huid.

bubu, [buβú] ZN jaguar; tijger; roofdier.

bubu, [bubu] IDEO gutsen, stromen; nabootsing van het geluid van overvloedig, sterk stromen (van vloeistoffen).

bugubugu [búgúbugu] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

bui, [búi] ZN boei(en).

bui, [buí] IDEO klanknabootsing voor plotseling doven, uitdoen (van licht, vuur). † tapa faya bui het licht doven.

buka [búka] ZN 1mond; monding; opening; (schenk)tuit. † buka ta nya wansembe kiespijn hebben; buka feen tapa hij is (doof)stom; abi buka ku wansembe met iemand een afspraak hebben; mbei buka ku wansembe met iemand een afspraak maken; tutu buka zijn lippen tuiten; yabi buka fan zijn mond
opendoen. HYPE: bukawata; batabuka; kiikibuka; liobuka; zebuka; bati buka; puu buka; wasi buka; wan buka; sutibuka. 2hap; slok; likje. 3rand; grens(vlak); snijvlak; snee. † wata buka kade; faka buka u mi mijn snijwond (die is veroorzaakt door een mes). HYPE: bandyabuka; watabuka. 4wond; beet. HYPE: sindikibuka; fakabuka; piiwabuka; dagubuka; makubuka; wasiwasibuka. 5uiteinde; punt. HYPE: piiwabuka. 6afspraak; akkoord;

deal. HYPO: mbei buka. 7bericht. HYPO: manda buka; paaya buka; booko buka.

bukadendu [búkádé̃ndu] ZN mondholte.

bukakakisa [búkákákísa] ZN lip.

bukanya [búkānyá] ZN kiespijn. »: buka nya

bukawata [búkáwáta] ZN speeksel; slijm; kwijl. | tuwe

bukawata kwijlen. HYPE: buka; HYPO: tuwe bukawata.

buketi [bukéti] ZN emmer.

bukopu [búkópu] ZN goedkoop.

buku [búku] 1ZN boek. 2WW schoppen; met de voet raken. 3WW slopen; afbreken; egaliseren of vrijmaken van een terrein.

bukubai [búkúbái] ZN bakkebaard.

bula [bulá] ZN soort bacove.

bulanze [bulānzé] ZN aubergine.

buli [bulí] WW 1bewegen. | buli buka ; buli gogo . 2oprakelen. | buli wan taki ; buli wan du .

buliki [bulíki] ZN ezel.

bulikiwagi [bulíkíwági] ZN ezelkar.

bulu [búlu] 1ZN boer (speelkaart). 2WW kontneuken.

bululu [búlulu] IDEO klanknabootsing voor gebaande of veel belopen weg, (voet)spoor.

bulum [búlũm] IDEO klanknabootsing voor binnendringen, doorboren. SYN: bolom.

bulusu [bulúsu] ZN damesbloes.

bumbuu [búm̃búu] BN Zie: bunbuu.

bumui [bumúí] WW bemoeien. | ta bumui zich ergens mee bemoeien; bumui ku wansembe omgaan met iemand.

bunbuu [búñbúu; búm̃búu] BN goed; degelijk; deugdelijk; nuttig; zinvol; zinnig; doordacht; werkbaar; geschikt; serieus. | bunbuu sembe een voorbeeldig mens; bunbuu sondi iets goeds, positiefs, nuttigs, een serieuze

aangelegenheid; du wansondi bunbuu fasi iets serieus
aanpakken. ANT: soso; ANT: poipoi. »: bumbu

bunbuufa [búnúufa] ^{BW} 1ernstig; heel erg; in hoge mate. | siki

bunbuufa ernstig ziek. 2fatsoenlijk; goedschiks; verantwoord; op een
goede manier. | du wansondi bunbuufa iets doen zoals het hoort.

bundi [bũndyi] ^{ZN} 1schimmel. | di beee kisi bundyi het brood is

beschimmeld. 2grijs. | kamia ta mbei bundyi bundyi het schemert. 3mist.

bungi ^{ZN} zie bundyi.

bungu [bũngu] ^{ZN} kruik.

bunu [bũnu] 1^{BN} goed; juist; geschikt; deugdzaam; fortuinlijk; gunstig. | a bi

o bunu het zou ideaal zijn; ii bunu jij bent fortuinlijk; a bunu het is goed,
gunstig, in orde; an tya henseei bunu hij heeft zich niet correct

gedragen. 2^{WW} waarderen; appreciëren; begunstigen; helpen. | bunu

wansembe iemand waarderen, helpen. 3^{ZN} geluk; fortuin;

voordeel. 4^{ZN} weldaad; goedheid; waardigheid. | du wansembe wan

bunu iemand een weldaad bewijzen.

bunufasi [búnúfási] ^{ZN} goede manieren; fatsoen;

wellevendheid. ANT: takufasi; HYPE: fasi; HYPO: abi bunufasi.

bunuhati [búnúhátì] ^{ZN} goedhartigheid. | abi bunuhati aardig

zijn. ANT: hogihati; ANT: takuhati; Zie ook: abi bunuhati.

bunuhedi [búnúhédi] ^{ZN} voorspoed; geluk; mazzel; bof. | abi bunuhedi door

het geluk begunstigd. SYN: limbobaka; HYPO: abi bunuhedi.

bunulibi [búnúlíbi] ^{ZN} goedheid. | abi bunulibi goedhartig zijn; bunulibi hen tya

kau go a peni .

busi [busi] ^{ZN} bos (als eerste deel van een samenstelling).

busideesi [busideési] ^{ZN} natuurlijk geneesmiddel.

busikonde [busikõnde] ^{ZN} binnenland.

busimbeti [busimbéti] ^{ZN} wild vlees.

Businenge [businẽnge] ^{ZN} Bosneger; Marrons. SYN: Matunenge; HYPE: nenge.

busukutu [busukútu] ^{ZN} beschuit.

buta [bútá] ^{WW} **1**plaatsen; (neer)zetten; aanwrijven. | buta wansembe a lesi onderwijzen; buta a mindi afvaren; buta tanda kunstgebit laten zetten; buta mau ; buta wansondi a wansembe hedi iemand iets aanwrijven, ten laste leggen. ^{HYPO:} **saka buta**. **2**opnemen; vastleggen. | buta fan a palati een gesprek opnemen/vastleggen. **3**benoemen; aanstellen; verkiezen. »: **da**. **4**(voor)bereiden; prepareren. | buta wan uwii/deesi een kruidenmengsel bereiden; seeka wansondi buta gereedmaken, voorbereiden. **5**ondernemen. | buta wan waka een reis ondernemen.

butu [bútu] ^{ZN} **boete**.

butye [butyé] ^{ZN} **aansteker**.

buuka [buuká] ^{WW} **1**pellen. | buuka bakuba . **2**ontbloten. | buuka hedi kaalhoofdig/ het hoofd kaalknippen; buuka pipi ; buuka tanda ; buuka woyo de ogen uitpuilen.

buukahedi [buukáhédí] ^{ZN} **kaalhoofdig**. | di buukahedi womi die kaalhoofdige meneer.

buukatanda [buukátánda] ^{WW} **1**lach; grijns; hazenlip. | na hii buukatanda da lafu (spreuk) niet elke grijns is een lach; di buukatanda womi de man met de hazenlip. **2**bedreigen.

buuku [buúku] ^{ZN} **broek**.

buuse [buusé] ^{WW} **verachten**. | buuse wansondi/wansembe een hekel hebben aan iets/iemand.

buusema [buuséma] ^{ZN} **vijand**.

buuu, [búuu] ^{IDEO} **klanknabootsing voor dicht**. | tapa buuu bedekken.

buuu, [buúu] ^{ZN} **bloed**. ^{SYN:} **gadyabia**; **nongo**

buuya [buuyá] ^{WW} **1**gebrouilleerd; overhoopligen met. | buuya ku wansembe gebrouilleerd, overhoopligen met iemand. **2**treuzelen; dralen. | buuya wansembe . ^{HYPO:} **buuyama**. **3**verwarren; overhoopligen. | libi feen bi buuya zijn leven lag overhoop; bee feen ta buuya zijn maag is van slag; buuya wansembe libi iemand in problemen

brenge; **tya buuya** verwarring stichten. **4** **aaarzeling; verwarring; paniek.** | **na tei buuya** maak je geen zorgen; **buuya naki** wansembe .

buuyabee [buuyábéé] ^{ZN} misselijkheid. Zie ook: **bee buuya**.

buuyama ^{ZN} treuzel(aar); iemand die treuzelt. ^{HYPE:} **buuya**.

buwa ^{WW}

buwabuwa ^{ZN} soort vlieg.

buya [búya] ^{WW} 1 **luidruchtig ruzie maken.** | **buya ku** wansembe bekvechten met iemand. 2 **ruzie; woordenwisseling.** ^{SYN:} **kaakei**

D d

da, [dá] 1 ^{WW} **geven; aanreiken; aanbieden; (op)leveren; verschaffen.** | **da** wansembe **wansondi** iets geven aan iemand; **da** wansembe **someni yaa** zoveel jaren ouder zijn; **da okasi** in de gelegenheid stellen; **da** wansembe **lai** iemand raad geven; **langa wansondi da** wansembe **iemand** iets aanreiken. ^{HYP:} **da odi**. 2 ^{WW} **aandoen; veroorzaken; toebrengen; berokkenen; voortbrengen.** | **da muyee bee** een vrouw zwanger maken; **da wansembe sen** iemand schande aandoen; **da** wansembe **makei** iemand schade toebrengen; **da** wansembe **fuka** ; **da** wansembe **bookohedi** . 3 ^{WW} **aanwijzen; benoemen; aanstellen in een ambt.** | **da** wansembe **kabiten** iemand tot dorpshoofd benoemen. Zie ook: **buta**. 4 ^{VZ} **voor; tegen; ten aanzien van; ten behoeve van; omwille van; met betrekking tot.** | **du wansondi da** wansembe iets doen voor iemand; **bebe deesi da** wan siki een middel innemen tegen een ziekte; **taki wansondi da** wansembe iets vertellen aan iemand; **tya wansondi go da** wansembe iets brengen voor iemand.

da, [da] ^{WW} **zijn (een hoedanigheid hebben).** | **mi da basi** ik ben de baas; **ambe da i?** wie ben jij?

daagi [daági] ^{ZN} draagtoestel.

daaleki [dááléki] ^{XX} dadelijk.

daama [daamá] ^{WW} **rondlopen.** | **waka daama** ; **daama** wansembe .

daan [dǎǎŋ] ZN (sterke)drank; alcohol; rum; jenever. | bebe daan alcohol drinken; tuwe daan alcohol plengen; fula daan alcohol spuwen.

daanma [dǎǎnma] ZN alcoholicist. SYN: **bebema**

dabele [dabelé] ZN overkapping; kapconstructie; afdak. SYN: **hafudaki**.

dabisan [dǎbisǎŋ] ZN grote (korf)fles.

dagu [dǎgu] ZN 1hond. | dagu wansembe iemand onheus bejegenen; dagu ta bai houhou een hond roept 'houhou'. 2kleineren; brutaliseren; schofferen. | dagu wansembe .

dagu-alisi [dǎgú-álisi] ZN soort gras.

dagubai [dǎgúbái] ZN geblaf. HYPE: **bai**.

dagubuka [dǎgúbúka] ZN 1hondenbeet. HYPE: **buka**. 2bek van een hond.

daguhedi [dǎgúhédi] ZN 1manier van knoop maken. | tai amaka daguhedi een hangmat op een bepaalde manier vastbinden. 2kop van een hond.

dagutanda [dǎgútǎnda] ZN hoektand. HYPE: **tanda**.

daiti [dǎíti] IDEO formule om een raadsel op te lossen. »: **hiliti**

daka [dǎka] ZN 1dag. | wiki daka dagen van de week; oto daka aki onlangs; te daka tapa als de dag afgelopen is; hii daka dagelijks; wan daka ooit. **sonde**; **munde**; **feifidaka**; **pikisaba**; **gaansaba**; **sata**. 2feestdag.

dala [dǎla] 1ZN dollar. 2WW zwartmaken. | dala wansembe iemand zwartmaken.

dalala [dalala] IDEO klanknabootsing voor langgerekt. | kandi dalalaa .

dam, [dám] AFK Zie: **da mi**.

dam, [dám] ZN damspel. | pee dam dammen.

dambi [dámbi] ZN soort slang.

dan [dǎŋ] ZN dam; waterval; stroomversnelling. | tu mau panya wan boto, a go a dan liba .

Dan [dǎŋ] ZN dorp tussen Koonou en Pada.

danga [dǎŋga] WW benauwen; storen; hinderen; verwarren.

dangadanga [dǎŋgadǎŋga] IDEO klanknabootsing voor wankel(en); wiebelen; onvast. HYP: **waka dangadanga**.

Dangogo [dǎŋgogo] ZN dorp aan de Piki Lio, bij Akisiamau.

dan-uwii [dǎŋ-úwíi] ZN wier.

dasi [dási] ZN **das**.

dasini [dasíni] ZN **soort knolgewas**.

data [dáta] ZN **dokter**. | go a data naar de dokter/poli gaan. HYPO: **datakula**.

datadeesi [dátádéési] ZN **farmacon; modern, farmaceutisch geneesmiddel**. SYN: **bakaadeesi**

datakaita [dátákáíta] ZN **dokterskaart**.

datakula [dátakula] ZN **doktersbehandeling**. HYPE: **data**; HYPE: **kula**.

dataposu [dátápósu] ZN **medische post**. HYPE: **posu**.

datawosu [dátáwósu] ZN **kliniek**.

dati [dátí] AANW VNW **dat**. | dati wan taki dat wil zeggen.

datwantaki [dátwántáki] BW **dus; dat wil zeggen**. SYN: **hen da**.

Daume [daume] ZN **dorp tussen Pempe en Gaan Seei**.

de, [dɛ] BW **1daar; ginds; die**. | sai de daar zijn; leti de vlak daar; dee sembe de die mensen daar; di daka de die dag. 2geleden; afgelopen; ter aanduiding dat de genoemde tijd verstreken is. | wanten/wanpisi de kort geleden, onlangs; wan daka de enkele dagen geleden, onlangs; wan yaa pasa de enkele jaren geleden; di feeda pasa de afgelopen vrijdag. »: **ala**,

de, [dɛ; dé] PERS VNW **1ze; hen; men; 3e persoon meervoud**. | de duumi kaa ze slapen al; mi o go kai de ik zal hen roepen; de taa .... men zegt .... 2zij; hun; beklemtoonde vorm 3e persoon meervoud. | de wosu hun huis; de dide zij zijn dat; de tuu zij allemaal; de na de zij onderling; de kabiten Wazen kapitein Wazen cum suis; dee muyee de da basi de vrouwen zijn de baas. 3de; meervoudsvorm van bepaald lidwoord (indien gevolgd door een telwoord). | de tu womi de twee mannen; hii de sikisi teni womi alle zestig mannen. »: **dee**.

de, [dɛ] WW **1zijn; bestaan; vertoeven; pozen; zich bevinden; zich ophouden; verkeren in**. | de a wankamia zich ergens bevinden; de ku siki ziek zijn; naase mau fii de? waar is je hand?; un de no? groet bij ontmoeting overdag of 's avonds, goedendag, hallo; de bee roodgekleurd zijn; a de kabiteni hij vervult de functie van kapitein; de a wai in aangename stemming; de fanoudu nodig zijn; so a de zo is het. SYN: **sai**, 2wonen;

logeren; verblijven; resideren. | na un konde i ta de? in welk dorp/land woon je?; mi ta de a kabiten pisiik logeer bij het dorps hoofd. SYN: **libi**; **tuwe lai**; SYN: **tan**. 3als uiting bij het aanreiken. | de di sondi! pak eens aan!. SYN: **tei**.

Debike ZN medische post tussen Futunaakaba en Botopasi.

debooko [débóoko; dóbóoko] BW de volgende dag. »: **dobooko**

dede [dédɛ] BN 1dood. | dedehedibonu doodskop; dede a wata verdrinken; dede pii ; dede bonu ; dededoo ; dedekesi ; dedewosu ; dede kii wansembe hij is overleden. 2bot; stomp. |di faka dede een bot mes. ANT: **saapu**.

dedebaaku [dédébáaku] ZN graf. HYPE: **baaku**.

dedebasia ZN toezichthouder op een begrafenis. HYPE: **basia**.

dedebonu [dédébónu] ZN skelet.

dededoo [dédédóo] ZN rouwcentrum. HYPE: **doo**.

dedehedibonu ZN doodskop.

dedekesi [dédékési] ZN doodkist.

dedekonde [dédékóndɛ] ZN dodenrijk.

dedewosu [dédɛwósu] ZN dodenwake/ sterfhuis.

dee, [dée; dé] 1*** de; meervoudsvorm van bepaald lidwoord. | dee womi de mannen; dee muyee feen de vrouwen van hem; dee otowan de andere(n); wan u dee daka aki één dezer dagen, binnenkort. Zie ook: **i**; **di**; Zie ook: **de**. 2VNW deze; die; voornaamwoord meervoud. | dee mii aki deze kinderen; dee muyee de die vrouwen; dee sembe ala die mensen daar; dee womi dee abi hia wagi de mannen die veel auto's hebben; dee disii deze hier; dee dide die daar; dee ala die daarginds. »: **di**.

dee₂ [dɛé] 1WW drogen; roken; roosteren; in rook hangen. | dee kasaa kurkdroog; di kiiki/lio/pu dee de kreek/rivier/moeras is uitgedroogd; dee sinkii het lichaam afdrogen; dee watadroogkoken; dee fisi a libafaya vis in rook ophangen. 2WW draineren; droogmaken; opdrogen. 3WW opdrogen; dalen (van waterstand). | di wata ta dee het water daalt. SYN: **koti**; ANT: **fuu**. 4BN droog.

deebée [dɛébée] ZN harde beschuit die lang bewaard kan blijven.

deede [dɛ́ɛ́dɛ] ^{ZN} palmworm.

deefisi [dɛ́ɛ́fisi] ^{ZN} gerookte vis.

deei [dɛ́ɛ́i] ^{WW} zwerven; rondlopen; slenteren; drentelen. | **dee** lontu rondzwerven.

deema [dɛ́ɛ́ma] ^{ZN} soort vis.

deen [dɛ́ɛ́ɛ̃ɛ̃] ^{AFK} hem geven; voor hem. | **tya go deen** voor hem/haar brengen; **deen piimisi** zijn excuses aanbieden aan hem/haar. »: **da en**

deesi [dɛ́ɛ́si] ^{ZN} 1 genezen; behandelen. | **deesi wansembe** iemand genezen. 2 middel om genezing te bevorderen. ^{HYP}: **deesiboto**. 3 middel om ongedierte of onkruid uit te roeien. 4 geneeskruid. ^{HYP}: **deesiuwii**. 5 kruidenmengsel. ^{HYP}: **deesibata**.

deesibata [dɛ́ɛ́síbáta] ^{ZN} flesje met kruidenmengsel. ^{HYP}: **deesi**.

deesiboto [dɛ́ɛ́síbóto] ^{ZN} uitgeholde boomstam voor kruidenbaden. ^{HYP}: **boto**; ^{HYP}: **deesi**.

deesima [dɛ́ɛ́sima] ^{ZN} medicijnman.

deesiuwii [dɛ́ɛ́síúwíi] ^{ZN} geneeskruid. ^{HYP}: **deesi**.

deesiwata [dɛ́ɛ́síwáta] ^{ZN} geneesmiddel dat gedronken moet worden.

deewata [dɛ́ɛ́wáta] ^{ZN} 1 laagwater. ^{SYN}: **kotiwata**; ^{ANT}: **gaanwata**. 2 dorst. | **deewata a kisi mi ik heb dorst**; **deewata ta kii wansembe** erge dorst hebben.

deewei [dɛ́ɛ́wéi] ^{ZN} droogteperiode; droge tijd. ^{ANT}: **tyubaten**.

deewoyo [dɛ́ɛ́wóyo] ^{ZN} 1 brutaal; pervers; obscene; onzedelijk; vulgair. 2 brutaliteit; obsceniteit; perversie; onzedelijkheid. ^{HYP}: **abi deewoyo**.

degedege [dɛ́ɛ́dɛ́ge] ^{ZN} 1 rumoer (maken). 2 gekheid (uithalen). | **na mbei degedege** geen gekheid uithalen.

degi [dɛ́ɛ́gi] ^{BN} 1 dik. | **wan degi paanga** een dikke plank. ^{ANT}: **finu**. 2 aandikken; dikker maken. 3 zwaargebouwd. 4 weinig vloeibaar.

degihati [dɛ́ɛ́gíhátí] ^{ZN} 1 (helden)moed. | **ku degihati met heldenmoed**. Zie ook: **tai (degi)hati**; **abi degihati**. 2 heldhaftig; moedig; heroïsch. | **wan degihati sondi iets heroïsch**. ^{SYN}: **gaanwomihati**; »: **hati**

degihatima [dégíhátima] ZN waaghals; durfal; held. | gaan
degihatima held. »: **hati**

dei [déi] ZN dag. | aiti dei een week.

dein, [dēĩŋ] ZN scorpioen.

dein, [dēĩŋ] XX slechts. | wankodo dein slechts één.

deindein [dēĩndēĩŋ] ZN soort drum.

deiwooko [deiwoóko] ZN deeltijdarbeid.

deki [dékí] WW 1dekken; bekostigen; financieren. | deki dee kosutu de kosten
dekken. SYN: **paka**. 2dekken; beschermen; afweren; verdedigen. | deki
wan kofu een stoot afweren. 3dekking; bescherming; verdediging.

dekpe [dekpɛ] ZN dolk.

delaíla [delaíla] ZN slipper.

delegi [delégi] ZN pesten.

dem [dēm] IDEO klanknabootsing voor landen; patsen; met een klap
neerkomen. | kai dem patsen, met een klap neerkomen/vallen; gbooo
vuuun dem! nabootsing van het geluid van iets dat uit de lucht wordt
geschoten. »: **gbem**

den [dēŋ] ZN (hanen)kam.

denda [dēndá; dēndáa] WW binnengaan of -komen. | denda a wosu kom
binnen, het huis binnengaan.

dendoosu [déndóosu] ZN Zie: **denduwosu**.

dendu [déndu] AZ binnen; in. | a wansondi dendu in, binnen of tijdens iets; de a
dendu erbij horen. HYPO: **a dendu**.

dendubanti [déndúbánti] ZN binnenband.

denduse [dénduse] ZN binnenkant.

denduwosu [déndúwósu; déndóosu] ZN achterkamer. »: **dendoosu**

denku [dēnkú] ZN wilskracht.

deseei [désééi] PERS VNW zichzelf; zij zelf; hen zelf.

di [dí; í] 1*** de; het; bepaald lidwoord enkelvoud. | di womi de man; di
muyeemii het meisje. »: **dee**. 2AANW VNW die; dat; dit; voornaamwoord
enkelvoud. | di naande die/dat daar; di ala die/dat daarginds; di mii aki dit

kind; di wosu de dat huis; di wagi ala die auto; di womi di ta mbei di wosu de man die het huis bouwt. Zie ook: **disi**; **dide**; **dee**. 3^{BW} **toen**; **nadat**; **destijds**; **op het moment dat**. | di de kaba toen ze klaar waren; di de go ufo nadat ze zijn vertrokken; di mi de miii toen ik een kind was; di ten de toen, destijds, indertijd.

dian [dĩǎŋ] 1^{WW} kneden. 2^{BN} kneedbaar; plastisch; rekbaar. »: **diyan**

dida [dída; ndá; mda] ^{BW} omdat; aangezien. »: **nda**; »: **mda**

dide [dídɛ] ^{AANW VNW} die. | dide hanse die is mooi; dee dide an taku die zijn niet lelijk; ambe dide? wie is dat?; dide da ... dat is ...; baka dide later, daarna. Zie ook: **dee dide**. »: **di**

didia [dídía] ^{ZN} 1overdag. | ndeti ku didia dag en nacht; gaan didia middag; didia yabi . 2dageraad. | bifo didia voor dageraad.

didibi [didíbi] ^{ZN} duivel.

didibifoluku [didíbfóluku] ^{ZN} spitvork.

didibikaka [didíbfikaka] ^{ZN} dondersteen.

didon [dídõŋ] ^{WW} opnemen. | didon a hatiwosu opnemen in een ziekenhuis.

Difiisi [difíisi] ^{ZN} De Vries, handelonderneming.

dii, [dí] ^{xx} drie.

dii, [dí] 1^{BN} duur; waardevol; kostbaar. 2^{BN} zeldzaam; schaars. 3^{xx}

diidewooko [diídéwóoko] ^{ZN} woensdag.

diifutu [diífútu] ^{ZN} driepoot.

diihuku [diíhukul; diíúku] ^{ZN} driehoek.

diin [diiŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor strak, onafgewend, onbeweeglijk kijken, staren of aangapen. | luku wansondi diin met strakke blik aankijken. ^{HYPO}: **luku diin**; Zie ook: **luku**.

diilengi [diíléngi] ^{ZN} drieling.

diima [díima] ^{ZN} 1schat; aanspreekvorm voor iemand die men liefheeft. 2iemand die men lang niet heeft gezien.

diimii [diímíi] ^{ZN} drieling.

diingi [diíngi] ^{ZN} 1drank. 2borrel. | hoi/tuwe diingi borrel ter ere van de voorouders.

diingiwēnwen [dǐíngíwēnwēŋ] ^{ZN} fruitvlieg.

diipi [diípi] ^{WW} 1drijven. 2ronddobberen.

diisein [diísēiŋ] ^{ZN} 75 cent.

diiteni [diíténi] ^{TELW} dertig. | diiteni ku wan eenendertig.

diki [díki] ^{WW} (op)graven; delven; verdiepen; uitgraven; steken. ^{ANT:} bei.

dikitoo [dikitóo] ^{ZN} directeur.

dikono [dikɔnɔ̃] ^{WW} peuteren; met de vinger of een spits voorwerp in iets wroeten om er iets uit te halen. | dikono nusu neuspeuteren.

dikpokpo [dikpókpo; adikpókpo] ^{ZN} paddestoel. »: adikpokpo

dimbi [dimbi] ^{IDEO} klanknabootsing voor stilstaand water. | dimbi wata hoog en stilstaand water; di wata de dimbii .

dini [díni] ^{WW} dienen. | dini gadu god aanbidden.

dipiisi [dipiísí] ^{VW} zodra.

disa [disá] ^{WW} 1(los)laten; weerstaan; negeren; nalaten; niet doen. | disa wansondi iets (los)laten; oposii an ta gaandi, sondi a ta disa . 2toestaan; toelaten; tolereren. | disa wansembe du wansondi iemand toestaan iets te doen. 3achterlaten; niet meenemen. | disa wansondi a wosu iets thuislaten; feekete wansondi disa a wankamia iets ergens vergeten. 4wegblijven; opgeven; ophouden met met iets te doen of vast te houden. | disa sikou ophouden met school.

disa a baka [disá] ^{WW} achterlaten; nalaten.

disi [dísi] ^{AANW VNW} deze; dit; aanwijzend voornaamwoord enkelvoud. | di muyeemii hen disi dit is het meisje; disi da di u mi dit/deze is van mij; ee i ke, noo i tei disi als je wilt mag je deze hebben. »: di

diwan [díwāŋ] ^{AANW VNW} dezelfde; (soort)gelijk; indentiek; idem dito. | diwan paa gelijksoortig; de diwan dezelfde zijn; diwan seei sondi dezelfde.

diyan [diyā] ^{WW} Zie: dian.

doba [dobá] ^{WW} vouwen. ^{ANT:} yabi.

dobooko [dóbóóko] ^{BW} Zie: debooko.

dobu, [dóbu] ^{xx} dubbel. | dobu dobu ruimschoots.

dobu, [dóbu] ^{WW} 1dobbelen. 2gokken.

dobudobu [dóbúódóbu] ^{BW} ruimschoots; dubbel en dwars.

dodoba [dodobá] ^{ZN} tabakspotje.

dofu [dófu] ^{XX} doof.

doi [dói] ^{ZN} 1duim (lengtemaat). 2(vinger)kootje.

Doisi [Dóisi] ^{XX} 1Nederlands. 2Duits.

doitiki [doitíki] ^{ZN} duimstok.

doke₂ [dóké] ^{BN} Zie: **doko**.

doke₁ [dókε] ^{BN} gebrouilleerd; in onmin zijnde. | **doke ku wansembe** niets met iemand te maken willen hebben, gebrouilleerd zijn met iemand.

doki [dóki] ^{WW} duiken. | **doki guvuu/dyuvuu** ; **doki huku** ; **doki poi** .

doki poi [dóki pói] ^{WW} duiken.

dokisaki [dokisáki] ^{ZN} duiker (met duikpak).

doko [dókó] ^{BN} klanknabootsing voor wankel; onvast; breekbaar. »: **doke**₂

dokufoutu [dókufóútu] ^{ZN} rat.

dokufoutudeesi [dókufóútudéési] ^{ZN} rattengif.

dokunu [dokúnu] ^{ZN} heleboel.

dolodolo [dólódólo] ^{BW} rechtstreeks; rechtdoor; regelrecht. | **waka dolodolo** regelrecht; **pasa wansembe dolodolo** iemand straal negeren.

dolopilo [dolopílo] ^{ZN} 1springveer. 2neuken; vrijen. ^{SYN:} **tuma**; **habi**; **fendi**; **gulu**. 3veerkracht. 4lanceren; wegslingeren. | **dolopilo wansembe/wansondi** lanceren, wegschieten.

dolopilobedi [dolopílóbédi] ^{ZN} springmatras.

dolopu [dolópu] ^{ZN} druppel.

dolu₂ [dólu] ^{ZN} dol (van schroefdraad).

dolu₁ [dólu] ^{ZN} kalebasachtige vrucht.

Dombi [dómbi] ^{ZN} clannaam.

dombia [dombiá] ^{WW} 1wikkelen; inpakken; inbakeren. 2rollen; buitelen; duikelen; tuimelen. | **dombia kai** tuimelen, neervallen.

dombo [dómbɔ] ^{ZN} klont; knot; kluwen; knoedel. | **wan dombo keeti** een klont witte klei; **dombo maa** een kluwen garen. ^{HYPO:} **apitidombo**.

domboi [domboí] ^{WW} wikkelen; inpakken; inbakeren.

Dombolugu [dómbólúgu] ZN **Domburg**.

domdo [domdó] ZN **domino**.

domonu [dómõnú] ZN **lokspijs; visvoer vermengd met bedwelmingmiddel. † tuwe domonu da wansembe een val zetten voor iemand.**

dompu [dómpu; dónpu] WW **1 doorslaan; overhellen.** SYN: **dongo₁; dongo₂**. **2 overtreffen.** SYN: **pasa₁**.

don [dón] BN **dom**.

donamityi [donãmítyi] ZN **dynamiet**.

dondo [dóndo] ZN **donder**.

dondofaya [dóndófáya] ZN **bliksem**.

dondokaka [dóndókaka] ZN **granietsteen**.

dondolopu [dóndólópu] ZN **opdonderen**.

dondomatyau [dóndómátyáú] ZN **stenen bijl**.

dongo₁ [dóngo] ZN **kantelen**. Zie: **dongo₂**. SYN: **dompu; dongo₂**.

dongo₂ [dǒngǒ] WW **kantelen. † dongo huku uit het zicht verdwijnen; dongo gogo leegschenken.** SYN: **dompu; dongo₁; »: dongo₁**.

dongo gogo [dóngo gogó] WW **leegschenken**.

dongo huku [dǒngǒ húku] WW **weggaan; in de verte verdwijnen.** SYN: **doki huku**; ANT: **booko huku**

donma [dónma] ZN **domoor; domkop; dommerik; sufferd; dom persoon**.

dontye [dóntyé] ZN **jeukkruid; kruidachtige plant**.

donu [donú] BN **geel**. SYN: **kooko**.

doo [dóó] ZN **1 deur**. HYPO: **doobukapau; doobuka**. **2 buiten; buitenshuis. † duumi a doo buiten slapen; doo limbo het is volle maan, het is licht buiten; doo dungu het is donker buiten, het is nieuwe maan.** ANT: **wosudendu**; HYPO: **doose; a**

doo; HYPO: **doowata**; HYPO: **doosekonde**. **3 voorplein**. HYPO: **dededoo; keewosu doo; ganiadoo; faagidoo**. **4 menstruatie; ongesteldheid**. SYN: **abaaka; faagi**.

doo-ai [doo-ái] ^{ww} 1minachten; neerkijken op. | dooai wansembe neerkijken op. 2voorroedeel.

doobanti [dóóǎnti] ^{zn} buitenband.

doobuka [dóóǎúka] ^{zn} deuropening; ingang; stoep. ^{hype:} doo; ^{hypos:} doobukapau.

doobukapau [dóóǎúkápáú] ^{zn} deurpost. ^{hype:} pau; ^{hype:} doo; ^{hype:} doobuka.

doodo [dóódó] ^{ww} slingeren; schommelen.

doodungu [dóódúngu] ^{zn} 1nieuwemaan. 2duisternis. ^{ant:} doolimbo.

doofutu [dóófútu] ^{zn} haakhang; hengel van een deur. ^{hype:} futu.

doolimbo [dóólímbo] ^{zn} 1vollemaan. 2maanlicht. | a doolimbo bij maneschijn. ^{ant:} doodungu.

doomau [dóómáũ] ^{zn} deurknop. ^{hype:} mau.

doon [dóón] ^{zn} Zie: doun.

doongo [dóóngu] ^{bn} dronken; aangeschoten.

doongoma [dóóngómá] ^{zn} 1drunkenman. 2kruidachtige plant.

doose [dóóse] ^{zn} buitenkant. ^{hype:} doo; ^{hypos:} doosekonde.

doosekonde [dóósekóndε] ^{zn} buitenland. ^{hype:} doose; ^{hype:} doo.

doowata [dóówáta] ^{zn} dauw. ^{hype:} doo.

dopu [dópu] 1^{ww} dopen. 2^{ww} dippen. 3^{ww} indompelen. 4^{zn} doop.

doso [dóso] ^{ideo} klanknabootsing voor dik, buikig; pafferig; vadsig.

dosu [dósu] ^{zn} 1doos. 2verpakking.

doti [dóti] ^{zn} grond (stof). | bati doti leemvloer platslaan; doti baaku leemgroeve; doti wosu kleinfoon waarin sommige insecten eitjes leggen; doti liba composthoop; baaka doti humus.

dotibaaku [dótíǎáku] ^{zn} leemkuil.

dotihiipi [dotihípi; dotíipi] ^{zn} vuilnishoop.

dou [dóu] 1^{ww} arriveren. | dou a wankamia ergens arriveren; dou disa wansembe vóór iemand arriveren; de dou dou net gearriveerd; i sa dou u bent welkom. 2^{ww} aanbreken; beginnen. | di daka dou de dag breekt aan. 3^{ww} naderen. | ta dou a wankamia een plaats naderen; waka nango/ta ko naderen, lopen (van spreker af/naar spreker toe). 4^{xx} tot. |ko dou aki tot hier komen; go dou doorgaan; go dou ala tot daar gaan.

doun [dõúŋ] ^{ZN} **drum.** »: **doon**

dounma [dõúŋma] ^{ZN} **drummer.**

du [dú] ¹**ww** (aan)doen; berokkenen; veroorzaken. | du kuma doen alsof; du luku proberen; du moiti moeite doen; du saa/paa snel doen; du wisiwasi onhandig bezig zijn; du wansondiets doen; du wansondi baka ; du wansondi kokokoko ; du wansondi wokowoko ; na de a wansondi/wansembe du geen aandacht schenken aan iets/iemand. ²**ZN** activiteit; bezigheid; uitvoering; plechtigheid. | andi da du fii wat ben je van plan, wat is je doel?; ku un du i de wat doe je, waar ben je mee bezig?; de a wan du bezig zijn met iets; du feen an taanga de uitvoering ervan is niet moeilijk; du ku du na wisi kwaad met kwaad vergelden is geen duivelsstreek, rechtvaardiging van een wraakactie.

duku [dúku] ^{ZN} **doek; draagdoek.** | tai wansondi a duku iets in een doek vastbinden.

duli [duli] ^{xx} **ingezonken.**

dungidungi [dũngídũngi] ^{ZN} **soort vis.**

dungoosu [dũngoósu] ^{ZN} **gevangenis.**

dungu [dũngu] ^{xx} **donker.** | dungu kankan pikdonker.

dunguosu [dũngoósu] ^{ZN} Zie: **dunguwosu.**

dunguwosu [dũnguwósu; dũngoósu] ^{ZN} **gevangenis.** »: **dunguosu**

dunguwoyo [dũngúwóyo] ^{ZN} **slechtziendheid.**

dusen [duséŋ] ^{ZN} **veel; heleboel; een groot aantal.** | dusen dusen overvloedig.

dusu [dúsu] ^{xx} **duizend.**

duu [duu] ^{IDEO} **klanknabootsing voor omarming.**

duumi [duumí] ^{ww} **1slapen.** | duumi i weki welterusten; duumi kisi mi ; ik heb slaap ; duumi ta kii mi ik word overmand door slaap. **2sterven.** | gaama duumi het stamhoofd is ingeslapen. **3bezinken.**

duumikamba [duumíkãmba] ^{ZN} **slaapkamer.**

duumikamia [duumíkamíã] ^{ZN} **slaapplaats.**

duumikonde [duumíkõnde] ^{ZN} **dromenland.**

duumimatu [duumímátu] ^{ZN} **jachtexpeditie.**

duumundu [duumúndu] ^{ZN} afscheidsgroet.

duuun [dúũũŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor aangapen, verbaasd, wezenloos, verdwaasd, glazig kijken. | luku wansembe duuun .

Duwata [duwáta] ^{ZN} dorp tussen Bekiyookonde en Pokigoun.

duweli [duwéli] ^{ZN} dweil(en).

duwengi [duwéngi] ^{1_{WW}} dwingen. ^{2_{ZN}} dwang.

dyaa [dyaa] ^{xx} Zie: **dyala**.

dyaaa [dyaaa] ^{xx} Zie: **dyalala**.

dyaadyaa [dyaadyaa] ^{IDEO} Zie: **tyaatyaa**.

dyaaí [dyaaí] ^{ZN} washokje.

dyaansi(poku) [dyããnsi(póku)] ^{ZN} grote trom.

dyabu [dyábu] ^{WW} tackelen; haken; onderuithalen; iemand laten struikelen. | dyabu wansembe iemand een pootje haken. »: **dyamu**.

dyafu [dyáfu] ^{WW} 1snoeien. 2opscheppen.

dyai [dyái] ^{ZN} erf; tuin. ^{HYPO}: **bakadyai**.

dyainsi [dyãĩnsi] ^{ZN} soort drumspel.

dyainsipoku [dyãĩnsipóku] ^{ZN} grote trom.

dyakai [dyakai] ^{ZN} soort aap.

dyakasaa [dyakasaa] ^{xx} als uiting van ongeloof.

dyakata [dyakatá] ^{1_{WW}} stuiptrekken. ^{2_{WW}} worstelen. ^{3_{xx}} met de voeten krachtig naar achteren stoten.

dyaki [dyakí] ^{ZN} soort stekelvis.

dyakibee [dyakíbéé] ^{ZN} kuit.

dyakiti [dyákíti] ^{ZN} jas.

Dyakonesi [dyakɔ́nési] ^{ZN} Diakonessenhuis.

dyala [dyala] ^{IDEO} klanknabootsing voor plotseling verschijnen. | kai dyala tevoorschijn komen. »: **dyaa**

dyalala [dyalala] ^{IDEO} klanknabootsing voor in een bepaalde volgorde leggen of staan. | taanpu dyalalaa op volgorde staan; buta dyalalaa op volgorde leggen. »: **dyaaa**

dyalusu [dyalúsu] ^{BN} 1jaloers. 2jaloezie. ^{SYN}: **hwaun**

dyamaika [dyamaíka] ^{ZN} houten trekhaak voor het wieden of het plukken van vruchten.

dyamati [dyamáti] ^{ZN} diamant.

Dyampanesi [dyāmpanési; dyānpānési] ^{ZN} Javaan; Indonesiër.

dyampo [dyāmpɔ; dyānpɔ] ^{ZN} bosvarken. ^{SYN:} **pingo**. »: **dyanpo**

dyamu, [dyámu] ^{WW} Zie: **dyabu**.

dyamu, [dyamú] ^{ZN} soort boom, met besachtige vruchten.

dyanafaya [dyánáfáya] ^{ZN} kruidachtig plant.

dyanga [dyānga] **1**^{BN} lang en groot. **2**^{ZN} hert. ^{SYN:} **adyike**.

dyangafutu [dyāngafútu] ^{ZN} hert. ^{SYN:} **adyike**.

dyangatatai [dyāngatatái] ^{ZN} soort slingerplant.

dyankoo [dyānkóo] ^{ZN} aasgier.

dyankoogaama [dyānkóogaama] ^{ZN} koningsgier.

dyanpo [dyānpɔ] ^{ZN} Zie: **dyampo**.

dyau [dyau] ^{IDEO} klanknabootsing voor plotseling en krachtig trekken aan een touw.

dyedu [dyedú] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

dyeee [dyéee; dyélele] ^{IDEO} klanknabootsing voor absoluut; volkomen; helemaal; volledig; helder. »: **dyelele**

dyeendye [dyēēndyé] ^{ZN} Zie: **genge**.

dyeesi [dyeési] ^{WW} imiteren. | **dyeesi wansembe iemand imiteren**. ^{SYN:} **dyei**

dyegbelei [dyegbelei] ^{IDEO} klanknabootsing voor rammelen.

dyegi [dyégi] ^{ZN} strook; singel; afgezonderd stukje. | **tapa wansembe/sondi a dyegi iemand/iets afzonderen, omsingelen**.

dyei [dyéi; géi] **1**^{WW} lijken. | **a dyei kuma ; dyei wansembe** . **2**^{WW} nadoen; imiteren; nabootsen; simuleren. | **dyei wansembe** . ^{SYN:} **dyeesi**. **3**^{WW} gelijksoortig; overeenkomstig; vergelijkbaar. **4**^{IDEO} uitroep waarmee men plotseling weer tevoorschijn komt. | **dyei! kiekeboe!**. »: **gei**

dyekpe [dyɛkpɛ] ^{WW} schudden.

dyelele [dyélele] ^{IDEO} Zie: **dyeee**.

dyeme [dyɛmɛ́] ^{WW} kreunen; kermen.

Dyemongo [dyɛmɔ̃ngɔ] ^{ZN} waterval bij Tutubuka.

dyendye [dyɛ̃ndyé] ^{xx} Zie: **genge**.

dyenge [dyɛ̃nge] ^{IDEO} klanknabootsing voor torenhoog; groot en hoog; zeer hoog.

dyinipi [dyinipí] ^{ZN} konijn. ^{SYN:} **lapekokoni**.

dyobo [dyobó] ^{WW} (om)spitten.

dyobu [dyóbu] ^{WW} job; klus; karwei. ^{SYN:} **wooko**; ^{HYPO:} **naki dyobu**.

dyodya [dyodyá] ^{WW} bemoeien.

dyodyi [dyódyi] ^{ZN} spooksprinkhaan.

dyodyo [dyodyo] ^{ZN} lompen; vod; versleten textiel.

dyogu [dyógu] ^{ZN} 1soort vis. 2kruik.

dyoki [dyɔkí] ^{ZN} onderbroek. ^{SYN:} **ondobuuku**; **basubuuku**.

dyokoto [dyɔkɔ́tɔ́] ^{WW} hurken. ^{HYPO:} **saka dyokoto**.

dyolou [dyolou] ^{IDEO} nabootsing van het geluid van vallen.

dyombo [dyómbo; dyónbo] ^{WW} springen. Zie: **zaiin**.

dyombohati [dyómboháti] ^{ZN} hartslag; schrik.

dyombombeti [dyómbómbéti] ^{ZN} kikker; pad. ^{SYN:} **todo**.

dyompi [dyɔ̃mpi; dyɔ̃npi] ^{BN} klanknabootsing voor lang en spits, puntig toelopen/uitstulpen/uitpuilen. † tutu dyompii uitsteken, uitpuilen. »: **dyonpi**

dyonko [dyɔ̃nkɔ́] ^{WW} indutten. † dyonko siiii wegzakken.

dyonku [dyɔ̃nkú] ^{ZN} heup.

dyonpi [dyɔ̃npi] ^{BN} Zie: **dyompi**.

dyoo [dyoo] ^{IDEO} klanknabootsing voor talrijk, veel, ontelbaar. ^{SYN:} **dyou**

dyou [dyou] ^{BN} 1klanknabootsing voor talrijk; veel; ontelbaar. ^{SYN:} **dyoo**. 2nabootsing van het geluid van iets laten vallen, kiepen, neergooien, storten.

dyu, [dyu] ^{xx} onvervalst.

dyu, [dyú] ^{ZN} jood.

dyubakaa [dyúbákáa] ^{ZN} jood.

dyudya [dyudyá] ^{WW} bemoeien.

dyudyu [dyudyu] ^{1BN} puur; onvervalst. ^{2IDEO} nabootsing van het geluid van gieten, schenken.

Dyuga [Dyugá] ^{ZN} Aukaans; Ndyuka; het woongebied van de Nyuka aan de Marowijnerivier.

Dyuga Lio [dyugá lío] ^{ZN} Marowijnerivier; het woongebied van de Nyuka aan de Marowijnerivier.

Dyuganenge [Dyugánéngɛ] ^{ZN} Aukaner; lid van de Ndyuka-stam.

Dyugatongo [dyugátǒngɔ] ^{ZN} Aukaans; de taal van de Ndyuka of Aukaners.

dyugudyugu [dyugudyúgu] ^{ZN} ophef; drukte. | mbei dyugudyugu drukte maken, opschudding veroorzaken.

dyukudyuku [dyukudyuku] ^{IDEO} Zie: tyukutyuku.

dyula [dyulá] ^{WW} 1pretenderen; opscheppen; pochen; zich op de borst slaan. 2trots; pretentie; eigenwaan; eigendunk.

dyunsu [dyúnsu] ^{BW} 1net, recentelijk; onlangs; laatst; daarnet; pas; zojuist; even tevoren; kort geleden. | dyunsu de kumutu aki ze zijn net vertrokken; dyunsu a dede hij is net gestorven. Zie ook: dyunsu aki; dyunsu de. 2een poos/tijd, voorlopig, binnenkort (niet); in ontkenning. | na du wansondi dyunsu binnenkort, voorlopig, een tijd niet; an duumi dyunsu hij heeft een poos niet geslapen; de an o go a foto dyunsu ze gaan voorlopig niet naar de stad.

dyuumu [dyuumú] ^{ZN} soort boom, gebruikt als brandhout.

Dyuumu [dyuumú] ^{ZN} medische post en vliegveld bij de scheiding tussen Gaan Lio en Piki Lio.

dyuumufolo [dyuumúfɔlo] ^{ZN} 1soort vis. 2soort boom, gebruikt als timmerhout.

dyuvuu [dyuvuu] ^{IDEO} plonzen; nabootsing van het geluid van in het water terechtkomen. | kai a wata dyuvuu met een plons in het water vallen. ^{HYPO}: kai dyuvuu.

dyuwaa [dyuwaa] ^{IDEO} klanknabootsing voor vastberdaden; kordaat; krachtdadig; stellig; zelfverzekerd. | taki wansondi tyuwaa krachtig,

zelfverzekerd, zonder omhaal van woorden; waka tyuwatyuwa krachtig lopend. »: tyuwaa

E e

e [é] 1_{VW} indien; als; ingeval; of. Zie: ee. 2_{IDEO} intonatiewoord ter afsluiting van een mededeling/verzoek of ter uitdrukking van berusting of toegeving. | u nango e we gaan weg, hoor!; i musu hakisi hen e? je moet hem vragen, hoor?; de go ko e ze zijn terug, hoor!; u weki e we zijn wakker, hoor!, goedemorgen. »: baa. 3_{IDEO} uitdrukking van afschuw, walging; minachting of verachting.

edi [édi] _{ZN} Zie: hedi.

ee, [ée; é] _{VW} 1 indien; als (ter aanduiding van een voorwaarde). | ee i ke, noo i sa fika duumi als je wilt, mag je blijven slapen; ee na so zo niet, indien niet; mi ke sabi ee i lobi mi ik wil weten of je van mij houdt. 2 of (als inleiding van een bijzin waarvan de inhoud nog onzeker is). | hakisi ee a ke nya vragen of hij wil eten. »: e

ee, [eé] _{IDEO} uitroep van verbazing, verontwaardiging of verbijstering. _{SYN}: ambe

efu [éfu] _{XX} of. | efu na so of/ anders.

eigi [éigi] _{XX} eigen.

eilasitiki [eilasitíki; alasitíki; lasitíki] _{ZN} »: lasitiki; »: alasitasiki

eisi [éisi] _{ZN} 1 (ver)eisen; vragen; kosten; vergen. 2 ijs; ijsje.

eisiapa [éisiápa] _{ZN} appel. Zie ook: apa.

eisikasi [eisikási] _{ZN} koelkast.

ekisee [ékísee] _{ZN} Zie: hekisee.

elufu [élúfu] _{XX} elf. _{SYN}: teni-a-wan

elufumu [élúfumu] _{ZN} november.

en [ɛ̃ŋ; é̃ŋ] < henhen > _{VNW}

enen [ɛ̃ŋé̃ŋ] _{IDEO} nee; uitdrukking van ontkenning. _{SYN}: nono.

eside [éside; yéside] _{BW} gisteren. _{HYPO}: eside-nyanya; _{HYPO}: eside-ndeti; _{HYPO}: oto-eside; otoeside-a-baka; _{HYPO}: esidesapate; _{HYPO}: esidemamate. »: yeside

esidemamate [ésídémámate] ^{BW} gistermorgen; gisterochtend. ^{HYPE:} eside.

eside-ndeti [ésídé-ndéti] ^{BW} gisteravond; gisternacht. ^{HYPE:} eside.

eside-nyanya [ésídé-nyānyā] ^{ZN} kliekjes; etensresten. ^{HYPE:} eside.

esidesapate [ésídésápate] ^{BW} gistermiddag. ^{HYPE:} eside.

ete [ete] ^{BW} **nog**. | ete tu **nog twee**; a **fika ete wan nog eentje over**. ^{SYN:} fika piki

eti [éti; yéti] ^{BW} **1nog**; **alsnog**; **steeds**; **toch nog**; **nog steeds/meer**. | de ta duumi eti o? slapen ze nog (steeds)?; mi ke te eti ik wil nog (meer) thee; a fika feifi liti eti er is nog 5 liter over. »: yeti; Zie ook: moo eti. **2precies als**; **net**. | leti kuma hen tata net zijn vader. Zie ook: leti; leti kuma.

etiseei [étísééi; yétísééi] ^{BW} Zie: letiseei.

F f

fa [fá] **1** ^{BW} **manier**; **hoe**. | fa i si zodra; yei fa u wansembe horen hoe het met iemand is; di fasi fa ; sa fa u wansondi weten hoe het met iemand is; bunbuu fa ; di fasi fa de manier waarop. ^{SYN:} fasi. **2** ^{VW} **alhoewel**; **ondanks**; **al**. | fa a koni seei ... alhoewel hij zo slim is ..., ook al is hij zo slim ... ^{SYN:} winsifa.

faa, [fáa] ^{WW} **1kappen**; **(om)hakken**; **vellen**. | faa gown een stuk landbouwgrond openkappen; faa wan pau tuwe een boom omhakken/vellen. ^{HYPO:} faa tuwe. **2hoe het**; **hoe zij**; **hoe hij**.

faa, [faa] ^{AFK} **(voor hem/haar) om**; **opdat/zodat/dat hij**. | fuuta faa nya fruit (voor hem) om op te eten; faa sa goo zodat hij kan groeien. ^{HYPE:} fu. »: fu a

faa, [faá] ^{AFK} Zie: faan.

faaa [faaa] ^{IDEO} **nabootsing van het geluid van het uitspuwen van een vloeistof**. | fula daan faaa rum uitspuwen (bij een gebed, drankoffer etc). ^{SYN:} tyufaa.

faaan [fáãñ] ^{IDEO} **klanknabootsing voor zeer wit**. ^{HYPO:} weti faaan.

faadyi [faádyi] ^{ZN} Zie: faagi.

faagi [faági; faádyi] ^{ZN} **menstruatie**; **ongesteldheid**. ^{HYPO:} faagidoo; faagiwosu. ^{SYN:} abaaka; do; »: faadyi

faagidoo [faágídóó] ZN menstruatiehuis. HYPE: doo; HYPE: faagi. SYN: muyeewosu; »: a doo

faagiwosu [faágíwósu] ZN menstruatiehuis. HYPE: faagi.

faaka [faáka] 1 ZN vlag. HYPO: faakapau. 2 WW nalopen; volgen; achtervolgen; achternagaan; achter iemand aan lopen.

faakapau [faákápáú] ZN vlaggenstok; gebedsplaats (voor o.a. voorouderverering). HYPE: faaka.

faaki [faakí] AFK van hier. »: fu aki

faala [faalá] AFK vandaan; vandaar; uit; van die plaats. | *dee sembe faala de mensen van die plaats; mi na faala ik kom daar niet vandaan.* HYPE: ala. »: fu ala

faambe [faám̩bɛ] AFK van wie. | *faambe susu? van wie is die schoen?; faambe hedi? omwille van wie?.* HYPE: fu. »: fu ambe

faan [fãán̩; faá] AFK (voor hem/haar) om niet; opdat/zodat hij of zij niet. | *faan go fufuu zodat hij niet gaat stelen.* HYPE: fu. »: fu an; »: faa.

faandi [fãándi] AFK waarvoor; waarom; om wat, om welke reden, met welk doel. HYPE: fu; HYPO: faandi hedi; faandi mbei. »: fu andi

faandya [fãándya] ZN franje; rafel; pluisje. HYPO: puu faandya

faaneedi [fãánéédi] AFK Zie: faandi hedi.

faanimbei [fãánímbéi; fãánmbéi] AFK Zie: faandi mbei.

faanmbei [faánmbéi] AFK Zie: faandi mbei.

Faansi [fãánsi] ZN 1 Frankrijk. 2 Frans. | *Faansi mbei Franse makelij.* SYN: Faansitongo.

faansilaiti [fãánsiláiti] ZN Zie: faansileiti.

faansileiti [fãánsiléiti] ZN zaklamp. »: faansilaiti

Faansima [Fãánsimá] ZN Fransman.

Faansise [fãánsise] ZN Frans-Guyana.

Faansitongo [fãánsítóngó] ZN Frans; de taal van de Fransen. SYN: Faansi.

faasi [faasí] WW spinnen. | *faasi maau garen spinnen.*

faata [faáta] WW ontberen; tekortschieten. | *faata wansondi* .

faau [faáu] BN 1 bewusteloos. 2 verzengen; door vuur aangetast.

faawata [faawáta] ^{ZN} eb; laagwater. ^{ANT:} **foou**.

fabiliki [fabilíki] ^{ZN} fabriek.

faisi [faisi] ^{BN} vals; nep; namaak; raar.

faisimoni [faisimóni] ^{ZN} neggeld; vals geld.

faka [fáka] ^{ZN} mes. † di faka dede het mes is bot; faka koti wansembe zichzelf snijden met een mes.

fakabuka [fákábúka] ^{ZN} 1de snee van een mes. ^{HYPE:} **buka**. 2het snijvlak van een mes.

fakansi [fakánsi] ^{ZN} vakantie. † kisi fakansi vakantie krijgen; nya fakansi vakantie vieren; pasa fakansi vakantie doorbrengen. »: **fankansi**; »: **fankasi**

faka-nyanya [fáka-nyãnyã] ^{ZN} lemmet (van een mes).

fakapau [fákápáú] ^{ZN} heft/handvat van een mes. ^{HYPE:} **pau**.

fala [fála] ^{BW} verder. † sabi moo fala meer weten.

falaki [faláki] ^{ZN} vracht; hoop; boel; bulk; massa. † wan falaki sembe een hoop mensen.

fama [fáma] ^{ZN} dorpsgek; idioot; dwaas.

famii [famíi] ^{ZN} familie.

famiine [famíinē] ^{ZN} familienaam; achternaam.

fan [fãŋ] ^{WW} 1spreken; praten. † fan a tongo basu brabbelen, iets onverstaanbaar zeggen; fan soso wartaal uitslaan; a ta fan taanga/sapisapi hij praat hard/zacht; fan basabasakrompraten. 2gesprek; gezegde; zin; spreekwijze; uitdrukking; mondelinge uiting/expressie. 3stem(geluid); spraak; taalgebruik. † yei fan u wansembe iemand stem horen.

fanaafu [fanááfu] ^{VZ} Zie: **fanafu**.

fa-nafiti [fá-náfiti] ^{BN} onfatsoelijk; ongepast.

fanafu [fanáfu; fanááfu] ^{VZ} vanaf; sinds; sedert; per; met ingang van. »: **fanaafu**

Fananisi [fanánísi] ^{ZN} Fernandes, handelonderneming.

Fandaaki [fãndaáki] ^{ZN} clannaam.

fanhia [fãŋhía] ^{ZN} kletspraat.

fanhiama [fãnhíama] ZN prater; kletskaus; spraakwaterval.

fania [fanía] ZN meel.

fania-apiti [fanía-apiti] ZN soort spijs.

fankansi [fãnkánsi] ZN Zie: **fakansi**.

fankasi [fãnkási] ZN Zie: **fakansi**.

fanoudu [fanóúdu] BN 1nodig; noodzakelijk; onmisbaar. | abi wansondi

fanoudu iets nodig hebben; de fanoudu noodzakelijkerwijs; nodig zijn. 2plechtigheid; ritueel; ceremonie. |du wan fanoudu een plechtige handeling uitvoeren.

fansoso ZN wartaal; abracadabra. HYPE: **soso**.

fanya [fãnyã] 1BN rommelig. 2WW in de war sturen. | fanya wansondi het laten mislukken. 3WW wanorde. | booko fanya tot een uitbarsting komen. SYN: **fonyo**

fanyafanya [fãnyãfãnyã] ZN drukte; chaos. SYN: **wanyawanya**.

fasi [fási; fá] ZN 1manieren; fatsoen; omgangsvormen. | a diwan seei fasi op dezelfde manier; di moo bunu fasi u du wansondi de beste manier om iets te doen. HYPO: **bunufasi**. 2manier; wijze; aanpak; stijl; staat; toestand. | so (wan) fasi op deze/die/zo'n manier. 3vastzitten; klemzitten; in moeilijkheden zitten. 4botsen; clashen; gebrouilleerd; in onmin zijn. | fasi ku wansembe in onmin, gebrouilleerd zijn, botsen met. SYN: **fa**

fasifasi [fásífási] BN ongerijmd.

fatu [fátu] 1ZN vet. | di fatu duumi het vet is gestolt. 2ZN (spijs)olie. 3BN dik. 4ZN batterij.

fatukaka [fátukaka] ZN bezinksels bij van vetbereiding. HYPE: **kaka**.

faude [fáudé] xx tegenwoordig.

faya [fáya] 1ZN vuur. | mbei faya ; kisi/tei faya ontvlammen; puu faya ; koti faya ; faya wansembe iemand verraden; a faya hij is in de problemen. 2ZN licht. | sende/leti faya . 3WW verhevigen. | di feti ta faya ; a de faya faya het is hevig/ernstig. 4WW verraden; verklikken; verlinken. | faya wansembe (da sikoutu) iemand verraden (bij de politie). SYN: **konku**.

fayadosu [fayadósu] ^{ZN} aansteker.

fayakamia [fáyákámíã] ^{ZN} stookplaats; plaats waar vuur gemaakt, gekookt wordt.

fayamasini [fáyámasíni] ^{ZN} generator.

fayambii [fáyámbíi] ^{ZN} generator.

fayapali [fáyápáli] ^{ZN} elektriciteitsmast.

fayapau [fáyápáú] ^{ZN} fakkel.

fayapeeli [fáyápéeli] ^{ZN} gloeilamp. »: **peeli**

fayatatai [fáyátátái] ^{ZN} elektriciteitskabel.

fayatongo [fáyátǒngɔ] ^{ZN} vlam.

feanti [féyánti; félánti; fényánti] ^{ZN} vijand. | mbei feanti da/ku
wansembe . »: **felanti**; »: **fenyati**; »: **feyanti**

feantima [féyántima] ^{ZN} vijand.

febe [fébé] ^{ZN} koorts. | febe kisi mi ; febe ta kii mi .

febepau [fébépáú] ^{ZN} kruidachtige plant.

fedye [fédye] ^{ZN} soort knolgewas.

feebe [féébé] ^{WW} koken.

feeda [fééda] ^{XX} vrijdag.

fee, [féé] ^{BN} 1angst; bezorgdheid; twijfel; aarzeling; schroom. 2angstig;
bezorgd; bang; ongerust; onzeker; huiverig. | fee tee ; fee sinkii ; fee
fee . 3vrezén; aarzelen; weifelen; schromen; huiveren; twijfelen;
bang of bezorgd zijn.

fee, [féé] ^{IDEO} klanknabootsing voor bevrijd; opgelucht of tot de rand
gevuld. | hati feen boo fee hij is opgelucht; di buketi fuu fee de emmer is
tot de rand gevuld.

fee fee ^{BN} 1angstig. 2bezorgd. 3onzeker.

feema [féééma] ^{ZN} bangerik; lafaard.

feesinkiima [féésĩnkíima] ^{ZN} mietje.

feega [féegá] ^{WW} poetsen.

feega sinkii [féegá sĩnkíi] ^{WW} zich wassen.

feekete [féékéte] ^{WW} vergeten.

feen [fɛ̃ɛ̃ŋ; fɛ̃ɛ̃ŋ] ^{AFK} **zijn; haar; van/over hem of haar; daarvan; hiervan.** | **di**
baaa feen zijn broer; andi da wini feen? wat is het voordeel daarvan?, wat
is zijn belang?; undi da di feen?welke is die van hem?; andi i yei feen? wat
heb je van/over hem gehoord?; unfa taki feen? wat zeg je daarvan?; (u)
feen se zijn deel/kant, wat hem

betreft. ^{HYPE:} **fu**; ^{HYPE:} **hen**; ^{HYPE:} **neen**; ^{HYPO:} **baka feen**; ^{HYPO:} **feen**
mbei; ^{HYPO:} **feen hedi**. »: **fu hen**; »: **fu hen**

feifi [féífi] **1_{xx} vijf. 2_{ww} verven. 3_{zn} verf.**

feifidaka [féífidáka] ^{xx} **dinsdag. daka.**

feifisensi [feifisé̃nsi] ^{zn} **stuiver.**

feifiteni [féífiténi] ^{xx} **vijftig.**

feisi [feisi] ^{xx} **vers.**

feki [féki] ^{ww} **(af)vegen; (af)wrijven.** | feki woyo zijn tranen afvegen; penembeti
sabi na un pau a ta feki gogo de jaguar weet tegen welke boom hij zijn
kont afveegt; gezegd van iemand die bewust zijn slachtoffers kiest.

fekisi [fékisi] ^{zn} **soort Chinese geneesmiddel.**

Fekitoolia [fekitóólía] ^{zn} **Victoria, voormalige oliepalmplantage aan de**
Surinamerivier.

felanti [félánti] ^{zn} Zie: **feanti**.

fele [féle] ^{ideo} **klanknabootsing voor afscheuren.**

felei [féléi] ^{bn} **1vrij.** | an felei tide hij is vandaag niet vrij,
beschikbaar. **2gratis.** | felei miniti gratis belminuut.

felele [félele] ^{ideo} Zie: **pelele**.

feleniki [féleníki] ^{zn} **vereniging; organisatie.** | hopo wan feleniki een
organisatie oprichten.

feli [féli] ^{zn} **veerpont.**

felon [félon] ^{zn} **film.**

felu [félu] ^{zn} **metaal.**

feluganse [félugã̃nse] ^{zn} **ijzerenpot.**

felukaka [félukaka] ^{zn} **roest.** ^{hype:} **kaka.**

felukuyee [félúkúyées] ^{zn} **metalen lepel.**

Felulasi ^{ZN}

felusan [félusãŋ] ^{ZN} metaalzaag.

felutatai [félutátái] ^{ZN} metaaldraad.

fen [fẽŋ] ^{WW} (af)scheuren. | fen wansondi fele .

fendi [féndi] ^{WW} 1 vinden; ontvangen; krijgen. | fendi bunu ; fendi boo ; fendi okasi/pasi . 2 neuken; vrijen; seksen. | fendi manu/muyee ; fendi a kakabaaku kontneuken. ^{SYN:} **tuma; habi; gulu; dolopilo**. 3 seks. »: **feni**

fendi pasi [féndi pási] ^{WW} de mogelijkheid krijgen.

feni [féni] ^{WW} Zie: **fendi**.

fense [fénsɛ] ^{ZN} venster.

fenyati [fényánti] ^{ZN} Zie: **feanti**.

fesa [fésa] ^{ZN} feest(dag); fuif; partijtje; festiviteit. | hoi wan fesa een feest geven; fii wan fesa een feestdag vieren.

fesadaka [fésádáka] ^{ZN} feestdag.

fesi [fési] ^{ZN} gezicht; voor(kant). | fesi ku fesi oog in oog; taanpu a wansembe fesi voor iemand staan. ^{HYPO:} **fesise**; ^{HYPO:} **bia fesi**; ^{HYPO:} **baka ku fesi**; **a fesi**.

Fesi Foto [fési fóto] ^{ZN} Oost-Paramaribo (centrum).

fesidoo [fésídóo] ^{ZN} voordeur.

fesihedi [fésihédi] ^{ZN} voorhoofd.

fesikamia [fésíkámíã] ^{ZN} gelaat.

fesikoki [fesikóki] ^{ZN} schort.

fesima [fesimá] ^{ZN} voorman.

fesipisi [fésípisi] ^{ZN} voorste deel.

fesise [fésisɛ] ^{ZN} voorkant. ^{HYPE:} **fesi**.

fesitanda [fésítánda] ^{ZN} voortand.

fesiten [fésitẽŋ] ^{XX} vroeger.

fesiten sondi [fésítén sōndi] ^{ZN} antiek.

fesiten woto [fésítén wóto] ^{ZN} geschiedenis.

fesiwili [fesiwíli] ^{ZN} voorwiel.

fesiwosu [fésíwósu] ^{ZN} 1 voorhuis. 2 voorgevel.

feti [féti] 1 ^{WW} vechten. | feti ku wansembe . 2 ^{ZN} gevecht. 3 ^{ZN} oorlog.

fetilai [fétílái] ^{ZN} wapentuig. ^{HYPE:} **lai**.

fetima [fétima] ^{ZN} 1vechter. 2soort wesp.

feufeu [feufeu] ^{IDEO} nabootsing van het geluid van hijgen, zwaar ademen. | boo feufeu zwaar ademen.

feyanti [féyánti] ^{ZN} Zie: **feanti**.

fi ya [fi yá] ^{AFK} (voor jou) om niet; zodat je niet. | mi panya i, fi ya kai ik hou je vast, zodat je niet valt. ^{HYPE:} **fu**. »: **fu ya**

fia, [fíya] ^{IDEO} klanknabootsing voor helemaal, volledig, volkomen, categorisch. | kaba tuu fia helemaal klaar. »: **fiya**.

fia, [fiá] ^{WW} 1ontkennen; tegenspreken; aanvechten. | fia ku wansembe ; fia da wansembe ; fia gown ku liba ; fia wansondi iets ontkennen; fia wansembe . 2discussiëren; wedijveren; wedden; concurreren; strijden. 3vrijpleiten; verdedigen; goedpraten. | fia da wansembe iemand verdedigen, vrijpleiten; fia wansondi iets goedpraten. 4weddenschap; ontkenning; tegenspraak; discussie. »: **fiya**.

fie [fiyé] ^{WW} prikkelen; irriteren een licht branderig gevoel geven. | fie yaaa een tintelende prikkeling veroorzaken. »: **fiye**

fie yaaa [fiyé yaaa] ^{WW} prikkelen.

fien [fiéŋ] ^{BN} klein; fijn. | wan fien pisi een klein stukje. »: **fiyen**

fienfien [fiéŋfiéŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor fijn, klein; uit kleine deeltjes of onderdelen bestaand.

fii, [fii; fií] ^{AFK} 1(voor jou) om; opdat/zodat/dat jij. ^{HYPE:} **i**; ^{HYPE:} **fu**; »: **fu**
i. 2jouw/je; van jou. ^{HYPO:} **fii hedi**; »: **fii**; »: **fu i**.

fii, [fii] 1^{WW} (aan)voelen; betasten; tasten. | fii luku om aan te geven je iets zelf mag voelen; fii pen pijn voelen; fii luku bevoelen. 2^{WW} masseren. | fii sinkii het lichaam masseren. Zie: **luku**; **pusa**. 3^{WW} vieren; herdenken; beleven. 4^{WW} viering; herdenking. 5^{ZN} gevoel; intuïtie; instinct; tastzin. | fii piki mi mijn gevoel zegt. ^{HYPO:} **ku fii**.

fii, [fií] 1^{ZN} vrij. 2^{ZN} vrijheid. ^{HYPO:} **fiipau**. 3^{WW} bevrijden; vrijmaken; vrijlaten. | Saamaka fii ku bakaa zich verzoenen met, vrede sluiten; de fii dee saafu ze hebben de slaven bevrijd, vrijgemaakt, vrij gelaten. 4^{IDEO} toost;

proost; gelukwens waarbij men het glas heft. 5_{AFK} jouw/je; van jou. Zie: fii.

fii pen [fii pɛ́ŋ] WW pijn voelen/lijden. Zie ook: ntya pena.

fii sinkii [fii sɪ́nkíi] WW 1zijn lichaam masseren. | fii sinkii da wansembe iemands lichaam masseren. 2massage. SYN: luku kamia; pusa kamia; pusa sinkii.

fiidiyi [fiidyí] WW braden. | fiidiyi fisi vis braden (gepaneerd in cassavemeel).

fiipau [fiípaú] ZN vrijheidsstaf. HYPE: fii.

fiisinkiima [fiísɪ́nkíima] ZN masseur. SYN: lukukamiama; pusasinkiima; pusaka miama.

fika [fiká] WW 1(achter)blijven. | fika a bakaakonde emigreren naar de stad, Europa; fika dee dee droog blijven; met lege handen achterblijven. 2overblijven; resteren. | fika a baka ;fika a ganda ; fika a goun/wosu ; fika pikiso ; fikama . 3over; nog. 4schelen; ontbreken. HYP: fikama; fika a baka; fika a ganda; fika a goun; fika a wosu; fika piki.

fika a baka [fiká a báka] WW achterblijven; achteropraken. HYPE: fika.

fika a ganda [fiká a gā́ndá] WW ongehuwd door het leven gaan. HYPE: fika.

fika a goun [fiká a gṓúŋ] WW invalide worden. HYPE: fika.

fika a wosu [fiká a wósu] WW invalide worden. HYPE: fika.

fika piki [fiká pikí] WW 1bijna; het scheelt weinig. | a fika piki noo a dede bijna was hij dood. 2schelen; ontbreken. | a fika 2 meti het scheelt 2 meter. 3overblijven; resteren. | a fika 2 miniti nog 2 minuten, over 2 minuten. 4over; nog; resterend boven het verdwenen deel. SYN: ete; HYPE: fika.

fikama [fiká ma] ZN emigrant. HYPE: fika.

fili [fíli] IDEO nabootsing van het geluid van snel voorbijgaan. | pasa fili snel voorbijgaan.

filigi [filígi] ZN vlieger. | hopo filigi vliegeren; een vlieger oplaten.

finga, [fínga] ZN 1vinger(en). | finga wan muyee vingeren; tuusi finga a wan muyee vingeren, met de vingers seksueel bevredigen; wan finga

bakuba/baana een stuk

bananen. 2teen. HYPO: fangahedi; fangamindi; finguutu; gaanfinga; piiwoto finga; mindifinga; andelufinga; pikifinga; lei finga.

finga, [fɪŋá] WW 1steken; verankeren. | finga pau a gown ; baka ta finga wansembe stekende pijn in de rug hebben. 2zich verzetten; zich schrap zetten. | di womi ta finga zich verzetten/schrap zetten.

fangahedi [fɪŋáhédì] ZN vingertop. HYPE: finga.

fangamindi [fɪŋámíndì] ZN tussen de vingers of tenen. HYPE: finga.

finguutu [fɪŋuútu] ZN vingerhoed. HYPE: finga.

fini [fɪni] 1WW uithoren. | fini wansembe sondi ; yei wansondi fini

fini . 2xx details. | ke sabi fini fu wansondi . HYPO: luku fini.

finifini [fɪnífɪni] BN tot in bijzonderheden gaand. ANT: vilivili.

finu [fɪnu] BN 1fijn; fijnkorrelig; fijnmazig. | woyo feen finu het is fijnkorrelig, fijnmazig. 2fijnmaken; verfijnen; platmaken; afplatten; dunnen. SYN: paata. 3dun; flinterdun; mager; tenger; slank. | finu muyee een slanke vrouw. ANT: degi. 4dun; hoog (van geluid). | tongo feen finu hij heeft een hoog stemmetje; ta yei wansondi finu finu een dun, hoog geluid horen. HYPO: finutongo.

finufinu [fɪnúfɪnu] BN 1dunnetjes. 2uit kleine deeltjes of onderdelen bestaand.

finutongo [fɪnútɔŋgɔ] ZN piepstem; dun of hoge toon/stem. | wan finutongo muyee een dame met een piepstemmetje; fan a finutongo met een piepstemmeje praten. ANT: gaantongo; HYPE: finu.

finuwoyo [fɪnúwóyo] BN fijnkorrelig; fijnmazig. | finuwoyo sandu fijn zand.

finyonto [fɪnyɔntɔ] WW 1fijnknijpen. 2bevingeren.

fiofio [fíófio] ZN vloek.

fiolu [fíólu] ZN viool.

fisi [físi] 1ZN vis. | kisi fisi vis vangen. 2WW bespioneren. | fisi wansembe iemand bespioneren.

fisibonu [físíbonu] ZN visgraat.

fisihanza [físíhánza] ZN vin.

fisikakisa [físíkákísa] ZN schub. | puu fisikakisa een vis schubben.

fisilabu [físílábu] ZN staartvin.

fisiobo [físíóbo] ZN kuit. HYPE: **obo**.

fitami [fitamí] ZN energie; vitamine; (levens)kracht.

fitami peiki [fitamí péiki] ZN vitaminetablet.

fiti [fítí] WW 1aanstaan; passen; sieren; overeenstemmen; gelijkstaan; overlappen; matchen. | di buuku an fiti en de broek past hem niet; di buuku an fi . 2zich verenigen; saan(een)sluiten; op de juiste wijze voegen of schicken. HYPO: **fiti buka**. 3(be)horen; volgens bepaalde normen moeten. | kuma fa a fiti naar behoren.

fiti buka [fítí búka] WW bediscussiëren; overleggen; plannen; beramen; samenspannen; de koppen bij elkaar steken. | kuutu fiti buka een complot smeden; fiti buka ku wansembeonder één hoedje spelen met iemand; een eenheid vormen, overleggen met. HYPE: **fiti**; Zie ook: **fitibuka**.

fitibuka ZN afspraak; samenspraak; overleg. »: **fiti buka**

fitisi [fitisí] ZN soort smaakversterker.

fitoou [fitoóu] 1WW vertrouwen. 2ZN vertrouwen.

fitya [fityá] BN 1smal. 2versmallen; smaller maken/worden. ANT: **baai**.

fiya, [fíya] IDEO Zie: **fia**.

fiya, [fiyá] WW Zie: **fia**.

fiye [fiyé] WW Zie: **fie**.

fiyen [fiyéŋ] BN Zie: **fien**.

fo [fó] xx vier.

fodewooko [fódéwóoko] xx donderdag.

foduali [foduáli] WW verwarren.

fogo [fógo] WW 1fikken; branden; opstoken; aanmoedigen. | fogo faya feller doen branden. 2aanwakkerkreet; kreet waarmee vuur wordt aangewakkerd. 3fik. | kisi fogo in de fik staan; buta fogo in de fik steken.

fokanti [fókánti] ZN 1vierkant; vierhoek; blok. 2hoekig. | fokanti bo een vierkant haakje.

fokopu [fókópu] xx vervelend.

folo [foló] ^{ZN} bloesem; bloem.

folofu [folófu] ^{ZN} verlof.

foloisi [folóisi] ^{WW} verhuizen; migreren.

foloísima [folóísima] ^{ZN} migrant; vluchteling.

foloisitongo [folóísítǒngɔ] ^{ZN} dialect van het Saramakaans dat wordt gesproken in de zogenoemde transmigratiedorpen.

foloiti [folóíti] ^{ZN} fluit.

folomu [folómu] ^{WW} verwonderen. † **folomu wansembe** iemand verwonderen/in de war brengen.

folou [fólou] < <solou> > ^{IDEO} klanknabootsing voor snel door een opening gaan/trekken.

foluku [fólúku] ^{ZN} 1volk. 2vork. † **didibi foluku** spitvork.

fomee [fóměě] ^{xx} Zie: **fonmee**.

fon [fón] ^{WW} 1stampen. † **fon alisi rijst stampen**; **fon domonu/ndeku** ; **fon wan kiiki** ; **fon hedi knikken**; **fon gogo** met de heupen ritmisch op en neer bewegen; **fon kokoo da wansembe** iemand tot het uiterste drijven; **fon woyo knippen**; **fon wansondi na afandesi** . 2wekkappen van struikgewas. † **fon gown** . 3afranselen. † **fon wansembe** ; **fon gown/kamia** ; **fonfon afranseling**. 4afranseling.

fon en [fónměě] ^{AFK} Zie: **fonmee**.

fon mi [fóom] ^{AFK} Zie: **foomi**; **foom**.

fon u [fóou] ^{AFK} Zie: **foou**.

fon unu [fóóúnu] ^{AFK} Zie: **foo unu**.

fonfon [fõnfón] ^{ZN} afranseling.

fonmee [fónměě] ^{IDM} hem afranselen. »: **fon en**; »: **fomee**

fonyo [fõnyõ] ^{BN} onverzorgd; vies. ^{SYN}: **fanya**.

foo unu [fóó únu] ^{IDM} jullie afranselen. »: **fon unu**

fooi [fóoi] ^{AFK} jou afranselen. »: **fon i**

foom [fóom] ^{AFK} Zie: **foomi**. »: **fon mi**

foombo [fõõmbo; fõõndo] ^{WW} 1verwonderen. 2verwarren. »: **foondo**

foomi [fóomi; fóom] ^{IDM} mij afranselen. »: **foom**; »: **fon mi**

foondo [fõõndo] ^{WW} 1verwonderen. Zie ook: **foombo**. 2opvallend; frappant.

fooneisi [foonéisi] ^{ZN} fornuis.

foose [fõsése] ^{WW} forceren.

footou [fóótóu] ^{ZN} foto.

foou₂ [fóou] ^{IDM} ons afranselen. »: **fon u**

foou₁ [fóou] ^{ZN} vloed; hoogwater. ^{ANT:} **faawata**; ^{HYPO:} **foouwata**.

foouwata [foóúwáta] ^{ZN} vloed(golf). ^{HYPE:} **foou₁**.

fosu [fósu] 1^{BN} eerst; . | di fosu sondi het eerste of belangrijkste; fosu pasi eerste keer. 2^{xx} voorheen; vroeger.

fosumii [fósúmíi] ^{ZN} eersteling; eerstgeborene; eerste kind. | yu da fosumii jij bent de eerstgeborene.

fosuten [fósutēŋ] ^{xx} vroeger.

fosuten sondi [fósútēŋ sōndi] ^{ZN} 1antiek. 2geschiedenis.

fosuten woto [fósútēŋ wóto] ^{ZN} geschiedenis.

fosuwan [fósuwãŋ] ^{ZN} eerste. | ambe da di fosuwan? wie is de eerste?. ^{ANT:} **lasitiwan**

foteni [fóténi] ^{TELW} veertig. | foteni ku tu tweeënveertig.

foto [fóto] ^{ZN} stad.

Foto [fóto] ^{ZN} Paramaribo.

fotoganda [fótogãnda] ^{ZN} stadscentrum.

Fotonenge [fótónēŋgɛ] ^{ZN} Creool; stadsneger; stedeling; inwoner van Paramaribo. ^{HYPE:} **nenge**.

fotunaiti [fótunáíti] ^{ZN} fortnight; twee weken. | kisi moni a fotunaiti betaald krijgen per fortnight.

fou [fóu] ^{ZN} vogel.

foufatu [fóúfátu] ^{BN} oranje.

foulabu [fóúlábu] ^{ZN} vogelstaart.

foumii [fóúmíi] ^{ZN} kuiken.

foupuuma [fóúpúúma] ^{ZN} pluim; dons; veer (van vogels). ^{HYPE:} **puuma₂**.

foutou [fóútóu] ^{ZN} foto.

foutu [fóútu] ^{ZN} 1fout; schuld; verwijt; blunder; vergissing. ^{HYPO:} **da**

foutu. 2foutief; onjuist.

fouwosu [fóúwósu] ^{ZN} vogelnest.

fu [fu; u; fi] ^{BW} van; vanaf; voor; omdat; om; zodat; dat (smelt meestal samen met het woord dat erop volgt). | di kuutu fu amanya de vergadering van morgen; fu un konde? van welk dorp/land?; fu Avobaka te dou Piki Lio van(af) Afobaka tot Piki

Lio. ^{HYPO:} **fii**; **feen**; **fuu**; **fuun**; **fuunu**; **faa**; ^{HYPO:} **faandi**; **faambe**; ^{HYPO:} **faan**; **fi ya**.

fufuu [fufúu] ^{WW} stelen.

fufuuma [fufúuma] ^{ZN} 1dief. 2trekker (aan een vuurwapen). | hai di fufuuma de trekker overhalen.

fugu [fúgu] ^{WW} 1proppen. 2voegen.

fuka [fuká] 1^{WW} ontbreken; mankeren; ontberen. | fuka u wansondi iets ontberen. 2^{WW} lijden. 3^{WW} benauwen. 4^{WW} nood; gebrek; tekort; schaarste; leed; verdriet; ongemak; ellende; nood; probleem; dilemma. | de a fuka nood lijden; abi fuka u wansondi gebrek hebben aan iets; konda fuka feen da wansembe zijn grieven uiten; fuka ko a u we hebben verdriet; si/tei/tya fuka ; fuka de ku u; u de ku fuka we hebben een dilemma. ^{HYPO:} **da fuka**. 5^{BN} benauwd; benauwend.

fukama [fukáma] ^{ZN} noodlijdende.

fuke [fúkɛ] ^{BN} licht(gebouwd). | wan fuke womi een lichtgebouwde man. ^{HYPO:} **fuke pokoo**. »: **fuko**; »: **pokoo**

fuko [fúkɔ] ^{BN} Zie: **fuke**.

fukofuko [fukɔfukɔ] ^{ZN} long.

fula [fulá] 1^{WW} (door)boren; lekken; een gat maken. | di banti fula de band lekt. 2^{WW} (uit)spuwen; door de mond naar buiten werpen. | fula faaa uitspuwen; fula daan alcohol uitspuwen. 3^{BN} poreus; lek.

fula bolobolo [fulá bolóboló] ^{WW} doorzeven.

funda [fũndá] ^{ZN} diepste plek in een rivier of kreek. | go a funda impotent; funda gogo bodem van een rivier.

fundu [fúndu] 1^{BN} diep. 2^{BN} diepte. 3^{WW} uitdiepen; uitgraven; dieper maken. | fundu wan baaku een kuil dieper maken.

fungu [fúngu] ^{ZN} fungus.

funguhansi [fúngúhãnsi] ^{ZN} soort mier.

fungupau [fúngúpáu] ^{ZN} soort boom, gebruikt als brandhout.

funya [fũnyã] ^{BN} pluizig; rafelig; kroezig.

funyafunya [fũnyãfũnyã] ^{BN} rommelig.

funyafuunya [fũnyãfũúnyã] ^{ZN} Zie: **afunyafuunya**.

fusi [fusí] ^{WW} 1vluchten; weglopen; ontsnappen; verdwijnen. 2voortvluchtig. ^{SYN:} **lowe**

fusutan [fusutãŋ] 1^{WW} verstaan; begrijpen; vatten. | ya fusutan je begrijpt het niet. 2^{ZN} verstand; brein; hersens; denkvermogen. | fustan fii an ta wooko bunu je bent niet goed bij je hoofd; yaa fusutan je hebt geen hersens.

futu [fútu] ^{ZN} 1voet; poot; voetafdruk; voeteind. | na un futu? op welke manier?; a wan oto futu op een andere manier; waka a/ku futu te voet gaan; naki futu zijn voet stoten; wan boto u diiteni futu een boot van 30 voet. 2hengsel; scharnier. | puu wan doo a futu een deur uit zijn hengsels/scharnieren lichten. ^{HYPO:} **doofutu**. 3menstruatie; ongesteldheid. | di muyee kisi hen futu ze menstrueert, is ongesteld.

futuboi [fútuɓoi] ^{ZN} dienaar; knecht.

futuliba [fútúlíɓa] ^{ZN} schoot. | a futu liba op schoot. ^{HYPE:} **liba**.

Futunaa [fútunáa] ^{ZN} Zie: **Futunaakaba**.

Futunaakaba [fútunáakabá; fútunáa] ^{ZN} dorp tussen Piki Seei en Debike. »: **Futunaa**

futupasi [fútúpási] ^{ZN} voetpad.

futuu [futuú] ^{BW} voorwaar; voorzeker; daadwerkelijk; stellig.

fuu, [fuu; fuú] ^{AFK} 1(voor ons) om; opdat/zodat/dat wij. | fuu ta waka om te reizen; a ke fuu bia toona hij wil dat we terugkeren. ^{HYPE:} **fu**; »: **fu u**. 2ons; van ons. | di boto fuu onze boot; di fuu die van ons. ^{HYPO:} **fuu hedi**; »: **fu u**. »: **woo**

fuu₂ [fúu] ^{ww} **1(op)vullen; volstoppen; volschenken; vollopen; volstromen.** | fuu wansembe hedi ; hedi u mi fuu ; fuu saaa snel stijgend; di wata ta fuu het water stijgt. **2stijgen (van vloeistof).** | di lio ta fuu de rivier stijgt. ^{ANT:} **dee**₂. **3vol; zwaarbeladen.** | di wosu fuu kankan vogepakt met mensen of zaken; manda fuu pooo overvol met zaken; buketi fuu lelelele overvol met vloeistof; fuu fee ; fuu dou a mindi halfvol. ^{SYN:} **tyoku**; ^{SYN:} **tyokutyoku**. **4volgroeid; rijp.** | di baana fuu de banaan is vol(groeid).

fuufei [fuuféi] ^{ww} **1vervelen; irriteren.** | fuufei wansembe iemand irriteren. **2vervelend.**

fuuku [fuúku] **1^{BN} vroeg(tijdig); bijtijds.** | fuuku mamate vroeg in de ochtend; fuuku fuuku zeer vroeg. ^{SYN:} **biten**; ^{ANT:} **lati**; ^{HYPO:} **moo fuuku**. **2^{ww} vervloeken; kwaad toewensen.** | fuuka wansembe kwaad toewensen.

fuun [fũñ] ^{AFK} **(voor jullie) om; opdat/zodat/dat jullie.** | an ke fuun ko aki hij wil niet dat jullie hier komen; a da unu wan manya fuun nya hij heeft jullie een mango gegeven om te eten; a taki taa fuun bia toona hij zegt dat jullie moeten teruggaan. ^{HYPE:} **fu**. »: **fu un**; »: **un**; »: **fuunu**

fuunu [fũúnu] ^{AFK} **jullie; van jullie.** | di wosu fuunu jullie huis; dee lai fuunu mma de spullen van jullie moeder; fuunu dagu het is jullie hond. ^{HYPE:} **fu**; ^{HYPO:} **fuunu hedi**; Zie ook: **fuun**. »: **fu unu**; »: **un**

fuuta [fuúta] ^{ZN} **fruit(boom).** ^{HYPO:} **fuutapau**.

fuutapau [fuútapáu] ^{ZN} **fruitboom.** ^{HYPE:} **fuuta**.

fuuu [fuuu] ^{IDEO} **naboetsing van het geluid van (aan)blazen, waaien.** | boo di faya fuuu het vuur aanblazen. Zie ook: **boo fuuu**. »: **vuuu**

fuuwata [fúúwáta] ^{ZN} **hoogwater.** ^{SYN:} **gaanwata**; ^{ANT:} **kotiwata**.

fuyai [fuyái] ^{BN} Zie: **fuyali**.

fuyali [fuyáli; fuyái] **1^{ww} verjaren.** | unten i ta fuyali? wanneer ben je jarig?. **2^{BN} jarig.** | a fuyali hij is jarig. **3^{ZN} verjaardag(sfeest).** | go a wan fuyali naar een verjaardagsfeest gaan; hoi fuyali zijn verjaardag vieren. »: **fuyai**

fuyalidaka [fuyálídáka] ZN verjaardag.

fuyaliwosu [fuyáliwósu] ZN verjaardagsfeest.

G g

gaa [gaa] IDEO klanknabootsing voor bijten of steken. HYPO: **nya gaa**; **gaa bigidi**.

Gaafusitaati [gaafusitááti] ZN Gravenstraat.

gaagaa [gaagaa] xx krachtig.

gaama [gaamá] ZN opperhoofd. | **gaama fu foto** gouverneur.

Gaamadoo [gaamádóó] ZN Gouvernementsplein; Onafhankelijkheidsplein (in Paramaribo).

Gaamakonde [gaamákóndε] ZN dorp aan de Piki Lio, tussen Bendekonde en Akisiamau. SYN: **Asindohopo**.

gaan [gǎǎŋ] BN 1groot; dik; oud (attributief gebruikt). | **di gaangaan womi aki deze volwassen man**. ANT: **piki**; HYPO: **gaansondi**; Zie ook: **bigi**. 2zeer; uiterst; intens; buitengewoon; harstikke; hevig;. 3laag; diep; dof (van geluid, attributief). HYPO: **gaantongo**. 4groot-; hoofd-; super-; oer-; ultra- (als eerst lid van een samenstelling). HYPO: **gaanhanse**; **gaantaku**; **gaanbasi**; **gaandata**; **gaanpiki**; **gaangindi**; **gaangundu**; **gaangusu**; **gaandeewei**; **gaansati**; **gaanfuke**.

Gaan Bakaakonde [gǎǎŋ bákáákóndε] ZN Nederland.

Gaan Dan [gǎǎŋ dǎŋ] ZN

Gaan Gadu [gǎǎŋ gádu] ZN oppergod; de Allerhoogste.

Gaan Lio [gǎǎŋ lío] ZN zijtak van de Surinamerivier.

Gaan Paaba ZN

Gaan Saamaka [gǎǎŋ sáamáka] ZN Boven-Surinamerivier.

Gaan Seei [gǎǎŋ sééi] ZN dorp tussen Daume en Akwaukonde. »: **Seei**

gaanbasi [gǎǎŋbási] ZN (boven)baas; topman; kopstuk; leider;

hoofd. SYN: **bigima**; HYPE: **gaan**.

gaanbingo [gǎǎŋbínɡo] ZN navelbreuk.

gaanbuka [gǎǎŋbúka] ZN grootspraak; grootdoenerij; brutaliteit. HYPO: **abi**

gaanbuka; **da gaanbuka**.

gaandata [gãándáta] ^{ZN} dokter; arts. ^{HYPE:} gaan.

gaandewe [gãándéwéi] ^{ZN} grote droge tijd; droogteperiode. ^{HYPE:} gaan.

gaandi [gãáandi] ^{1BN} oud; bejaard; grijs(harig). | gaandi

gaandi afgedankt; gaandi *mma* een oude

^{VROUW.} ^{ANT:} nyonku. ^{2WW} verouderen; vergrijzen; oud(er)

worden/maken. ^{ANT:} nyonku. ^{3BN} tweedehands. ^{ANT:} nyunyu. ^{4BN} ouderdo
m. | *sabi an de a gaandi* . ^{5BN} oudere; bejaarde.

gaandidia [gãándidía] ^{ZN} overdag; middag; midden op de dag.

gaandigaandi [gãándigáandi] ^{BN} ouderwets. | gaandigaandi

sondi antiek, afgedankt.

gaandimama [gãāndimamá] ^{ZN} een oude vrouw.

gaanditata [gãānditátá] ^{ZN} grijsaard; bejaarde; een oude man.

gaanduwe [gãānduwe] ^{BW} al(lang); reeds. | *a go gaanduwe hij is allang weg.*

gaanfa [gãānfa] ^{BW} ernstig; heel; hevig; intens; uitermate; zeer; erg; in hoge
mate. | *moo gaanfa meer.*

gaanfasi [gãānfási] ^{ZN} hoogmoedigheid; arrogantie; verwaandheid. ^{HYP:} abi
gaanfasi.

gaanfinga [gãānfínga] ^{ZN} duim; grote teen. ^{HYPE:} finga.

gaanfuke ^{BN} ultralicht. ^{HYPE:} gaan.

gaangadu [gãāngádu] ^{ZN} 1hemel. | *hopo mau da gaangadu de handen ten hemel*
heffen. ²dringende versterking van een vraag. | *unfa mi o du di sondi*
aki, gaangadu? hoe moet ik dit doen in hemelsnaam?. ³uitroep van
schrik, verbazing enz..

gaangadufaya [gãāngádúfáya] ^{ZN} bliksem.

gaanganse [gãāngānsɛ] ^{ZN} vat; grote pan.

gaanganse-uwii [gãāngánsé-úwíi] ^{ZN} groot vat om kruiden te stomen.

gaangindi [gãāngīndi] ^{BN} zeer groot; enorm; omvangrijk. ^{HYPE:} gaan. ^{HYPE:} gindi

gaangundu [gãāngūndu] ^{BN} zeer groot; omvangrijk; enorm. ^{HYPE:} gaan.

gaangusu [gãāngusu] ^{BN} zeer groot; omvangrijk; enorm. ^{HYPE:} gaan.

gaanhangi [gãānháangi] ^{ZN} hongersnood.

gaanhanse [gǎǎnhǎnse] ^{BN} supermooi; wonderschoon; beeldschoon; bloedmooi. ^{HYPE:} **gaan**.

gaanhia [gǎǎnhía] ^{BN} ontelbaar; talrijk; legio; talloos; veel. | gaanhia sembe talloze mensen .

gaankatu [gaánkату] ^{ZN} soort plant.

gaankoosu [gǎǎnkóosu] ^{ZN} laken; deken.

gaankuutu [gǎǎnkúútu] ^{ZN} (volks)vergadering; conferentie. ^{HYPE:} **kuutu**.

gaanlanti [gǎǎnlánti] ^{ZN} bevolking; populatie; het volk. | hii gaanlanti de hele bevolking, populatie.

gaanlete [gǎǎnléte] ^{ZN} hoofdletter; grote letter. ^{ANT:} **pikilete**.

gaanliba [gǎǎnlíba] ^{ZN} maart.

gaanmaani ^{ZN} soort rieten zeef.

gaanmaipafou ^{ZN} soort vogel.

gaanmaka ^{ZN} kruidachtige plant.

gaanmati [gǎǎnmáti] ^{ZN} boezemvriend; hartsvriend.

gaanmbeti [gǎǎnmbéti] ^{ZN} tapir; grofwild; groot wild.

gaanmoni [gǎǎnmóni] ^{ZN} groot/veel geld; een groot bedrag. ^{HYPE:} **moni**.

gaanmuyee [gǎǎnmúyée] ^{ZN} volwassen, bejaarde of eerbiedwaardige vrouw; bejaarde; kopstuk; topvrouw. | a ko gaanmuyee zij is een volwassen vrouw geworden. Zie ook: **gaanwomi**.

gaanmuyeefasi [gǎǎnmúyééfási] ^{ZN} ijdelheid; hoogmoed; arrogantie. ^{HYPO:} **abi gaanmuyeefasi**.

gaan-ndeti [gǎǎn-ndéti] ^{ZN} (midder)nacht. ^{SYN:} **mind-ndeti**

gaan-ne [gǎǎn-ně] ^{ZN} bijnaam; alias.

gaanodi [gǎǎnódi] ^{ZN} de hartelijke groeten.

gaanpaabi [gǎǎnpaabi] ^{ZN} (was)teil; bekken; schaal.

gaanpasi [gǎǎnpási] ^{ZN} hoofdweg; toegangsweg.

gaanpiki [gǎǎnpíkí] ^{BN} piepklein; minuscuul. ^{HYPE:} **gaan**.

gaanpomba [gǎǎnpómba] ^{ZN} bosduif.

gaanpongo [gǎǎnpõngo] ^{ZN} soort slingerplant of de vruchten daarvan.

gaansaba [gǎǎnsaba] ^{ZN} donderdag. **daka**.

gaansati ^{BN} ultrakort. ^{HYPE:} gaan.

gaanse [gããanse] ^{ZN} merendeel; hoofdmoot; gros.

gaansembe [gããansẽmbe] ^{ZN} 1 voorouder; volwassen, bejaarde of eerbiedwaardige oudste. 2 aambeien; zwelling aan de endeldarm. | gaansembe feen kumutu a doo hij heeft aambeien.

gaansembemoni [gããansẽmbẽmóni] ^{ZN} ouderdomsuitkering.

gaansisa [gããansísa] ^{ZN} grote zus.

gaansombi [gããansómbi] ^{ZN} soort grote palmworm.

gaansondi [gããansõndi] ^{ZN} een lastige kwestie; een moeilijke taak. ^{HYPE:} gaan.

gaansua [gaãnsuwá] ^{ZN} voorraadschuur. »: sua

gaantaanga [gããántãanga] ^{BN} supersterk; oersterk; keihard.

gaantaku ^{BN} superlelijk; oerlelijk; foeilelijk; spuuglelijk; monsterlijk. ^{HYPE:} gaan.

gaantangi [gããántãngi] 1 ^{ZN} dank; hartelijke dank. | gaan tangi fii! dank je wel, hartstikke bedankt!. 2 ^{IDM} als beleefde aandrang bij een verzoek. | begi wansembe gaan tangi .

gaantatai [gããántátái] ^{ZN} boa; grote wurgslang. ^{SYN:} awenu

Gaantatai [gããántátái] ^{ZN} Grantatai; dorp tussen Guyaba en Bendikwai.

gaantaya [gããántáyá] ^{ZN} soort knolgewas.

gaantiipa [gããántípa] ^{ZN} maag; darm. ^{SYN:} bee.

gaantinde ^{ZN} soort vogel.

gaantongo [gããántóngɔ] ^{ZN} bromstem; lage/diepe/doffe stem of toon. | wan gaantongo womi een man met een lage stem. ^{ANT:} finutongo; ^{HYPE:} gaan; ^{HYPE:} bigi.

gaantyuba [gããántyúba] ^{ZN} stortbui; hoosbui; plensbui; wolkbreek; hevige regenbui.

gaanventu [gããánvẽntu] ^{ZN} storm; harde wind.

gaanwan [gããánwãŋ] ^{ZN} de grootste; de oudste. | di gaanwan de grootste; di moo gaan wan de grootste; di kaba gaan wan de allergrootste; mi da gaanwan feen ik ben ouder dan hij. ^{ANT:} pikiwan.

gaanwata [gããánwáta] ^{ZN} hoogwater. ^{ANT:} deewata. ^{SYN:} fuuwata

gaanwomi [gãǎnwómi] ZN volwassen, bejaarde of eerbiedwaardige man; meneer; kopstuk; topman. »: **gaanmuyee**

gaanwomifasi [gãǎnwómífási] ZN arrogantie; hoogmoed; ijdelheid. HYPE: **abi gaanwomifasi**.

gaanwomihati [gãǎnwómíhátí] ZN 1(helden)moed; heldhaftigheid; durf; lef. SYN: **degihati**. 2soort gras.

gaanwosu [gãǎnwósu] ZN hoofdgebouw.

gaanyooka [gãǎnyóoka] ZN spook; geestverschijning. | **gaanyooka kanduu** soort (geslachts)ziekte; aids.

gaanyooka kanduu [gãǎnyóóká kándúu] ZN seksueel overdraagbare ziekte; aids. HYPE: **yookakanduu**.

gaanzei [gãǎnzéi] ZN grootzeil ter ere van iemand die op hoge leeftijd is overleden. HYPE: **zei**.

gaapi [gaapí] ZN 1toewijding; ijver; enthousiasme. | **gaapi du wansondi** met graagte/toewijding/enthousiasme. 2fut; energie; kracht en lust om iets te doen. HYPO: **abi gaapi**.

gaasi [gaási] ZN 1glas. 2gras. SYN: **ahun**.

gaba [gaɓa] IDEO klanknabootsing voor krom, overdwars.

gaban [gabiǎŋ] ZN havik; arend; adelaar soort roofvogel.

gaboo [gaboo] xx holgebogen.

gada [gaɗa] IDEO klanknabootsing voor dun; verspreid, met tussenruimte, niet dicht opeen. ANT: **kpati**.

gadii [gadíi] ZN galerij.

gadogi [gadogí] ZN godsgeschenk; gelukstreffer; toevalstreffer.

gadu [gáɗu] ZN god. | **gadu heepi** ; **gadu kisi wansembe** ; **wensi gadu** ; **kai gadu de geest oproepen**; **wasi gadu** ; **begi gadu** ; **dini gadu** ; **Gaan Gadu oppergod**. Zie ook: **komati**; **wenti**; **apunku**; **vodu**; **watawenu**

gaduakamia [gáɗúákamíã] ZN bosgeest.

gadudedemdede [gáɗúɗédɛmɗédɛ] ZN kruidachtige plant.

gadudoo [gáɗúɗóo] ZN godshuis.

gadukaabu [gáɗúkááɓu] ZN soort krab.

gadukonde [gádúkǒnde] ZN dodenrijk.

gaduma [gáduma] ZN medium; iemand waarin geesten of bovennatuurlijke krachten zich openbaren.

gadumaaka [gádúmááka] ZN moedervlek.

gadumii [gádúmíi] ZN soort insect.

gaduwsu [gádúwósu] ZN 1godshuis. 2soort toekan.

gadya [gadya; gāndya] BN forsgebouwd; stevig; van grote omvang. »: **gandya**

gadyabia [gadyabiá] ZN bloed. SYN: **buuu**; **nongo**.

gafa [gafá] 1^{WW} loven; aanprijzen; complimenteren; roemen;

aanbevelen. | satu an ta gafa henseei taa a suti wat goed is, hoeft niet geprezen te worden, (spreuk) goede wijn hoeft geen krans. 2^{ZN} lof; compliment; aanprijzing; aanbeveling.

gaide [gaidé] ZN klamboe.

gainsa [gǎĩnsa] ZN zus; aanspreektitel voor oudere, respectabele vrouw.

galabu [galábu] ^{WW} grissen. | galabu wansondi tei a wansembe mau iemand iets uit handen grissen.

galagala [galágalá] ^{XX} aanduiding voor in elkaar gedraaid haar.

galan [galán] ZN gram.

galimo [galimó] ZN aluminium.

gambei [gāmbeí] ^{XX} uiting van vreugde of schrik.

ganamindi [gānámíndi; gāndámíndi] ZN buitenshuis; in het midden; op straat. »: **gandamindi**

ganda [gāndá] ZN centrum. | ganda pasi hoofdweg; ganda mindi op straat; fika a ganda ; paaya ganda ; lontu ganda .

gandaaan [gāndāāñ] ^{IDEO} klanknabootsing voor krom. | bendi gandaaan .

gandamindi [gāndámíndi] ZN Zie: **ganamindi**.

gandapasi [gāndápási] ZN hoofdweg.

gandya [gāndya] BN Zie: **gadya**.

gandyi [gāndyi] BN Zie: **gangi**.

gangaa [gǎngáa] ^{ZN} 1hals; strot; keel. | koto gangaa zijn dorst lessen; wan gangaa wata een slokje water; guli gangaawata doorslikken; munya gangaa de keel smeren. ^{HYPO:} **bakagangaa**. 2slok; teug; nipje.

gangaabaaku [gǎngáábááku] ^{ZN} schouder. | tya wansondi a gangaabaaku iets op de schouder dragen.

gangaanga [gǎngǎǎngǎ] ^{IDEO} klanknabootsing voor overduidelijk, in het oog springen; dreigend; gevaarlijk uitsteken.

gangaawata [gǎngááwáta] ^{ZN} slijm. | guli gangaawata slijm doorslikken.

gangaise [gǎngáísé] ^{ZN} soort vrucht(boom).

gangasa [gǎngása] ^{ZN} tent; open hut.

gangi [gǎngi; gǎndyi] 1^{BN} zuur. | lemyti gangi limoen is zuur. 2^{WW} berispen; aanblaffen; afblaffen; dreigen; zich heftig uiten. | gangi da wansembe uitvallen tegen. ^{SYN:} **hogi**. 3^{WW} opwinden; prikkelen (seksueel). 4^{BN} opgewonden; hitsig; geil; wellustig. | ku/pipi feen gangi seksueel opgewonden. »: **gandyi**

gania [ganía] ^{ZN} kip. | gania ta kanda kokoionkoiooon de haan kraait 'kokoionkoiooon'; a ganiakanda zeer vroeg in de ochtend.

ganiaboto [ganíábóto] ^{ZN} kippenhok. ^{HYPE:} **boto**.

ganiaden [ganíadéŋ] ^{ZN} hanenkam.

ganiadoo [ganíádóo] ^{ZN} kippenren. | ahalakpakpa naa leti a ganiadoo het recht van de sterkste. ^{HYPE:} **do**.

ganiakaka [ganíakaka] ^{ZN} 1kippenstront. 2soort knoop; slecht gelegde knoop. | tai ganiakaka een slechte knoop aanleggen.

ganiakanda [ganíakānda] ^{ZN} dageraad; hanengekraai. | a ganiakanda met het hanengekraai.

ganiamii [ganíámíi] ^{ZN} kuiken.

ganiaobo [ganíáóbo] ^{ZN} kippenei.

ganiapiyoyo [ganíápíyóyo] ^{ZN} kippenluis.

ganiapuuma [ganíápúúma] ^{ZN} kippenveer. ^{HYPE:} **puuma**.

ganse [gǎnsé] ^{ZN} pot; pan.

gansetampa [gǎnsétāmpa] ^{ZN} potdeksel; deksel van een pan.

ganya [gānyá] 1^{ww} bedonderen; bedriegen; misleiden; afleiden; neppen. | ganya wansembe ; ganya kii . 2^{ww} beetnemen; foppen; bedotten. 3^{ww} troosten; paaien; aan het lijntje houden. | ganya wan mii een kind troosten. 4^{ww} veinzen; voorwenden; simuleren. | ganya siki een ziekte voorwenden. 5^{zn} bedrog; misleiding; voorwendsel; drogreden; smoes; mom. 6^{bn} bedrieglijk; misleidend; oneerlijk; loos; onecht. | wan ganya taki een loze kreet.

gasi [gási] ^{zn} 1gas. 2gasstel. | boi sondi a gasi iets koken op een gasstel.

gasibata [gásíbáta] ^{zn} gasfles. | lai gasi(bata) een nieuwe gasfles kopen.

gasifaya [gásífáya] ^{zn} gasstel.

gasipete [gásipete] ^{zn} gaspit; gasbrander.

gau [gáu] ^{xx} vlug.

gawenti [gawēntí] ^{zn} soort boom, gebruikt als brandhout.

Gayana [gayána] ^{zn} Guyana.

Gayanama [gayanāmá] ^{zn} Guyanees.

gba [gba] ^{zn} uiting van minachting. | mbei gba/a .

gbaa, [gbáa] IDEO Zie: kpaá.

gbaa, [gbaa] IDEO Zie: gbala.

gbaaan [gbããñ] IDEO klanknabootsing voor zichtbaar, overduidelijk, aanstaren; met strakke blik aankijken. | luku wansembe gbaaan met strakke blik aankijken.

gbado [gbado] IDEO klanknabootsing voor breed, wijd. | wan gbado nusu fisi een vis met een brede kop. SYN: gbadya

gbadya [gbadya] IDEO klanknabootsing breed, wijd. | gbadaya gogo ; yabi gbadyaa . SYN: gbado.

gbai [gbai] IDEO nabootsing van het geluid van spijkeren, plakken, dichtslaan. | peka gbai .

gbala [gbala] IDEO klanknabootsing voor stevig grijpen of vasthouden. | gbala gingin stevig vastpakken. »: gbaa; »: gbalau

gbalam [gbálam] IDEO klanknabootsing voor dichtslaan. | doo tapa gbalam .

gbalau IDEO Zie: gbala.

gbam [gbám] IDEO nabootsing van het geluid van dichtslaan, afsluiten. | **tapa**
gbam potdicht.

gbamba [gbãmba] (libatongo) ZN Zie: **gwamba**.

gbana [gbana] xx plakkerig.

gbanda [gbãnda] BN groot, fors; lang en log. | gaan gbanda womi .

gbangbanpaabi [gbãngbãnpaabi] ZN kleine teil.

gbanini [gbaniní] (libatongo) ZN Zie: **gwanini**.

gbegbe ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

gbegede [gbégede] IDEO klanknabootsing voor verlicht, brandschoon of
kraakhelder. | **kamia limbo gbegeede** . HYPO: **limbo gbegeede**.

gbei IDEO nabootsing van het geluid van schieten met een vuurwapen. | **suti**
wansembe gbei iemand neerknallen. SYN: **gbooo**₁.

gbein [gbéĩŋ] IDEO nabootsing van de klank van een (slaand) metalen
voorwerp. | **naki wansondi gbein op iets slaan**.

gbeke [gbekɛ] IDEO klanknabootsing voor hangend
uitsteken/doorbuigen/uitzakken.

gbelen [gbélẽŋ] IDEO klanknabootsing voor absoluut; stellig; (kraak)helder;
schoon; categorisch. | **taki wansondi gbelen stellig; a de gbelen**
gbelen volstrekt helder.

gbem [gbẽm] IDEO Zie: **dem**.

gbendee [gbẽndɛɛ] IDEO klanknabootsing langwerpig. | **langa gbendee** .

gbenee [gbenẽẽ] BN klanknabootsing voor slijmerig; geleiachtig.

gbenegbene [gbenẽgbénẽ] ZN alg; gelei; gel.

gbenene [gbénẽnẽ] IDEO Zie: **venene**.

gbengele [gbéŋgele] IDEO Zie: **gbengelein**.

gbengelein [gbéŋgelẽĩŋ] IDEO kletteren; nabootsing van de klank van een
(vallend) metalen voorwerp. HYPO: **kai gbengelein**. »: **gbengele**

gbi [gbi] xx halfgaar.

gbii [gbii] IDEO nabootsing van het geluid van een harde slag, hard
vallen. HYPO: **kai gbii**.

gbilili [gbilili] IDEO klanknabootsing voor streep in de huid door een zweepslag, knelling e.d..

gbitii [gbitii] IDEO klanknabootsing voor aaneen, opeen, talrijk; massaal. SYN: **konyo**; **kpati**; **gigii**; SYN: **kpati**

gbodyo [gbɔdyɔ] IDEO klanknabootsing voor slap.

gbogodo [gbogodo] BN ruim; wijd; breed.

gbogolo [gbógolo] IDEO klanknabootsing voor ploffen, met een dof, plompemd geluid ergens in of op vallen. HYPO: **kai gbogolo**.

gbogolobangi [gbógólóbǎngi] ZN kruk.

gbogolou [gbogolou] IDEO klanknabootsing voor vallen, donderen, met donderend geraas vallen. † **naki/kai gbou gbogolou** .

gboko, [gbóko] ZN soort vis.

gboko, [gbɔkɔ] ZN klanknabootsing voor lohangend, vet(bladig); vlezig.

gbokoo [gbokoo] IDEO klanknabootsing voor breed(bladig).

gbolo, [gbɔlɔ] IDEO klanknabootsing voor lauwwarm. † **kendi gboloo lauwwarm**. HYPO: **kendi gbolo**.

gbolo, [gbólo] IDEO klanknabootsing voor absoluut; echt; stellig; zeer zeker. † **so a mbei gbolooo! zo is het absoluut!**.

gbolon [gbólɔŋ] IDEO klanknabootsing voor plotseling eindigen, breken. † **koti gbolon** . »: **golon**

gbolou [gbolou] IDEO klanknabootsing voor vallen.

gbonogbono [gbɔnɔ̃gbónɔ̃] ZN alg. † .

gbooo, [gbooo] IDEO paf; knal; nabootsing van het geluid van een geweer dat afgeschoten wordt. † **suti gbooo schieten; gboo bigidi neerknallen; gbooo vuuun dem!** nabootsing van het geluid van iets dat uit de lucht wordt geschoten. SYN: **gbei**

gbooo, [gbɔɔɔ] IDEO nabootsing van het geluid van slaan met een zwaar voorwerp. † **naki wansembe gbooo iemand slaan met een zwaar voorwerp; gbooo bigidi!** nabootsing van het geluid van slaan en neergaan.

gbou [gbou] IDEO boem; plof; nabootsing van het geluid van slaan, knallen of ploffen. | naki wansembe gbou ; gbou gbogolou! . HYPO: suti gbou; naki gbou.

gbum IDEO boem; plof; nabootsing van het geluid van ontploffen. | piki gbum ontploffen.

gede [gédɛ] ZN tijgervis; soort vis. SYN: again; pendefisi.

gedye [gɛdyɛ] 1_{xx} bovenmaats. 2_{ww} overmannen.

gee [gɛɛ] ZN oprisping. | booko gee oprispen.

geebi [geébi] ZN 1begraafplaats;

grafheuvel. SYN: beepe. 2nesthoop. HYPO: hansigeebi.

geemeti [gɛɛmɛ́ti] ZN omgeving; gebied; buurt; omstreken. | na un geemeti? . SYN: pisi. HYPO: pisigeemeti

geenge [gɛ̃ngé] ZN Zie: genge.

Geengesitonu [gɛ̃ngésítónu] ZN dorp tussen Atyoni en Pambooko.

geeya [geéya] ZN kieuw.

gei [géi] _{xx} Zie: dyei.

gelein [gélɛ̃ɲ] IDEO klanknabootsing voor doorsnijden of breken. | koti gelein doorsnijden, in stukken breken.

gelen [gélɛ̃ɲ] IDEO nabootsing van het geluid van met één slag snijden; doorsnijden; breken. »: kelen

genge [gɛ̃ngé; gɛ̃ngé; dyɛ̃ndyé; dyɛ̃ndyé] ZN 1bel. | naki genge de bel luiden; genge ta piki de bel luidt. 2seekhoorn. »: dyendye; »: geenge; »: dyeendye

gianti [giánti] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

gidyii [gidyii] _{xx} talrijk.

gigii [gigii] _{BN} veel; talrijk; massaal; een groot aantal. | de gigii veel, talrijk zijn. SYN: konyo; gbitii; kpati

giii [giíi] _{BN} gierig; vrekig; krenterig. | abi giii u wansondi streven naar iets, verlangen naar iets.

giiima [giíima] ZN gierigaard; vrek; krent.

giita [giitá] ^{WW} grommen; knarsen; brullen; knorren; brommen. ^{HYPO:} **giita**
tanda.

giitambeti [giitámbéti] ^{ZN} bosvarken.

gili [gili] ^{WW} wrijven; schuren; strijken; boenen. | **gili sinkii** schurken, met het lichaam tegen iets aan schuren; **penembeti sabi na un pau a ta gili gogo** de jaguar weet tegen welke boom hij zijn kont afveegt; gezegd van iemand die bewust zijn slachtoffers kiest.

gilisi [gilísi] ^{ZN} smeer(olie); smeersel.

giliti [gilíti] ^{WW} raspen.

gindi [gĩndi] ^{IDEO} klanknabootsing voor groot; dik; omvangrijk;
lijvig. ^{HYPO:} **gaangindi**. ^{SYN:} **gundu**; **gusu**

gingin [gíngĩn] ^{IDEO} klanknabootsing voor stevig, vast of hard. | **panya**
gingin klemvast; **peka gingin** nagelvast; **taanga gingin** steenhard; **tai**
gingin fixeren, onbeweeglijk bevestigen. Zie ook: **taanga**; Zie ook: **tai**; Zie
ook: **panya**; Zie ook: **peka**.

gitali [gitáli] ^{ZN} gitaar.

gitalima [gitálima] ^{ZN} gitarist.

go [gó] ¹^{WW} gaan. | **go a funda** impotent; **go a koi/waka** op stap gaan; **go disa**
wansembe iemand achterlaten; **go a baka** achteruitgaan; **go a wansembe**
baka iemand achterna gaan; **go a manu/muyee** ; **go a se** ; **go a hei da**
wansembe ; **go ku baka** achteruitgaan; **go ku fesi** vooruitgaan; **go ku**
telu spoorloos verdwijnen; **go a faadyi(doo)** ; **go a muyeewosu** ; **go ko heen**
en weer; **go na abaaka** ongesteld; **go tei tya ko** ophalen; **go**
dou . ²^{BW} **heen**. | **go ku ko heen en terug**. ^{ANT:} **ko**. ³^{VZ} **tot**. | **kumutu aki go**
(miti) ala vanaf hier tot daar.

gobo, [góbo] ^{ZN} houtspaan; spaander; blok; min of meer regelmatig stuk
massief materiaal. | **wan gobo sitonu** een blok steen.

gobo, [gobo] ^{XX} holgebogen.

gobogobo, [gobogóbo] ^{ZN} soort aardnoot.

gobogobo, [gobogobo] ^{BN} schubachtig; ruw; oneffen.

godion [godíon] ^{ZN} laars. | **bisi godion** .

godo [godo] 1^{BN} uithollen. 2^{BN} komvormig; gootvormig. † **godo**
dendu komvormig. 3^{BN} hol(rond). 4^{BN} krom. † **godo**
futu . 5^{ZN} kromming. 6^{ZN} inham; bocht in een rivier. ANT: **tyoni**.

Godo [godo] ^{ZN} dorp tussen Soolan en Kampu.

gododendu [gododěndu] ^{BN} holrond. † **godo** dendu paabi .

godofutu [godofútu] 1^{ZN} O-benen; kromme benen. 2^{BN} O-benig; krombenig.

Godowata [godowáta] ^{ZN} dorp aan de Gaan Lio, tussen Kayana en Sitonuku.

godyoo [godyoo] ^{IDEO} klanknabootsing voor moe, lusteloos, lamlendig,
uitgeblust. † **de godyoo** zonder energie, fut om iets te
ondernemen. HYPO: **sindo godyoo**.

gogo [gogó] ^{ZN} 1achterste; achterwerk; kont; bil; reet; zitvlak; achtereind;
ondereind. † **dongo gogo** leegschenkelen; **penembeti sabi na un pau a ta**
feki/gili gogo de jaguar weet tegen welke boom hij zijn kont afveegt;
gezegd van iemand die bewust zijn slachtoffers
kiest. HYPO: **gonigogo**; **botogogo**; **bakagogo**; **gogobaka**. 2punt waar,
omstandigheid waaruit iets ontstaat.

gogobaka [gogóbáka] ^{ZN} achterwerk. HYPE: **gogo**.

gogobonu [gogóbónu] ^{ZN} heupbeen.

gogoboto [gogóbóto] ^{ZN} achter in de boot. † **sindo a gogoboto** achter in de boot
zitten. ANT: **hediboto**.

gogogoun [gogógõün] ^{ZN} het verste eind van een veld.

gogombeti [gogómbéti] ^{ZN} 1bil; zitvlak. 2lendenstuk. »: **mbeti**

gogoosu [gogóosu] ^{ZN} Zie: **gogowosu**.

gogose [gogóse] ^{ZN} achtereind. ANT: **hedise**.

gogosu [gogosú] ^{ZN} soort kalebas.

gogowosu [gogówósu] ^{ZN} achterhuis; achtergevel. SYN: **bakawosu**. »: **gogoosu**

Golio ^{ZN} Zie: **Ligolio**.

golon [gólõŋ] ^{IDEO} Zie: **gbolon**.

golu [gólu] ^{ZN} 1goal; doel(punt). 2keepen; als keeper
fungeren. 3kalebasachtige vrucht.

goluma [golumá] ^{ZN} doelman; keeper; doelverdediger.

goma [góma] ZN 1stijfel. 2gebak.

gombo [gɔmbɔ] 1BN krom; gebogen. | **bendi**

gomboo krombuigen. 2WW krombuigen; buigen;

verbuigen. SYN: **bendi**. »: **gondo**

gondo [gɔ̃ndɔ] BN Zie ook: **gombo**.

gongoongo IDEO klanknabootsing voor bol naar buiten steken. SYN: **gunguungu**

goni [góni] ZN 1geweer; vuurwapen. | **suti goni gbeii/kpoo** een schot lossen; **seti**

goni een valstrik met een geweer leggen; **lai goni** een geweer laden; **kaki**

goni een geweer schietklaar maken; **di goni naki tyon** het geweer ging niet

af; **yei wan goni** een gewerschot horen; **goni ta piki** er klinken

schoten; **lalu goni** het gelijktijdig losbranden van een aantal

geweren; **booko goni** een geweer laden. 2schot. | **yei goni** een schot

horen; **goni piki** er klinkt een schot.

gonibuka [góníbúka] ZN 1geweerloop. 2schotwond.

gonigogo [gónigogo] ZN geweerlof. HYPE: **gogo**.

gonilai [gónílái] ZN munitie. HYPE: **lai**.

gonilopu [gónílópu] ZN geweerloop.

gonimaaka ZN litteken van een schotwond. HYPE: **maaka**.

gonipau [gónípáú] ZN geweerlof. HYPE: **pau**.

gonipeiki ZN ontstekingsmechanisme van een jachtpatroon.

gonitaapu [gónítáápu] ZN dierenval.

goo [gɔ́] WW groeien.

goofu [goófu] XX grof.

gooliba [goólíba] ZN Zie: **goonliba**.

goon [gɔ́ŋ] ZN Zie: **goun**.

goongoo [gɔ́ŋgɔ́] ZN soort duizendpoot.

goonliba [gɔ́ŋlíba; goólíba] ZN aarde; wereld. »: **gounliba**; »: **gooliba**

goon [gɔ́ŋ] IDEO klanknabootsing voor knobbelig; bultig; bobbelig;

uitpuilen; uitstulpen. | **soi goon** uitstulpen.

gosi [gosi] ZN deegroller.

goso [gɔ́sɔ] BN vadsig; dik.

goun [gõúŋ; gõón] ZN **1**grond (oppervlakte); bodem. | goun ku liba ; go a liba ko a goun ; dyobo

goun . HYPE: **gounbasu**; **goukopikopi**; **gounmii**; **gounnyanya**; **gounseei**; **gounuwii**. **2**akker; landbouwgrond; aanplant op een bepaald terrein. | koti goun een stuk landbouwgrond openkapen/aanleggen; tyuma goun een stukje grond branden; wooko gounvelwerk verrichten; diki goun een stuk grond omploegen; paandi goun beplanten; fon goun . HYPE: **goundendu**. »: **goon**

gounbasu [gõúnbásu] ZN **ondergrond**. HYPE: **goun**; HYPE: **basu**.

goundendu [gõúndédu; gõóndédu] ZN **akker**; landbouwgrond. HYPE: **goun**.

gounfaya [gõúnfáya] ZN **hete as**; **openvuur**. | boi sondi a gounfaya op de hete as/houtskool/open vuur.

goungadu [gõúngádu] ZN **aardgeest**.

goukopikopi [gõúnkópikopi] ZN **bepaalde soort termiet**. HYPE: **goun**; HYPE: **kopikopi**.

gounliba [gõónlíba] ZN Zie: **goonliba**.

gounmii [gõúnmíi] ZN **autochtoon**; oorspronkelijke bewoner. ANT: **koma**; HYPE: **goun**.

gounnyanya [gõúnnnyãnyã] ZN **aardvrucht**. HYPE: **goun**.

gounseei [gõúnsééi] ZN **fundering**. HYPE: **goun**.

gounuwii [gõúnúwíi] ZN **geneeskrachtige kruiden**. HYPE: **goun**; HYPE: **uwii**.

goutu [góútu] ZN **goud**. | goutu keti ; goutu seni .

goutuketi [góútúkéti] ZN **gouden ketting**.

gozontu [gɔzõntu] xx **gezond**.

gudu [gúdu] ZN **1**goederen; rijkdom; boedel. **2**rijk; welgesteld. ANT: **pena**.

gudugudu [gudugúdu] ZN **stuifzand**.

guduma [gudumá] ZN **iemand die rijk is**.

guduwosu [gúduwósu] ZN **opberghut**.

gudyu [gudyu] IDEO **klanknabootsing voor ondoordringbaar, dichtbegroeid, chagrijnig, nors**.

gudyugudyu [gudyugudyu] ZN **takkenbos**.

gudyulabumbeti [gudyulábúmbéti] ^{ZN} soort aap.

gufalu [gufálu] ^{ZN} brandstapel.

guli [gúli] ^{WW} slikken; slokken. | **guli gangaawata** ; **guli nyanya gulzig eten.**

guliguli [guligulí] ^{ZN} oliebol.

gulu [gulu] ^{1WW} stomp(en). ^{2WW} schuren;

schurken. ^{3WW} neuken . **SYN: tuma; habi; fendi; dolopilo**. ^{4IDEO} klanknabootsing voor omklemmen. | **yoko ws gulu** .

gulumbu [gulumbu] ^{IDEO} klanknabootsing voor stomp, bot, niet scherp.

guluntu [guluntu] ^{ZN} groente.

gumbaa [gumbaa] ^{IDEO} klanknabootsing voor drijven.

gumbugumbu [gumbugumbu] ^{IDEO} klanknabootsing voor bobbelig; knobbelachtig; ruw; oneffen; met bobbels bedekt.

gundu [gundu] ^{IDEO} klanknabootsing voor groot; dik; omvangrijk; volumineus. **SYN: gusu; gindi**.

gundya [gundya] ^{IDEO} klanknabootsing voor dik. | **wan gundya muyee** .

gungun [gungun] ^{ZN} peulvrucht.

gunguungu [gunguungu] ^{IDEO} klanknabootsing voor bol naar buiten uitsteken. **SYN: gongoongo**.

Gunsi [gunsi] ^{ZN} dorp tussen Adawai en Laduani.

gunzi [gunzi] ^{XX} rozerood.

gusu [gusu] ^{IDEO} klanknabootsing voor groot; dik; omvangrijk; volumineus. | **gusu bee dikke buik**. **SYN: gundu; gindi**

guu ^{IDEO} klanknabootsing krachtig losbreken, verwijderen. | **hon wan pau guu ontwortelen**.

guunya [guunya] ^{WW} grommen; mopperen; mompelen; roddelen; binnensmonds praten; ontevredenheid uiten. | **guunya wansembe a baka achter zijn rug om mopperen, roddelen**.

guun [guun] ^{BN} 1groen. | **guun fuuta onrijpe vruchten**. **HYPO: guun piii**. **2onrijp**. | **guun fuuta onrijpe vruchten**. **SYN: kua**; **ANT: lepi**.

guvuu [guvuu] ^{IDEO} klanknabootsing voor duiken, plonzen.

guwenti [guwé̃nti] 1^{WW} wennen; kennen; aanpassen; gewennen; aarden; acclimatiseren. | guwenti wansondi gewend zijn aan iets. HYPO: **mbei guwenti**. 2^{WW} vertrouwd; kennis hebben van. | guwenti (ku) wansondi/wansembe ermee vertrouwd/bekend zijn; mbei guwenti ku wansembe kennismaken met. 3^{ZN} gewoonte. 4^{ZN} gewenning.

guwentima [guwé̃ntima] ^{ZN} iemand met wie men regelmatig omgaat.

guyaba [guyá̃ba] ^{ZN} guave; soort fruit(boom).

Guyaba [guyá̃ba] ^{ZN} dorp tussen Tutubuka en Gaantatai.

gwamba [gwãmba] (basutongo) ^{ZN} vlees; vis; lekkernij; bijgerecht; iets lekkers. »: **gbamba**

gwambahangi [gwãbahãngi] ^{ZN} vleeslust; trek om vlees of vis te eten. | gwamba hikisi kisi mi ik heb trek in vlees; gwamba hangi ta kii wansembe ik heb heel erg trek in vlees.

gwanini [gwaniní] (basutongo) ^{ZN} (konings)arend; adelaar. SYN: **apankani**; »: **gbanini**

gwenki [gwē̃nki] IDEO klanknabootsing voor weerstand. | peka gwenki knellen; hai gwenki .

H h

haba [há̃ba] ^{WW} Zie: **aba**.

habi [há̃bi] ^{WW} vrijen; neuken. SYN: **tuma**; **fendi**; **gulu**; **dolopilo**

hafu [há̃fu; á̃fu] ^{BN} 1 helft; gedeelte; deel; stuk. HYPO: **wan ku hafu**. 2 half; midden; medio. | wan hafuyuu een halfuur; de a hafupasi halverwege zijn. 3 gedeeltelijk; beetje; iets; enigszins. | bete hafu iets beter. 4 halveren; verminderen; afnemen. | hafu wansondi abiti iets een beetje minderen. »: **afu**; VAR: **halufu**

hafudaki [hafudá̃ki; afudá̃ki] ^{ZN} afdak; overkapping; kapconstructie. SYN: **dabele**; »: **afudaki**

hafukilo [hafukiló] ^{ZN} een halve kilo; pond.

hafupasi [hafupási] ^{BW} halverwege; halfweg.

hafupisi [hafupísi] ^{BW} haverwege; midden; gedeelte. | du wansondi dou hafupisi midden in wat men bezig is te doen; kaba hafupisi u wan wooko gedeeltelijk af hebben; da wansembe hafupisi u wansondi een deel, de helft.

hafuyuu [hafuyúu] ^{ZN} halfuur.

haga [hága; ága] ^{ZN} hagel. »: **aga**

hagahaga [hagáhagá] ^{XX} verward (van haren). | hagahaga hedi met verwarde haren.

hagu [hágu] ^{ZN} varken. »: **agu**

hagumii [hágúmíi] ^{ZN} big.

hai [háii] ^{WW} 1(aan)trekken; slepen; sleuren. | hai nusu ; hai a baka achteruitgang; hai ku baka achteruitgaan; hai boo ; hai ko dichterbij halen/ verzamelen/ inzoomen; hai masini/mbii/mote starten; hai goni/pisitola ; hai ziaan trekken; hai nusu zijn neus ophalen; hai wansondi a gown over de grond slepen. 2aanzetten; inschakelen. | hai masini/mote de machine/motor aanzetten. 3(aan)zuigen; pompen; hevelen; lekken; ophalen; omhooghalen. ^{HYPO:} **hai ventu**; ^{HYPO:} **hai wata**. 4snuiven; snotteren. | hai nususuiven, snotteren, de neus ophalen; hai a nusu opsnuiven. 5kruipen. | hai ku bee ; hai a gown ; hai ku baka op de rug kruipen; hai ku gogo . 6trek; blow; hijs; snuifje. | da wansembe wan hai iemand een trek geven (van een sigaar/sigaret/marihuana.

hai ku bee [háii ku béé] ^{WW} kruipen.

hai paabi [háii paabí] ^{WW} bord leeg eten.

hai pasi [háii pási] ^{WW} weggaan.

haika [haíka] ^{WW} 1luisteren. 2(af)wachten. | hen mbei u ta haika tetide daarom wachten we af.

haiko [háiko] ^{ZN} verrekijsker.

haka [háka; áka] ^{WW} haken; met of als met een haak vastzitten. ^{SYN:} **huku**; »: **aka**

hakisi [háki; áki] ^{ww} 1vragen. | hakisi wansembe u weki iemand goedemorgen wesen. 2vraag; verzoek. »: akisi

haliki [háliki] ^{ww} hark(en).

halufu [hálu] ^{bn} half (alleen om tijd aan te duiden). | halufu aiti half acht. ^{var}: hafu.

hama [háma; áma] ^{zn} 1hamer. 2hameren. »: ama

hambei [hámbéi; ámbéi] ^{zn} kleine bijl met korte steel. »: ambei

hánga [hánga; ánga] 1^{ww} ophangen. »: anga. 2^{zn} (kieren)hanger. »: anga.

hangi [hángi] 1^{ww} verlangen; missen; hongeren naar. | hangi wansembe/wansondi iets lusten, missen, verlangen. ^{hypo}: tya hangi. 2^{zn} honger; behoefte; gebrek; voedseltekort; hongersnood. | hangi kisi mi ; hangi ta kii wansembe ; abi hangi u wansondi behoefte aan hebben; gaanhangi hongersnood.

hangibee ^{zn} honger; een hongerige maag. | du wansondi ku hangibee .

hangisa [hángisa] ^{zn} Zie: angisa.

hangiten [hángitē] ^{zn} periode waarin er gebrek is aan voedsel.

hanse [hánsē; ánsē] 1^{bn} mooi; aantrekkelijk. 2^{ww} verfraaien; mooier maken. »: hanso; »: anse

hansi [hánsi; ánsi] ^{zn} mier. »: ansi

hansideesi [hánsidéési] ^{zn} mierengif.

hansigeebi [hánsigéébi] ^{zn} mierenhoop. ^{hype}: geebi. ^{syn}: hansihia

hansihia [hánsihía; hánsíia] ^{zn} mierenhoop. ^{syn}: hansigeebi. »: hansiia

hansiia [hánsíia] ^{zn} Zie: hansihia.

hanso [hánsō; ánsō] ^{bn} Zie: hanse. »: anso

hanza [hántsa] ^{zn} vleugel; vin.

hasi [hási; ási] ^{zn} paard. »: asi

Hasigoun [hásigōūn; ásigōūn; ásigōōn] ^{zn} dorp bij Victoria. »: Asigoun

hasimii [hásimíi] ^{zn} veulen.

hasua [hásuwa] ^{ww} worstelen.

hati [háti; áti] ^{zn} 1hart; gemoed; geweten; kern; het binnenste van iets. | hati feen boonu ku wansembe ; hati feen kai . 2pijnigen; spijten; berouwen;

deren; pijn/verdriet/zeer doen. | **hati** wansembe hedi aan iemands hoofd zeuren, zijn hersens pijnigen. 3pijnlijk; spijtig. 4pijn; zeer. 5moed; lef; durf. Zie ook: **abi hati**; **tai hati**; **degihati**; **degihatima**; **abi degihati**; **tai (degi)hati**. »: **ati**

hatiboo [hátiβoo] ZN 1inborst; mentaliteit; karakter. 2hartslag.

hatiboonu [hátiβóonu] ZN boosheid; wrok; rancune; verbittering; woede. »: **boonuhati**; »: **boonu**

hatimindi [hátimíndi] ZN borst.

hatimindibonu [hátimíndíβonu] ZN borstkas.

hatimindipuuma [hátimíndípúuma] ZN borsthaar. HYPE: **puuma**.

hatisiki [hátsíki] ZN hartziekte.

hatiwosu [hátiwósu] ZN ziekenhuis.

haun [háún] ZN Zie: **hwaun**.

haya [haya] 1BN slechtgebakken; slechtgedroogd. | di kasaba haya het cassavebrood is slechtgedroogd. 2IDEO klanknabootsing voor breed, wijd, spreiden, uit elkaar plaats. | **yabi hayaaa spreiden**.

hayakasaba [hayakasáβa] ZN cassebrood van slechte kwaliteit.

hebi [héβi] xx zwaar.

hedi [hédi; édi] 1ZN hoofd; kop; stuk. | hedi ta nya wansembe ; bendi hedi ; hopo hedi ; uwii u hedi ; hedi u mi fuu ; fuu/wei wansembe hedi aan iemands hoofd zeuren, op iemands zenuwen werken; tai hedi een doek om het hoofd slaan; naki hedi zijn hoofd stoten; u wansondi/wansembe hedi om iets/iemand; wan hedi één stuk; buta wansondi a wansembe hedi iemand iets aanwrijven, ten laste leggen. 2ZN voorkant. HYP0: **botohedi**. 3ZN kopstuk; punt; bovenstuk; top. HYP0: **pauhedi**; **kununuhedi**; **piiwahedi**. 4AZ wegens; vanwege; omwillen van. | fu wansembe hedi vanwege/door/omwille van; faandi hedi? waarom?; feen hedi daarom; fii hedi omwille van jou. 5ZN geestesziekte. | hedi de ku enhij is geestesziek. SYN: **akatakamia**; **siki-a-hedi**; **hedikamia**; **poi hedi**. »: **edi**

hedi bia [hédí biá] ZN **duizelen**. | hedi u mi ta bia ik ben duizelig; a ta bia mi hedi het maakt mij duizelig. »: **bia hedi**

hedibonu [hédíbonu] ZN **schedel**. SYN: **asamaka**

hediboto [hédíbóto] ZN **voor in de boot**. | sindo a hediboto voor in de boot zitten. ANT: **gogoboto**.

hedidendu [hédídéndu] ZN **hoofd**.

hedihati [hédíhátí] ZN **hoofdpijn**.

hedihedi [hedíhédí] ZN Zie: **ahedihedi**.

hedikamia [hédíkámíã] ZN **1 hoofd**. | hedikamia feen an ta wooko bunu hij is niet goed bij zijn hoofd. **2 geestesziekte**. | hedikamia de ku en hij is gek. SYN: **akatakamia**; **siki-a-hedi**; **poi-hedi**; **hedi**.

hedikamiama [hédíkámíãma] ZN **geesteszieke**. SYN: **akatakamiama**; **siki-a-hedima**; **poi-hedima**; **hedima**.

hedima [hedímá] ZN **leider**.

hedima [hédíma] ZN **geesteszieke**. SYN: **akatakamiama**; **siki-a-hedima**; **hedikamiama**; **poi-hedima**

hedinya [hédínyã] ZN **hoofdpijn; koppijn; migraine**.

hedise [hédíse] ZN **kop, bovineind**. ANT: **gogose**.

hedi-uwii [hédí-úwíí] ZN **hoofdhaar**. HYPE: **uwii**.

hediwosu [hédíwósu] ZN **voorgevel; topgevel**.

hediwosupau [hédíwósúpáú] ZN **plank langs de voorkant van een dak**.

heen [héẽŋ] IDEO **nou; zo; ter uitdrukking van verbazing of verrassing**.

heepi [heépi] WW **1 (mee/ver)helpen**. | heepi manda ; heepi wansembe ; suku heepi ; abi heepi ; . **2 hulp**. **3 redden**. **4 begunstigen; bevoorrechten**. **5 steunen; assisteren**. **6 verlichten; minder zwaar maken**. | wansondi di ta heepi pen iets dat pijn verlicht. »: **yeepi**

heepima [heépima] ZN **1 helper**. **2 uitroep van verwondering**.

hei [héí] 1^{BN} **(om)hoog; superieur; beter**. | go a hei da wansembe . ANT: **basu**; HYPO: **mbei hei**. 2^{BN} **verhogen; opdrijven; opvoeren; opschroeven**. ANT: **saka**. 3^{WW} **ophemelen; prijzen; bewieroken; loven; roemen; verheffen**. | hei wansembe iemand ophemelen. 4^{WW} **hoogte**. | suku

hei, kai a lagi . 5^{BN} aangeschoten; halfdronken; stoned; high. 6^{BN} onder invloed van sterkedrank of drugs.

heiden [hédēŋ] ^{ZN} 1heiden; afgoderij. 2heidens; afgodisch. | **dee heiden** sembe de heidenen.

heidenkonde [hédēnkōndε] ^{ZN} heidendorp; dorp zonder een kerk. ^{ANT:} **keikikonde**.

heii [hēii] ^{IDEO} klanknabootsing voor gloed, warmte, hitte uitstralen. | **kendi heii** gloeiend heet; de heii gloeiend, warm, heet. ^{ANT:} **yoi**; ^{HYPO:} **kendi heii**.

Heikununu [hékúnūnu] ^{ZN} dorp tussen Masiakiiki en Maipa. »: **Heikuuun**

Heikuuun [hékúūŋ] ^{ZN} Zie: **Heikununu**.

heiliba [hélíba] ^{ZN} 1heuvel. 2hoop.

hekisee [hékísee; ékísee] ^{ZN} het niezen. | **mbei hekisee niezen**. »: **ekisee**

helen [hélēŋ] ^{ZN} soort vis.

helu [helú] ^{ZN} 1afschuw; weerzin; walging. 2walgen; verafschuwen; verfoeien. | **helu da wansembe** een afschuw hebben van; **mi helu!** foei, uitroep van afkeuring, afkeer of afschuw. 3walgelijk; foei; weerzinwekkend; afschuwelijk.

hempi [hém̄pi; hén̄pi] ^{ZN} (over)hemd; bloes.

hen [hēŋ; hén̄] ^{PERS VNW} 1hij; zij; het; zijn; haar; beklemtoonde vorm van 3e persoon enkelvoud. | **hen da ... hij is/heet ...**, dat is/betekent ..., dus ...; **hen dide** dat is hem; **di muyee hen da basi** het is de vrouw die baas is; **hen manu haar man**. <en> ^{HYPO:} **hen mbei**; **feen hedi**. 2hem; haar; objectvorm van 3e persoon enkelvoud. <en> ^{HYPO:} **feen**. 3toen; vervolgens; daarna; voorts; dan; na dat tijdstip; in dat geval.

hende [héndε] ^{WW} hinderen; storen; kwellen. | **de ku hende** ; **hende wansembe** .

henehene [hēnēhēnē] ^{ZN} kruimel.

hengi [hén̄gi] ^{WW} 1(over)hangen; bungelen; los neerhangen. | **hengi a wanse schuin aflopen**. 2leunen; steunen. 3zwenken.

heno [hén̄ō] ^{ZN} »: **hweno**

henomanu [hén̄ómánū] ^{ZN} Zie: **hwenomanu**.

henseei [hě́nseéi] PERS VNW (zich)zelf; persoonlijk. | a naki henseei ku hama hij sloeg zichzelf met een hamer; henseei du en hij deed het zelf; ku henseei ke met opzet.

hesi [hési] xx snel. ANT: sapi.

hesifasi [hésífási] ZN snelle manier.

hesihati [hésiháti] ZN opwelling; aandrang; neiging; impuls; plotselinge neiging om handelend op te treden. | du wansondi ku hesihati in een opwelling, zonder verder na te denken. HYPO: abi hesihati; ku hesihati.

heye [héyε] 1 IDEO klanknabootsing voor onderuitzakken. | sindo heyee onderuitzakken. 2 BN losjes; los; niet stevig vastzittend. | heye bongi .

hia [hía; hía] 1 TELW veel; talloos; talrijk; legio; een groot aantal. | te a hia in overvloed; gaan hia onnoemelijk veel. ANT: biti; Zie ook: moo

hia. 2 WW vermeerderen; vermenvuldigen. 3 WW overdrijven;

aandikken. | hia wan taki . SYN: bigi. 4 WW hoeveelheid;

aantal. »: hila; »: hiya

hibi [híbi] » **hii** « ONB VNW elk; ieder. | hibi wan ten/yaa ieder moment/jaar. SYN: hini.

hibitoo [híbitōō] BW altijd; steevast; telkens; steeds; voortdurend; bij herhaling, telkens opnieuw. SYN: hiiten; hiitoo; hiiyuu; hibiyuu

hibiyuu [híbiyúu] BW altijd; steevast; telkens; steeds; voortdurend; bij herhaling, telkens opnieuw. SYN: hiiten; hiitoo; hiiyuu; hibitoo; »: hibi wan yuu

hii [híi] < hibi > > 1) ONB VNW alle; al; de hele hoeveelheid of omvang aanduidend. Context: hii di ten al die tijd ; du hii sondi alles doen al het

mogelijke doen 2) ONB VNW elk; ieder. Context:hii ndeti elke

avond 3) BN helemaal; onverdeeld; volledig; voltallig; compleet;

heel. Context: wan hii yuu een heel uur 4) ONB VNW liefst; even; nota bene;

maar liefst (ter aanduiding dat iets buitensporig groot is). Context: a

bai hii tu wagi da di muyee hij kocht maar liefst twee auto voor zijn vrouw

hiifa [híífa] ^{BN} **beslist; onvermijdelijk; onafwendbaar; resoluut; stellig; vastberaden; vastbesloten; hoe dan ook; in elk/ieder geval.** SYN: **winsifa**; »: **hiifasi**

hiifasi [híífási] ^{BN} Zie: **hiifa**.

hiikamia [hííkámíã] ^{BW} **overal; her en der; op alle plaatsen.**

hiipei [híípéi] ^{ONB VNW} **allerlei; verschillende; verscheidene; van alle soorten.** SYN: **hiisootu**

hiise [hííse] ^{BW} **overal; alom; her en der; op alle plaatsen.**

hiisondi [híísõndi] ^{IDM} **alles.** † a feekete hiisondi hij vergat alles.

hiisootu [híísóótu] ^{ONB VNW} **allerlei; verschillende; verscheidene; van alle soorten.** SYN: **hiipei**; HYPE: **sootu**.

hiiten [híítēŋ] ^{BW} **altijd; steevast; telkens; steeds; voortdurend; bij herhaling, telkens opnieuw.** SYN: **hiitoon; hiyyuu; hibiyuu; hibitoon**.

hiitoon [híítõõŋ] ^{BW} **altijd; steevast; telkens; steeds; voortdurend; bij herhaling, telkens opnieuw.** SYN: **hiiten; hiyyuu; hibiyuu; hibitoon**

hiiyaa [hííyáa] ^{BN} **jaarlijks; ieder jaar; per jaar.**

hiyyuu [hííyúu] ^{ONB VNW} **altijd; steevast; telkens; steeds; voortdurend; bij herhaling, telkens opnieuw.** SYN: **hiiten; hiitoon; hibiyuu; hibitoon**

hila [híla] ^{TELW} Zie: **hia**.

hiliti [hílíti] ^{IDEO} **formule om een raadsel op te geven.** Zie ook: **daiti**.

hinde [hínde] ^{WW} Zie: **vinde**.

hini [híni] ^{ONB VNW} **ieder.** † hini wan daka iedere dag. SYN: **hibi**

hintoobi [híntóóbi] ^{ZN} Zie: **intoobi**.

hipi [hípi; ípi] ^{ZN} **1hoop; stapel. 2opstapelen; ophopen.** »: **ipi**

hiti [híti] ^{WW} **gooien.** SYN: **vinde**

hiya [híya] ^{BN} Zie: **hia**.

ho [hó] ^{ZN} **1houweel. 2uithouwen.** † ho wan boto een korjaal uithouwen.

hobia [hóbia; óbia] ^{ZN} Zie: **obia**.

hobiabangi [hóbíábǎngi] ^{ZN} Zie: **obiabangi**.

hobiamama [hóbíáma] ^{ZN} Zie: **obiamama**.

hobiamuunga [hóbíámuŋga] ^{ZN} Zie: **obiamuunga**. »: **obiatatai**

hobiatatai [hóbiátátái] ^{ZN} Zie: **obiatatai**.

hobiawosu [hóbiáwósu] ^{ZN} tempel; een heilige plek, bestemd voor de verering van een god. »: **obia-osu**

hogi [hógi; wógi; ógi] ^{1BN} boos(aardig); vals; kwaad. | hogi da wansembe iemand vermanend toespreken; wan hogi sembe een agressieveling; hogi ku wansembe boos zijn op iemand; du hogi kwaad doen; tei wansembe fu hogi iemand iets kwalijk nemen. ^{2BN} berispen; aanblaffen; dreigen; zich heftig uiten. | hogi da wansembe iemand scherp berispen. ^{SYN:} **gangi**. ^{3BN} verergeren; verhevigen; escaleren; intensiveren. ^{4BN} gevaarlijk; dreigend; afschrikwekkend; zorgwekkend; angstaanjagend; griezellig; macaber; eng; beangstigend. | hogi na musu miti de a pasi ze mogen geen gevaar tegenkomen onderweg; di sondi de hogi dat is gevaarlijk. ^{SYN:} **taku**. ^{5BN} slecht; gemeen; misdadig; immoreel. ^{6ZN} gevaar; monster; onheil; spook(achtig). | de si hogi ; hogi miti en . »: **ogi**; »: **wogi**

hogifou [hógífóu] ^{ZN} uil.

hogihati [hógíhátí] ^{ZN} boosaardigheid. | abi hogihati gemeen zijn; wan hogihati sembe een slecht mens. ^{SYN:} **takuhati**; ^{ANT:} **bunuhati**.

hogihatima [hógíhátíma] ^{ZN} wreedaard; crimineel; misdadiger; bruut; schurk; gemenerik. ^{SYN:} **takuhatima**

hogihedi [hógíhédí] ^{ZN} tegenspoed.

hogihogi [hógíhógi] ^{1BN} ondeugend. ^{2ZN} ondeugendheid.

hogimbeti [hógímbéti] ^{ZN} roofdier; jaguar; tijger. ^{SYN:} **takumbeti**

hogine [hóginē] ^{ZN} scheldnaam. | kai wansembe hogine ; da wansembe hogine .

hogipau [hógípáu] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

hogisembe [hógisembɛ] ^{ZN} agressieveling.

hogisondi [hógisōndí] ^{ZN} kwade krachten; duivelsstreek.

hogitatai [hógítátái] ^{ZN} soort slang.

hogiwoyo [hógíwóyo] ^{ZN} jaloezie; afgunst; afgunstige blikken. | luku wansembe (ku) hogiwoyo iemand schele ogen aankijken. ^{HYPO:} **ku** **hogiwoyo**.

hoha [hóha] ^{ZN} gaap. | mbei hoha gapen.

hoi [hói] ^{WW} 1(vast)houden. | hoi pasensi geduld betrachten; hoi ten dan wansembe wachten op iemand, tijd nemen voor ; hoi wansembe iemand tegenhouden, vasthouden of onderdak bieden; hoi weti zich houden aan de regels; hoi suagi traditie waarbij een weduwe trouwt met een broer of neef van de overleden echtgenoot; hoi wosu aan huis gebonden zijn. 2beheersen; bedwingen; bewaren; inhouden. | hoi henseei zich beheersen. 3bezitten. | hoi wan muyee een vrouw bezitten. 4aanhouden; arresteren. | sikoutu hoi en de politie heeft hem aangehouden. 5overnemen.

Holansi [Hólánsi] ^{ZN} Nederlands.

holibobi [holiḃóḃi] ^{ZN} beha.

holou [holou] ^{IDEO} klanknabootsing voor vallen.

hon [hõŋ] ^{WW} ontwortelen.

hondi [hõndi] ^{WW} 1jagen; opjagen; opsporen; speuren; achtervolgen; achternazitten; stalken. | hondi wan mbeti op een dier jagen. 2jacht. | go a hondi jagen, op jacht gaan.

hondidagu [hõndídágu] ^{ZN} jachthond.

hondima, [hõndima] ^{ZN} soort wesp.

hondima, [hõndimá] ^{ZN} jager.

hondimaliba [hõndimalíba] ^{ZN} juni.

hondisaku [hõndísáku] ^{ZN} jachttas.

hondo [hõndo; õndo] ^{TELW} honderd. | tu hondo tweehonderd. »: **ondo**

honi, [hõní; hõñní; hõññí] ^{ZN} soort vogel. »: **hooín**; »: **hooñi**

honi, [hõñi] ^{ZN} (honing)bij. | honikaka ; honiwosu ; honiwata .

honikaka [hõñikaka] ^{ZN} raat.

honiwata [hõñíwáta] ^{ZN} honing.

honiwosu [hõñíwósu] ^{ZN} honingraat. ^{HYPE}: **wosu**.

honyo [hõnyõ] ^{IDEO} klanknabootsing voor lelijk, onvriendelijk; nors, chagrijnig. | luku honyoo chagrijnig kijken.

honyohonyo [hõnyõhõnyõ] ^{ZN} steekvlieg.

hooin [hõĩĩŋ] ZN Zie: **honi**.

hooi [hõĩĩní] ZN Zie: **honi**.

hoo [hóoo] IDEO klanknabootsing voor leegte, open (wagenwijd), niet te vinden (foetsie, weg). SYN: **booo**

hopo [hópo; ópo] WW 1(op)tillen; hijsen; heffen. | hopo filigi ; hopo hanza ; hopo hedi ; hopo taanpu ; hopo go ; hopo saka ; hopo mau ; hoopu faaka ; hopo a sindo ; hopo a kuutu ; hopo akumbu ; hopo a libawata ; hopo a bedi ; hopo na amaka ; hopo a duumi/ndeti opstaan (het bed verlaten); hopo a gown opstijgen; hopo na avion ; hopo a bangi ; hopo a liba optillen, omhooghouden; hopo aki ; hopo taanga ; hopo vuu . 2opstaan. HYPO: **hopo taanpu**. 3stijgen; opstijgen; rijzen. | di avion o hopo het vliegtuig gaat opstijgen. ANT: **saka**. 4oprichten; stichten; in het leven roepen. | hopo wan feleniki een organisatie oprichten. 5aanbreken; beginnen. | te daka/liba hopo als de maand begint, als de dag aanbreekt. »: **opo**

hopo filigi [hópo filígi] IDM 1vliegeren; een vlieger oplaten. 2masturberen.

hopo mau [hópo máũ] WW zijn vinger opsteken.

hoteli [hotéli] 1_{xx} hotel. 2_{ZN} bordeel.

houhou [hóuhóu] IDEO nabootsing van het blaffen van een hond; woef. | dagu ta bai houhou .

houpu [hóupu] ZN **hoop**. | houpu taa ... ; lasi houpu ; abi houpu ; kisi houpu .

hoyo [hóyo; hóyo] BW Zie: **wanhoyo**.

hudu [húdu; údu] ZN (brand)hout. | latya hudu hout kloven; logo hudu da wansembe iemand bespieden. »: **udu**

huku [húku; úku] 1_{WW} hengelen. 2_{WW} hengel. | go a huku gaan hengelen, vissen. 3_{WW} haken; met of als met een haak

vastzitten. SYN: **haka**. 4_{ZN} hoek; haak. | booko hukuverschijnen; dongo huku verdwijnen. 5_{ZN} bocht. »: **uku**

huku-nyanya [húku-nyãnyã] ZN vishaak.

hukupau [húkúpáu] ZN hengelstok.

hukutatai ZN hengelsnoer. SYN: **naali**; **lin**

hulu [hulu] ^{WW} 1roeren; hutselen. | hulu wan ganse in een pan roeren. 2neuzen; snuffelen; wroeten in; woelen; peuteren; pulken. | hulu nusu neuspeuteren; hulu wansembe/wansondi aan iemand/iets friemelen. 3omgaan met. | hulu ku wansembe met iemand omgaan.

hungo [húngo; úngo; nígo] ^{ZN} spiermaag; kliermaag; voormaag (bij vogels). »: ngo; »: ungo

huntyetye [hūntyétye] ^{ZN} soort vogel.

hunya [húnyã] 1^{ZN} nagel; klauw. ^{HYPO:} hunyakaka. 2^{WW} krabben.

hunyakaka [húnyākaka] ^{ZN} nagelvuil. ^{HYPE:} hunya; ^{HYPE:} kaka.

hupi [húpi; úpi] ^{ZN} Zie: wipi. »: upi

hupu [húpu; úpu] ^{ZN} hoepel. »: upu

huun [hūúŋ] ^{IDEO} ter uitdrukking van verbazing, verontwaardiging of verbijstering.

hwaun [hwãúŋ] 1^{BN} jaloers. | hwaun da wansembe joeloers zijn op iemand. 2^{ZN} jaloezie. ^{SYN:} dyalusu. »: haun

hweno [hwéńó] ^{ZN} soort vogel. | hwenomanu reuma. Zie: heno.

hwenomanu [hwéńómánũ] ^{ZN} reuma. »: henomanu

I i

i [i; í] 1^{PERS VNW} je; u; 2e persoon enkelvoud. | mi ke i ik vind je leuk; i lau je bent gek. ^{ANT:} ya; ^{HYPO:} fii; yoo. 2^{PERS VNW} jouw; uw; jou; jij; beklemtoonde vorm van 2e persoon enkelvoud. | i manu jouw/uw man; i da mi mati jij bent mijn vriend. Zie ook: yu; ii; »: i ya; »: i yoo. 3^{LW} de; het; bepaald lidwoord enkelvoud. »: dee.

i ya [í yá] ^{PERS VNW} jij niet; extra beklemtoonde vorm van 2e persoon enkelvoud negatief (om nadrukkelijk onderscheid te maken met anderen). | i ya kaba jij bent niet klaar; i ya o go jij gaat niet. ^{ANT:} ii; Zie

ook: i. »: ya

iheen [ihēŋ] ^{xx} Zie: nheen.

ii [íi] PERS VNW **jij**; extra beklemtoonde vorm 2e persoon enkelvoud (om zich nadrukkelijk te onderscheiden van anderen). | **ii kaba** jij bent klaar; **ii lau** jij bent gek; **ii bunu** jij bent fortuinlijk. ANT: **i ya**. »: **i**

Ingi [íngi] ZN **Indiaan**. | **Ingi doongo ma an lasi hen amaka** een dronken Indiaan verliest nooit zijn hangmat; gezegd als iemand zijn afkomst niet verloochent.

ingipipa [íngípípa] ZN soort boom(vrucht).

Ingisi [íngísi] XX **Engels**.

Ingisikonde [íngísíkóndɛ] ZN **Engeland**.

Ingisima [íngisimá] ZN **Engelsman**.

intoobi [íntóóbi] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout. »: **ntoobi**; »: **hintoobi**

ipi [ípi] ZN Zie: **hipi**.

iseei [ísééi] PERS VNW **jezelf; jij zelf; persoonlijk**. Zie ook: **yuseei**.

isi [ísí] BW **laten zien; ter versterking van een verzoek om iets te doen, te laten zien**. | **du wansondi isi** demonstreren, laten zien; **panya isi!** verzoek om iets even vast te houden. Zie ook: **iyei**.

isii [ísii] ZN **ijzer**.

iya [íya] XX

iyei BW **laten horen; ter versterking van een verzoek om iets te laten horen, te herhalen**. | **taki iyei** laat eens horen; **haika iyei!** dringend verzoek om stilte. »: **isi**

K k

ka [ká] BW Zie: **teka**.

kaa [kaa] BW **1al; reeds**. | **a kaba kaa** hij is al klaar. ANT: **awaa**. **2eenmaal**. | **so libi** de kaa zo is het leven nu eenmaal.

kaabasi [kaabási] ZN **kalebass**. SYN: **kuya**.

kaabita [kaabíta] ZN **geit**. | **kaabita ta bai mbeee** .

kaabu [kaábu] **1** ZN **krab**. HYPO: **kaabutanda**. **2** WW **schrapen; (af)krabben; (in)krassen; (in)kerven**. **3** WW **tippen; wenken; een hint/inlichting**

geven. | **kaabu wansembe wansondiiemand** een hint geven over

iets. SYN: **pindya**.

kaabutanda [kaábútánda] ZN knijptang; grijporgaan. HYPE: **tanda**; HYPE: **kaabu**.

kaabuyasi [kaábúyási] ZN soort huidziekte.

kaagi [kaági] WW aanklagen; (be)klagen.

kaakei [kaakéi] WW plagen; treiteren; tergen; sarren; stangen; opzettelijk

kwaad maken. SYN: **buya**

kaakiti [kaákíti] ZN kracht.

kaakun [kaakún] ZN Zie: **kaakunu**.

kaakunu [kaakúnu; kaakún] ZN kalkoen. »: **kaakun**

kaalikaali [kaálíkááli] BN naturel; puur; droog; bloot; zuiver; sec; zonder

hetgeen erbij hoort. | **kaalikaali** **bee** zonder boter of iets

erbij. SYN: **lala**. SYN: **wetiweti**.

kaamaa [kaámáa] ZN kereltje; jochie; koosnaam voor jongetje.

kaamba [kããmbá] ZN scarificatie.

kaampi [kããmpi; kããmpi] WW 1grendelen; vergrendelen; afgrendelen. | **kaampi**

di doo met een grendel op slot doen. ANT: **yabi**. 2grendel. »: **kaanpi**

kaanpi [kããmpi] WW Zie: **kaampi**.

kaantini [kããntíni] ZN koffer.

kaanu [kaánu] ZN soort aap.

kaapa [kaapá] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

kaapafatu [kaapáfátu] ZN soort plantaardige olie.

kaapatu [kaapátu] ZN teek.

kaapusa [kaapúsa] ZN pet.

kaasi [kaási] 1^{WW} jeuken; kriebelen; wriemelen; prikkelen. 2^{ZN} jeuk;

kriebeling; prikkeling.

kaasiaba [kaásíába] ^{xx} overdwers.

kaasihansi [kaásíhánsi] ZN soort mier.

Kaasikiiki [kaásíkííki] ZN dorp langs de Afobakaweg.

kaasini-oli [kaasíní-óli] ZN petroleum.

kaasitaya [kaásítáya] ZN jeukkruid; kruidachtige plant.

kaaton [kaatón] ^{ZN} karton.

Kaayapaati [kaáyapaati] ^{ZN} dorp tussen Abenasitonu en Yauyau.

kaba [kaḃá] ^{1BN} klaar; op; verbruikt; gereed. | kaba a mundu waardeloos; kaba a soso waardeloos/ kapot; kaba keee helemaal klaar/op; kaba dyeee/fiaa ; kaba wasembe a soso ;kaba ku wansondi klaar zijn met. ^{2BN} verminderen; afnemen; teruglopen. ^{3BN} volmaken; voltooiën; volbrengen; afmaken; afronden; opmaken. | kaba di nyanya het eten opmaken; kaba di wooko het werk afmaken; a kaba sikou hij heeft de school/opleiding afgerond. ^{4WW} uitroeien; afslachten; uitmoorden; massaal vermoorden. | kaba wanlo sembe/sondi op grote schaal vernietigen of vangen. ^{5WW} massaal; uitgebreid; uitvoerig. | de nya te de kaba ze hebben uitvoerig gegeten; de kaba de ku kii ze hebben ze massaal vermoord. ^{6WW} doen ophouden, een einde maken aan. ^{7BN} uiterste; laatste; (eind)fase; afloop. | di kabapiki wan ; di kababasu wan ; di kabafesi wan . ^{SYN}: **lasiti**.

kaba a soso [kaḃá a sósɔ] ^{BN} 1 waardeloos; onhandig; slecht; knoeierig; knullig; defect raken; in de knoei zitten. | kaba a soso sondi prutswerk, iets knoeierigs; i kaba a soso je bent onhandig/waardeloos, je zit in de knoei. ² verknoeien; bederven; ontsieren; kwijtmaken. | kaba wansondi a soso iets verknoeien of kwijtmaken; kaba wansembe a soso iemand in moeilijkheden brengen (doordat men iets heeft verknoeid).

kabagaan [kaḃágǎǎ] ^{BN} allergrootst.

kabalasiti [kaḃálásíti] ^{BN} allerlaatst.

kabapiki [kaḃápíkí] ^{BN} allerkleinst.

kabapisi [kaḃápísi] ^{ZN} eindfase; slotstuk; einde. ^{SYN}: **lasitipisi**.

kabeti [kaḃéti] ^{ZN} kunstgebit.

kabiten [kaḃitéŋ] ^{ZN} kapitein; aanspreektitel voor een dorpshoofd. | unfa u kabiten Wazen? hoe is het met kapitein Wazen?; kabiten muyee vrouw van het dorpshoofd.

kabiteni [kaḃiténi] ^{ZN} dorpshoofd. | ambe da di kabiteni? wie is het dorpshoofd?; kabiteni pau staf van het dorpshoofd; kabiteni

moni honorarium van het dorpshoofd; muyee kabiteni vrouwelijk dorpshoofd.

kabuka [kaβúka] ^{ww} zwijgen; zijn mond dicht houden.

kada [káða] ^{zn} soort slang.

kado [kađó] ^{zn} cadeau.

kadyu [kadyú] ^{zn} soort fruitboom of de vrucht daarvan; kasjoe.

kadyusii [kadyúsíi] ^{zn} kasjoenoot.

kafe [kafé] ^{zn} koffie. ^{syn:} **kofi**

kai, [káii] ^{ww} 1roepen; (be)noemen; uitspreken; bellen; uitnodigen;

articuleren. | bai kai wansembe iemand roepen; bai kai wolo schreeuwen om hulp; kai gadu ; kai wansembe akaa; kai ventu ; un fa de kai i ne? ; kai ko i yei laat eens horen; kai pakisei ; kai kuutu ; kai lobi vrijen; flirten; kai wolo schreeuwen om hulp; unfa de kai hen ne? ; kai wansembe hogine ; kai wansembe a wan du ; kai wansembe a telefon iemand opbellen; kai boto van koers veranderen. 2uitspraak; articulatie. | di kai feen taanga de uitspraak is moeilijk. 3uitnodiging; roep.

kai, [kaí] ^{ww} 1(om)vallen; struikelen; neerstorten; landen; neerkomen. | kai

holou/gbogolou/dyolou/gbi/tem . ^{hypo:} **kai a wata**; **kai bigidi**; **kai**

dyolou; **kai faau**; **kai gbengelein**; **kai gbii**; **kai gbogolou**; **kai**

holou; **pasa kai**; **kai dyuvuu**. 2terecht komen; (aan)belanden;

uitkomen; uitmonden; leiden; zich uitstrekken. | dyombo kai springend neerkomen; di pasi kai a lio deze weg leidt naar de

rivier; (waka/lontu/lomboto) kai a wan kamia (via omzwervingen) ergens terecht komen. 3op de genoemde tijd plaatshebben. | Bedaki o kai a wan

sata Kerst zal vallen op een zaterdag; di fuyali feen ku yai ta kai a diwan

daka op dezelfde dag vallen; na un daka yai ta kai? op welke dag valt het

nieuwjaar?. 4bevallen; overeenkomen met iemands smaak. | kai ku

hati hartverwarmend; kai ku yesi oorstrelend; kai ku woyo oogstrelend; kai

ku wansembe iemand goed bevallen; kai ku sinkii passend, de zinnen

strelen. 5passen bij; overeenkomen; matchen; in overeenstemming zijn

met, geschikt zijn voor. | di hempi kai ku di buuku goed bij elkaar passen,

een goede combinatie vormen; a kai ku en het past goed bij hem, vormt een goede combinatie met hem.

kai lobi [káí lóbi] ^{IDM} flirten; vrijen; liefkozen.

kaiko [kaikó] ^{ZN} veelkleurige stof.

kaima [káima] ^{ZN} kaaiman.

kaine [káinẽ] ^{ZN} kwaadsprekerij; vuilspuiterij; laster. Zie ook: **nekai**; **kai ne**.

kaita [káita] ^{ZN} kaartspel; kaart; pasje. | mbei kaita een legimatiebewijs

maken. ^{HYPO:} **pee kaita**; ^{HYPO:} **bankukaita**.

kaka [kaká] **1** ^{WW} poepen. **2** ^{ZN} poep. | kaka kisi mi ; kaka ta kii wansembe ; kaka

puun . ^{HYPO:} **hunyakaka**. **3** ^{ZN} bijproduct;

overblijfsel. ^{SYN:} **tyakiti**; ^{HYPO:} **felukaka**; ^{HYPO:} **fatukaka**. ^{SYN:} **kuunkun**

kakaaka [kákaaka] ^{IDEO} klanknabootsing voor stijfheid. | taanga

kakaaka stijf. ^{HYPO:} **taanga kakaaka**.

kakaaku [kakaakú] ^{ZN} pantservis.

kakabaaku [kakábááku] ^{ZN} anus, ook als scheldwoord; klote(rig); klootzak;

ellendeling. | i kakabaaku! jij bent een klootzak!.

kakapampia [kakápámpía] ^{ZN} toiletpapier.

kakapasi [kakápási] ^{ZN} pad dat naar de poepplek leidt.

kakapau [kakápáu] ^{ZN} poepplek.

kakau [kakáu] ^{ZN} cacao.

kakaumbii [kakáumbíi] ^{ZN} cacaomolen.

kakaupau [kakáupáu] ^{ZN} cacaoboom.

kakausii [kakáúsíi] ^{ZN} cacaoboon.

kakawenwen [kakáwénwɛ̃ŋ] ^{ZN} strontvlieg.

kakawosu [kakáwósu; kakáósu] ^{ZN} wc. ^{SYN:} **weisei**

kaki [káki] **1** ^{WW} krom maken. | di kaki hedi boto ; kaki baka een holle

rug. **2** ^{BN} krom. **3** ^{WW} schietklaar maken. | kaki wan goni een geweer

schietklaar maken. **4** ^{ZN} slagpin.

kakisa [kákísa; kásíka] ^{ZN} huid; schil;

schub. | mbetikakisa ; fisikakisa ; kaukakisa ; alisikakisa ; puu

kakisa vervellen/

villen; paukakisa bast; bakubakakisa ; sindekikakisa . »: kasika

kala [kala] ZN offerkreet. »: akala

kalala [kalala] ZN ritssluiting. | hai kalala .

kalan [kalán] ZN kraan; tapkraan; waterkraan. | di kalan ta kule de kraan lekt.

kalanwata [kalánwáta] ZN kraanwater; leidingwater; stromend water; water uit de kraan.

kalapu [kalápu] 1^{WW} klappen. 2^{ZN} klap.

kalende [kalénde] ZN kalender.

kaleti [kaléti] ZN kunststof.

kali [kali] ZN 1soort banaan. 2wrang; onaangename smaak.

kalibakuba [kalibakúba] ZN soort bacove.

kaloseli [kaloséli] 1^{WW} ronddraaien. 2^{ZN} draaimolen.

kalu [kálu] ZN maïs.

kalua [kaluwá] ZN soort hagedis.

kam IDEO klanknabootsing voor vol. | fuu kam vol.

kama [káma] ZN vlonder; uitvalsbasis; startblok. | tai kama zich nestelen; kumutu a kama vertrekken, uit de startblokken zijn; puu wansondi a kama iets in beweging brengen; de a kama gereed staan, in de startblokken staan; buta a kama in gereedheid brengen. HYPO: de a kama; HYPO: subi a kama; HYPO: kumutu a kama; HYPO: tai kama; HYPO: buta a kama; HYPO: puu a kama; HYPO: kai a kama.

kamba, [kámba] ZN 1kamer. | a kamba dendu in de kamer. 2soort gordeldier.

kamba, [kámbá] ZN scarificatie.

kambaadomboi [kámbáádombói] ZN koproel; buiteling. HYPO: mbei

kambaadomboi; bia kambaadomboi.

kambai [kámbai] ZN soort vis.

kambalua [kámbalúwa] ZN pijlriet; soort riet.

Kambalua [kámbalúwa] ZN dorp tussen Botopasi en Koonou.

kambosa [kámbósa] ZN rivaal.

kamia [kamíã] ^{ZN} 1plaats. 2lichaamsdeel. | booko kamia breuk van enig lichaamsdeel. ^{HYPO:} booko kamia; luku kamia.

kamisa [kamísa] ^{ZN} lendendoek voor de man.

kamisama [kamísama] ^{ZN} jongen; man. ^{ANT:} koosuma.

kamisatatai [kamísátátái] ^{ZN} lendenkoordje (voor jongens en mannen).

kampanya [kãmpányã] ^{ZN} klein soort teil.

kampu [kámpu] ^{ZN} kamp. ^{HYPO:} motyokampu.

Kampu ^{ZN} dorp aan de Gaan Lio, tussen Godo en Bendiwata.

kan, [kãŋ] ^{WW} (op)scheppen. | kan nyanya buta a paabi eten op borden scheppen.

kan, [káŋ] 1^{WW} kunnen. | a kan het kan niet. 2^{WW} kammen. | kan uwii de haren kammen. 3^{ZN} (drink)beker; mok. | bebe wata a kan water drinken uit een beker.

kanambuli [kanãmbulí] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

kanda, [kánda] ^{ZN} kaars.

kanda, [kãndá] 1^{XX} zingen. 2^{ZN} lied.

kandafaya [kándáfáya] ^{ZN} kaarslicht.

kandama [kãndáma] ^{ZN} zanger.

kandamma [kãndámma] ^{ZN} zangeres; vrouw die graag zingt.

kande [kãndé; akãndé] ^{BW} misschien. »: akande

kandea [kãndéya] ^{ZN} hars.

kandi [kándi] ^{WW} 1kantelen;

kiepen. 2liggen. 3slapen. 4schenken. 5zwenken.

kandiki [kándíki] ^{ZN} kruik.

kandu [kándu] ^{ZN} Zie: kanduu.

kanduu [kándúu] ^{ZN} 1magisch afweer tegen diefstal. | buta kanduu a wansondi iets afschermen of reserveren; buta kanduu a wansondi afweren. 2soort geslachtsziekte. | kanduu kisi mi ik heb een geslachtsziekte. »: kandu

kanfisi [kãnfísi] ^{ZN} blikvis; in blik geconserveerde vis.

kanfu [kãnfu] ^{WW} conserveren; opzetten. | kanfu mbeti (dode) dieren opzetten.

kangaa [kãŋɡaa] ^{ZN} orakel; magisch middel waarmee een schuldige wordt aangewezen.

kankan, [kãnkãŋ] ^{ZN} hanenkam.

kankan, [kãnkãŋ] ^{IDEO} 1klanknabootsing voor duisternis of voor volheid. | **dungu kankan** ; **fuu kankan** . ^{HYPO:} **dungu kankan**; **fuu kankan**. 2soort vogel.

kankantii [kãnkãntíi] ^{ZN} soort woudreus. ^{SYN:} **siku**.

kansi ^{ZN} 1kans. | **fendi wan kansi** in de gelegenheid zijn. 2**risco**. | **tei wan kansi** een risico nemen.

kantoo [kãntóo] ^{ZN} kantoor; instelling; bureau.

kanu [kanú] ^{ZN} kanon.

kanya [kãnyã] ^{IDEO} klanknabootsing voor makkelijk omvallen. | **kai kanya** omvallen. ^{SYN:} **katya**; **konyo**; **kotyo**.

kapa [kapá] ^{WW} vastpakken; grijpen.

kapaali [kápááli] ^{ZN} soort braadpan.

kapasi [kapasí] ^{ZN} soort gordeldier.

Kapasikee [kapasíkee] ^{ZN} dorp in Brokopondo.

kapee [kapée] ^{ZN} secundair bos.

kapeegoun [kapéegõũn] ^{ZN} akker; landbouwgrond (aangelegd in het secundaire bos). ^{ANT:} **paugoun**

kapeepau [kapéépáu] ^{ZN} soort boom, meestal gebruikt als brandhout. ^{HYPE:} **pau**.

kapiiwa [kapiiwá] ^{ZN} capibara.

kapu [kápu] ^{ZN} kap; bedekking ergens boven of overheen.

kasa [kasa] ^{xx} 1ongepolijst. 2ruw.

kasaa, [kásaa] ^{IDEO} klanknabootsing voor kurkdroog.

kasaa, [kásaa] ^{IDEO} klanknabootsing voor ruw, ongepolijst niet glad.

kasaba [kasáɓa] ^{ZN} 1cassave(brood). | **yasa kasaba** cassavebrood bakken. 2cassavestruik; maniok; bittere cassave. 3cassaveknol. | **diki kasaba** cassave oogsten. ^{Zie ook:} **kasabasuti**.

kasabagoma [kasáɓágóma] ^{ZN} cassavesap.

kasabakuka [kasábákúka] ZN een plaat cassavebrood. VAR: **kukakasaba**

kasabapau [kasábápáu] ZN cassavestek; afgesneden takje waaruit een nieuwe plant kan groeien. HYPE: **pau**.

kasabasuti [kasábásúti] ZN cassave; maniok; zoete cassave. »: **kasaba**

kasi [kási] ZN 1kast. 2kaas.

kasika [kásíka] ZN Zie: **kakisa**.

kasikaasi [kasikaáisi] ZN wond.

kasoli [kasolí] ZN gasoline; benzine.

kasoo [kasóó] ZN mok.

katafutu [kátáfútu] BN X-benig. SYN: **biafutu**; **namakini**; **katakini**

katakini [kátákini] BN X-benig. SYN: **biafutu**; **namakini**; **katafutu**

katalu [katálu] ZN Zie: **katau**.

katanga [katāngá] ZN kramp.

katau [katáu; katálu] ZN snot. † katau kisi en hij is verkouden; mbei katau hoesten; katau ta kii wansembe erg verkouden. »: **katalu**

katibo [katíbo] ZN slavernij; onderdrukking. SYN: **saafu**.

katoisi [katóisi] ZN Zie: **katusi**.

katu [katu] ZN soort woekerplant.

katubeisimi [kátubeisimí] xx godverdomme.

katusi [katúsi] ZN hagelpatroon. † lai katusi een patroon vullen met hagel en ontstekingsmiddelen. »: **katoisi**

katya IDEO klanknabootsing voor makkelijk omvallen. SYN: **kanya**; **konyo**; **kotyo**

katyakatya [katyakatya] ZN Zie ook: **tyakatyaka**.

kau [káu] ZN koe; stier; rund(vlees). † me ta nya kau ik eet geen rundvlees; bunulibi hen tya kau go a peni .

kaubobiwata [káúbóbíwáta] ZN koemelk.

kaukaka [káukaka] ZN koeienvlaai.

kaukakisa [káúkákísa] ZN leer.

kaumesi [káúmési] ZN koeienmest.

kaumii [káúmíi] ZN kalf.

kaupe [kaupé] ^{ZN} zeeschildpad.

kaupeni [káupéni] ^{ZN} (koeien)stal.

kaututu [káututu] ^{ZN} hoorn.

kauwei ^{ZN} weiland. ^{HYPE:} wei.

kaweli [kawelí] ^{ZN} soort vis.

Kayana [Kayána] ^{ZN} 1dorp aan de Gaan Lio, tussen Ligolio en Godowata. 2Cayenne, hoofdstad van Frans Guyana.

ke, [ké] ^{WW} 1willen. | abi ke ; ke ne ; ke wan muyee hevig verlangen naar; kun hen seei ke opzettelijk. 2verlangen; geilen; lusten. | ke (bebe/nya/si) wansondi verlangen naar iets, lusten; ke (fendi) wan muyee geil(en) op. 3liefhebben; houden van. | ke wan muyee een vrouw liefhebben. 4wensen. | ke wansembe dede iemand dood wensen.

ke, [ké] ^{XX} uiting van medelijden, weemoed of blijdschap. | ke baa wat jammer.

ke ne [ké nē] ^{ZN} dingen naar prestige of erkenning. Zie ook: kene.

kede, [kéde] ^{IDEO} klanknabootsing voor voorzichtig of precies. | buta wansondi kedee ; saide kedee .

kede, [kéde] ^{ZN} kist.

kedewosu [kédewósu] ^{ZN} voorraadhut.

kee [kéé] ^{WW} huilen; janken. | ; kee pena ku wansembe iemand zijn medeleven betuigen.

keee, [kééé; kélele] ^{BW} klanknabootsing voor absoluut; helemaal; volledig; volkomen; uitgebreid; uitvoerig. | kaba keee helemaal op/klaar zijn; du wansondi te a kaba keeeuitbreid. »: kelele

keee, [kééé] ^{XX} 1ondiep. 2uiting van blijdschap.

keekiti [kéékíti] ^{ZN} 1trechter. 2gieter.

keemii [kéémíi] ^{ZN} huilbaby.

keen [kéēη] ^{AFK} hem willen. »: ke en

keese [keesé] ^{XX} klein.

keeti [keéti] ^{WW} witte klei.

keewosu [kééwósu] ^{ZN} rouwcentrum.

keewosudoo [kɛ́wósúódó] ZN rouwcentrum. HYPE: doo.

keewoyowata [kɛ́wóyówáta] ZN traan. Zie ook: woyowata.

keiki [kéíki] ZN 1kerk(dienst). 2kerkelijk; godsdienstig; christelijk. | dee keiki
konde de christelijk dorpen.

keikibuku [kéíkííbúku] ZN bijbel.

keikikonde [kéíkíkóndɛ] ZN christelijk dorp. ANT: heidenkonde.

keikima [kéíkima; keikimá] ZN christen; gelovige.

keikitolon [kéíkítólõŋ] ZN kerktoren.

keikiwosu [kéíkíwósu] ZN kerkgebouw.

keke [kɛkɛ́] ZN 1kegel; spindel. | keke u mau handgewricht; keke u
futu enkelgewricht. 2inkeping. | koti keke .

kekeufutu [kɛkéúfútu] ZN enkelgewricht.

kekeumau [kɛkéumáũ] ZN handgewricht.

kelebetente [keleβétɛntɛ] ZN soort parkiet.

keleiki [kéléíki] BN gelijk.

kelele [kélɛɛ] BW Zie: keee₂.

kelem [kélém] WW 1(vast)klemmen. 2klem.

kelen [kélɛŋ] IDEO Zie: gelen.

kelenki [kélénki] ZN po.

kelensi [kélénsi] ZN grens.

kelento [kélénto] ZN krent.

kende [kéndɛ́] WW verwarmen; opwarmen. | kende wata water warm
maken; kende faya zich verwarmen aan het vuur; kende
obo broeden; kende sonu zonnebaden. SYN: kendi

kendi [kéndi] BN 1heet. | kendi heii gloeiend heet; kendi wansondi iets
verhitten/verwarmen; kendi gboloo lauwarm. 2verwarmen;
opwarmen. SYN: kende.

kendi heii [kéndi heii] BN kokendheet; (rood)gloeiend. HYPE: heii.

kendi kendi BN vurig. | ke wansondi kendi kendi . SYN: taangataanga.

kendiwata [kéndíwáta] xx heet water.

kene [kénɛ̃] ^{ZN} geldingsdrang; prestigedrang; scoringsdrift; overdreven drang naar persoonlijk succes of neiging om zich te doen gelden. | **di womi abi kene** hij is voortdurend uit op persoonlijk succes. »: **ke ne**

kengeesi [kɛ́ngéési] ^{ZN} soort gras.

kenki [kɛ́nki] ^{WW} 1(ver)wisselen; ruilen; vervangen; veranderen; verschillen. 2verschillend; anders. 3onderscheid; verschil. 4afwisseling; omschakeling; wijziging; proces; ommekeer; overgang; vernieuwing. ^{SYN:} **tooka**.

kese [kɛsɛ] ^{XX}

keseke [kɛ́sɛ́kɛsɛ] ^{XX}

kesenkeli [kɛ́sɛ́nkɛlí] ^{ZN} gasfornuis.

kesi [kɛ́si] ^{ZN} kist.

kesikesi [kɛsíkɛ́si] ^{ZN} aap. ^{SYN:} **yapiyapi**

kete, [kɛ́tɛ] ^{ZN} ketel.

kete, [kɛtɛ] ^{WW} 1pureren. 2pulp; moes; puree; brij. 3papachtig.

ketekete [kɛtɛkɛtɛ] ^{ZN} bezinksel; droesem; vruchtvlies; papachtige brij.

ketengeposu [kɛtɛ́ngɛ́pósu] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

keteuwii [kɛ́tɛ́úwii] ^{ZN} stoombad voor de vrouw.

keti [kɛ́ti] ^{ZN} (hals)ketting; halssnoer.

kii [kíi] ^{WW} 1doden. | **kii ku fon** ; **kii ku ganya** ; **kii ku lafu** ; **kii ku saanti** ; **kii sindya** . 2sterven/vergaan/creperen/verrekken van; in hoge mate lijden door. | **hangi ta kii wansembeen vreselijke honger hebben**; **ganya wansembe kii iemand vreselijk voor de gek houden**; **kii wansembe ku fon/saanti/lafu iemand ernstig afranselen/vernederen/uitlachen**. 3benadelen. | **a ta kii mi hij dupeert mij**.

kiiki [kíiki] ^{ZN} kreek.

kiikibandya [kíikibándya] ^{ZN} oever.

kiikibuka [kíikiúbúka] ^{ZN} kreekmonding. ^{HYPE:} **buka**.

kiikihedi [kíikihédí] ^{ZN} bron van een kreek.

kiikimau [kíikímáũ] ^{ZN} zijtak van een kreek. ^{HYPE:} **mau**.

kiikipasi [kíikipási] ^{ZN} pad naar de kreek.

kiikiwata [kiíkiwáta] ZN kreekwater.

kiiko [kiikó] WW scharnieren; om een scharnier draaien. Zie ook: **akiiko**.

kiima [kiimá] ZN moordenaar.

kiingu [kiĩngu] ZN constructie met zware boomstam om dieren te doden.

kiisindyafatu [kiísíndyáfátu] ZN huidolie.

kiiya [kiiyá] WW opvoeden; grootbrengen; kweken; telen. | **kiiya bia** ; **kiiya gania** ; **kiiyamanu/kiiyamuyee** ; **kiiyamii** pleegkind; **kiiya wan mii** een kind opvoeden; **kiiya fuuta** .

kiiya miii [kiiyá míí] WW een kind grootbrengen.

kiiyakiiyamii [kiiyákíyámíi] ZN pleegkind. »: **kiiyamii**

kiiyamanu [kiiyámánũ] ZN jeugdliefde.

kiiyamii [kiiyámíi] ZN Zie: **kiiyakiiyamii**.

kiiyamuyee [kiiyámuyéé] ZN jeugdliefde.

kiki [kíki] WW schuiven. | **kiki buta a wanse** aan de kant schuiven; **kiki kumutu** opzij gaan; **kiki puu** opzij schuiven.

kilili [kilili] IDEO klanknabootsing voor wentelen; roteren of rijden. | **lei kilili** stapvoets rijden; **lola kilili** rondwentelend voortbewegen; **bia wansondi kilili** iets ronddraaien. »: **logoda**

kilo [kiló] ZN kilogram.

kilometi [kilométi] ZN kilometer.

kimboto [kimbotó] ZN soort boom of de eetbare vruchten daarvan.

kina [kína] ZN

kini [kiní] ZN knie.

kinibaka [kiníbáka] ZN knieholte.

kinitampa [kinítāmpa] ZN knieschijf.

kino [kínɔ] ZN film.

kinowosu [kínówósu] ZN filmhuis; bioscoop.

kinyoo [kĩnyõõ] ZN soort lipgeluid ter uitdrukking van afkeuring, minachting of ontevredenheid. HYPO: **mbei kinyoo**.

kisangula [kisāngula] ZN kruidachtige plant.

kisi [kísi] 1^{ww} **krijgen; ontvangen; pakken.** † kisi faya vlam vatten; koti kisi wankamia ergens naartoe lopen; kaka kisi mi ; miindya kisi i ; febe/katau kisi en de griep/verkoudheid oplopen; kee kisi di muyee ; sen kisi mi ; gadu/hobia kisi di womi ; nyanya kisi en ; goo/waka/kule kisi wansembe ; siba kisi en hij heeft spijt; kisi bedaki/yai ; kisi toobi/takitaki; anasi kisi mi kramp krijgen; katanga kisi en ; kisi makei ; kisi wan fisi een vis vangen; kisi moni geld ontvangen; di muyee kisi hen futu ze menstrueert, is ongesteld. HYPO: **kisi faya; kisi bundyi.** 2^{ww} **raken; doel treffen.** SYN: **suti.** 3^{ww} **overvallen; overmannen; overbluffen.** † kisi wansembe (ku fan) iemand in een hoek praten, onder tafel vegen; nyanya kisi wansembe zich verslikken; duumi/neti kisi wansembe overvallen door de slaap/avond; kee/lafu/sen kisi wansembe overmand door emoties/schaamte. 4^{BW} **tegemoet.** † waka go kisi wansembe iemand tegemoet snellen; kisi wansembe a pasi iemand tegemoetkomen. 5^{ww} **verkrachten.** 6^{ww} **arresteren.** 7^{ww} **betrappen; ontmaskeren.**

kisi buka [kísi búka] ^{ZN} **bericht ontvangen.**

kiyoo [kiyóo] ^{ZN} **jeugd; jongen.** † da wansembe kiyoo iemand raad geven; wan Matawai kiyoo een zeker iemand; dee kiyoo aki deze jongens; haika e, kiyoo! luister, jongen!

kiyoo-ago [kiyóo-ago] ^{ZN} **strik; soort knoop.** † tai kiyoo-ago een strik leggen.

kiyoofa [kiyóofa] ^{ZN} **pronkzucht; praalzucht.** HYPO: **mbei kiyoofa.** »: **muyeefa**

kiyoofama [kiyóófama] ^{ZN} **pronker; patser; showman; man die graag opvalt/pronkt.**

kiyoomii [kiyóómíi] ^{ZN} **jongeman.**

ko [kó] 1^{ww} **komen.** † ko a fesi ; ko boo go ; ko disa wansembe ; ko dou ; go ko ; go ku ko ; nango ta ko . 2^{ww} **komst.** † di ko u de hun komst. 3^{BW} **terug; weer.** † go ku ko heen en terug. ANT: **go.** 4^{ww} **worden; ontstaan.** † a ko gaanwomi hij is een grote man geworden. HYPO: **ko bigi; ko biti.**

kobo [kɔ́bɔ́] ^{xx} **met de knokkel op het hoofd tikken.**

kodo [kódo] ^{BW} 1slechts; enkel. | wankodo dein slechts een; na wankodo sembe helemaal niemand. ^{HYPO:} na
wankodo; ^{HYPO:} wankodo. 2voortdurend; stelselmatig; eindeloos; steeds; permanent; alsmaar; de hele tijd. ^{SYN:} nomo.

kodya [kódya] 1^{ZN} knuppel; zweep; gesel. 2^{WW} knuppelen.

kodyi [kódyi] ^{ZN} hangmat.

kodyo [kódyo] ^{ZN} knuppel; werpsteen of –stok. | vinde kodyo met een knuppel/steen gooien.

kodyohudu [kódyó-údu] ^{ZN} soort brandhout.

kofaaliki [kofáálíki] ^{xx} 1gevaarlijk. 2bewonderingswaardig. | gaan kofaaliki sondi iets dat bewondering afdwingt.

kofi [kofí] ^{ZN} koffie. ^{SYN:} kafe.

kofimbii [kofímbíi] ^{ZN} koffiemolen.

kofu [kófu] ^{ZN} 1koffer. 2vuist(slag); stomp. | naki kofu (vuist)vechten; tai kofu de handen dichtknijpen; naki wansembe wan kofu iemand een stomp geven. ^{SYN:} boo.

koi, [kói] ^{ZN} 1kooi. Zie ook: koi. 2reis. 3vangkooi. Zie ook: koli.

koi, [kói] 1^{ZN} kooi. »: koi. 2^{WW} (uit)hakken; bewerken; besnijden; 'schampen; zijdelings lichtjes raken. | di piiwa koi en de pijl schampte hem; koi hudu hout besnijden. Zie ook: kwei.

koili [kóíli] ^{ZN} reis.

koki [kóki] ^{ZN} 1kok. 2(huis)knecht; butler.

koko [kókó] ^{ZN} 1bal(zak); scrotum. ^{HYPO:} kokosii. 2slap; onhandig; knullig; klungelig; prutserig; stuntelig.

kokoben [kəkɔbɛŋ] ^{ZN} lepra.

kokobenma [kəkɔbɛnma] ^{ZN} leprapatiënt.

kokoinyokoinyo [kəkɔínyɔ́kɔínyɔ́] ^{IDEO} kraaien; nabootsing van het geluid van een haan; kukeleku. | di gania ta bai kokoinyokoinyoo de haan kraait.

kokokee [kəkɔkée] ^{IDEO} tokken; kakelen; nabootsing van het geluid van een hen; tok. | di gania ta bai kokokee de hen kakelt.

kokoko [kókókó] ^{ZN} om te geven dat iemand aan de deur klopt.

kokokoko [kókókókó] IDEO klanknaboetsing voor stuntelen. | du wansondi
kokokoko .

kokolo [kókolo] xx koker.

kokoni [kəkóni] ZN goudhaas; konijn.

kokonoto [kəkónótó] ZN kokospalm; kokosboom; kokosnoot; soort palmboom of de eetbare vruchten daarvan; kokosnoot.

kokonotofatu [kəkónótófátu] ZN kokosolie.

kokonotonyanya [kəkónótónyānyā] ZN kokosvrucht; kokosnoot.

kokonotowata [kəkónótówáta] ZN kokosmelk; kokoswater.

kokoo, [kókóo] ZN 1omhulsel; pantser; korst; schors; bast; (dek)schild; dekblad. | beekokoo broodkorst; pau
kokoo boomschors; botokokoo ; kokoombeti ; woyokokoo ; yasikokoo ; kook ooboto ; logosokokoo ; mbetikokoo ; kokoombeti ; puu kokoo ; fon kokoo da wansembe . 2(vuilnis)blik; dun bord of blad om vuil op te vegen.

kokoo, [kókóo] BN slap; onhandig; knullig; klungelig; prutserig; stuntelig. | di
kiyoo kokoo hij is een onhandig.

kokooboto [kókóóbóto] ZN soort speelgoed, gemaakt van een dekblad van een palmvrucht.

kokooma [kókóóma] ZN zwakkeling.

kokoombeti [kókóómbéti] ZN gordeldier.

kokopuuma [kókópúúma] ZN schaamhaar; het haar in de schaamstreek van de man. »: **kupuuma**

kokosii [kókósii] ZN testikel; teelbal; zaadbal. HYPE: **koko**.

kokoti [kokotí] ZN wandelstok.

kokotu [kəkótu] ZN kookpan.

kokotu-aminiti [kəkótu-aminíti] ZN snelkookpan.

kola [kóla] ZN slak; schelp.

kolakokoo [kólákókóo] ZN schelp; slakkenhuis.

Kolanten [kolāntéŋ] ZN Corantijnrivier, grensrivier tussen Suriname en Guyana.

kolanti [kolánti] ZN krant.

kolenti [kolénti] ^{ZN} krent.

koli [kóli; kói] ^{ZN} vangkooi. »: **koi**.

kolo [kólɔ] ^{BW} kort; snel; vlakbij; dichtbij. | du wansondi kolo iets snel doen; a kolo aki hier vlakbij.

koloi [kólói; kolói] ^{1_{WW}} betoveren; beheksen; door magie in een zekere toestand brengen. ^{SYN:} **bonu**. ^{2_{ZN}} liefdesdrank; toverdrank; magie; kruidenmengsel dat de liefde doet opwekken.

koloisi [kólóisi] ^{ZN} kruis.

koloiwagi [kólɔiwági; koloiwági] ^{ZN} kruitwagen.

koloku [kólóku] ^{ZN} geluk; mazzel; voorspoed; bof.

kolokuma [kólókuma] ^{ZN} geluksvogel; mazzelkont; bofkont.

kolokumamoni [kólókumamóni] ^{ZN} bijstandsuitkering.

kololu [kolólu] ^{ZN} kleur(en).

kolon [kólón] ^{BN} krom.

kolopu [kólópu] ^{WW} 1kloppen. 2een man met de hand seksueel bevredigen.

kolu [kólu] ^{ZN} 1gulden. 2munteenheid.

koluku [kólúku] ^{ZN} kurk.

koluno [kólúnɔ] ^{ZN} corner; hoekschop.

koma [kóma] ^{ZN} allochtoon; iemand die van elders afkomstig is. ^{ANT:} **gounmii**.

komati [komatí] ^{ZN} magie. »: **gadu**

komatisangu [komatísāngu] ^{ZN} kruidachtige plant. ^{SYN:} **alibialibi**.

Komawina [komawína] ^{ZN} Commewijne.

komisaasi [kōmisaási; kōmsaási] ^{ZN} (districts)commissaris. »: **komsaasi**

komityi [komítýi] ^{ZN} kommetje.

Kompanamu [kōmpanámu] ^{ZN} Coppenamerrivier, rivier in West Suriname.

kompani [kōmpāní] ^{1_{ZN}} gezelschap. ^{2_{BN}} gelijkwaardig.

kompasi [kōmpási] ^{ZN} kompas; navigator.

kompe [kómpe] ^{ZN} 1gevleugelde houtluis. 2vriendenkring; gezelschap; netwerk.

kompiyute [kōmpiyúte] ^{ZN} computer. ^{SYN:} **odinate**.

komsaasi [kōmsaási] ^{ZN} Zie: **komisaasi**.

komsaka [kõmsáka; kõnsáka;

kõõnsáka] ^{ZN} voetschimmel. »: **konsaka**; »: **koonsaka**

komsaka-uwii [kõmsáká-úwíi] ^{ZN} kruidachtige plant.

konda, [kónda] ^{WW} kraal (sieraad).

konda, [kõndá] ^{WW} 1 tellen; turven; rekenen; controleren;
nalopen. 2 vertellen.

konda ne [kõndá nẽ] ^{ZN} kreet waarbij iemand de goede daden waar zijn
familie bekend om staat opsomt.

kondakonda [kõndákõnda] ^{BN} telbaar; geteld; gecontroleerd.

konde [kónde] ^{ZN} dorp; land. | **tya konde** regeren.

kondeen [kõndéẽ] ^{AFK} het (ver)tellen. »: **konda en**

kondeganda [kóndegānda] ^{ZN} dorpcentrum.

kondemasa [kóndémása] ^{ZN} volksleider.

kondetela [kóndétéla] ^{ZN} dorp.

kondo, [kõndo] ^{ZN} 1 bocht; boog; kromming; kronkel. ^{ANT:} **tololo**; ^{HYPO:} **kondo**
pasi. 2 buigen; krommen; welven; kronkelen. 3 bochtig; kronkeling.

kondo, [kóndo] 1 ^{WW} wrikken. | **kondo boto**. 2 ^{ZN} wrikstok.

kongo, [kõngo] ^{XX} een omweg maken. | **kongo pasi** een omweg maken.

kongo, [kóngo] ^{WW} komen. | **kongo luku kom** kijken. Zie ook: **nango**.

koni [kóni] 1 ^{BN} verstandig; slim; intelligent; weldenkend;

wijs. ^{ANT:} **soso**. 2 ^{BN} sluw. 3 ^{BN} voorzichtig. | **koni ku**

wansembe/wansondi voorzichtig zijn met. 4 ^{ZN} kennis; kunst;

vaardigheid; raad. | **me sa koni feen** ik weet er geen raad; **da wansembe**

koni iemand raad geven; **di koni fu du wansondi** de kunst om iets te

doen. 5 ^{ZN} trucje; foefje; list. | **mbei koni du wansondi** op slinkse wijze.

konikoni, [kóníkóni] ^{BN} voorzichtig; bedachtzaam; tactvol; zorgvuldig. ^{SYN:} **ku**
fii

konikoni, [kõnikóni] ^{ZN} tractor; trekker. ^{SYN:} **teekitolu**

konima [kõnimá; kónima] ^{ZN} slimmerik.

konku [kóńku] 1 ^{WW} konkelen; roddelen; zwartmaken; verraden; verklikken;
samenzweren. | **konku wansembe a baka** achter zijn rug om

praten. SYN: **faya**. 2^{ZN} complot; verraad; roddel; kwaadsprekerij. | mbei konku een complot smeden.

konkuma [kɔ̃nkumá] ^{ZN} spion; verrader; verklikker.

konopu [kɔ̃nɔ́pu] 1^{WW} dichtknopen. 2^{ZN} knoop. | nai wan konopu een knoop naaien. 3^{ZN} knop. | zin wan konopu een knop indrukken.

konsaka [kɔ̃nsáka] ^{ZN} Zie: **komsaka**.

kontu [kɔ̃ntu] ^{ZN} vertelling; verhaal; sprookje; legende; mythe; raadsel; fabel. | da kontu een raadsel opgeven; puu kontu een raadsel oplossen; een verhaaltje vertellen; mindi kontueen verhaal verzinnen. HYPO: **kisi kontu**.

kontukonde [kɔ̃ntúkɔ̃ndɛ] ^{ZN} sprookjeswereld.

konu [kɔ̃nu] ^{ZN} koning; heer (speelkaart met de afbeelding van een koning).

konufuyali [kɔ̃nufuyáli] ^{ZN} festiviteit; volksfeest; kermis; carnaval; Koninginnedag.

konyo, [kɔ̃nyɔ̃] ^{IDEO} klanknabootsing voor aaneen, talrijk; massaal; in groten getale. | de konyoo talrijk. SYN: **gbitii**; **kpati**; **gigii**.

konyo, [kɔ̃nyɔ̃] ^{BW} klanknabootsing voor slapjes, week, zwakjes, makkelijk omvallen. | kai konyo . SYN: **kanya**; **katya**; **kotyo**

koobe [kɔ̃ɔ́bɛɛ] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

koodein [kɔ̃ɔ́dɛ́ɪ̃ɪ̃] ^{ZN} dik touw; gording.

kooga [koogá] ^{BN} glad.

kooko [kɔ̃kɔ́ko] 1^{BN} geel. SYN: **donu**. 2^{ZN} soort vogel.

kookowoyo [kɔ̃kɔ́kɔ́wóyo] ^{ZN} geelzucht.

koolu ^{BN} 1krom; kronkelig; bochtig. 2krommen; krullen; kronkelen.

kooluwagi [kooluwági] ^{ZN} kruiwagen.

koonfaya [kɔ̃ɔ̃nfáya] ^{ZN} houtskool.

Koonoo ^{ZN} Zie: **Koonou**.

Koonou [kɔ̃ɔ̃nɔ́u] ^{ZN} dorp tussen Kambaluwa en Dan. »: **Koonoo**

koonsaka [kɔ̃ɔ̃nsáka] ^{ZN} Zie: **komsaka**.

koonu [koóónu] ^{BN} Zie: **kowounu**.

koosoo [koosóo] ^{ZN} mandarijn. SYN: **mandalei**.

Koosou [koosóu] ^{ZN} Curaçao.

koosu [koósu] ^{ZN} kleren; kledingstuk; lendendoek; lap; stuk stof. † baakawoyo

koosu zwarte kleding/ naakt; ku baaka woyo koosu in zijn nakie, geheel

naakt; koosu lai kleren. ^{HYPO:} libakoosu; basukoosu.

koosubanti [koosubánti] ^{ZN} Zie: kousubanti.

koosukasi [koósúkási] ^{ZN} klerenkast.

koosukesi [koósúkési] ^{ZN} klerenkist.

koosulai [koósúlái] ^{ZN} 1kleren; kledingstukken. 2was(goed). ^{HYPE:} lai.

koosuma [koósuma] ^{ZN} meisje; vrouw. ^{ANT:} kamisama.

koosutatai [koósútátái] ^{ZN} waslijn.

koowa, [koowá] ^{WW} selecteren.

koowa, [koówa] ^{ZN} huidschilfers.

kopikopi [kopíkopi] ^{ZN} houtluis; termiet. ^{HYPO:} goukopikopi.

kopikopiwosu [kopíkópíwósu] ^{ZN} houtluizennest.

kopo [kópo] ^{ZN} koper.

koposensi [koposénsi] ^{ZN} rooie cent. † aa na wan koposensi hij heeft geen rooie cent.

kopu, [kópu] ^{ZN} dakgebint.

kopu, [kópu] ^{WW} koppen. † kopu baali een bal koppen.

koputen [kɔputéŋ] ^{ZN} helikopter.

koputenpada [kɔputénpáda] ^{ZN} propeller.

kosi [kósi] 1^{WW} schelden; vloeken. 2^{ZN} scheldwoord; vloek; krachtterm.

kosombo [kosómbó] ^{ZN} zwarte steekvlieg.

kosutu [kósútu] 1^{ZN} kosten; verlies; tekort. † deki dee kosutu de kosten dekken. 2^{WW} kosten; bedragen; (ver)eisen. † un meni a ta kosutu? hoeveel/wat kost het?; a o kosutu i hia het zal veel van je vereisen.

koti [kóti] ^{WW} 1snijden; knippen; snoeien; kappen; (in)korten; amputeren;

kerven. † koti pasi een weg maken; koti gown een stuk landbouwgrond

openkappen; koti kamba ; bai/kee koti stoppen met

schreeuwen/huilen; koti a mindi doormidden snijden; koti

puu doorsnijden; kai koti kambia een schaafwond oplopen; koti wansembe

futu zijn been amputeren; koti wansembe hati doen schrikken; koti

kpolokpolo in stukjes hakken; **koti basu** weggappen van de ondergroei, als onderdeel van het openkappen van een stuk landbouwgrond; **koti pau** bomen hakken; **koti tembe/kuya** . 2afbuigen; draaien; zwenken; afslaan. HYPO: **koti mukongo**; **koti boku**. 3uitstralen; vonken; schitteren. HYPO: **koti faya**. 4(onder)breken; afbreken; afsluiten; plotseling doen ophouden. † **di tatai koti** het touw is geknapt; **hai koti** ; **koti wansembe buka** iemand in de rede vallen. HYPO: **koti boo**. 5droogvallen; opdrogen; droogleggen; afdammen; dalen (van waterstand). † **di kiiki koti** de kreek is droogvallen; **koti di lio** de rivier afdammen/droogleggen. SYN: **dee**. 6druppelen; druipen. HYPO: **koti dodo**; HYPO: **koti wata**.

kotihedifoutou [kóti hédi fóútóu] ZN pasfoto.

Kotika [kótíka] ZN Cotticarivier, rivier in Oost-Suriname.

kotiwata [kótíwáta] ZN laagwater. ANT: **fuuwata**. SYN: **deewata**

koto, [kóto] ZN rok.

koto, [kótɔ] 1^{BN} koud; koel; frisjes; kil. † **koto yoiii** ijskoud; **koto wansembe** hati iemand afkoelen; **koto gangaa** zijn dorst lessen. HYPO: **koto yoii**; HYPO: **kotosembe**. 2^{BN} (af)koelen;. 3^{BN} kalmeren; tot rust komen. HYPO: **hati koto**; **boo koto**. 4^{ZN} kou. † **tapa koto** zich warm kleden; **koto kisi mi** ik heb reuma. 5^{ZN} beschutting. † **tyubi a koto** beschutting zoeken (tegen zon).

kotohati [kótóhádi] ZN kruidachtige plant.

kotoigi [kótóígi] WW getuigen.

kotoigima [kótóigima] ZN getuige; jehova; aanhanger van de Jehova's getuigen.

kotoku [kotokú] ZN omhulsel van een palmvrucht.

kotosembe [kótɔsembe] ZN geest van een overledene. HYPE: **koto**.

kotowata [kótówáta] ZN koud water.

kotyoo [kótɔyɔ] IDEO klanknabootsing voor slap, futloos, makkelijk omvallen. † **sindo kotyoo** energieloos. SYN: **kanya**; **katya**; **konyo**.

kounfaya [koũnfáya] ZN houtskool.

kousu [kóúsu] ZN sok; kous.

kousubanti [kousubánti] ZN kouseband; soort peulvrucht. »: **koosubanti**

kowounu [kowóúnu; koóónu] BN gewoon; normaal; gebruikelijk; gangbaar; regulier; standaard. »: **kooonu**

koyo [koyó] ZN schaamlapje gedragen door meisjes. | koyobee ; koyomuyeemii ; koyotatai .

koyobee [koyóbéé] ZN tienerzwangerschap.

koyomuyee [koyómúyéé] ZN tienermeisje.

koyomuyeemii [koyómúyéémíi] ZN tienermeisje.

koyotatai [koyótátái] ZN lendenkoordje (voor tienermeisjes).

kpaá, [kpaá] IDEO klanknabootsing voor splijten, knallen of (open)barsten. | bai latya kpaá met een knal openspringen. HYPO: **latya kpaá**.

kpaá, [kpáá; gbáa] IDEO klanknabootsing voor dicht. | tuusi suuu kpaá passend inschuiven. HYPO: **tapa kpaá**. »: **gbaa**,

kpabu [kpábu] ZN Zie: **kwabu**.

kpaka [kpáka] ZN Zie: **kwaka**.

kpakpa [kpákpa] BN droog; zonder hetgeen erbij hoort. | nya kasaba

kpakpa cassebrood zonder pindakaas of iets erop eten. HYPO: **kasabakpakpa**

kpakpakasaba [kpákpkákásába] ZN Zie: **kasabakpakpa**.

kpaliki [kpálíki] (libatongo) ZN Zie: **kwaliki**.

kpan [kpãŋ] WW afsnijden.

kpana, [kpaná] (libatongo) ZN Zie: **kwana**.

kpana, [kpana] BN plakkerig.

kpasikaanu [kpasikaanu] (libatongo) ZN Zie: **kwasikaanu**.

kpata [kpáta] (libatongo) ZN Zie: **kwata**.

kpatakpata [kpátákpata] (libatongo) ZN Zie: **kwatakwata**.

kpati [kpatí] BW klanknabootsing voor aaneen, opeengepakt, talrijk;

massaal; dicht bij elkaar. SYN: **gbitii**. SYN: **konyo**; **gbitii**; **gigii**; ANT: **gada**

kpatii [kpatíi] (libatongo) ZN Zie: **kwatii**.

kpatiwoyo [kpátíwóyo] (libatongo) ZN Zie: **kwatiwoyo**

kpe [kpé] ^{xx} klanknabootsing voor knakken.
kpefa [kpéfa] (libatongo) ^{ZN} ^{Zie:} kwefa.
kpei [kpéi] (libatongo) ^{WW} ^{Zie:} kwei.
kpekee [kpékee] ^{xx} loszittend.
kpene [kpéné] (libatongo) ^{ZN} ^{Zie:} kwene.
kpentu [kpéntu] (libatongo) ^{ZN} ^{Zie:} kwentu.
kpese [kpɛsɛ] ^{xx} 12
kpetekpete [kpetékpete] ^{BN} verspreid.
kpokpoosu [kpókpóosú] ^{xx} gekruist. † tai kpokpoosu met gekruiste benen.
kpoku [kpɔkú] ^{ZN} naaktslak.
kpolo [kpɔlɔ] ^{WW} schuren.
kpolokpolo, ^{xx} in blokjes, mootjes of stukjes. † koti wansondi kpolokpolo in stukjes gehakt.
kpolokpolo, [kpɔlɔkpɔlɔ] ^{IDEO} klanknabootsing voor applaus. † naki mau kpolokpolo in de handen klappen.
kpoo [kpóó] ^{IDEO} klanknabootsing voor schieten. ^{HYPO:} kpoo waaa; ^{HYPO:} kpoo bigidi
kpooyo [kpóóyɔ] ^{xx} nachtzwaluw.
kpukutu [kpukútu] ^{ZN} kleine steekvlieg.
kpukutulabu [kpukútúlábu] ^{ZN} schorpioen.
ku, [ku] ^{VZ} met; en; plus; extra; inclusief. † mi ku i jij en ik; te ku suki ku meiki thee met suiker en melk. ^{ANT:} sanga; ^{ANT:} sondo.
ku, [kú] ^{ZN} kut; vagina. ^{HYPO:} kuliba; kupuuma.
kua [kúwa] ^{BN} 1rauw; halfgaar; ongekookt. 2onrijp. ^{SYN:} guuun; ^{ANT:} lepi.
kugu [kúgu] ^{ZN} kogel.
Kuhu [Kuhú] ^{ZN} Kourou, plaats in Frans Guyana.
kuikui [kuikui] ^{IDEO} klanknabootsing voor schroeven.
kuimata [kuimáta] ^{ZN} soort moerasvis.
kuka [kúka] ^{ZN} plaat.
kukakasaba [kúkákásába] ^{ZN} een plaat cassavebrood. ^{VAR:} kasabakuka.
kuku [kúku] ^{ZN} 1koek. 2snoep. 3keuken.

kukudu [kukúǵu] ZN

kukutu [kukútu] ZN kleine steegvlieg.

kukutulabu [kukútúláǵu] ZN schorpioen.

kukutyapu [kukutyápu] ZN 1 eetgelegenheid; afhaalrestaurant. 2 fastfood.

kukuuwii [kúkúúwíi] ZN (keuken)kruid; specerij. HYPE: uwii. SYN: sutiuwii

kula [kulá] 1^{WW} genezen; helen; herstellen; beteren; revalideren; behandelen. 2^{WW} genezing; behandeling; herstel; revalidatie. HYP: datakula. 3^{ZN} vaarboom. | tyoko/tuusi kulamet een vaarboom vooruit duwen.

kulama [kuláma] ZN persoon die met een vaarboom een korjaal bijstuurt.

kule [kulé] WW 1 (weg)rennen. | kule ku wansembe ; kule da wansembe . 2 stromen; weglopen; wegstromen; vloeien; (uit)lekken; druppelen; water maken/doorlaten. | di wata ta kule het water stroomt (weg); di boto ta kule de boot lekt. HYP: kule wata.

kulewata [kuléwáta] ZN sterke stroming in een rivier.

kuli [kulí] ZN Zie: akuli.

kuliba [kúlíǵa] ZN schamheuvel; venusheuvel. HYP: ku.

kulu [kulu] BN halfgaar; knapperig; krokant. | di alisi kulu de rijst is halfgaar. SYN: tyaka.

kulubali [kuluǵalí] ZN breekijzer.

kulupu [kulúpu] ZN groep.

kuma [kuma] 1^{VW} alsof. | a de/dyei kuma het lijkt alsof; te kuma tide! weet ik veel!. 2^{VW} zoals; gelijk; als. | kuma hen tata (zo)als zijn vader. 3^{BW} bijvoorbeeld. | kuma ee i lafubijvoorbeeld als je lacht.

kumaa [kumáa] ZN groet. HYP: da kumaa.

kumadei [kumadéi] WW iemand dwingend vragen (iets te doen).

kumafa [kumafá] BW zoals.

kumalu [kumálu] ZN soort vis.

kumalugabian [kumálugabiãŋ] ZN soort arend.

kumu [kumú] ZN soort palmboom, de eetbare vruchten of bladeren daarvan die als dakbedekking worden gebruikt.

kumutu [kumútu] 1^{ww} vertrekken; weggaan. 2^{ww} opkomen; omhoogkomen. | te liba/sonu kumutu als de maan/zon opkomt. 3^{ww} losraken. 4^{ww} ontwrichten. 5^{vz} vandaar; vanaf; (er)af. | kumutu aki go miti ala vanaf hier tot daar.

kuna [kuna] ^{BN} traag; sloom; langzaam in handelen.

Kunadan [kunádãŋ] ^{ZN}

kunana [kunãná] ^{ZN} soort woekerplant.

kundyee [kúndyee] ^{ZN} soort boom, gebruikt als brandhout.

kundi [kúndyi] ^{ww} wringen. | kundi lai wasgoed wringen.

kunkuunkun [kúnkũũnkũŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor piepklein. ^{SYN:} tintiinti.

kunsu [kúnsu] ^{xx} kussen.

kunu [kúnu] ^{ZN} wraakgeest. | pii kunu de goden verzoeken.

kununu [kúnunu] ^{ZN} berg. | basu kununu bergafwaarts; liba

kununu bergopwaarts/ bergtop; kununu hedi bergtop. » kuuun

kununuhedi [kúnúnúhédí] ^{ZN} bergtop. ^{HYPE:} hedi.

kununuliba [kúnúnúlíba] ^{ZN} bergtop. ^{HYPE:} liba.

kunya [kúnyã] 1^{ZN} soort vogel. 2^{ZN} indrijven; inslaan. 3^{ZN} wig. 4^{ww} slaan.

kupa [kúpa] ^{ZN} werktuig om boomstammen uit te hollen. | kupa wan boto een boomstam uithollen (om een kortjaal van te maken).

kupawa [kupawá] ^{ZN} soort boom of de eetbare vruchten daarvan.

kupi [kupí] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

kupuuma [kúpúúma] ^{ZN} schaamhaar; het haar in de schaamstreek van de vrouw. ^{HYPE:} ku; ^{HYPE:} puuma; Zie ook: kokopuuma.

kusii [kusií] ^{ZN} soort aap.

kusumi [kusumí] ^{ww} 1tobben; zich zorgen maken. 2bezorgd; ongerust. 3kopzorg; bezorgdheid; ongerustheid; bekommernis. ^{SYN:} bookohedi.

kusuwe [kusuwé] ^{ZN} kruidachtige plant.

kuukutu [kuukútu] ^{xx} kleine steekvlieg.

kuukuu [kuukúu] ^{ww} kippenmand.

kuunkun [kũũnkũŋ] 1^{ZN} poep. 2^{ww} poepen. ^{SYN:} kaka.

kuutu [kuútu] 1^{ww} vergaderen; afspreken; overleggen; bespreken; bediscussiëren. | **kuutu wansembe** iemand bespreken; **kuutu a wansondi liba** iets bediscussiëren. 2^{zn} vergadering; onderhandeling; samenspraak; zitting; sessie. HYPO: **gaankuutu**.

kuutubakaa [kuútúbákáa] ^{zn} rechter.

kuutugangasa [kuútúgángása] ^{zn} vergaderhut.

kuuun [kúũũŋ] ^{zn} Zie: **kununu**.

kuwa ^{bn}

kuya [kúya] ^{zn} kalebas. SYN: **kaabasi**

kuyake [kuyaké] ^{zn} toekan.

kuyee [kuyéé] ^{zn} lepel.

kuyesi [kúyési] ^{zn} schaamlip.

kwabu [kwábu] ^{zn} infectieziekte waarbij men een opgezet gezicht krijgt. »: **kpabu**

kwai [kwái] 1^{zn} soort boom, gebruikt als timmerhout. 2^{xx} ondeugend.

kwaiwai [kwáikwai] ^{zn} soort vogel.

kwaka [kwáka] ^{zn} gerecht van cassavevlokken. »: **kpaka**

kwaliki [kwálíki] (basutongo) ^{zn} kwartje; 25 cent. »: **kpaliki**

kwama [kwamá] ^{zn} bamboe.

Kwama [kwamá] ^{zn} clannaam.

kwana [kwaná] (basutongo) ^{zn} soort vis. »: **kpana**,

kwasi [kwási] ^{zn} kwast.

kwasibita [kwasíbíta] ^{zn} soort boom, gebruikt als medicijn.

kwasikaanu [kwásikáánu] (basutongo) ^{zn} soort aap. »: **kpasikaanu**

kwata [kwáta] (basutongo) ^{zn} (slinger)aap. »: **kpata**

kwatabobi [kwátábóbi] ^{zn} peer; soort vrucht(boom).

kwatakama [kwátákáma] ^{zn} soort boom, gebruikt als timmerhout.

kwatakwata [kwátákwata] (basutongo) ^{zn} ijsvogel. »: **kpatakpata**

kwatii [kwatíi] (basutongo) ^{zn} soort boom, gebruikt als timmerhout. »: **kpatii**

kwatiwoyo [kwátíwóyo] (basutongo) ^{zn} soort knaagdier. »: **kpatiwoyo**.

kwefa [kwéfa] (basutongo) ^{zn} babymuts. »: **kpefa**

kwei [kwéi] (basutongo) ^{ww} (uit)hakken; platten; schampen; zijdelings lichtjes raken. | **kwei hudu** hout bewerken. Zie ook: **kpei fanya**. »: **kpei**; »: **koi**,

kweki [kwéki] ^{ww} kweken.

kwemi [kwemí] (basutongo) ^{zn} bullenpees; gesel; zweep.

kwene [kwenĕ́] (basutongo) ^{zn} soort papegaai. ^{syn:} **piikutu**. »: **kpene**

kwenkwen [kwĕ́nkwĕ́ŋ] ^{zn} pantservis; soort vis.

kwentu [kwĕ́ntu] (basutongo) ^{zn} kruidachtige plant. »: **kpentu**

kwetikweti [kwĕ́tikwĕ́ti] ^{xx} absoluut.

kwiimata [kwiimáta] ^{zn} soort moerasvis.

Kwiinti [Kwĩĩntí] ^{zn} lid van de Kwinti-stam; Marronstam aan de Copenamerivier.

kwindyí [kwĩ́ndyí] ^{ww} uitwringen.

kwínikwini [kwĩ́níkwini] ^{zn} soort toekan.

L 1

labu [lábu] ^{zn} staart; stuit(been); bekken. | **foulabu** ; **mbetilabu** ; **labu feen** kai zij heeft last van bekkeninstabiliteit.

lada [láda] ^{zn} 1ladder. 2los houten bruggetje. 3liggend streepje.

ladion [ládiõŋ] ^{zn} radio.

Laduani ^{zn} medische post bij Tyalikonde.

lafu [láfu] ^{ww} 1(uit)lachen; bespotten; honen; beschimpen. | **lafu** **wansembe** iemand uitlachen; **lafu da wansembe** iemand toelachen. 2lach.

lage [lagé] ^{zn} oorlog.

lagi [lági] ^{bn} 1laag; inferieur. 2kleineren; minimaliseren. ^{ant:} **bigi**. 3gemeen.

lai [láí] 1^{ww} vullen; laden. | **lai goni** ; **lai boto/wagi** ; **lai wata** . 2^{zn} vracht; goederen; bezitting. | **tya lai vracht vervoeren**; **dee lai fii jouw goederen**. ^{syn:} **bagasi**. 3^{zn} (vaat)werk; eetgerei; was(goed). | **wasi lai de vaat/was doen**. ^{hypo:} **paabilai**; **wasi lai**; **koosulai**. 4^{ww} een doelpunt maken. | **lai bali de bal in het doel schieten**. 5^{zn} instrument; materiaal. ^{hypo:} **peelai**; ^{hypo:} **fetilai**; ^{hypo:} **gonilai**; ^{hypo:} **wookolai**. 6^{zn} knofloo

k. † **me ta nya lai** . 7^{ZN} **raad; advies.** † **da wansembe lai** iemand raad geven. 8^{ZN} **drugs.** † **sumuku di lai** drugs gebruiken.

laibali [laibáli] ^{ZN} **doelpunt; goal.**

laiboto [láíbóto] ^{ZN} **vrachtboot.**

laima [laimá] ^{ZN} **raadgever.** † **ambe da i laima?** wie is je raadgever?.

laisooko [láisɔɔkɔ] ^{ZN} **ouderwets geweer.**

laketi [lakéti] ^{ZN} **raket.**

lakpe [lákpe] ^{ZN} **loshangende tak.**

lala, [lalá] ^{WW} **1raspen. 2malen.**

lala, [lála] ^{BN} **1onvervalst.** † **lala Saamakanenge** een echte Saramakaner; **lala goutu/oli** echt/puur goud/benzine. 2**onvermengd.** ^{SYN:} **kaalikaali.**

lala, [lala] ^{ZN} **streng (bundel).** † **tu lala konda** twee strengen kralen.

lalau [laláú] ^{ZN} **walvis.**

lalu, [lálu] **1^{ZN} rasp.** † **kasabalalu** cassaverasp; **lalu kasaba** cassave raspen. 2^{WW} **gelijktijdig klappen.** † **lalu mau** gelijktijdig klappen; **lalu goni** het gelijktijdig losbranden van een aantal geweren.

lalu, [lalú] ^{ZN} **okra (groente).** ^{SYN:} **asila**

lama [láma] ^{ZN} **1soort dans. 2dansen.**

lampeesi [lámpeési; lánpeési] ^{ZN} **aanlegplaats.**

lampu [lámpu; lánpu] ^{ZN} **lamp.**

lan [lán] ^{BN} **lam; verlamd; invalide; mank; kreupel.**

landa [lándá] ^{WW} **mopperen; ontevredenheid uiten.** † **landa wansembe** mopperen op iemand.

langa [lánga] ^{BN} **1lang.** † **di womi langa ; un langa? hoe lang?;** **langa gbendee** langwerpig; **di taki langa** het verhaal is langdradig; **langa wan taki** uitweiden over, rekken; **langa wansembe ku wan taki** iemand lastigvallen met een verhaal. ^{ANT:} **sati.** 2**uitrekken; uitstrekken.** ^{SYN:} **tende.** 3**(aan)reiken; overhandigen; aangeven.** † **na langa di taki** niet rekken, houd het kort; **langa wansondi da wansembe** iemand iets aangeven. ^{SYN:} **tende;** Zie ook: **langa mau.** 4**recht(streeks); (recht)door.** † **waka langa langa** doorlopen,

rechtstreeks/door, onafgebroken; wan langa pasi een lange, rechte weg, aan één stuk door; langa langa a tyuba dendu tussen de buien door; langa langa a di dyai dendu door de tuin. 5verlengen. 6voortdurend. | nango ku langa/langa langa voortdurend; rechtdoor. 7lengte.

langa-ansi [lángá-ánsi] ZN Zie: **langahansi**.

langabee [lángábéé] ZN gulzigheid. HYPO: **abi langabee**; HYPO: **nya ku langabee**

langabuuku [lángabuúku] ZN een lange broek.

langafisi [lángáfísi] ZN sidderaal. SYN: **maisi**.

langafutu [lángafútu] ZN lange broekspijp. | langafutu buuku .

langahansi [lángáhánsi] ZN soort mier. SYN: **yaaku**. »: **langa-ansi**

langahati [lángáháti] ZN hebzucht.

langahuku [lángáhúku] ZN een recht stuk pad of water.

langalanga [lángálánga] 1^{BW} rechtdoor. | waka langalanga rechtdoor

lopen. 2^{xx} rechtstreeks. | kumutu langalanga a wankamia rechtstreeks ergens vandaan komen.

langamau [lángamáú] xx lange mouw. | langamau hempi .

langapau [lángápáu] ZN geweer. | langapau bai neen liba hij is beschoten.

langaposu [lángápósu] ZN de lange, midden, hoofdpilaar van een

hut. »: **bandyaposu**

langawoyo [lángáwóyo] BN hebzucht; begerigheid.

langi [lángi] WW aangewezen op; rekenen op; steunen op. | langi a wansembe aangewezen zijn op iemand; na langi a na wansembe op niemand rekenen. SYN: **leiki**.

Langu [lángu] ZN clannaam.

lanpu [lánpu] ZN lamp.

lantei [lántéi] ZN lantaarn; (olie)lamp.

lanti [lánti] ZN 1volk; gemeenschap; samenleving; bevolking; populatie. | hii

lanti de hele bevolking, populatie. 2staat; overheid; regering; het bevoegd gezag. 3openbaar; publiek.

lantibakaa [lántíbákáa] ZN ambtenaar; overheidsvertegenwoordiger; regeringsfunctionaris.

lantibuka [lántíḃúka] ZN volksmond; volksbesluit. † lantibuka hen taki dat heeft het volk besloten.

lantima [lāntimá] ZN ambtenaar; overheidspersoneel.

lantimoni [lántímóni] ZN overheidsgeld; uitkering.

lanza [lānza] ZN lans.

lapalei [lapaléi] WW repareren.

lape [lapé] ZN Zie: **lapekokoni**.

lapekokoni [lapékókóni] ZN konijn. SYN: **dyinipi**; »: **lape**

lapu [lápu] WW lap(pen).

lasi [lási] WW 1verliezen; kwijtraken; verdwijnen. † lasi ten tijd verspillen, verdoen. 2verlies. ANT: **wini**. 3verdwalen.

lasima [lásimá] ZN verliezer.

lasita [lásíta] ZN rasta.

lasitama [lásítama] ZN rastaman.

lasiten [lasitéŋ] ZN tijdverlies.

lasiti [lásíti] BN laatste. † di kaba lasiti wan de allerlaatste. SYN: **kaba**.

lasitiki [lasitíki] ZN Zie: **eilasitiki**.

lasitipisi [lásítípisi] ZN eindfase; slotstuk; einde. SYN: **kabapisi**

lasitiwan [lásítiwán] ZN laatste. † di da di lasitiwan de de laatste. ANT: **fosuwan**.

lasu [lásu] ZN lus; strop; strik. † tai lasu een lus maken.

lata [láta] ZN dunne stok of lat waaraan palmladeren op een dak bevestigd worden.

lati [láti] 1_{xx} laat. ANT: **fuuku**; ANT: **biten**. 2_{ZN} lat.

latya [latyá] WW 1splijten; kloven. † ladya ganda door het centrum gaan; latya hudu hout kloven. 2(in)scheuren; barsten. 3door(kruisen); van de ene zijde naar de andere zijde gaan. † latya konde/foto/ganda door het centrum/midden van een dorp of stad gaan. 4barst; scheur; breuk.

latyahati [latyáháti] ZN schrik.

lau, [láu] ZN stank.

lau, [laú] BN gek; gestoord. † i lau! je bent gestoord!.

laulau [laúlau] ^{BN} **onzinnig**. | laulau sondi onzin; fan/taki laulau sondi onzin praten.

laulau sondi [laúláu sōndi] ^{ZN} **onzin; kleinigheid; futiliteit**. | taki laulau sondi onzin praten.

lauma [laúma] ^{ZN} **gek**.

lebe [lébɛ] ^{IDEO} **klanknabootsing voor slank, rank, dun**. | wan lebe womi een slanke man.

leben [lébɛŋ] ^{ZN} **lever**.

lebuweisi [lébúwéisi] ^{ZN} **rijbewijs**.

legede [legɛdɛ] ^{WW} **1**liegen. **2**misverstaan; zijn woorden verkeerd weergeven. | legede da wansembe zijn woorden misverstaan, verkeerd weergeven. **3**misverstand. **4**leugen.

legedema [legɛdɛmá] ^{ZN} **leugenaar; fantast**. ^{SYN:} **mindisondimá**

lei₂ [léi] ^{WW} **rijden; vliegen; bedienen; (be)sturen**. ^{SYN:} **tii**.

lei₁ [léi] ^{WW} **1**leren; trainen; oefenen. **2**tonen; instrueren; laten zien; (aan)wijzen.

leiden [léidɛŋ] ^{ZN} **(pijp)leiding; buis**.

leifi [léifi] ^{WW} **overleveren; overdragen**.

leiki [léiki] **1**^{WW} **regelen**. | leiki wansondi da wansembe . **2**^{ZN} **verantwoordelijkheid**. | de a wansembe/wansondi leiki verantwoordelijkheid dragen voor iemand/iets. **3**^{WW} **aangewezen op; rekenen op; steunen op**. | leiki a wansembe . ^{SYN:} **langi**.

leima₁ [leimá] ^{ZN} **geleerde**. | gaan leima .

leima₂ [léima] ^{ZN} **leerling; student; pupil**.

lein [léiŋ] ^{ZN} **rij; lijn**. | taanpu a lein in de rij staan; hai lein een lijn trekken.

leisi [léisi] ^{ZN} **1**reis. | go a leisi op reis gaan. **2**lijst.

leisi₂ [léisi] ^{ZN} **keer; maal**. ^{SYN:} **pasi; toon**.

leki [léki] ^{VW} **als**. | na wansondi moo leki niets anders dan; moo leki meer dan.

lele [lélɛ] ^{IDEO} **klanknabootsing voor tot de rand gevuld**.

leleti [leletí] ^{ZN} **1**handmixer; staafmixer. **2**soort boom, gebruikt als timmerhout. **3**pureren; omroeren; vermengen; husselen.

lelibuba [lelibúba] ^{ZN} broekriem.

lem [lé̃m] ^{AFK} Zie: **lemi**.

lembe [lẽmbé] ^{WW} 1likken. | **lembe wan buka** een likje nemen. 2besprenkelen; bestrijken; licht smeren.

lembee [lembee] ^{BN} waterig.

lembekonde [lẽmbékõnde] ^{ZN} kruidachtige plant.

lemi [lẽmi; lé̃m] ^{WW} 1lijmen; (vast)plakken. 2(af)remmen. 3rem; lijm. »: **lem**

lemityi [lẽmítyi] ^{ZN} limoen. ^{SYN}: **muyeefuuta**

lenge [lẽngɛ] ^{IDEO} klanknabootsing voor dun en lang. | **a de lengee** .

lengua [lẽnguá] ^{WW} verzwakken; verwelken; slap worden; door vuur aangetast.

leni [léni] ^{WW} lenen. | **leni wansembe wansondi** iets lenen aan iemand; **leni wansondi a wansembe** iets lenen van iemand.

lenti [lénti] ^{ZN} rand; ribbel; rimpel. ^{HYPO}: **ku lenti**.

lepalei [lépaléi] 1^{WW} repareren. 2^{ZN} reparateur.

lepi [lépi] 1^{BN} rijp. ^{ANT}: **guuun**; ^{ANT}: **kua**. 2^{WW} fortuinlijk; gelukkig; onfeilbaar; onaantastbaar. | **i lepi!** bof jij even!.

lesi [lési] 1^{WW} lezen. 2^{ZN} zitplank in een korjaal. ^{HYPO}: **botolesi**.

lesi [lési] ^{WW} les. | **tei lesi les** nemen.

Lesipaansi [lesipããnsi] ^{ZN} dorp tussen Yauyau en Adawai.

lesipeki [lesipéki] ^{WW} 1(zelf)respect; eerbied; ontzag; bewondering; discipline. ^{HYPO}: **da lesipeki**; ^{HYPO}: **abi lesipeki**. 2respecteren; naleven; eerbiedigen. ^{SYN}: **pasensi**

lesipekifasi [lesipékífási] ^{BN} respectvol; beleefd; met eerbied.

lesitolan [lesitolán] ^{ZN} restaurant.

lete [léte] ^{ZN} letter. | **toosa lete** cursieve letter.

leti [léti] 1^{BN} rechts; rechter-; om iets dat zich aan de rechterkant, rechts bevindt aan te duiden. ^{ANT}: **tooto**; ^{HYPO}: **letifutu**; **letisemau**; **letimau**; **letisefutu**; **letise**. 2^{BN} precies als; net. | **leti de precies** daar; **leti mindi** middendoor; **leti kuma** zoals; **leti fa** . »: **eti**. 3^{BN} gelijk; rechtvaardigheid. | **abi leti** gelijk

hebben; goonliba an paati ku leti de wereld is niet rechtvaardig verdeeld. 4^{ww} aandoen; in werking stellen. | leti faya het licht aandoen. SYN: sende.

letifutu [létífútu] ^{ZN} rechterbeen. HYPE: leti.

letimau [létimáũ] ^{ZN} rechterhand. HYPE: leti.

letise [létise] ^{ZN} rechterkant; rechts. | a letise feen rechts van hem. ANT: tootose; HYPE: leti.

letiseei [létisééi; yétisééi; étisééi] ^{BW} desondanks. | mada letiseei desondanks. »: yetiseei; »: etiseei

letisefutu [létiséfútu] ^{ZN} rechterbeen. HYPE: leti.

letisemau [létiséamáũ] ^{ZN} rechterhand. HYPE: leti.

letiso [létiso] ^{xx} precies; uitdrukking van bevestiging of instemming.

leun [léũŋ] ^{ZN} leeuw.

liba [líba] 1^{AZ} boven(waarts); (om)hoog. | kununu liba op de berg; hopo a liba ; a lei liba tijdens het rijden; subi a liba klimmen; go a liba ko a gown ; hopo a liba optillen; luku libaomhoog kijken; liba ku liba op elkaar. ANT: basu; HYPO: kununuliba; libalio; futuliba; libawosu; a liba. 2^{ZN} bovenkant; lucht. | a liba u wansondi de bovenkant. HYPO: lioliba; tafaliba; HYPO: luku liba. 3^{AZ} over; wat betreft. | kuutu a wansondi liba ergens over vergaderen. 4^{ZN} maan(d). | di liba aki ; di liba pasa de ; di oto liba ; te liba tapa als de maand ten einde loopt; te liba yabi/hopo als de maand begint; te liba kumutu als de maan opkomt.

Liba Foto [líbá fóto] ^{ZN} Zuid-Paramaribo.

libabuka [líbábúka] ^{ZN} stroomopwaarts. ANT: basubuka.

libabuuku [líbábúúku] ^{ZN} broek die men over het ondergoed draagt. ANT: basubuuku; Zie ook: libakoosu.

libafaya [líbáfáya] ^{ZN} boven het vuur. | dee sondi a libafaya roken, roosteren.

libafutu [líbáfútu] ^{ZN} wreef.

libakiiki [líbákííki] ^{xx} kreekopwaarts.

libakoosu [líbákóósu] ZN bovenkleding; kleding(stuk) dat men over andre kleding heen draagt. ANT: **basukoosu**; HYPE: **koosu**. »: **libabuuku**

libakumutu [líbákúmútu] ZN vollemaan.

libakununu [líbákúnunu] BN bergopwaarts.

libalio [líbálío] ZN bovenrivier; bovenloop van een rivier. ANT: **basulio**; HYPE: **liba**. SYN: **libase**

libalio [líbálíótǵǵǵ; líbátǵǵǵ] ZN dialect van het Saramakaans. »: **libatongo**; »: **basulio**

libamau [líbámáũ] ZN bovenarm. | libamaumuunga .

libapau [líbápáũ] ZN dwarsbalk, gebruikt als opbergplaats.

libase [líbase] ZN 1bovenkant. 2bovenloop. SYN: **libalio**; ANT: **basuse**.

libatanda [líbátǎnda] ZN boventand; bovenkaak.

libatapa [líbatapa] ZN nieuwemaan.

libatongo [líbátǵǵǵ] ZN Zie: **libalio**.

libawata [líbáwáta] ZN boven water; wateroppervlak. Zie ook: **wataliba**.

libawosu [líbáwósu] ZN 1bovenhuis. HYPE: **liba**. 2dak.

libi [líbi] WW 1leven. | ko libi! gezondheid! (reactie op het niezen); de ku libi in leven zijn. 2wonen; logeren. | naase i ta libi? waar woon je?; dee sembe dee ko libi mensen die ergens wonen waar ze oorspronkelijk niet vandaan komen. SYN: **de**; **tuwe lai**.

libilibi [líbílibi] BN levend.

libisembe [líbisembɛ] ZN mens; sterveling.

libiten [líbitɛŋ] ZN leven; mensenleeftijd; generatie; de duur van een mensenleven. | a wansembe libiten in heel zijn leven.

liee [líɛɛ] IDEO klanknabootsing voor soepel, geolied, gemakkelijk, probleemloos, vloeiend.

ligei [ligéi] WW tekeergaan; uitvallen; uit zijn sloffen schieten. | ligei ku wansembe tekeergaan tegen.

Ligolio ZN dorp aan de Gaan Lio, tussen Bendiwata en Kayana. »: **Golio**

liii [líii] IDEO klanknabootsing voor soepel.

lika [líka] ZN likeur.

lima [líma] ^{ww} vijl(en).

limba [limbá] ^{ww} 1(af)schillen; ontdoen van schil of onkruid. † **limba** apeesina sinaasappel schillen; **limba kamia** onkruid weghalen. ^{HYPO:} **limba kamia**. 2scheren. † **limba bia** zijn baard afscheren; **limba uwii** rouwceremonie. ^{HYPO:} **limbauwii**; **limba meee**.

limbauwii [limbáuwí] ^{zn} rouwplechtigheid. †. ^{HYPE:} **limba**.

limbo [límbó] ^{ww} 1schoonmaken. 2verlichten; belichten; beschijnen; illumineren. 3verlicht; helder; schoon; fris; hygiënisch.

limbobaka [límbóbáka] ^{zn} voorspoed; geluk; bof; mazzel; gunstige gang van zaken. ^{ANT:} **sundyubaka**; ^{HYPO:} **abi limbobaka**. ^{SYN:} **bunuhedi**

lin [líŋ] ^{zn} 1vislijn; hengelsnoer. † **tuwe lin da wansembe/wansondi azen** op. ^{SYN:} **naali**; **hukutatai**. 2traject van een weg.

linga [líŋga] ^{zn} oorbel; (oor)ring.

linzo [líŋzo] ^{bn} 1polijsten; gladmaken. 2glad; gaaf; elegant. 3schoonheid. † **baaka linzo** bijzonder mooie vrouw.

lio [líó] ^{zn} 1rivier. 2slap; veel water bevattend (van vloeistoffen). † **lio kofi** slappe koffie; **a de lioo** het is slap. ^{ANT:} **taanga**.

liobandya [líóbāndya] ^{zn} oever.

liobuka [líóúbúka] ^{zn} 1waterkant; rivieroever. 2riviermonding. ^{HYPE:} **buka**.

liohedi [líóhédi] ^{zn} bron van een rivier.

lioliba [líólíba] ^{zn} rivieroppervlak. ^{HYPE:} **liba**.

liomau [líómáũ] ^{zn} zijtak van een rivier. ^{HYPE:} **mau**.

liopasi [líópási] ^{zn} weg naar de rivier.

liowata [líówáta] ^{zn} rivierwater.

liti [líti] ^{zn} liter.

lo, [lɔ] ^{zn} 1clan; volkstem. † **wan hii lo** hele volksstammen; **dee tuwalufu Saamaka lo** de 12 Saramaka clans. Zie ook: **wanlo**. 2(bevolkings)groep. † **buta sondi a lo** in groepen; **Businenge lo** de Bosnegergemeenschap; **Apineli ku dee lo** feen Apineli en consorten, zijn kliek; **ambe da lo fii?** wie is jouw achterban, tot welke groep hoor jij?. ^{HYPO:} **tai lo**; **loma**. 3soort. † **me lo** dee lo

sondi de ik hou niet van dat soort dingen; lo ku lo, pei ku pei soort zoekt
soort. Zie ook: **pei**. 4rij. | taanpu a lo in de rij staan.

lo₂ [lɔ] 1_{ZN} kwijl. 2_{BN} glad. 3_{BN} slijmerig; glibberig. Zie ook: **lokpoo**₂; **looo**.

lo₁ [lɔ] ^{WW} Zie: **lobi**.

lobi [lɔbi; lɔ] ^{WW} 1houden van. | lobu wansembe/wansondi van iemand/iets
houden; lobu fu de gewoonte hebben om. ^{HYPO}: **lo u**. 2(in)smeren;
(uit)strijken. | lobu fatu a sinkii de huid insmeren met olie. ^{HYPO}: **lobi**
mau. »: **lo**

lobima [lɔbima] _{ZN} geliefde.

lobiwan [lɔbiwãŋ] _{ZN} geliefde.

lobolobo [lɔbɔlɔbɔ] _{ZN} soort vis.

lođu [lɔđu] _{ZN} 1moot. 2blok.

logo [logo] _{BN} 1bolvormig; bol(rond); rond; stomp. | wan logo buka piiwa een
stomp (niet scherp) pijlpunt; a de logoo het is bolvormig; logo
wansondi rond maken; logo logo woloeen hartverscheurende kreet; de logo
logo heel zijn. 2afronden; geheel of gedeeltelijk rond maken. | logo
hudu da wansembe iemand bespieden, bekluren.

logoda [logodá] ^{WW} (ver)rollen; rollend verplaatsen. | logoda wan sondi
kilili iets rollend verplaatsen. ^{SYN}: **lola**; Zie ook: **kilili**.

logoso [logoso] _{ZN} schildpad.

logosofuuta [logosofuúta] _{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

logosokokoo [logosokókóo] _{ZN} schild.

logososikada [logososikáda] _{ZN} soort liaan.

lokisi [lokísi] _{ZN} soort boom, meestal gebruikt als brandhout.

lokpoo₁ [lɔkpɔɔ] ^{IDEO} slap; lauwhartig; soepel; week; zonder veerkracht. | di
womi ta de lokpoo niet vurig, niet krachtig.

lokpoo₂ [lɔkpɔɔ; lɔɔ] ^{IDEO} slijmerig; glibberig. »: **lo**₂

lola [lolá] ^{WW} rollen; rondwentelend voortbewegen. | lola wan bali oli
kilili een vat benzine rollend verplaatsen. ^{SYN}: **logoda**

lolo₂ [lɔlɔ] _{ZN} rol(baan).

lolo₁ [lɔlɔ] ^{XX} glibberig.

lolosikada [lólósíkáda] ^{ZN} roltrap.

lotu [lólú] ^{WW} 1(in)wikkelen; (op)rollen; omwentelen; omrollen;
krullen. 2wikkelen; rol. ^{SYN:} **bia**

loma [lóma] ^{ZN} iemand die een grote familie of aanhang heeft. ^{HYPE:} **lo**.

lomboto [lómóto] ^{WW} 1omringen. | lomboto wansembe iemand
omsingelen. 2omlopen. | waka lomboto wansondi om iets heen
lopen. 3rond(om). | sindo lomboto wan tafa rond de tafel zitten. ^{SYN:} **lontu**.

lompu [lómput; lónpu] ^{ZN} soort vis.

lomusu [lómúsu] ^{ZN} rooms.

lomosukeiki [lómúsúkékíki] ^{ZN} rooms-katholieke kerk.

londo [lónodo] ^{ZN} vagina.

longi [lóngi] ^{BN} 1ver; afgelegen; verafgelegen. | de a longi ver weg zijn; moo
longi verder weg zijn; gaan longi kamia een afgelegen
gebied. ^{ANT:} **zuntu**. 2lang(durig). | un longi? hoe lang/ver?.

lonka [lónká] ^{WW} snurken.

lontu [lónutu] 1^{BN} rond(om). | tya lontu rondbrengen; buwa
lontu rondcirkelen; sindo lontu wan tafa rondom een tafel zitten; waka
lontu rondlopen, omlopen. 2^{WW} omsingelen. 3^{WW} omlopen; rondlopen;
rondzwalken; rondwandelen. | lontu ko kai a wan kamia ergens
terecht komen. 4^{BN} nul; symbool waarmee het getal '0' wordt
voorgesteld. ^{SYN:} **lomboto**

looo ^{BN} slijmerig. »: **lo**₂

lopito [lopító] ^{ZN} achterwaarts bewegen.

lopu [lópu] ^{ZN} geweerloop. | lopu a lopu liba .

lopu-a-lopuliba [lópu-a-lópúlíba] ^{xx} | geweer met twee lopen op elkaar .

losion [lósíõŋ] ^{ZN} lotion.

losu [lósu] ^{ZN} luis.

losutu [lósútu] ^{WW} lust(en).

lota [lotá] ^{ZN} soort huidziekte.

loto, [lótɔ] ^{ZN} lood.

loto₂ [lótɔ] ^{BN} (ver)schroeien; aangetast (door vuur).

lotu [lótú] ^{ZN} 1lot. 2evenwicht; balans. | an de a lotu hij spoort niet, niet in orde, onevenwichtig, wankel, labiel; kumutu a lotu uit balans, instabiel.

lowe [lowé] 1^{WW} vluchten; weglopen; ontsnappen; zich onttrekken aan iets onaangenaams. ^{SYN:} fusi. 2^{BN} voortvluchtig.

lowema [lowéma] ^{ZN} iemand die zich onttrekt aan iets onaangenaams.

lowemapandasi [lowémapandási] ^{ZN} slavenplantage. ^{HYPE:} pandasi

lukpangi [lukpángi] ^{ZN} Zie: lukwandyi.

luku [lúku] 1^{WW} (be)kijken. | luku zuu chagrijnig kijken; luku diin aanstaren, aankijken. ^{HYP:} luku diin; luku fini; ku hogiwoyo; luku kamia; luku pasi; »: diin. 2^{WW} inspecteren; nakijken. ^{SYN:} tyeki. 3^{WW} (af)wachten. | u ta luku faa ko we wachten op zijn komst. 4^{WW} masseren. »: fii. 5^{BW} in de richting van. | bia hedi luku basu met het hoofd omlaag. ^{HYP:} luku baka; luku basu; luku liba. 6^{WW} uitspraak van een goddelijk wezen. | go a luku het orakel raadplegen. ^{HYP:} lukuma.

lukukamiam [lúkukamíãma] ^{ZN} masseur. ^{SYN:} fiisinkiima; pusasinkiima; pusa kamiam

lukuma [lukumá] ^{ZN} medium; ziener; waarzegger. ^{HYPE:} luku.

lukwandyi [lukwándyi; lukpángi] ^{ZN} takkenbos. »: lukpangi

lulu, [lúlú] ^{WW} uiteenvallen; oplossen; smelten. ^{SYN:} yo.

lulu, [lúlu] ^{WW} loeren.

lumbu [lumbu] ^{IDEO} klanknabootsing voor kaal, naakt, onbedekt.

lusu [lúsu] 1^{WW} losmaken. 2^{WW} loslaten; vrijlaten. 3^{WW} verstuiken. 4^{BN} los.

lusubee [lusubéé] ^{ZN} diarree.

lusufutu [lúsúfútu] ^{ZN} verstuiking. | futu feen lusu .

lutu [lútu] ^{ZN} wortel.

M m

m [m; m] ^{AFK} 1Zie: mi. 2Zie: musu.

ma, [má] (libatongo) 1^{PERS VNW} eerste persoon enkelvoud negatief; ik niet. ^{ANT:} mi; Zie ook: mma; »: an. 2^{WW} (aan)kunnen. | me ma ku di wooko aki ik kan dit werk niet aan. 3^{ZN} persoon; man. | di ma de die man; di ma

ganya mi die kerel heeft mij misleid. 4^{ZN} **beklemtoonde variant van 'ma'**; **persoon**. | **hedima** een leider; **baakama** zwarte. Zie: **ma**, »: **mi an**

ma, [ma] 1^{VW} **maar**. 2^{AV} **persoon, als laatste lid van een samenstelling**. | **kandama** zanger(es); **palima** kraamvrouw; **hedima** een geestelijk gestoorde; **baakama** persoon die in de rouw is (vanwege een overleden partner). »: **ma**, 3^{ZN} **man**. | **wan ma de kai Dokufoutu** een man die Dokufoutu heet.

maa, [máá] AFK Zie: **ma abi**.

maa, [máá] WW **slijpen; (op)scherpen; scherper maken**. | **maa unfangi/faka slijpen; maa tongo de keel schrapen**.

maabi [máábi] AFK Zie: **ma abi**.

maai [mããí] ZN **soort vogel**.

maaka, [maaká] WW 1 **markeren; afbakenen; aftkenen**. 2 **afbeelden**. 3 **mikken; richten op een doel**. 4 **meten**. 5 **gelijkstellen; over één kam scheren; vereenzelvigen met**. | **maaka wansembe ku hogi iemand vereenzelvigen met het kwaad**. 6 **opschrijven**. 7 **symbool; teken; markering**.

maaka, [maáka] ZN 1 **wonder**. 2 **litteken**. | **disa maaka a baka littekens achterlaten**. HYPO: **gonimaaka**. 3 **uitzondering**. | **mbei maaka uitzondering maken**. 4 **uitzonderlijk; bijzonder**. | **we maaka! dat is bijzonder/uitzonderlijk!**.

maama [maamá] ZN 1 **aanspreekvorm voor moeder of respectabele vrouw**. 2 **aanspreekvorm of referent voor moeder van echtgenoot**.

maamaadosu [maamaadósu] ZN **soort vrucht(boom)**.

maanenge [máánéngɛ] IDEO Zie: **masanenge**.

maangai [mããngai] ZN **soort vis**.

maani [maaní] 1^{WW} **zeven**. 2^{ZN} **zeef**. 3^{WW} **selecteren**. 4^{ZN} **gaas**.

maapambu [maapámbu] ZN **soort vis**.

maasi [maási] ZN **melasse**.

maasitonu [maásítónu] ZN **slijpsteen**.

maata [maáta] ZN **mulat**.

maau [mããũ] ^{ZN} 1katoen(plant). | paandi maau . 2garen. | wan dombo maau een kluwen garen.

maubolu [mããúúbólú] ^{ZN} garenklos; bal van opgewonden garen of wol. ^{HYPO:} **bolu**.

mausii [mããúúsí] ^{ZN} katoenzaad.

mada [madá] ^{ZN} maar (als inleiding van een bedenking of uitdrukking van twijfel). »: **weda**

madyi [madyí] ^{ZN} Zie: **magi**.

madyomina [madyómina] ^{ZN} offerkreet. | bai madyomina offeren. »: **adyomina**; »: **akala**

magi [magí; madyí] ^{ZN} maggi; bouillon(blokje). »: **madyi**.

mai [mái] 1^{ZN} moeder van iemands vrouw of man. 2^{ZN} vrouw van iemands zoon. 3^{AV} vrouw, als deel van een samenstelling. | tookamai vrouw die anders is; kandamai vrouw die van zingen houdt.

maiki [máiki] ^{ZN} maat; afgemeten, juiste hoeveelheid, afmeting of grootte. | a maiki op maat, precies.

mainenge [máinéngɛ] ^{IDEO} Zie: **masanenge**.

mainge [máingɛ] ^{IDEO} Zie: **masanenge**.

maipa [maipá] ^{ZN} soort palmboom, de eetbare vruchten of bladeren daarvan die als dakbedekking worden gebruikt.

Maipa [maipá] ^{ZN} dorp tussen Heikununu en Semoisi. »: **Tumaipa**

maipafatu [maipáfátu] ^{ZN} soort palmolie.

maipafou [maipáfóu] ^{ZN} soort vogel.

maipasii [maipásii] ^{ZN} pit van de maipapalm.

maisi [maisi] ^{ZN} sidderaal. ^{SYN:} **langafisi**

Maisipasi ^{ZN} Onafhankelijkheidsdag (nationale feestdag Suriname).

maka [maká] ^{ZN} 1stekel. 2soort palmboom met stekels of de vruchten daarvan die gebruikt worden om olie te maken.

maka-alatu [maká-álátu] ^{ZN} soort rat.

makafatu [makáfátu] ^{ZN} palmolie.

makaku [makáku] ^{ZN} soort aap.

makamaka [makámaka] ^{ZN} kruidachtige plant.

makandi [makáandi] ^{BN} samen; gelijk(tijdig); tegelijk; simultaan. | **du**
 wansondi makandi iets gelijktijdig/samen doen.

makanyamisi [makányámísi] ^{ZN} soort knolgewas.

maka-nyanya [maká-nyānyā] ^{ZN} soort palmvrucht.

makei [makéi] **1**^{WW} breken; beschadigen; misvormen; verwonden. | **kamia**
 feen makei hij is gewond geraakt. **2**^{WW} mankeren; ontbreken;
missen. | **andi makei moo?** wat ontbreekt er nog?. **3**^{ZN} ongeluk. | **kisi**
 makei ongeluk krijgen, gewond. **4**^{ZN} handicap; gebrek; misvorming. | **fika**
 makei da wansembe een handicap overlhouden; da wansembe
 makei iemand leed aandoen, verwonden.

makiliki [mákílíki] ^{XX} gemakkelijk.

makineti [makínéti] ^{ZN} magneet.

makisa [makísá; masiká] **1**^{WW} fijnwrijven; verkruimelen. **2**^{BN} belemmerd in
 zijn lichamelijk of geestelijk functioneren. »: **masika**

makisama [makísáma] ^{ZN} een gebrekkig mens.

makisi [makísí] ^{ZN} magazijn.

makiti [mákíti] **1**^{ZN} macht. **2**^{BN} machtig.

makonyo [makõnyõ] ^{ZN} zweer. Zie: **makwanya**.

makpanya ^{ZN} zweer. Zie: **makwanya**.

maku [máku] ^{ZN} mug; muskiet.

makubuka [mákúbúka] ^{ZN} muggenbeet; steek van een mug of
 muskiet. ^{HYPE:} **buka**.

makudya [makudyá; amakudyá] ^{ZN} passievrucht. »: **amakudya**

makuku [makúku] ^{ZN} kegelvormige pannensteun, uit klei gevormd en
 gebakken.

makume [makumé] ^{ZN} homoseksueel.

makwanya [makwānyā] ^{ZN} zweer. »: **makonyo**; »: **makpanya**

mala [mála] ^{WW} **1**(ver)malen. **2**verpletteren; verslaan.

malalia [malálía] ^{ZN} malaria.

malembelembe [malɛ̃mbɛ́lɛ̃mbɛ] ^{ZN} anijsblad; kruidachtige

plant. »: **malombelombe**

malenge [malɛ́ngɛ] ^{BN} 1lui. 2luieren; lummelen; lanterfanten; niksen.

malengema [malɛ́ngɛma] ^{ZN} luilak; luiaard.

Malobi [malobí] ^{ZN} dorp tussen Pada en Masiakiiki.

malombelombe [malɔ̃mbɛ́lɔ̃mbɛ] ^{ZN} Zie: **malembelembe**.

maluana [maluwána] ^{ZN} marihuana; wiet.

mama, [máma; íma] ^{ZN} 1mevrouw; moeder; aanspreekvorm voor respectabele vrouw. Zie ook: **mma**, 2meisje; jongedame; aanspreekvorm voor jonge vrouww. Zie ook: **mma**.

mama, [mamá; mama; mmá; mma] ^{ZN} 1moeder; mevrouw; respectabele vrouw. | Mama Ayobi Moeder Ayobi. »: **mma**, »: **mma**. 2meisje; meid; jongedame; aanspreekvorm voor jonge vrouw. 3bron; voornaamst; datgene waaruit iets voortvloeit of plaats waar iets zetelt. | di mama pisi .

Mama Dan ^{ZN}

mamabakaakonde [mamábakáákɔ̃ndɛ] ^{ZN} scheldwoord; kut; klote(rig); klootzak; ellendeling. | **yu mmabakaakonde!** je moeder is een hoer!, jij bent een klootzak!.

mamabee [mamábɛ́ɛ] ^{ZN} moedersfamilie.

mamafou [mamáfóu; mmáfóu] ^{ZN} Zie: **mmafou**.

mamagogo [mamágogo] ^{ZN} 1bron. 2wortel.

mamagotanda [mamágógótánda] ^{ZN} (verstands)kies. ^{HYPE:} **tanda**.

mamapima [mamápíma] ^{ZN} scheldwoord; kut; klote(rig); klootzak; ellendeling. | **yu mamapima!** jij bent een klootzak!, je moeder is een hoer!.

mamate [mámate] ^{ZN} ochtend. | **tide mamate** vanmorgen; a **di mamate** aki op deze ochtend. »: **mmate**

mamau [māmáũ] ^{ZN} soort fruitboom of de vruchten daarvan; papaja.

mambaai [māmbaái] ^{ZN} soort vrucht(boom).

mamuna [māmũná] ^{ZN} wondje.

manda, [mãndá] ^{ZN} **1sturen**. | **manda wansembe a wansondi** iemand vragen wat te doen; **manda wansondi da wansembe** iets sturen voor iemand. **2aansporen; aanzetten tot**. | **manda wansembe go du wansondi** iemand tot iets aansporen.

manda, [mãnda] ^{ZN} **mand; korf**. | **mbei manda manden vlechten**. Zie ook: **lai manda**.

mandalei [mãndaléi] ^{ZN} **mandarijn**. ^{SYN:} **koosoo**.

mandeku [mãndeku] ^{ZN} **soort liaan**.

mandoo [mãndoó] ^{ZN} **soort vogel**.

mandu [mãndú; mãndúu] ^{XX} **volgroeid**.

manduu [mãndúu] ^{ZN} **1soort liaan. 2volgroeid**.

mandya [mãndyá] **1^{BN} vlekig; gevlekt. 2^{ZN} vlek**.

mangoo [mãngoó] ^{ZN} **mangrove**.

mangu [mãngu] **1^{BN} (graat)mager; slank; tenger**. ^{HYPO:} **tyangaa**. **2^{WW} afslanken; afvallen; vermageren; magerder worden**.

mani [maní] ^{ZN} **was (natuurstof)**.

manii [maníi] ^{ZN} **manieren; fatsoen**. | **abi bunu manii** goede manieren hebben, zich fatsoenlijk gedragen. ^{HYPO:} **da manii**; ^{HYPO:} **abi manii**. »: **manini**

manini [maníni] ^{ZN} Zie: **manii**.

manu [mánũ] ^{ZN} **man (echtgenoot); kameraad; aanspreekvorm voor een vriend**. | **i de no, manu? hoe is het, vriend?**. ^{ANT:} **muyee**; ^{HYPO:} **manuwoto**; **manuwosu**; **manupisi**; **tei manu**.

manubee [mánũbéé] ^{ZN} **schoonfamilie (van een vrouw)**.

manukonde [mánũkõndε] ^{ZN} **oorspronkelijk dorp van een mannelijke partner**.

manuma [mánũma] ^{ZN} **vrouw die een man of vriend heeft**. »: **muyeema**

manungu [mãnũngú] ^{ZN} **zakbreuk**.

manupisi [mánũpísi] ^{ZN} **huis/wijk van de echtgenoot of vriend**. | **go a manupisi** naar haar echtgenoot gaan. ^{ANT:} **muyeeepisi**; ^{HYPE:} **manu**.

manuwosu [mánúwósu] ^{ZN} huis/familie van de echtgenoot. † **tei manu a manuwosu** overspel plegen, seks hebben met een bloedverwant van de echtgenoot. ^{ANT:} **muyeewosu**; ^{HYPE:} **manu**.

manuwoto [mánúwóto] ^{ZN} vulgariteit (met betrekking tot de man). † **dee muye ta da manuwoto** de vrouwen vertellen vulgaire/ordinaire verhalen over mannen. ^{HYPE:} **manu**. »: **muyeewoto**

manya [mányã] ^{ZN} soort fruitboom of de vruchten daarvan; mango.

manyana [mãnyãna] ^{ZN} klein soort piranha.

mapia [mapía] ^{ZN} minuscule steekvlieg.

masa [mása] **1** ^{ZN} meneer; heer. † **masa Obama** meneer Obama; **Masa Yesosi de Here Jezus**. ^{SYN:} **munei**. **2** ^{WW} commanderen; bevelen; gebieden. † **masa wansembe** iemand commanderen.

Masa Gadu [mása gádu] ^{ZN} de Almachtige God.

masakusaku ^{ZN} soort gras.

masanenge [másánéngé; máánéngé; máínéngé; máíngé] ^{IDEO} uitroep van verwondering of aandacht. »: **maanenge**; »: **mainge**. »: **mainenge**

masenge [maséngé] ^{ZN} soort muis.

masi [mási] ^{ZN} **1** mazelen. **2** mast.

masiakata [masiakata] ^{ZN} stuiptrekking.

Masiakiiki [masiákííki] ^{ZN}

masika [masiká] ^{xx} Zie: **makisa**.

masikaadu [masikaádu] ^{ZN} masker; vermomming; speler in een maskerade. »: **basikaanu**

masikapei [masikapéi] ^{ZN} maatschappij.

masini [masíni] ^{ZN} machine.

mata [máta] ^{ZN} stampvat; vijzel. † **mata ku tati** vijzel en stamper.

mataasi [mataási] ^{ZN} matras.

matapi [matapí] ^{ZN} **1** cassavepers. **2** soort slang.

Matawai [matawái] ^{ZN} Matoeariër; lid van de Matawaistam of het woongebied aan de Saramaccarivier.

Matawai Lio [matawái lío] ^{ZN} Saramaccarivier.

Matawainenge [matawáíné̃ngɛ] ^{ZN} Matoeariër; lid van de Matawaistam.

Matawaitongo [matawáítǒngɔ] ^{ZN} Matawai; de taal van de Matawai, wordt beschouwd als een dialect van het Saramakaaans.

mateeya [mateéya] ^{ZN} 1verlammingsgif. ^{SYN:} **poozian**. 2tinteling; een sterke, pijnlijke of tintelende prikkeling van de zintuigen.

mati [máti] ^{1ZN} vriend(in); kameraad. | **mbei mati ku wansembe** ; **muyee/womi mati** . ^{2WW} afslaan; afwijzen; weigeren iets te aanvaarden. | **mati wansondi disa in een boze bui weigeren**. ^{3BN} boos of teleurgesteld (handelen/weigeren). | **a mati hij is boos/teleurgesteld**.

mato [mató] ^{ZN} 1formule waarmee men aangeeft een vertelling te zullen beginnen. ^{Zie ook:} **tongoni**. 2poncho.

matu [mátu] ^{ZN} bos. | **matu dendu in het bos**; **matu basu in het oerwoud**.

matualisi [mátúálisi] ^{ZN} zilvervliesrijst; zwarte rijstsoort. **alisi**.

matubasu [mátúbásu] ^{ZN} kreupelbos.

matubuka [mátúbúka] ^{ZN} bosrand.

matudeesi [mátúdeési] ^{ZN} natuurgeneesmiddel.

matugadu [mátúgádu] ^{ZN} bosgeest.

matuitui [matuítuí] ^{ZN} soort vogel.

matukadyu [mátukadyu] ^{ZN} soort boom of de vrucht daarvan.

matukonde [mátúkǒndɛ] ^{ZN} binnenland.

matumbuhudu [matũmbúhúdu] ^{ZN} soort boom, gebruikt als brandhout.

Matunenge [mátúné̃ngɛ] ^{ZN} Bosneger; Marron. ^{SYN:} **Businenge**

matunga [matũngá] ^{ZN} soort doornige plant.

matupasi [mátúpási] ^{ZN} bospad.

matutu [matutu] ^{ZN} klein soort rat.

matuuwii [mátúúwii] ^{ZN} bosplant; planten die in het bos voorkomen. ^{HYPE:} **uwii**.

matyau [matyáu] ^{ZN} bijl.

Matyau [matyáu] ^{ZN} clannaam.

mau [máũ] ^{ZN} 1hand; arm; poot; zoveel als een arm kan omvatten. | **tu mau panya wan boto, a go a dan liba (spreuk)** ; **lobi mau a wansembe iemand**

aaien; **fiti mau** samenwerken; **tuwe mau** een beweging maken om iets te pakken; **langa mau da wansondi** de hand naar iets uitstrekken; **misi mau** mis schieten of gooien; **tende mau** reiken naar; **hopo mau** zijn vinger opsteken; **ku miiri a mau** een baby hebben. HYPO: **doomau**. 2(zij)tak; vertakking. HYPO: **liomau**; **paumau**; **kiikimau**. 3handvat; mouw; armleuning. HYPO: **sutuumau**. 4handreiking; hulp. | **da wansembe wan mau** iemand een handreiking geven, hulp. 5kam; deel van een tros. | **wan mau baana** een kam bananen. 6slag (kaartenspel).

mau alisi ^{ZN} een bundel rijstaren.

mau baana [máú báána] ^{ZN} kam/trosje banaan.

mau bakuba [máú bákúba] ^{ZN} kam/trosje bacove.

maudendu [máúdéndu] ^{ZN} handpalm.

maumau [máúmáú] ^{BN} zeer serieus, ernstig, dringend, acuut; spoedeisend. SYN: **tuutuu**. SYN: **bebe**.

mawi [mawí] ^{ZN} soort vogel.

Mawina [mawína] ^{ZN} Marowijnerivier, grensrivier tussen Suriname en Frans Guyana.

mayaya [mayaya] ^{ZN} soort gras.

mazigaziga [mazigaziga] ^{ZN} soort gras.

mazo [mazó] ^{ZN} non.

mbaa [ḿbaa] ^{xx} uiting van minachting of ontevredenheid.

mbafumba [mbáfũmbá] ^{ZN} soort roofdier.

mbalau [mbalau] ^{IDEO} klanknabootsing voor flikkerlicht, zwaailicht. | **mbei mbalau** flikkeren, een kort, fel licht uitstralen; **koti faya mbalau** flikkerend licht geven. »: **nyau**

mbalu [mbalu] ^{ZN} emaillak (op borden en pannen). | **puu mbalu** beschadiging van de emaillak.

mbata [mbata] ^{ZN} soort hert.

mbe [ḿbé; ḿbe] ^{AFK} Zie: **ambe**.

mbea [ḿbéya] ^{ZN} handschoen; want. »: **mbeya**

mbee [mbeé] ^{ZN} regenworm.

mbeee [m̀bééé] 1^{VR VNW} wie. Zie ook: **ambe**. 2^{IDEO} mekkeren; blaten; nabootsing van het geluid van een geit of schaap; bè.

mbei [m̀béi] 1^{WW} maken; (re)produceren; kopiëren; herstellen; bereiden; ontwikkelen. | mbei foutou een foto maken; mbei gba/tyo/a ; mbei taanga/moiti moeite doen; mbei buka ku wansembe met iemand afspreken; mbei maaka een uitzondering maken; mbei goma/diingi koek/drank bereiden. 2^{WW} aanvragen. | mbei pampia een document aanvragen. 3^{WW} vertolken; verwoorden. | mbei a kanda in een lied vertolken. 4^{WW} vastleggen; afbeelden. | mbei a buku op papier vastleggen. 5^{WW} veroorzaken; teweegbrengen. | mbei dyugudyugu deining veroorzaken. 6^{WW} laten; toestaan; toelaten; tolereren. | mbei a pasa hem doorlaten. 7^{ZN} makelij. | Faansi mbei Franse makelij. 8^{ZN} toedoen; reden; oorzaak; schuld. | wansondi hen mbei door toedoen van, door schuld van; di sondi mbei ... om reden van .... < mbeibaa > < mbeibaka > **mbeibaa** [m̀béíáá] » **mbeibaka** « < **mbei** > ^{ZN} toedoen; reden; oorzaak. **mbeibaka** [m̀béíááka] < < **mbeibaa** > **mbei** > ^{ZN} toedoen; reden; oorzaak.

mbeti [m̀béti] ^{ZN} 1dier. 2vlees. Zie ook: **gogombeti**.

mbetibaaku [m̀bétiááku] ^{ZN} (dieren)hol. ^{HYPE:} **baaku**.

mbetifutu [m̀bétiútu] ^{ZN} 1(achter)poot. 2afdruk van een poot.

mbetikakisa [m̀bétiákísa] ^{ZN} huid van een dier.

mbetilabu [m̀bétilábu] ^{ZN} staart van een dier.

mbetimau [m̀betímáũ] ^{ZN} voorpoot.

mbetimii [m̀betímíi] ^{ZN} jong.

mbetipasi [m̀betípási] ^{ZN} wildpoor.

mbetipuma [m̀betípúúma] ^{ZN} haar van een dier. ^{HYPE:} **puuma**.

mbeya [m̀béya] ^{ZN} Zie: **mbea**.

mbi [m̀bi; m̀bí] ^{AFK} Zie: **mi bi**.

mbii [m̀bíi] 1^{WW} vermalen; fijnmaken; malen; uitpompen. | mbii tyeni ; mbii alisi ; mbii kakau ; mbii wata water pompen. 2^{ZN} molen; machine; pers. | kakaumbii ; watambii ; ventumbii ; alisimbii ; sanmbii .

mboa [mbowa] ^{ZN} kruidachtige plant. »: **mbowa**

mbole [mbɔlé] ^{ZN} soort rubber.

mbooko [mbookó] ^{ZN} soort vis.

mboti [mbotí] ^{WW} 1 in vervoering raken; mee bewegen met iets waar je naar kijkt (bijv. sport). 2 verroeren; verrukken; iemand lekker maken, begeerte/enthousiasme wekken bij hem door hem. | **mboti wansembe** iemand in verroering brengen.

mbowa [mbowa] ^{ZN} Zie: **mboa**.

mbulu [mbúlu] ^{ZN} baarmoeder.

mda [mɔ́ɔ] ^{AFK} 1 Zie: **mi da**. 2 Zie: **dida**.

me [mé] (basutongo) 1 ^{PERS VNW} eerste persoon enkelvoud negatief; ik niet. | **me ke duumi** ik wil niet slapen; **mi mme wei** ik ben niet moe. ^{ANT:} **mi**; Zie ook: **mme**; »: **an**. 2 ^{WW} fijnstampen. | **me alisi** fijnstampen. »: **mi an**

mee [mēē] ^{PERS VNW} vervoeging van 'en'.

meee [mēēē] ^{IDEO} klanknabootsing voor kaal. | **limba/puuma meee** kaal. ^{HYPO:} **puuma meee**; **limba meee**.

meiki [méiki] 1 ^{WW} melken. | **meiki wan kau** een koe melken. 2 ^{ZN} melk. | **bebe meiki** melk drinken.

membe [mémbe] 1 ^{WW} herinneren. | **membe wansembe ne** iemands naam herinneren. 2 ^{WW} denken. | **membe taa wansondi bi o pasa** dachten dat iets zou gebeuren. 3 ^{ZN} lid. | **dee membe u wan feleniki** de leden van een vereniging.

meni [mēni] 1 ^{WW} denken; menen; opletten. 2 ^{WW} verwachten. | **ta meni wansondi** iets verwachten; **de ku wansondi meni** iets verwachten, rekenen op. 3 ^{WW} menen; aannemen; als waar of bestaand aannemen, uitgaan van. 4 ^{WW} oppassen. | **meni i seei** goed oppassen. 5 ^{WW} waken voor. | **meni so wansondi an pasa** ervoor waken dat zoiets niet gebeurt. 6 ^{ZN} gedachte; aandacht; veronderstelling; intensie; bedoeling. | **buta meni de** aandacht vestigen op; **puu meni a wansondi** vergeten, niet denken aan. 7 ^{ZN} hoeveelheid. | **di meni sembe** het aantal mensen; **un meni sembe?** .

mesaandi [mesããndi] ^{WW} 1 mishandelen; martelen. 2 brutaliseren. | mesaandi
wansembe ku buka iemand grof bejegenen.

mese [mésɛ] ^{WW} metselen.

mesema [mɛsɛmá] ^{ZN} metselaar.

mesi [mési] ^{ZN} mest. ^{HYPO:} bakaamesi

mesite [mésítɛ] ^{ZN} meester.

mete [méte] ^{XX} zich inlaten; bemoeien/omgaan/optrekken met (meestal
negatief gebruikt). | mete ku wansembe close zijn met iemand.

meti [méti] ^{ZN} 1 meter. 2 rolmaat; maatlint; meetlint.

mi [mi; mí; m; rí] ^{PERS VNW} 1 ik; me; 1e persoon enkelvoud. | mi go luku ik ben
gaan kijken; a kai mi hij heeft mij
geroepen. ^{ANT:} ma₂; ^{ANT:} me; ^{HYPO:} um; »: m. 2 ik; mijn; mij; beklemtoonde
vorm van 1e persoon enkelvoud. | mi tata mijn vader; mi da di basi ik
ben de baas. ^{ANT:} mma; ^{ANT:} mme; ^{HYPO:} um. Zie ook: mii; mim

miaau [míããũ] ^{IDEO} nabootsing van het geluid van een kat; miauw.

mii [míi; rím] 1 ^{ZN} kind; jong; loot; uitspruitsel; uitlopende
stengelrank. ^{HYPO:} pikimii. 2 ^{PERS VNW} extra beklemtoonde vorm van 1e
persoon enkelvoud (om zich nadrukkelijk te onderscheiden van
anderen). | mii kaba gaanduwe ik ben allang klaar. »: mm; »: mi; »: mim.

miii [miíi; míi] ^{ZN} beklemtoonde vorm van 'mii'; kind; jong; pasgeboren dier;
kiemplant; jong plantje.

miiimoni [miíimóni] ^{ZN} kinderbijslag.

miindya [mĩĩndyá] ^{WW} 1 plassen; pissen; urineren. | miindya a
bedi bedplassen; miindya na amaka hangmatplassen. 2 urine; plas;
pis. ^{HYPO:} miindya kii; miindya kisi; miindyabaasi; miindyahati.

miindyabaasi [mĩĩndyábáási] ^{ZN} urineblaas. ^{HYPE:} miindya.

miindyahati [mĩĩndyáháti] ^{ZN} urineblaasontsteking. ^{HYPE:} miindya.

milimeti [miliméti] ^{ZN} millimeter.

milion [milióŋ] ^{XX} miljoen.

mim [mím] ^{PERS VNW} beklemtoonde vorm 1e persoon enkelvoud. | mim nya
kaa ik heb al gegeten; mim me/ma nango ik ga niet mee. Zie ook: mii; »: mi

mimo [mímɔ] ^{ZN} balorigheid. | mbei mimo balorig zijn.

mindí, [mĩndí] ^{WW} 1herstellen. 2verenigen. | mindí ku wan muyee . 3verzinnen. | mindí wansondi a kanda iets in een lied bezingen; mindí wan taki iets verzinnen.

mindí, [mĩndí] ^{AZ} 1midden; centrum; middelpunt. | koti a mindí doormidden snijden/breken; a tu wosu mindí tussen twee huizen ; buta wan boto a mindí met de de boot het water op gaan; koti wansondi a mindí iets doormidden snijden. ^{HYPO:} **mindiganda**. 2half(weg); halverwege; medio. 3middel; lende; taille; middelste deel van het lichaam. 4periode; tijd; poos. | a di mindí fu bedaki in de periode rond Kerst; a di mindí een poos; a wan mindí de een poos terug. ^{SYN:} **psi**. 5fase; niveau. ^{SYN:} **psi**.

mindifesi [mĩndífési] ^{ZN} voorhoofd.

mindifinga [mĩndífiŋga] ^{ZN} middelvinger. ^{HYPE:} **fiŋga**.

mindifutu [mĩndífútu] ^{ZN} tussen de benen.

mindifuulu [mĩndifuúlu] ^{ZN} cassavespijs met suiker en kokos.

mindiganda [mĩndigãnda] ^{ZN} middelpunt. ^{HYPE:} **mindí**.

mindihedi [mĩndíhédi] ^{ZN} kruin; top.

mindimatu [mĩndímátu] ^{ZN} wildernis.

mindí-ndeti [mĩndí-ndéti] ^{ZN} (midder)nacht. ^{SYN:} **gaan-ndeti**.

mindisondima [mĩndísõndíma] ^{ZN} leugenaar; fantast. ^{SYN:} **legedema**.

mindiwata [mĩndíwáta] ^{ZN} midden op het water.

mindiwosu [mĩndíwósu] ^{ZN} scheidingswand (tussen voor- en achterkamer van een hut).

miniti [miníti] ^{ZN} 1minuut. | tin miniti tien minuten. 2belminuut; beltegoed. | felei miniti gratis belminuut.

miseei [míseéi; míseéi] ^{PERS VNW} (me)zelf; persoonlijk; ik. | mi o go miseei ik ga zelf/persoonlijk. »: **mseei**

misi [mísi] ^{WW} missen.

misimauma [mísimãũma] ^{ZN} iemand die niet raak kan schieten, gooien etc.

miti [míti] ^{ww} 1ontmoeten; aantreffen; samenkomen; tegemoetkomen. | **miti wanseembe** iemand tegenkomen/tegemeetkomen. 2overkomen. | **sondi miti en** het is hem overkomen.

mm, [mín] ^{AFK} naar iets vragen wat men niet goed heeft gehoord; wat zeg je?.

mm, [mím] ^{AFK} 1beklemtoonde vorm van 1e persoon enkelvoud (om zich nadrukkelijk te onderscheiden van anderen). | **mm kaba ik ben klaar**. Zie: **mii**. 2oké; ja, ter uitdrukking van een bevestiging.

mma, [mímá] ^{AFK} extra beklemtoonde vorm van 1e persoon enkelvoud negatief. | **mma nya eti ik heb nog niet gegeten**. ANT: **mi**. »: **mi ma**; »: **ma**.

mma, [mmá; mma] ^{ZN} 1meisje; jongedame; aanspreekvorm voor jonge vrouw. | **i weki no, mma?** goedemorgen, meid. »: **mama**. 2moeder; mevrouw; respectabele vrouw. | **Mma Ayobi** Mevrouw Ayobi. Zie ook: **mama**.

mma, [míma] ^{ZN} 1mevrouw; moeder; aanspreekvorm voor respectabele vrouw. Zie ook: **mama**; »: **mama**. 2schoonmoeder; aanspreekvorm voor de moeder van iemands echtgenote.

mmafou [mmáfóu] ^{ZN} soort vogel. »: **mamafou**

mmate [mímate] ^{ZN} Zie: **mamate**.

mme [mímé] ^{AFK} extra beklemde vorm van 1e persoon enkelvoud negatief. | **mme kaba eti ik ben nog niet klaar**. ANT: **mi**. »: **mi me**; »: **me**

modo, [módó] ^{xx} mode. | **de a modo ; mbei modo** . »: **modo**.

modo, [módó] ^{ZN} Zie: **modo**.

modoma [modómá] ^{ZN} pronker; showman; patser.

mofina [mǒfína] ^{xx} armoedig.

mofinama [mǒfínãma] ^{ZN} arm mens.

moi [mói] ^{BN} 1zacht; soepel; buigzaam; flexibel. | **a de moimoi het is buigzaam**. 2soepel, geolied, gemakkelijk, probleemloos. | **hii sondi waka moi** . 3weken; zacht maken.

moimoi [móimói] ^{BN} zacht; soepel; gemakkelijk. | **hiisondi waka moimoi alles is gemakkelijk verlopen**.

moiti [móiti] ^{ZN} moeite.
mokisi [mókisi] ^{WW} (ver)mengen; husselen.
moko [mókɔ] **1** ^{ZN} moker. **2** ^{WW} mokeren.
mokomoko [mókɔmókɔ] ^{ZN} draagmier.
mokongo [mókɔŋɔ] ^{ZN} Zie: **mukongo**.
mombe [mómbe] ^{ZN} soort bosvrucht.
mombi [mómbi] ^{WW} **1** weigeren (iets te geven). | **mombi wansebe**
wansondi iemand iets (voedsel) weigeren. **2** **misgunnen**. Zie ook: **ninga**.
momenti [móméti] ^{ZN} moment; tijdstip; ogenblik.
momoi [mómói] ^{WW} omgaan met. | **me ta momoi ku dee sembe** ik ga niet om met
die mensen.
Mongo [mɔŋɔ] ^{ZN} Moengo, stadje in Oost-Suriname.
mongopita [mɔŋɔpíta] ^{ZN} galg.
moni [móni] ^{ZN} geld; bedrag. | **mbei moni pampia** een uitkering
aanvragen. ^{HYPO:} **gaanmoni**; **pikimoni**.
monidokunu [mónídókúnu] ^{ZN} geldsom; bedrag; een hoop geld.
monima, [mónima] ^{ZN} uitkeringsambtenaar.
monima, [mónimá] ^{ZN} iemand die veel geld bezit.
monimo [mónimɔ] ^{ZN} knikker. »: **amonimo**
monipena [mónipena] ^{ZN} geldnood; geldgebrek.
monteli [móntéli] ^{WW} (de)monteren.
montelima [móntelimá] ^{ZN} monteur; technicus.
moo [móó] **1** ^{BW} meer; dan; zeer; in hoge mate. | **moo bete** ; **moo biti** ; **moo**
hia ; **moo longi** ; **moo so** ; **moo taanga** ; **moo bunu** **beter**; **a di moo ten in de**
toekomst; **moo leki meer dan**; **moo leki anders dan**; **koni moo**
wansebe **slimmer dan**. **2** ^{BW} weer; opnieuw; nog een keer. | **a kai moo hij**
is weer gevallen. **3** ^{WW} overmannen. | **moo mau** ; **wansondi moo wansebe** .
moomoo [móómóó] ^{BW} steeds; voortdurend; meer en meer.
mooso [móóso; móóso] ^{BW} graag; helemaal; behoorlijk; heel; nog; nogal; in
hoge mate. | **ke wansondi mooso** iets heel graag willen; **a taanga**

mooso het is best sterk; an hia mooso het is niet meer dan dat; an kaba mooso hij is helemaal niet klaar; an o kaba mooso het zal nooit klaar zijn.

mooten [mōōtēŋ] ZN toekomst; later; achteraf. | a di mooten in de toekomst; mooten noo i ko kom maar later terug.

mosimosi [mōsimōsi] ZN muis.

moso [mōsɔ] WW (ver)mengen; mixen; samenvoegen.

mosoko [mōsókɔ] ZN regenworm. | mosokokaka slijkbultes.

mosokokaka [mōsókɔkaka] ZN slijkbultjes.

mote [mōté] ZN (buitenboord)motor.

mote-asi [mōté-ási] ZN (schroef)as. HYPE: asi.

moteboto [mōtébóto] ZN motorboot.

motefatu ZN motorolie.

motefelu [mōtéfélu] ZN motoronderdeel.

motekapu [mōtékápu] ZN motorkap.

motelesi [mōtélési] ZN motorist.

mote-oli [mōté-óli] ZN motorolie; brandstof.

motepada [mōtépáda] ZN propeller.

motepen [mōtépeŋ] ZN pin.

motetenki [mōté-ténki] ZN brandstoftank.

motewata [mōtéwáta] ZN zogwater.

motu [mōtu] ZN horloge. | bakamaumotu polshorloge.

motyo [mōtyó] 1 ZN hoer. SYN: puta. 2 WW hoereren;

rondneuken. SYN: yayo. 3 WW losbandig; zedeloos. SYN: yayo.

motyokampu [mōtyókámpu] ZN hoerentent; bordeel. HYPE: kampu

motyolibí [mōtyólíbi] ZN losbandigheid; zedeloosheid. SYN: yayolibí.

mousu [mōúsu] WW morsen.

mseei [mōsééi] PERS VNW Zie: miseei.

mu, [mu] ZN maand. | tinmu oktober; elufumu november.

mu, [mu] WW Zie: musu.

mukanga [mukāngá] ZN kruidachtige plant.

mukongo [mukõŋgɔ] ^{ZN} bocht. | koti mukongo da wansembe ontwijken, mijden. HYPO: koti mukongo. »: mokongo

mukumuku [mukumúku] ^{ZN} waterplant.

muliki [múlíki] ^{XX} 1moeilijk. 2lastig.

mulu [múlu] ^{ZN} baarmoeder.

mumuu [mũmúu] ^{ZN} soort palmblad.

munde [múnde] ^{ZN} maandag. daka.

mundu [múndu] ^{ZN} wereld. | mundu ta bia niets is voor eeuwig; mundu ta giita .

munei [mũnéi] ^{XX} meneer. SYN: masa

munya, ^{XX}

munya, [mũnyá] ^{BN} nat. | a munya het is nat; munya wansondi iets natmaken; munya potoo/tyoboo kletsnat; munya gangaa dorst lessen.

Munyawoyo Kiiki ^{ZN}

musini [musiní] ^{ZN} mandje waarmee vissen worden gelokt.

musu, [músu] ^{WW} dwingen. | musu u duumi ; musu wansembe .

musu, [musu; mu; m] ^{WW} moeten. »: m; »: mu,

mutete [mutete] ^{ZN} rugdrager.

mutika [mutíka] ^{ZN} agressieve wesp.

mutondo [mutõndo] ^{ZN} vat. SYN: paniki

mutyama [mutyáma] ^{ZN} regenboog.

muunga [mũũngá] 1^{ZN} amulet dat meestal op de bovenarm wordt gedragen. 2^{ZN} om de enkel of pols gedragen sierringen voor vrouwen. | bisi muunga sierringen omdoen. 3^{WW} bezeren. | muunga wan kasikaasi een wond bezeren.

muusi [muusí] ^{ZN} soort palmboom of de vruchten daarvan.

muyee [muyéé] ^{ZN} 1vrouw; aanspreekvorm voor echtgenote of voor hartsvriendin. | muyeevosu vrouwenhuis/menstruatiehut. ANT: womi; ANT: manu; HYPO: muyeevoto; muyeevosu; tei muyee. 2vrouw; speelkaart met een vrouwenfiguur.

muyeebasia ^{ZN} vrouwelijke toezichthouder. HYPE: basia.

muyeebee [muyéébéé] ^{ZN} schoonfamilie (van een man).

muyeefa [muyééfa] ZN pronkzucht; praalzucht. HYPO: mbei
muyeefa; muyeefama; Zie ook: kiyoofa.

muyeefama [muyééfáma] ZN vrouw die graag opvalt. HYPE: muyeefa.

muyeefuuta [muyééfúúta] ZN limoen; citroen. SYN: lemityi.

muyeevania [muyéégánía] ZN hen.

muyeevanse [muyéégānse] ZN pot kruidenbad voor de vrouw.

muyeevania [muyéékámíã] ZN vagina; geslachtsorgaan van de vrouw.

muyeevande [muyéékóndε] ZN oorspronkelijk dorp van een vrouwelijke partner.

muyeeva [muyééma] ZN 1versierder; rokkenjager; womanizer. 2man die een vrouw of vriendin heeft. Zie ook: manuma.

muyeevati [muyéémáti] ZN vriendin.

muyeevii [muyéémíi] ZN meisje.

muyeevasi [muyéépási] ZN pad waar alleen vrouwen mogen lopen. ANT: womipasi.

muyeevisi [muyéépísi] ZN huis/wijk van de echtgenote of vriendin. | duumi a muyeevisi bij zijn vrouw blijven slapen. ANT: manupisi.

muyeeviki [muyéésíki] ZN menstruatie.

muyeevosu [muyééwósu] ZN 1vrouwenhuis; huis/familie van de echtgenote. | tei muyee a muyeevosu seks hebben met een bloedverwant van de echtgenote. ANT: manuvosu; HYPE: muyee. 2menstruatiehuis. SYN: faagidoo.

muyeevoto [muyééwóto] ZN vulgariteit (met betrekking tot de vrouw). | dee womi ta da muyeevoto de mannen vertellen vulgaire/ordinaire verhalen over vrouwen . HYPE: muyee; Zie ook: manuvoto.

N n

na, [na] vz bij; op; in; aan; naar; om; per; te; door middel van (indien gevolgd door een naamwoord dat begint met a). | na amaka in de hangmat; na Ameekan in Amerika; waka na avion reizen per vliegtuig. HYPO: naaki; naala; naande; HYPO: naandi; naase; naundi; naambe.

na₂ [ná] ^{BW} **geen; niet; niet een, niet de, niet het; beklemtoonde uitdrukking van ontkenning.** | **na tuu** niet waar; **na tide** niet vandaag; **na aki** niet hier; **na di womi** niet de man; **mi na data** ik ben geen arts; **na seei/seeipi** niet eens; **na wan** geen, niets. ^{HYPO:} **na wan sembe; na wansondi; na wankodo; na wanhoyo; na wan kamia; na wan.**

naa₃ [náá] ^{AFK} **niet hebben.** | **naa tyina** niet bezwaarlijk zijn. ^{HYPO:} **naafu.** »: **na abi**; »: **naabi**; »: **aan**

naa₁ [náa] ^{VW} **of.** | **tide naa amanya** vandaag of morgen.

naa₂ [naa] ^{VW} **gewend zijn om; om aan te geven dat iets vaak gebeurde in het verleden.** | **bi naa du wansondi** gewend waren om iets te doen. ^{HYPO:} **bi naa.**

naabi [náábi; náá] ^{AFK} Zie: **naa₃.**

naafu [nááfu] ^{1 IDEO} **goedenavond.** ^{2 AFK} **niet hoeven te.** ^{HYPE:} **naa₃**; »: **na abi fu.**

naaki [naakí] ^{AFK} **hier; vlak hier.** ^{HYPE:} **na₁**; »: **na aki**

naala [naalá] ^{AFK} **daar(ginds); ginder; daarheen; daarvandaan.** | **mi nango naala** ik ga daarheen; **de kumutu naala** ze komen daarvandaan. ^{HYPE:} **na₁**; ^{HYPE:} **ala₁**; ^{HYPO:} **kumutu ala**. »: **na ala**

naali [nááli] ^{ZN} **vislijn; hengelsnoer.** ^{SYN:} **lin; hukutatai.**

naambe [nãámbe] ^{AFK} **bij/naar wie.** ^{HYPE:} **na₁.**

naanaa [naanaa] ^{BN} **moeizaam; hakkelend; stroef.** ^{ANT:} **wokowoko**

naande [nãándé] ^{BW} **daar; ginds.** | **naande a ta de** daar woont hij. ^{HYPE:} **na₁**; »: **na de**

naandi [nãáandi] ^{AFK} **waarin; waarvoor; waarmee; vraagwoord ter inleiding van een open vraag.** | **naandi un waka?** waarmee hebben jullie gereisd?; **naandi un ko aki?** waarvoor zijn jullie hier?; **naandi de buta en?** waarin hebben ze hem geplaatst?. ^{HYPE:} **na₁.**

naase [naáε; náε] ^{AFK} **waar(heen); vraagwoord ter inleiding van een open vraag.** | **naase i kumutu?** waar kom je vandaan?; **naase i de?** waar ben je?; **naase i nango?** waar ga je heen?. ^{HYPE:} **na₁**; »: **unse**

nai [náí] ^{WW} **naaien; hechten; borduren; rijgen.** | **nai koosu** stikken/naaien; **nai paa** een kliek vormen; **nai konda** rijgen; **nai lapu** borduren.

naimaau [naimaáu] ^{ZN} **naaigaren.**

naimasini [naimasíni] ^{ZN} naaimachine.

naki [náki] ^{WW} 1slaan; stoten; beuken. | naki bangi bakafutu boos weglopen; naki futu zijn voet stoten; naki bunufutu ; naki mau kpolokpolo applaudisseren; naki hedi zijn hoofd stoten; naki bunu futu een goed voorteken krijgen; naki hogi futu een slecht voorteken krijgen; naki sitolumu stroomstoten krijgen/geven. 2(aan)kloppen. | naki wansembe doobij iemand aankloppen, op zijn deur kloppen; hen hati ta naki zijn hart klopt. 3botsen; rammen; met kracht raken. 4bespelen; schoppen. | naki bali voetballen, een bal bespelen/schoppen/slaan; naki doun/gitali een drum/gitaar bespelen.

nama [namá] ^{WW} 1aanbrengen; opplakken. | nama mau a wansondi iets aanraken. 2kleven. 3aaneen(sluiten); aansluiten; koppelen. | de nama nama aan elkaar vast; nama ku wansembe aansluiten bij, omgaan met.

namakini [namákiní] 1^{ZN} X-benen. 2^{BN} X-benig. ^{SYN:} biafutu; katakini; katafutu

namanama [namánama] ^{BN} vast; aaneen; opeen; compact.

namba [nāmbá] ^{ZN} draagband.

nami [nami] ^{XX} plakkerig; stroperig. | a de namii het is plakkerig.

nana [naná] ^{ZN} ananas.

nanga [nánga] ^{ZN} aar.

nango [nángo] ^{WW} heengaan; weggaan; gaan van iets of iemand af, zich van een bepaalde plaats verwijderen. | nango ta ko heen en weer gaan; mi nango a wosu ik ga naar huis. ^{ANT:} ta ko. »: ta go; »: kongo.

napi [napí] ^{ZN} soort knolgewas.

nasi, [nási] ^{BN} 1vies. 2vuilmaken. ^{SYN:} sundyu

nasi, [nasí] ^{WW} 1(ont)kiemen. 2reïncarneren. | nasi wansembe reïncarneren.

Nasi [nasí] ^{ZN} clannaam.

nasion [nasíõŋ] ^{ZN} 1natie. 2nationaliteit.

naundi [nǎúndi] ^{AFK} bij/in welke. ^{HYPE:} na.

nda [ńdá] ^{AFK} Zie: dida.

ndeku [ndekú] ^{ZN} soort liaan of plant, gebruikt om vissen te bedwelmen. | fon ndeku de 'ndeku' fijnstampen of uitspoelen in water (om vissen te vangen); si ndeku lelijk. tatai-ndeku; uwii-ndeku.

ndeti [ndéti] ^{ZN} avond. | ndeti tapa de avond valt; ndeti kisi wansembe overvallen door de avond; ndeti ku didia dag en nacht.

ndetibuka [ndétíbúka] ^{ZN} vooravond.

ndetimbeti [ndétímbéti] ^{ZN} soort aap.

ndetiwooko [ndétíwóóko] ^{ZN} nachtwerk.

ndoku [ndokú; ndopú] ^{ZN} Zie: tai ndoku.

ndolu [ndólu] ^{TELW} nul; nihil.

ndopo [ndopó; ndopú] ^{ZN} nest; zich nestelen. Zie: tai ndopo. »: ndopu

ndopu [ndopú] ^{ZN} Zie: ndopo.

ndoya [ndoyá] ^{ZN} soort vis.

ndyaka [ndyaká] ^{1_{WW}} kruisen. | nyaka futu de benen kruisen. ^{2_{WW}} verwarren. | ndyaka wan taki verwarring stichten. ^{3_{XX}} gebrouilleerd. | ndyaka ku wansembe gebrouilleerd met iemand.

ndyuwe-ndyuwe [ndyúwé-ndyuwe] ^{ZN} soort hagedis.

ne [né] ^{ZN} naam; faam; reputatie; eer; aanzien; roem; prestige. | poi wansembe ne iemands goede naam bezoedelen, in zijn eer aantasten; da wansembe hogi ne ; ne feen bai hij is populair; da wansembe poi ne iemand gezichtsverlies bezorgen.

nebai [nébái] ^{BN} bafaamd; bekend; beroemd; populair. Zie ook: ne bai.

nebaima [nébáima] ^{ZN} beroemdheid; celebrity.

neen, [nĕĕŋ] ^{AFK} in/bij hem. | a de neen bandya het ligt naast hem; duumi neen seei bedi in zijn eigen bed slapen. ^{HYPO}: feen. »: na hen

neen, [nĕĕŋ] ^{AFK} niet hem. | neen da di basi niet hij is de baas; neen mbei niet daarom, buiten zijn toedoen. »: na hen

neigi [néígi] ^{TELW} negen. ^{SYN}: neni

Neigilanti [néígílánti] ^{ZN} Nederland.

neigiteni [néígíténi] ^{TELW} negentig. ^{SYN}: neniteni

nekai [nɛ́kái] ZN kwaadsprekerij. »: **kaine**

nelo [nɛ́lɔ] ZN nylon.

neminemi [nɛ́mínɛ̃mi; nɛ́m̃nɛ̃m] IDEO klanknabootsing voor (suiker)zoet. | **suti**
neminemi zoet. »: **nemmem**

nemmem [nɛ́m̃nɛ̃m] IDEO Zie: **neminemi**.

nene [nɛ́nɛ̃] ZN betovergrootvader of -moeder.

nenge [nɛ́ngɛ] ZN neger; (stads)creool. HYPO: **Fotonenge**; HYPO: **Businenge**.

nengefisi [nɛ́ngɛfisi] ZN gerookte vis.

Nengekonde [nɛ́ngɛkɔ́ndɛ] ZN Afrika.

nengekondepepe [nɛ́ngɛkɔ́ndɛpɛpɛ] ZN korrelpeper.

nengenenge [nɛ́ngɛnɛ́ngɛ] ZN boomtop.

Nengetongo [nɛ́ngɛtɔ́ngɔ] ZN Sranantongo;
Surinaams. SYN: **Saanatongo**; HYPE: **tongo**.

neni [nɛ́ni] TELW negen. SYN: **neigi**.

neniteni [nɛ́nítɛni] TELW negentig. SYN: **neigiteni**.

neseki [nɛ́séki] ZN persoon wiens ziel voortleeft in een ander lichaam.

neti [nɛ́ti] ZN net.

ngaku [ngáku] ZN stotteren. | **tapa ngaku** stotteren.

ngatu [ngátu] ZN kleptomaan.

ngo [ngɔ] ZN Zie: **hungo**.

ngoto [ngótɔ] ZN goot; greppel.

nheen [nhɛ́ɛŋ; ihɛ́ɛŋ] IDEO uitroep waarmee men iets aanreikt of om iemands
aandacht ergens op te vestigen. | **nhen mi mma de daar is mijn**
moeder; **nhen de ziedaar**; **nhen akiziehier**. »: **iheen**

nie [níɛ] ZN sliert; lang, dun, slap neerhangend iets. | **wan nie uwii** . »: **niye**

niinga [nĩngá] WW Zie: **ninga**.

Nikei [nikéi] ZN Nickerie, grensplaats in West Suriname.

ninga, [nínga] WW menen; veronderstellen; wanen. | **ninga taa wansondi**
pasa menen dat iets gebeurd was.

ninga [nĩngá; nĩĩngá] ^{WW} 1afwijzen; weigeren (iets te doen). | **ninga u du wansondi** iets weigeren te doen (voor iemand anders). 2misgunnen. »: **niinga**; »: **mombi**

niye [níyē] ^{ZN} Zie: **nie**.

no [nó] ^{IDEO} 1vraagwoord ter afsluiting van een suggestieve of retorische vraag. | **i ko aki no?** ben je hier gekomen?; **i weki no?** goedemorgen, groet bij ontmoeting in de ochtend; **i de no?** goedendag, hallo, groet bij ontmoeting overdag of 's avonds; **i sai de no?** ben je daar?, hoe is het met je?. 2nee; uitdrukking van ontkenning. | **no, me kaba eti nee**, ik ben nog niet klaar. Zie ook: **nono**. »: **to**,

nobu [nóbu] ^{ZN} nummer.

nobutin [nɔbutín] ^{ZN} ouderwets geweer.

nomo [nómɔ; nómómɔ] ^{BN} 1voortdurend; stelselmatig; eindeloos; steeds; permanent; alsmar; de hele tijd. ^{SYN:} **kodo**. 2beslist; zeker; volstrekt; absoluut; stellig; ongetwijfeld; gegarandeerd; zeer zeker; hoe dan ook; per se. »: **noomo**

nongo [nǒngó] ^{ZN} bloed. ^{SYN:} **gadyabia**; **buuu**,

nono [nónɔ] ^{IDEO} nee; uitdrukking van ontkenning. | **nono, me nango moo nee**, ik ga niet meer. ^{ANT:} **aai**. ^{SYN:} **enen**; »: **no**

noo [nóó] ^{BW} 1toen; op dat ogenblik; in die tijd. | **noo a bi de taa...** toen was het zo dat ... 2toen; na dat tijdstip; in dat geval. | **noo andi i bi du?** en wat deed je toen?. 3slechts; niet anders dan. | **mi wanwan noo ko ik ben** alleen gekomen; **tu noo mi ke ik wil** slechts twee hebben; **wan pasi noo** slechts een keer. 4om de voortzetting of beëindiging van een mededeling, verhaal enz. aan te geven. | **noo wo miti nou**, tot ziens.

noomo [nómómɔ] ^{BN} Zie: **nomo**.

noti [nóti] ^{ONB VNW} niets; niks; nul. | **me yei noti mooso** ik heb helemaal niks meer gehoord.

notisi [notísi] ^{ZN} notitie; (voet)noot; aantekening; bijschrift. | **mbei notisi** notities maken.

noto [nótɔ] ^{ZN} noot.

nounou [nóúnóu] ^{BW} **nu**; heden; tegenwoordig.

noutu [nóúu] ^{ZN} **nood**.

nse [ńse; nsé] ^{VNW} Zie: **unse**.

ntoobi [ńtóóbi] ^{ZN} Zie: **intoobi**.

nusu [núsu] ^{ZN} **neus**; **snuit**; vooruitspringend gedeelte van de kop bij dieren. | **nusu** feen tapa zijn neus is verstopt; **boo nusu** ; fan a nusu door zijn neus praten; **hai nusu** zijn neus ophalen.

nusubaaku [núsubááku] ^{ZN} **neusgat**.

nusubuka [núsubúka] ^{ZN} **bovenlip**.

nusubukapuuma [núsubúkápúuma] ^{ZN} **snor**. ^{HYPE}: **puuma**.

nusukaka [núsukaka] ^{ZN} **neusvuil**.

nusupau [núsupáu] ^{ZN} **neusbeen**.

nusutabaku [núsútábáku] ^{ZN} **snuiftabak**.

nya [nyá] ^{WW} **1**eten; **grazen**. | **nya nyanya** voedsel nuttigen; **i go nya** wordt gezegd tegen iemand die aan het noodlot is ontsnapt; **i go nya!** je hebt mazzel gehad!. ^{HYP}: **sondi-u-nya**; **nya gaasi**. **2**bijten; **steken**. | **hedi/buka ta nya** wansembe stekende pijn in het hoofd/de mond; **maku nyamee** hij is gestoken door een mug. **3**aanvreten. **4**vreten; **verbruiken**; **spenderen**; **uitgeven**; **uitgeven**; **verspillen**. | **nya sitolomu** stroom vreten; **nya moni** geld uitgeven. **5**lijden; **ondergaan**; **pijn**, **gebrek ondergaan**. | **nya pena** armoede lijden; **nya fuka** gebrek lijden. ^{HYP}: **nya pena**; **nya fuka**. **6**vieren; **beleven**; **meemaken**. | **nya wan fesa** een feest beleven. **7**besteden; **opmaken**. | **a nya di moni** hij heeft het geld opgemaakt. **8**afzetten; **ontfutselen**; **neppen**.

nyaa [nyãã] ^{IDEO} **klanknaboetsing voor fel(rood), licht**. | **be nyaa** vuurrood; **sende nyaa** fel licht geven; **de nyaa** helder, lichtgevend.

nyaami [nyãã mi; nyããm] ^{AFK}

nyaa [nyããu] ^{AFK} »: **nyau**

nyaaunu [nyãã únu] ^{AFK} »: **nyaaunu**

nyabukama [nyábúkama] ^{ZN} **opschepper**.

Nyafai [nyáfái] ^{ZN} **clannaam**.

nyain [nyáĩŋ] ^{ZN} miereneter.

nyama [nyáma] ^{ZN} eter; vreter; vreetzak; veelvraat; gulzigaard.

nyamasu [nyãmasú] ^{ZN} aasgier.

nyamee [nyámẽẽ] ^{AFK} samenvoeging van 'nya + en'. † a nyamee kaba hij heeft het opgegeten. »: **nya en**

nyamisi [nyámísi] ^{ZN} yam; soort knolgewas.

nyamisibeibo [nyámisiβeibó] ^{ZN} broodvrucht; soort vrucht(boom). »: **beibo**

nyamisifisi [nyámísífsi] ^{ZN} soort vis.

nyanya [nyãnyá] ^{ZN} 1voedsel; maaltijd. † esidenyanya kliekje; nyanya kisi wansembe zich verslikken in iets; suti nyanya lekker eten; gounnyanya aardvrucht. 2vrucht. † buta nyanyavrucht dragen. 3hoofdbestanddeel. † fakanyanya lemmet.

nyanyaganse [nyãnyágãanse] ^{ZN} pan met gekookt voedsel.

nyanyasua [nyãnyásuwa] ^{ZN} voedselberg; voedselvoorraad.

nya-oli [nyá-óli] ^{ZN} spijsolie.

nyau [nyãũ] ^{IDEO} klanknabootsing voor vonken, flikkerlicht, zwaailicht. Zie ook: **mbalau**.

nyawosu [nyáwósu] ^{ZN} eethuis.

nyee [nyẽẽ] ^{IDEO} klanknabootsing voor licht. † sende nyee lichtgevend.

neyi [nyéí] ^{IDEO} klanknabootsing voor gloeien, gloeren, zacht schijnen. † de nyeei zwak lichtgevend.

nyemekui [nyẽmẽkúí] ^{ZN} schurft; soort huidziekte.

nyenge [nyẽngɛ] ^{IDEO} klanknabootsing voor schijnsel, glinsteren. † de nyengee fel lichtgevend, glinsteren.

nyengi [nyẽngí] ^{ZN} soort wesp.

nyonku [nyǒnku] ^{BN} 1jong; jeugdig. ^{ANT:} **gaandi**. 2verjongen; jonger worden/maken. † a ta nyonku hij wordt jonger. ^{ANT:} **gaandi**.

nyonkuma [nyǒnkumá] ^{ZN} 1jongeman. 2jeugd.

nyonkusu [nyǒnkúsu] ^{ZN} puist.

nyuma [nyúma] ^{ZN} kameraad; jongeheer; woord waarmee goede vrienden of neef en oom elkaar aanspreken.

nyumaa [nyũmáa] ZN Zie: **anyumaa**.

Nyun Foto [nyú fóto] ZN Nieuw Amsterdam, plaats in Commewijne.

nyunsu [nyũnsu] ZN nieuws.

nyunyu [nyũnyu] xx nieuw. ANT: **gaandi**.

nyunyugoun [nyũnyúgõũn] ZN nieuw aangelegde akker. ANT: **awoogoun**.

O o

o, [o] IDEO intonatiewoord. | **mi yei o** ik heb het gehoord hoor; **mi dou oo** ik ben er; **dee sembe o** hallo mensen.

o, [ó] IDEO vraagwoord ter afsluiting van een gesloten vraag (volgt op woord eindigend op i of u. | **i duumi o?** slaap je?; **i ke kuku o?** wil je een snoepje?; **i panya bunu o?** hou je hem goed vast?. »: **u**

o, [ó] HLP WW zullen; hulpwerkwoord ter vorming van de toekomstige tijd. | **o kule** zullen rennen; **u bi o feti** we zouden vechten.

obe [obé] ZN soort palm, waarvan de vruchten olie wordt gemaakt.

obefatu [obéfátu] ZN soort palmolie.

obia [óbia; hóbia] ZN geest; magie; toverkracht; bezielende of genezende kracht die van iemand of iets uit gaat. | **obia kisi di womi** hij krijgt de geest. »: **hobia**

obiabangi [óbíáǎngi] ZN de zetel van een medicijnman. »: **hobiabangi**

obiama [óbíáma] ZN medicijnman; medium; iemand waarin geesten of bovennatuurlijke krachten zich openbaren. »: **hobiama**

obiamuunga [óbíámũũnga] ZN amulet; talisman; handboei waaraan men bovennatuurlijk kracht toeschrijft. »: **hobiamuunga**

obia-osu [óbíá-ósu] ZN tempel; een heilige plek, bestemd voor de verering van een god. Zie ook: **hobiawosu**.

obiatatai [óbíátátái] ZN amulet; talisman; sieraad waaraan men

bovennatuurlijk kracht toeschrijft. Zie ook: **hobiamuunga**. »: **hobiatatai**

obo [óbo] ZN ei; kuit. HYPO: **fisiobo**. »: **wobo**

obokakisa [óbókákísa] ZN eierschaal.

odi [ódi] ZN groet. »: **wodi**

odinate [oðinaté] ZN **computer**. SYN: **kompiyute**.
odo [óðo] ZN **spreuk**.
odu [óðu] ZN Zie: **wodu**.
ofu [ófu] xx **of**.
ogi [ógi] ZN Zie: **hogi**.
ohoo [ohóo] IDEO Zie: **uhoo**.
okasi [okási] ZN **gelegenheid**. | **da okasi** in de gelegenheid stellen.
oko [okó] ZN **soort vogel**.
oli [óli] 1 ZN **olie**. 2 xx **brandstof**. | **lai oli** tanken.
olipeleisi [ólípéléisi] ZN **benzineprijs**.
olo ZN Zie: **wolo**.
oloisi [olóisi] ZN **klok; horloge**.
oloku [ólóku] ZN **oorlog**.
omi [ómi] ZN Zie: **womi**.
ondo [óndo] xx Zie: **hondo**.
ondobuuku [óndoðuúku] ZN **onderbroek**. SYN: **basubuuku**; SYN: **dyoki**; **basubuuku**
ondofeni [óndoðéni] ZN **levenswijsheid; ervaring**.
Ondoobon [óndoobón] ZN **Ondrobon; plaats in Paramaribo**.
ondosuku [óndoðúku] 1 ww **onderzoeken**. 2 ZN **onderzoek**.
ongoloku [óngólóku] ZN **ongeluk**. »: **onkoloku**
onkoloku [ónkólóku] ZN Zie: **ongoloku**.
oo [oo] IDEO **intonatiewoord ter afsluiting van een mededeling**. | **u weki**
oo goedemorgen, we zijn wakker, hoor!; **u nango oo** we gaan weg, hoor!; **u**
de oo goedendag, met ons gaat het goed, hoor!. »: **baa**.
opalani [opaláni] ZN **vliegtuig**. SYN: **avion**
opalanigoun [opalánigõün] ZN **airstrip; vliegveld;**
landingsbaan. SYN: **aviongoun**
opalanipada [opalánípáda] ZN **propeller**.
opalasi [opalási] ww 1 **opereren**. | **di opalasi** en ze is
geopereerd. 2 **operatie**. SYN: **wooko**
opase [opáse] ZN **verpleger**.

opete [opéte] ZN **aasgier**.

opion [opión] ZN **xx**.

opo [ópo] WW Zie: **hopo**.

opone [opõné] ZN **opener**.

oposii [oposíi] ZN **officier; commando; militair**. | **oposii an ta gaandi, sondi a ta disa** een officier wordt nooit oud, hij laat bepaalde zaken rusten; gezegd als iemand ouder wordt zonder zijn ondeugden te verliezen.

opuulu [opuúlu] ZN **grap**.

osu [ósu] ZN Zie: **wosu**.

oto, [óto; wóto] 1^{BN} **ander; (eerst)volgend; voorgaand; vorig; laatstleden**. | **di oto daka de andere/volgende dag; oto yaa vorig/volgend jaar; oto a oto liba op elkaar; oto a oto denduin elkaar; bij elkaar; wan oto pasi een andere/volgende keer**. HYPO: **oto-amanya; oto-eside; otowiki; otoliba; otoyaa**; HYPO: **otobanda; otose; otofasi; otokonde; otowan**; Zie ook: **woto**. 2^{ZN} **verhaal; conversatie; gesprek**. »: **woto**.

oto, [otó] ZN **auto**. SYN: **wagi**; HYPO: **otopasi; otobanti**.

oto pei [ótó péi] BN **andersoortig**.

oto-amanya [óto-amányã] BW **overmorgen**. HYPE: **oto**₂; HYPE: **amanya**.

oto-amanya-a-baka [ótó-ámányã-a-báka] BW **de dag na overmorgen**. HYPE: **baka**; HYPE: **amanya**; HYPE: **a baka**.

otobanda [ótóbánda] ZN **overkant**. HYPE: **oto**₂.

otobanti [ótóbánti] ZN **autoband**. HYPE: **oto**₁.

otodaka [ótódáka] BW **laatst**.

oto-eside [ótó-ésidé] BW **eergisteren; de dag voor gisteren**. HYPE: **oto**₂; HYPE: **eside**.

otoeside-a-baka [ótó-ésídé-a-báka] BW **de dag voor eergisteren**. HYPE: **eside**; HYPE: **a baka**.

otofasi [ótófási] BW **anders**. HYPE: **oto**₂; SYN: **tookafasi**

otokonde [ótókóndɛ] ZN **buitenland**. HYPE: **oto**₂.

otoliba [ótólíba] BW **vorige/volgende maand**. HYPE: **oto**₂.

otoliba-a-abaka [ótólíba-a-báka] BW **over twee maanden; twee maanden geleden**. HYPE: **a baka**.

otomatiki [otomatíki] ZN automatisch.

otopasi [otópási] ZN autoweg. HYPE: oto.

otose [ótose] ZN andere kant. | otose mau de andere hand; otose futu het ander been. HYPE: oto.

otowan [ótowāŋ] ZN 1ander; alternatief. | di otowan moo hanse de andere is mooier. HYPE: oto. 2medemens; naaste.

otowiki [ótówíki] BW vorige/volgende week. HYPE: oto.

otowiki-a-baka [ótówíki-a-ǎ́aka] BW over twee weken; twee weken geleden. HYPE: a baka.

otoyaa [ótóyáa] BW vorig/volgend jaar. HYPE: yaa; HYPE: oto.

otoyaa-a-baka [ótóyáa-a-ǎ́aka] BW over twee jaar; twee jaar geleden. HYPE: a baka.

oyo [óyo] ZN Zie: woyo.

P p

paa, [páa] ZN 1paar. 2soort. 3klick. | ku dee paa feen met zijn klick; nai/tai paa een klick vormen.

paa, [paa] BN vlug.

Paa [páa] ZN Para, plaats bij Paramaribo.

paabi [paabí] ZN bord (eetgerei); kom; schaal. | fundu/godo dendu paabi een diep bord, een kom.

paabiboto [paabíǎ́oto] ZN keukenkast. HYPE: boto.

paabilai [paabíǎ́ai] ZN (vaat)werk; eetgerei. HYPE: lai.

paadon [paadǎ́ŋ] ZN excuus. | da paadon zijn excuses aanbieden.

paadu [paáǎ́du] ZN soort dier.

paaka [paaká] ZN soort vogel.

paakati [paakáti] ZN beschikking.

paali [páǎ́li] BW 1uitsluitend. 2speciaal.

Paamaibo [Paamáíǎ́o] ZN Paramaribo.

Paamaka [Paamáka] ZN Paramakaner; Marronstam aan de Tapanahonyrivier.

paamusi [paamúsi] 1^{ww} beloven. | paamusi wansembe wansondi iemand iets beloven. 2^{zn} excuus. | da paamusi . 3^{ww} waarschuwen. | paamusi wansembe iemand waarschuwen. 4^{ww} aankondigen.

Paanamu [páánámu] ^{zn} Paranam, plaats bij Paramaribo.

paandi [pãándí] ^{ww} (aan)planten; beplanten; telen.

paandi goun [pãándí góúŋ] ^{ww} een stuk grond beplanten.

paanga [paánga] ^{zn} plank; timmerhout.

paanzu [pãänzú] ^{zn} 1nakomeling. ^{syn:} **bongo**. 2kiemplant; zaailing. ^{syn:} **bongo**. 3zaaizaad. ^{syn:} **bongo**.

Paapasi [paapási] ^{zn} Indira Ghandiweg.

paata [paáta] ^{bn} 1plat. 2platmaken; afplatten; pletten; dunnen. ^{syn:} **finu**. 3(weg)rennen. ^{syn:} **tiiki**.

paatei [paatéi] ^{zn} 1partij. | sitem da wan paatei op een partij stemmen. 2compagnon. | hen ku dee paatei feen hij en zijn compagnons.

paateima [paatéima] ^{zn} aanhanger van een politieke partij.

paati [paatí] 1^{ww} (ver)delen; ; uitdelen; distribueren; opdelen. 2^{ww} scheiden; uiteengaan; splitsen; ontdoen van; uit elkaar houden; een scheiding kammen; uiteenlopen. | paati dee fetima de vechters uit elkaar houden. 3^{ww} (onder)scheiden; verschillen. 4^{bw} uiteen; uit elkaar. 5^{bw} verschillend; verdeeld. 6^{zn} verschil. | sabi paati u wansondi de verschillen kennen. ^{syn:} **tooka**. 7^{zn} verdeeldheid; tweedracht. | tya paati . 8^{zn} eiland.

paatu [paátu] ^{zn} houten schaal.

paatyityi [paatyítyi] ^{zn} parkiet.

paaya [paayá] ^{ww} 1(ver)spreiden; verdelen; strooien. 2uiteengaan. ^{syn:} **saaya**

paazaa [paazáa] ^{zn} 1palmhout; soort palmboom, gebruikt als timmerhout. 2palissade; staak.

paazoo [paazóo] ^{zn} parasol; paraplu.

pada [páda] ^{zn} 1peddel. 2schroefblad.

Pada [páda] ^{zn} dorp tussen Dan en Malobi.

pada-ahala [páda-ahala] ^{zn} harten; kleur van het kaartspel.

padaboto [pádábóto] ^{ZN} roeiboot.

pai, [pái] ^{1ZN} vader van iemands man of vrouw. ^{2ZN} man van iemands dochter. ^{3AV} man, als laatste lid van een samenstelling. | **kandapai** man die van zingen houdt.

pai, [paí] ^{WW}

paiboto [paibóto] (libatongo) ^{ZN} Zie: **paliboto**.

paima, [paimá] ^{ZN}

paima, [paíma] ^{ZN}

paipaai [paipaái] ^{ZN} soort vis.

paipaimii [paípáimíi] ^{ZN} Zie: **palipalimii**.

paipu [paipú] ^{ZN} soort palmboom of de eetbare vruchten daarvan. »: **palepu**

paiti [páiti] ^{ZN} pater.

paka [paká] ^{1WW} (af)betalen; bekostigen; aflossen. ^{SYN}: **deki**. ^{2WW} offeren. | **paka** **matu** een offer brengen aan de bosgod. ^{3ZN} beloning.

paka moni ^{WW} uitkeren.

pakaa [pakáa] ^{ZN} rieten mand, gegeven als bruidsschat.

pakamonima [pakámónima] ^{ZN} uitkeringsambtenaar.

paki [páki] ^{1WW} pakken. | **wan paki meiki** ; **paki dee lai de spullen** inpakken. ^{2ZN} pak.

pakia [pakía] ^{ZN} soort bosvarken.

pakisei [pakiséi] ^{1WW} (na)denken; piekeren; prakkeseren; veronderstellen; verwachten. ^{2ZN} gedachte; aandacht. | **buta pakisei a wansondi** aandacht schenken aan; denken over. ^{3ZN} bedoeling; intentie; opzet. | **du wansondi** **ku wan pakisei** met een bepaalde bedoeling is doen.

paku ^{ZN} soort vis.

pakusi [pakúsi] ^{ZN} soort vis.

pala [pála] ^{XX} snel.

palaki [paláki] ^{WW} plakken; kleven.

palala [palala] ^{IDEO} klanknabootsing voor uitgestrektheid/gelijk/vlak/plat.

palapala [pálápala] ^{XX} snel.

palasitiki [palasitíki] ^{XX} plastic.

palaso [pálásó] ^{xx} eventjes.

palati [paláti] ^{ZN} 1geluidsdrager. | **bia wan palati** een plaat draaien; **bia wan palati da wansembe** ; **mbei palati** een boodschap inspreken. 2ingesproken boodschap. | **manda palati da wansembe** een gesproken boodschap sturen.

paleisi [paléisi] ^{ZN} paleis.

palepu ^{ZN} Zie: **paipu**.

Palesi [Palési] ^{ZN} Parijs.

pali, [palí] ^{WW} 1bevallen; verwekken; baren; jongen; leggen. | **pali miii kinderen** krijgen; **pali pali mii ??**. ^{HYP0:} **pali obo**. 2voortbrengen; genereren; voortplanten. | **pali nyanyavrucht** dragen. 3geboorte; bevalling.

pali, [pali] ^{BN} vettig, smeerbaar. | **lobi wansondi pali** uitsmeren. ^{SYN:} **tali**.

pali, [páli] ^{ZN} paal.

paliboto [palibóto] ^{ZN} roeiboot. »: **paiboto**

palima, [palimá] ^{ZN} schuld; boete.

palima, [palíma] ^{ZN} kraamvrouw.

palipalimii [palípálímíi] ^{ZN} bloedverwant in de mannelijke lijn. ^{ANT:} **wosudendumii**. »: **paipaimii**

Palisi [Palísi] ^{ZN} Parijs.

palo [pálo] ^{ZN} palm.

palopasi [pálopási] ^{ZN} zwartenhovenbrugstraat.

palulu [palulú] ^{ZN} soort breedbladige plant waarvan de bladeren worden gebruikt als dakbedekking.

paluweli [paluwéli] ^{xx} identiek.

Pambooko [pámbooko] ^{ZN} dorp tussen Geengesitonu en Amakakonde.

pampia [pāmpía; pānpía] ^{ZN} papier; brief; document.

pampu [pāmpú; pānpú] ^{ZN} pompoen.

pan [pán] ^{ZN} paneel; plaat; (zaag)blad.

panda [pānda] 1^{WW} wrikken; dwingen; bijsturen. | **panda wansembe** iemand dwingen. 2^{ZN} stok om mee te wrikken.

pandasi [pāndási] ^{ZN} 1 veldwerk. † go a pandasi veldwerk verrichten; wooko
 pandasi op het land werken. 2 plantage. ^{HYPO:} lowemapandasi.

pandasikamia [pāndásíkámíā] ^{ZN} landbouwgebied; akker.

pandasima [pāndásima] ^{ZN} veldwerker.

pangapanga [pāngápānga] ^{ZN} soort boomvrucht.

paniki [panikí] ^{ZN} vat. ^{SYN:} mutondo.

panpantii [pānpāntíi] ^{ZN} soort boom.

panta [pāntá] ^{WW} schrikken.

pantahati [pāntáháti] ^{ZN} bezorgdheid.

pantapanta [pāntápānta] ^{BN} angstig; onzeker; bezorgd.

pantea [pāntéya] ^{ZN} Zie: apantea.

panti [pānti] 1 ^{WW} verpanden. 2 ^{BN} onbeheerd; aan zijn lot overlaten. † de/fika
 wansondi/wansembe a panti iets/iemand aan zijn lot overlaten.

panu [pānu] ^{ZN} koekenpan; steelpan.

panya [pānyá] ^{WW} 1 aanraken; treffen; raken; beïnvloeden. † kunu/siki panya
 wansembe door vloek/onheil/ziekte getroffen. 2 grijpen;
 vasthouden. † panya misi misgrijpen; panya wansondi da
 wansembe ; panya gingin klemvast. »: gingin.

panya miii [pānyá míi] ^{ZN} babysitten. † panya miii da wansembe voor iemand
 babysitten.

papa, [pápa] 1 ^{BN} papperig. 2 ^{ZN} pap.

papa, [papá] ^{ZN} rouwmuziek met drum.

papai [papái] ^{XX} priem.

papakai [papakái] ^{ZN} papegaai.

papamoni [papámóni] ^{ZN} kaurischelp.

papa-nyangaasi [pápá-nyágaási] ^{ZN} schepijs; ijsje.

papia [papiá] ^{WW} kletsen.

papu [pápu] ^{ZN} borst.

Paputu [papútu] ^{ZN} clannaam.

pasa, [pása] ^{ZN} passer.

pasa, [pasá] ^{ww} 1 **passeren; langsgaan; voorbijgaan; overgaan.** | **pasa** wansembe a **pasi** iemand voorbijgaan (ook in tegengestelde richting); **di** **daka/youu pasa** de dag/tijd is voorbij; **pasa maiki** overdreven; **pasa a** wansembe yesi iemand ter ore komen; **pasa ku** wansembe na aguyabaaku ; **pasa ku taanga/baai/langa** ; **dee sikoumii pasa** de leerlingen zijn overgegaan. 2 **besteden; doorbrengen.** | **pasa wan daka a wankamia** een dag ergens doorbrengen. 3 **overtreffen; meer dan.** ^{syn:} **dompu.** 4 **gebeuren; plaatsvinden; overkomen.** | **andi pasa?** wat is gebeurd?; **wansondi pasa ku en** er is hem iets overkomen.

pasama [pasáma] ^{zn} **passant.**

pasensi [pasénsi] ^{zn} 1 **geduld; discipline.** ^{hypo:} **abi pasensi; hoi**

pasensi. 2 **fatsoen; respect; eerbied; beleefdheid.** ^{syn:} **lesipeki;** ^{hypo:} **abi pasensi.**

pasi [pási] ^{zn} 1 **weg.** | **tei/hai pasi** weggaan. ^{hypo:} **luku pasi.** 2 **keer; maal.** | **di fosu** **pasi de eerste keer.** 3 **spoor.** ^{syn:} **leisi; toon.**

pasibuka [pásibúka] ^{zn} **toegang; begin van de weg.**

pasiliba [pásilíba] ^{zn} **op de weg.**

pasimoni [pasimóni] ^{zn} **pasgeld.**

pasipo [pasipó] ^{zn} **paspoort.** | **mbei pasipo** een paspoort aanvragen.

pasuma [pasumá] ^{xx} **ondermaats.**

pata [páta] ^{zn} **gym schoen.**

Patabooki [pataboóki] ^{zn} **Platte Brug, aanmeerplaats bij Paramaribo.**

pataka [patáka] ^{zn} **soort vis.** ^{syn:} **anyumaa**

patapata [patapata] ^{bw} **blootsvoets; barrevoets; met of op blote voeten.** | **waka patapata** met of op blote voeten lopen. ^{hypo:} **ku patapatafutu**

patapatafutu [patapatafútu] ^{bw} **blootsvoets; barrevoets; met of op blote voeten.**

patawa [patawá] ^{zn} **palmboom.**

patupatu [patupátu] ^{zn} **eend.**

patyipatyí [patyipátyi] ^{zn} **platje; schurft; schaamluis.**

pau [páú] ZN 1boom. 2(timmer)hout. | san pau hout

zagen. HYPO: paufaya; kapeepau; doobukapau. 3stok; steel;

stengel. HYPO: basoopau. 4(planten)stek. HYPO: kasabapau. 5handvat;

heft. HYPO: gonipau; fakapau.

paubaaku [páúbááku] ZN holle boomstam.

paubasoo [páúbásóó] ZN takkenbezem.

paubasu [páúbásu] ZN onder de boom.

paufaya [páúfáya] ZN houtvuur. | boi sondi a paufaya koken op
houtvuur. HYPE: pau.

paugogo [páugogo] ZN onder een boom.

paugoun [páugõũn] ZN akker; landbouwgrond (aangelegd in het primaire
bos). ANT: kapeegoun.

pauhedi [páúhédí] ZN boomtop. HYPE: hedi.

paukakisa [páúkákísa] ZN boomschors. SYN: paukokoo

paukokoo [páúkókóó] ZN boomschors. SYN: paukakisa.

paukuyee [páúkuyéé] ZN houten lepel.

paulemi [páúlémi] ZN houtlijm.

pauletu [páúlétu] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

paulima [páúlíma] ZN houtvijl.

paulodu [páúlódu] ZN houtblok; rondhout.

paumatu [páúmátu] ZN oerwoud.

paumau [páúmáũ] ZN boomtak. HYPE: mau.

paundeku [páundeku] ZN soort liaan, gebruikt om vissen te
bedwelmen. SYN: tatai-ndeku.

pau-nyanya [páú-nyãnyã] ZN (boom)vrucht; fruit.

pausii [páúsíi] ZN 1zaad. 2pit.

pausinkii [páúsínkíi] ZN boomstam.

pautompi [páútómpi] ZN boomstronk. HYPE: tompi.

pauuwii [páúúwíi] ZN blad. HYPE: uwii.

pauwata [páúwáta] ZN sap.

pe [pé] xx rechtopstaand.

pee [pɛ́é] ^{ZN} 1spelen; stoeien; dollen; grappen; afspelen. | pee fufuu vals spelen; pee ku faya met vuur spelen; pee pee goni nepgeweer; pee pee sondi een makkelijk karwei. ^{SYN:} **bia**, 2feesten; fuiven. 3optreden; een show geven. 4(voetbal)wedstrijd. | boo wan pee een wedstrijd fluiten. 5spel; feest; voorstelling; show; manifestatie; optreden. | go a pee naar een voorstelling gaan; di pee bi suti de voorstelling was leuk.

peegu [peégu] ^{ZN} spijker.

peekaa [peekáa] ^{ZN} paardenkracht (pk); maat voor het arbeidsvermogen van machines. »: **peikaa**

peelai [pɛ́lái] ^{ZN} 1speelgoed. ^{HYPE:} **lai**. 2muziekinstrument.

peeli [peéli] ^{ZN} peer; (gloei)lamp. ^{Zie ook:} **fayapeeli**.

peema [pɛ́éma] ^{ZN} artiest; acteur; muzikant.

peene [pɛ́nē] ^{ZN} artiestennaam.

peeni [peéni] 1^{WW} (af)schaven. 2^{ZN} schaaft.

peensu [pě́nsú] ^{ZN} ^{Zie:} **pensu**.

peentye [pě́entye] ^{ZN} prent; afbeelding; plaatje.

peenya [pě́nyã] ^{ZN} piranha.

peepee [pɛ́pɛɛ] ^{BN} speels; onecht; nep; zogenaamd; gemaakt; onnatuurlijk.

peesa [pɛ́esa] ^{ZN} energie; fut; kracht en lust om iets te doen. | me a peesa geen fut hebben om ....

peesenti [peesénti] ^{ZN} presentje; cadeau.

peeta [peetá] ^{WW} 1(be)klemmen; (be)knellen; wringen. | peeta susu knellende schoenen. 2(onder)drukken.

peevu [peevú] ^{WW} wagen; (aa)durven.

pei [péi] ^{ZN} 1soort; model; type. | wan pei een soort; diwan pei gelijksoortig; pei pei verschillende; pei sembe zonderling; abi pei libi/fasi streken hebben; lo ku lo, pei ku pei soort zoekt soort. »: **lo**, 2leeftijdgenoot; jaargenoot; gelijke; evenknie. | de pei ku wansembe iemands gelijk/leeftijdgenoot zijn.

peikaa [peikáa] ^{ZN} ^{Zie:} **peekaa**.

peiki [péiki] ^{ZN} 1pil. 2slaghoedje. | gonipeiki slaghoedje. »: **peliki**

peilibi [péílibi] ^{ZN} nukken; kuren. ^{HYPO:} abi peilibi.

peipei [péípeí] ^{ONB VNW} verschillende; allerlei.

peipi [péípi] ^{ZN} pijp(leiding); buis.

peipileiden [péípiléídēŋ] ^{ZN} pijpleiding; toeverleiding.

peka [peká] ^{WW} 1spijkeren; nagelen; vastzetten; vastzitten; klemmen. ^{HYPO:} peka gingin. 2vast; beklemd; onbeweeglijk. »: gingin.

pekama [pekáma] ^{ZN} zoethoudertje; iets dat men uit medelijden geeft, om iemands ongeduld of ontevredenheid te temperen.

pela [pelá] ^{ZN} dekzeil.

pelawosu [peláwósu] ^{ZN} tent.

peleiki [peléiki] ^{WW} preken.

peleisi [peléisi] ^{ZN} prijs.

pelele [pélele; félele] ^{IDEO} klanknabootsing voor dun. »: felele

peleti [peléti] ^{ZN} bord (eetgerei).

peletiduku [peletidúku] ^{ZN} vaatdoek.

pele [péli] ^{ZN} spade.

peliki [pélíki] ^{ZN} Zie: peiki.

pempe [pēmpé; pēnpé] ^{ZN} soort gras.

Pempe [pēmpé; pēnpé] ^{ZN} dorp tussen Semosi en Daume.

pen [pēŋ] ^{ZN} 1pijn; leed. 2pin; pen.

pena [pená] 1^{WW} ontbreken; ontberen; mankeren. 2^{WW} verarmen; verpauperen; verloederen; armoede/nood lijden; pijn/gebrek ondergaan. | pena pena du wansondi met veel moeite; zich behelpen. 3^{WW} vernederen. | pena wansembe iemand vernederen. 4^{ZN} armoede; gebrek; ontberingen; tekort; schaarste; nood. | pena du wansondi met moeite;tya/nya pena ontberingen lijden; pena fu wansondi tekort hebben aan. 5^{BN} arm; gebrekkig; behoeftig. ^{ANT:} gudu.

penaati [pénááti] ^{ZN} penalty; strafschop. | sikopu/lai/misi wan penaati een penalty nemen/benutten/missen.

penama [penáma] ^{ZN} arm persoon.

penapena [penápena] ^{BN} 1moeizaam; met moeite. 2arm(oedig).

pende [pěndé] ^{ZN} 1kleur. | pende pende gespikkeld, getint. 2patroon.

pendefisi [pěndéřfisi] ^{ZN} tijgervis; soort vis. ^{SYN:} gede; again

pendehati [pěndéháti] ^{ZN} soort vogel.

pendembeti [pěndémbéti; pěnémbéti] ^{ZN} Zie: penembeti.

penembeti [pěnémbéti] ^{ZN} jaguar; tijger. | penembeti sabi na un pau a ta feki/gili gogo de jaguar weet tegen welke boom hij zijn kont afveegt; gezegd van iemand die bewust zijn slachtoffers kiest. »: pendembeti

penepene [pěnépenē] ^{BN} naakt.

pengeni [pěngeni] ^{BN} los; kaal.

pengi [pěngi] ^{ZN} maateenheid; 1/3 liter fles.

pengoni [pěngóni] ^{ZN} ouderwets geweer.

peni, [pěni] ^{ZN} 1kraal; stal; omheining; palissade; omheining van in de grond geslagen palen of staken, die tot beschutting of verdediging dient. | bunulibi hen tya kau go a peni .2gebedsplaats; heiligdom; tempel.

peni, [pěni] ^{ZN} pen.

penpeiki [pěnpéiki] ^{ZN} pijntablet.

pensu [pěnsú] ^{ZN} pensioen. | de ku pensu met pensioen zijn; nya pensu met pensioen zijn; go ku pensu met pensioen gaan. »: peensu

penti [pěnti] ^{ZN} 1(haar)kam. 2punt.

pepe [pěpε] ^{ZN} peper(plant).

pepeka [pepeká] ^{ZN} kettingzaag.

pesi [pěsi] ^{ZN} boon.

pete, [pεtε] ^{IDEO} papperig; smeerbaar.

pete, [pětε] ^{BN} ernstig. | siki/suaki petee ernstig ziek.

petepete [pεtεpεtε] ^{BN} papperig; smeerbaar. | petepete deesi zalf.

peti [pěti] ^{ZN} put.

petiwata [pětiwáta] ^{ZN} 1waterput. 2waterplas.

pidi [pidí] ^{WW} 1bedelen; vragen; aanzoeken; smeken. 2sjansen; flirten; avances maken.

pii [píi] ^{ww} 1verzamenen; bijeenbrengen; lezen; rapen; inzamelen; oogsten; sprokkelen. | **pii alisi** selecteren van slechte exemplaren uit de goede; **pii uwii** bladeren; **pii maipapalmvruchten** bijeenrapen. 2veroorzaken. | **pii kunu/sondi** de goden verzoeken, leed/onheil/vloek veroorzaken; **pii woto/takitaki** ruzie veroorzaken; **pii fuka** probleem veroorzaken. 3snoeien. | **pii uwii** bladeren plukken/verzamenen, het haar inkorten.

piii [píii] ^{IDEO} klanknabootsing voor stil, rustig, geduldig, zwijgzaam, lijdzaam. ^{HYP}: **guuun piiii**.

piikutu [piikútu] ^{ZN} soort papegaai. ^{SYN}: **kwene**

piimisi [piimísi] ^{ZN} excuus. | **da wansembe piimisi** iemand zijn excuses aanbieden.

piipatu [piipátu] ^{ZN} po. »: **pisipatu**

piisisi [piisísi] ^{BN} precies; exact; nauwgezet; zorgvuldig. »: **pisisi**

piiwa [piiwá] ^{xx} pijl.

piiwabuka [piiwábúka] ^{ZN} 1pijlpunt. ^{HYP}: **buka**. 2wond veroorzaakt door een pijl. ^{HYP}: **buka**. ^{SYN}: **piiwahedi**

piiwahedi [piiwáhédì] ^{ZN} pijlpunt. ^{SYN}: **piiwabuka**; ^{HYP}: **hedi**.

piiwotofinga [piiwótóǹginga] ^{ZN} wijsvinger. ^{HYP}: **finga**.

piiwotoma [piiwótoma] ^{ZN} ruziezoeker.

piizii [piizíi] ^{ZN} 1plezier; vermaak; amusement; bevrediging; aangenaam gevoel. | **a ta da mi piizii** het doet mij genoeg. ^{HYP}: **ku piizii**. 2plezierig; aangenaam. 3amuseren; vermaken. Zie ook: **mbei piizii**; **ku piizii**.

pika [piká] ^{ZN} soort vogel.

pikadu [pikádu] ^{ZN} vloek.

piketi [pikéti] ^{ZN} piket(paal); aangepunt hout dat in de grond geslagen wordt om punten te markeren.

piki, [pikí] ^{BN} 1klein; gering; ondermaats; krap; jong; dun; fijn; mini-. | **piki piki** beetje bij beetje; **piki piki** beetje bij beetje. ^{ANT}: **gaan**. 2verkleinen. | **piki di faya moo** het vuur lager zetten. ^{ANT}: **bigi**, ^{SYN}: **sumaa**

piki, [píki] 1^{ww} (be)antwoorden; opnemen; replyen. | **piki wan fan een** vraag/gesprek beantwoorden. 2^{ww} bekennen; bevestigen; akkoord zijn. 3^{ww} klinken; echoën; knetteren; rinkelen; weergalmen. | **bai ta piki** gillen; **goni ta piki** schieten, knetteren. 4^{ww} ontploffen; exploderen; knallen. | **piki gbum** ontploffen. 5^{zn} antwoord; repliek; weerwoord; respons. 6^{zn} refrein; keezang.

Piki Awana [pikí awana] ^{zn}

Piki Lio [pikí lío] ^{zn} bronrivier van de Surinamerivier.

Piki Paaba ^{zn}

Piki Pada [pikí páda] ^{zn} dorp bij Baikutu.

Piki Saamaka [Pikí Saamáka] ^{zn} Boven-Saramaccarivier.

Piki Seei [pikí sééi] ^{zn} Pikin Slee; dorp tussen Gaantatai en Futunaakaba. »: **Seei**

piki-alala [pikí-álála] ^{zn} soort vogel.

pikideewei [pikídééwéi] ^{zn} kleine droge tijd (februari-april). | **pikideewei** liba april.

pikideeweiliba [pikídééwéílíba] ^{zn} april.

pikifinga [pikí́finga] ^{zn} pink; kleine teen. ^{hype}: **finga**.

pikifoukaka [pikí́fókaka] ^{zn} woekerplant; parasietplant.

pikilete [pikí́léte] ^{zn} kleine letter. ^{ant}: **gaanlete**.

pikimaani ^{zn} soort kleine rieten zeef.

pikimii [pikímíi] ^{zn} baby; klein kind. ^{hype}: **mii**.

pikimiifuuta [pikímíífúúta] ^{zn} soort boom of de vrucht daarvan.

pikimiisiki [pikímíísíki] ^{zn} epilepsie.

pikimoni [pikímóni] ^{zn} kleingeld; munt; wisselgeld. ^{hype}: **moni**. ^{syn}: **bookomoni**

pikine [pikínē] ^{zn} schuilnaam; pseudoniem.

pikipau [pikípáu] ^{zn} rijshout; twijg.

pikipiki [pikípiki] ^{bw} langzaam; geleidelijk; druppelsgewijs; beetje bij beetje; meer en meer. ^{syn}: **tyentye**

pikisaba [pikísaba] ^{zn} woensdag. **daka**.

pikiso [pikísɔ] ^{zn} beetje; ietwat; kleine hoeveelheid.

pikisondi [pikísõndi] ^{ZN} kleinigheid.

pikisua [pikísuwa] ^{ZN} draagconstructie voor het drogen van vruchten, bladeren, vlees etc.. »: **sua**

pikitaki [pikítáki] ^{ZN} geheimtaal; slang; jargon.

pikitein [pikítēĩŋ] ^{BN} piepklein; superklein; minuscuul. ^{HYPE:} **teín**. »: **pikitoin**

pikitoin [pikítõĩŋ] ^{BN} Zie: **pikitein**.

pikiwagi [pikíwági] ^{ZN} personenauto.

pikiwan [pikíwãŋ] ^{ZN} kleinste; jongste. | di pikiwan de kleinste; di moo piki wan de kleinste; di kaba piki wan de allerkleinste. ^{ANT:} **gaanwan**.

pikoleti [pikoléti] ^{ZN} soort zangvogel.

pikopu [pikópu] ^{ZN} platenspeler.

pilasu [pilásu] ^{ZN} speld.

pili [pilí] ^{ZN} breinaald.

pilisisi [pilisísi] ^{xx} precies.

pima [píma] ^{ZN} kut.

pina [pína] ^{ZN} 1(veiligheids)speld. 2soort palmboom, de eetbare vruchten of bladeren daarvan. ^{HYP:} **pinawosu**; **pinapau**.

pinapau [pínápáú] ^{ZN} soort palmboom. ^{HYPE:} **pina**.

pinauwii [pínáúwíi] ^{ZN} blad van de pinapalm.

pinawosu [pínáwósu] ^{ZN} hut met pinabladeren dak. ^{HYPE:} **pina**.

pinda [pĩndá] ^{ZN} 1pinda. 2huidsmeer.

pindaalisi [pĩndáálísi] ^{ZN} rijstgerecht met pinda. **alisi**.

pindabaafu [pĩndábaafu] ^{ZN} pindasoep.

pindafonfon [pĩndáfõnfõŋ] ^{ZN} pindakaas.

pindagoma [pĩndágóma] ^{ZN} pindakoek.

pindakasi [pĩndákási] ^{ZN} pindakaas.

pindatumbu [pĩndátumbu] ^{ZN} bedden waarop pindas worden geteeld.

pindi [pĩndi] ^{ZN} totempaal; (goden)beeld.

pindya [pĩndya] ^{ww} 1knijpen; krachtig, aan verschillende kanten tegelijk op iets drukken. 2tippen; influisteren; een inlichting geven; wenken; een hint geven. | pindya wansembe wansondi iemand een hint geven over

iets. SYN: **kaabu**. 3aanwijzing. | da wansembe wan pindya aanwijzingen geven.

pindyapindya [pĩndyapĩndya] ZN Zie: **apindyapindya**.

pingo [pĩngo] ZN bosvarken. SYN: **dyampo**

pipa [pĩpa] ZN tabakspijp.

pipi [pipĩ] ZN penis. | pipi feen an ta gangi niet in staat een erectie te krijgen.

pipi gangi [pipĩ gáangi] ZN 1seksueel opgewonden. | pipi feen gangi hij is opgewonden, heeft een erectie/stijve. 2erectie.

pipihedi [pipĩhédĩ] ZN eikel.

pipikaka [pipĩkaká] ZN smegma.

pipikasi [pipĩkási] ZN smegma.

pipiwata [pipĩwáta] ZN zaadvocht; sperma.

pisi [pĩsi] ZN 1stuk; deel; gedeelte. | koti wansondi pisi pisi in stukjes snijden. 2thuis; wijk. | a wansembe pisi thuis bij iemand. 3buurt; omgeving. SYN: **geemeti**; HYPO: **sikoupisi**. 4periode; tijd; poos. | a di pisi fu 1971 in de periode van 1971; me o de aki a di pisi ik zal een tijdje weg zijn. SYN: **mindĩ**. 5fase; stadium; niveau. SYN: **mindĩ**.

pisigeemeti [pĩsígééméti] ZN omgeving; gebied; buurt; omstreken. HYPE: **geemeti**.

Pisikolupu [pĩsíkólupu] ZN Peace Corps.

pisipatu [pĩsipátu] ZN Zie: **piipatu**.

pisisi [pĩsĩsi] BN Zie: **piisisi**.

pisiten [pĩsitēŋ] ZN periode; tijdsverloop; omstreeks; poos; deel van de tijd. | a wan pisiten u fo yuu rond vier uur; du wansondi dou wan pisiten een bepaalde tijdruimte, een poos; a di pisiten de op dat moment, in/rond die tijd. Zie ook: **yuuten**.

pisitola [pĩsitóla] ZN pistool; vuistvuurwapen; revolver.

pisiwata [pĩsĩwáta] ZN 1omgeving. | a di pisiwata de in die omgeving. 2tijdsbestek; tijdsverloop; poos; periode; deel van de tijd. | a di pisiwata u 1762 de periode rond 1762.

pisiyuu [pĩsĩyúu] ZN tijdsbestek; tijdsverloop; poos; periode; deel van de tijd.

pitawoyo [pítáwóyo] ZN soort vogel.

pitii [pitii] BW klanknabootsing voor stil, opeen, aaneen, talrijk, opeengepakt etc..

pitiuwii [pítí-úwíi] ZN kruidachtige plant.

pitiwata [pitiwáta] ZN rustig water.

pito [pító] ZN manier van haarvlechten. | **pito uwii** het haar kort vlechten.

piyai [piyái] xx 1betoveren. 2magie; toverkracht.

piyaima [piyáima] ZN indianenpriester.

piye [piye] 1ZN kuiken. 2IDEO piepen; nabootsing van een geluid van een kuiken; piep.

piyoo [pijó] IDEO klanknabootsing voor donker of zwart. HYPO: baaka piyoo.

piyosi [piyósi] ZN pikhouweel.

piyoyo [pijóyo] ZN luis.

pobiki [póbíki] ZN pop. »: pobityi

pobityi [póbítyi] ZN Zie: pobiki.

pobosi [póbósi] ZN recalcitrantie; balorigheid; tegendraadsheid. HYPO: mbei pobosi.

poi, [pói] 1_{WW} bederven; verspillen; morsen; verpesten; verprutsen; ontsieren. | **di nyanya poi** het eten is bedorven; **poi moni** geld verspillen. 2_{WW} schenden; overtreden. | **a poi weti** hij heeft de regels geschonden. 3_{WW} chargeren. | **poi wan taki** een onderwerp belachelijk maken, in de kiem smoren. 4_{BN} defect. | **di odinate poi** de computer is defect. 5_{BW} om aan te geven dat het genoemde in hoge mate geldig is. | **a tyali poi** het is zeer spijtig; **a hia poi** het is te veel; **aki kendi poi** het is te warm hier.

poi, [pói] IDEO klanknabootsing voor kopje-onder gaan.

poihedi [póihédi] ZN geestesziekte. SYN: akatakamia; siki-a-hedi; hedikamia; hedi

poihedima [póihédima] ZN geesteszieke. SYN: akatakamiama; siki-a-hedima; hedikamiama; hedima,

poilibi [póilíbi] ZN vijandigheid.

poine [póinē] ZN gezichtsverlies. HYPE: **ne poi**.

poipoi [póipói] BN waardeloos; onverstandig; ondoordacht;
 lichtvaardig. | **poipoi taki** ; **taki poipoi** lichtvaardig spreken. ANT: **bunbuu**.

poisi [póisi] ZN puist.

poite [poité] ZN blanke.

Pokigoon [pókigōōŋ] ZN Zie: **Pokigoun**.

Pokigoun [pókigōūn; pókigōōn] ZN Pokigron; dorp tussen Duwata en
 Atyoni. »: **Pokigoon**

pokoo [pókəə] IDEO klanknabootsing voor licht. Zie ook: **fuke**.

poku, [póku] ZN waterpokken.

poku, [póku] ZN muziek. | **pee poku** muziek maken; **kanda wan poku** een lied
 zingen.

pokuma ZN muzikant.

politiki [politíki] ZN 1politiek. 2bedrog. | **naki wansembe politiki** iemand
 misleiden.

politikima [politíkima] ZN 1politicus. 2bedrieger.

poloyeki [poloyéki] ZN (ontwikkelings)project.

pom [póm] IDEO klanknabootsing voor oppakken.

poma [póma] ZN soort wesp.

pomba [póm̩ba] ZN duif. | **toke pomba** stadsduif.

pompa [póm̩pa] ZN xx.

pompoomusu [pompoomúsu] ZN pompelmoes; grapefruit.

pompu [póm̩pu; pón̩pu] 1ZN pomp. 2_{WW} pompen.

pomte [pomté] ZN aardappel.

pon [pón̩] ZN visblaas; zwemblaas.

pondi [pón̩di] _{WW} rotten.

pondimbeti [pón̩dímbéti] ZN kadaver.

pondipau [pón̩dípáu] 1_{BN} bruin. 2_{ZN} rotte boomstam.

pondo [pón̩do] ZN veerpont.

pongo [põngó] ZN soort liaan. | **gaan pongo** .

pontu [pón̩tu] ZN pond.

pooba, [poóba] ^{ZN} kruit.

pooba, [poobá] ^{ZN} proberen.

pooka [poóka] ^{ZN} kruidachtige plant.

poolo [poólo] ^{WW} pronken.

pooo [póoo] ^{IDEO} klanknabootsing voor overvol; volgepakt. ^{HYPO:} **fuu pooo**.

poopakanda [poopakánda] ^{ZN} Zie: **popokanda**.

poopeli [poopéli] ^{ZN} propeller.

pooti [pootí] ^{BN} arm(oedig). ^{HYPO:} **pootima**.

pootima [pootíma] ^{ZN} arm persoon. ^{HYPE:} **pooti**.

pootumoni [pootumóni] ^{ZN} portemonnee.

poozian [pooziãŋ] ^{ZN} verlamminggif. ^{SYN:} **mateeya**.

popo, [popó] ^{ZN} peulenschil.

popo, [pópo] ^{XX} paars.

popohati [pópóhátí] ^{ZN} purperhart.

popoi [pɔpɔí] ^{ZN} vagina.

popokanda [popokánda] ^{ZN} 1propaganda; verkiezingscampagne. | mbei
 popokanda . »: **poopakanda**. 2hetze; lastercampagne. | mbei popokanda
 da wansembe lastercampagne voeren tegen iemand. 3misleiding. | naki
 wansembe popokanda . ^{HYPO:} **popokandama**.

popokandama ^{ZN} propagandist. ^{HYPE:} **popokanda**.

popukolu [pópúkólu] ^{ZN} popcorn.

popusigeli [pɔpusígeli] ^{ZN} ijsje; ijslolly.

posisi [posísi] ^{ZN} positie; houding; situatie; rang; status; niveau; perspectief;
 gezichtspunt; oogpunt; uitzicht; mogelijkheid; gelegenheid;
 toekomstbeeld; vooruitzicht.

posu, [pósu] ^{ZN} paal; pilaar; kolom.

posu, [pósu] 1^{ZN} post (plaats vanwaaruit men toezicht houdt). | data
 posu medische post; sikoutu
 posu politiepost. ^{HYPO:} **dataposu**. 2^{WW} verzenden. 3^{WW} deporteren.

posupeki, [posupéki] ^{WW} 1onderzoeken. 2inspecteren.

posupeki, [pɔsupéki] ^{WW} 1onderzoeken. 2inspecteren.

potasi [potási] ZN soort medicijn.

Potige [Potigé] ZN

poto [pótɔ] ZN aardewerk pot.

Potogisi [Potogísi] ZN Portugees.

potokii [potokíi] ZN soort vogel.

potoo [pótoo] IDEO klanknabootsing voor zeer nat. HYPO: munya

potoo. SYN: tyoboo

potopoto, [pótópoto] IDEO klanknabootsing voor nat.

potopoto, [pɔtɔpɔtɔ] ZN modder; slib.

poutumoni [poutumóni] ZN portemonnee.

powa [pówa] ZN spierbal; spierkracht.

pu [pú] ZN 1moeras. SYN: soonpu. 2soort groente.

pukusu [pukusu] ZN vleermuis.

pukuu [púkuu] IDEO klanknabootsing voor vuil.

puli [púli] ZN poeder.

pulimeiki [púlíméiki] ZN poedermelk.

pulisopu [púlísópu] ZN poederzeep.

pululu [pululú] ZN luchtbel.

pusa [pusá] WW 1(op/aan)schuiven. 2masseren. »: fii.

pusabata [pusábáta] ZN mengsel van kruiden en olie die gebruikt wordt bij massage, kneuzingen en andere lichamelijke kwalen.

pusakamiama [pusákamiáama] ZN masseur. SYN: fiisinkiima; lukukamiama; pusasinkiima

pusasinkiima [pusásĩnkíima] ZN masseur. SYN: fiisinkiima; lukukamiama; pusakamiama

pusipusi [pusipúsi] ZN poes; kat.

puta [púta] ZN hoer. SYN: motyo.

putu [putu] BN zacht.

putuputu [putuputu] BN zacht; soepel, buigzaam; flexibel.

puu [púu] 1WW verwijderen; bannen; verdrijven; wegnemen; verplaatsen. † puu wansondi a kama iets in beweging brengen; puu

tanda een tand/kies trekken; puu kaasi da wansembe ; puu tyina een uitzondering maken, een allergie/verbod ongedaan maken. 2_{ww} verzachten; verminderen. | puu fuka het leed verzachten; zich behelpen. 3_{ww} verkleuren; afgeven; lekken. | di buuku ta puu de broek verkleurt; puu pende verkleuren; puu sumuku rook afgeven; puu ventu/wata lucht/water lekken. 4_{ww} afzetten; ontslaan; wegstemmen. | puu a tii uit het zadel wippen, wegstemmen; puu a wooko ontslaan. 5_{ww} ontspruiten; uitschieten. | puu lutu wortel schieten. 6_{ww} afnemen (van het hoofd, van de schouders enz.); uittrekken; uitkleden. | puu kaapusa/beeï zijn pet afnemen/afzetten; puu buuku/hempi zich uitkleden; puu tanda kiezen laten trekken. 7_{ww} scheiden; lekken; wegvloeien; ontdoen van. HYPO: **puu ventu**. 8_{ww} afbeelden; vastleggen; opnemen. | puu wansembe a foutou op de foto afbeelden; puu wansembe a felon/foutou iemand op de film vastleggen/ fotografisch vastleggen. SYN: **tei**. 9_{ww} losraken; losmaken; ontwrichten. | ahomau feen puu zijn schouderblad is uit de kom geschoten. 10_{ww} oplossen; uitrekenen; becijferen; omrekenen. | puu kontu een raadsel oplossen. 11_{zn} (er)af. 12_{zn} roeien; peddelen. HYPO: **puu boto**.

puu-a-doo [púu-a-dóo] zn geboortefeest; feest waarbij een baby voor het eerst naar buiten wordt gebracht.

puuadyo [púuadyo] xx rouwplechtigheid.

puubei [puubéi] ww proberen.

puugadu [púugádu] zn offerfeest.

puuma, [puumá] ww 1 ontdoen van vel, barst, bladeren, haren of veren. | puuma mbeti ; puuma fou ; puuma basoo ; puuma pau . 2 zonder begroeiing.

puuma, [puúma] zn 1 haar (van mens en dier). HYPO: **basuma puuma; nusubukapuuma; hatimindipuuma; kupuu ma; woyopuuma; woyokokoopuuma; woyolibapuuma; mbetipuuma**; Zie ook: **uwii**. 2 veer; verenkleed; dons; huidbekselsel van vogels. HYPO: **foupuuma; ganiapuuma**.

puumahedi [puumáhédi] ZN kaalheid.

puun [pũún] ZN **scheet**. | **kaka puun** een **scheet** laten.

Puupangi [puupáangi] ZN **Poelepantje**, plaats in Paramaribo.

puwaa [puwáa] IDEO Zie: **puwaan**.

puwaan [puwaáã] IDEO **klanknabootsing** voor **stevig vastpakken**;
neerdrukken. »: **puwaa**

S s

sa, [sa] WW **(aan)kunnen**; **mogen**; **iets kunnen behappen**. | **a sa waka** hij kan
lopen; **i sa dou** je mag komen, u bent wekom.

sa, [sá] WW Zie: **sabi**.

saa, [sáa] WW **vergeven**; **medelijden hebben**; **door de vingers zien**. | **saa**
wansembe iemand **vergeven**, **medelijden hebben met**. Zie ook: **saahati**.

saa, [saa] XX **snel**.

saaa [saaa] IDEO **klanknabootsing** voor **stijgen of vorderen**.

saadian [saadíã] ZN **soort vis**.

saadini [saadíni] ZN **sardien**.

saafu [saáfu] ZN **slaaf**; **slavernij**. | **buta a saafu** tot **slaaf maken**. SYN: **katibo**

saafuten [saáfutẽ] ZN **slavernij**.

saaga [saagá] BN **zoutig**.

saahati [sááháti] ZN **medelijden**; **compassie**. | **saahati feen kisi mi** **medelijden**
hebben met hem; **abi saahati u wansembe** **medelijden hebben met**
iemand. »: **saa**,

Saakiiki [sáákíiki] ZN **Sarakreek**; **kreek bij het Afobakastuwmeer**.

Saamaka [saamáka] ZN **bosnegerstam** of het **woongebied** aan de **Boven-**
Surinamerivier.

Saamaka Lio [saamáká lío] ZN **Surinamerivier**; het **woongebied** van de
Saramakaners aan de **Surinamerivier**. SYN: **Saana Lio**.

Saamakanenge [saamákáńẽ] ZN **Saramakaner**; **lid van de Saamakastam**.

Saamakasitaati [saamákásíááti] ZN **Saramaccastraat**.

Saamakaton [saamákatǒngɔ] ZN Saramakaans; de taal van de Saramakaners. HYPE: tongo.

saambe [sǎámbe] AFK weten wie. »: sabi ambe

Saana [saaná] ZN Suriname; Surinaams.

Saana Lio [saaná lío] ZN Surinamerivier. SYN: Saamaka Lio

Saanama [saanáma] ZN Surinamer.

Saanatongo [saanátǒngɔ] ZN Surinaams;

Sranantongo. HYPE: tongo. SYN: Nengetongo

saandi [sǎāndi] AFK weten wat. Zie: sabi andi.

saanfa [sǎānfa] AFK begrijpen; weten hoe. | saanfa u du raad; me saanfa ik heb geen idee. »: sa unfa; »: sabi unfa; »: sabi fa; »: sa fa

saanfaudu [sǎānfáudú] ZN raad; weten wat te doen. | aan saanfa u du hij is ten einde raad; saanfa u du feen kaba hij is ten einde raad.

saanti [sǎānti] WW 1beledigen; brutaliseren; schofferen. 2brutaal; onbeschoft; onbeleefd.

saanya [sǎānyá] WW Zie: saaya.

saapatu [saapátu] ZN 1hoef. 2sandaal.

saapi [sǎápi] BN Zie: sapi.

saapu [saápu] 1WW slijpen; (op)scherpen. 2BN scherp; snijdend. | saapu faka een scherp mes; saapu tyentyen vlijmscherp. ANT: dede; HYPO: saapu tyentyen.

saapufaka [saápúfáka] ZN een scherp mes.

saasaa [saasaa] xx 1snel. 2haastig. SYN: vauvau

saaya [saayá] WW verspreiden; verdelen. SYN: paaya. »: saanya

saba [sabá] ZN rustdag.

sabana [sabána] ZN savanne.

sabi [sábi; sá] 1WW weten; kennen; onthouden; beseffen; herinneren. | mi sabi taa i koni ; so mi bi sabi an ta pali bakamii gedane zaken nemen geen keer; i sabi no? weet je wat?; sabi wansondi/wansembe . 2ZN kennis. »: sa

sabima [sabimá; sáβima] ZN kenner; expert; deskundige; specialist.

sabiso [sábiso] ZN **spijt; berouw.** | sabiso an ta pali bakamii gedane zaken nemen
geen keer. HYPO: **taki sabiso.**

safeli [saféli] ZN **chauffeur.** SYN: **wagima.**

sai, [sái] 1_{WW} **zaaien.** | sai alisi rijst zaaien. 2_{ZN} **batterij.** | batulei sondo
sai zaklamp zonder batterij. 3_{BN} **genoeg.**

sai, [saí] _{WW} **zijn; aanwezig; zich bevinden.** | sai aki hier zijn; sai
de/ala/naande zich daar bevinden. SYN: **de**.

saka [sáka] _{WW} **1zakken; dalen; omlaaggaan; verlagen.** ANT: **hei.** 2**landen.** | di
opalani o saka het vliegtuig gaat landen. ANT: **hopo.** 3**neerleggen; afzetten;**
droppen. | saka wansondi buta a goun iets neerleggen op de grond; saka
wansembe a wankamia iemand ergens
droppen/afzetten. 4**uitstappen.** 5**af treden; zijn functie neerleggen.** | di
konu saka de koning is afgetreden. ANT: **subi.**

sakaa [sákáa] ZN **vod; oude lap.**

sakaame [sakáame] ZN **soort huidziekte.**

saka-angisa [saka-ángisa] ZN **zakdoek.**

sakafasi [sákáfási] _{BN} **zachtaardigheid.** HYPO: **abi sakafasi.**

sakasa [sákása] ZN **voorkamer.**

sakata [sakatá] _{WW} **(om)woelen; wroeten.** SYN: **sakutu**

saki [sáki] ZN **zaak.** | dide na mi saki dat is niet mijn zaak.

sakisi [sákísi] ZN **zaagsel.**

sakpi [sakpí] _{XX} Zie: **sakwi.**

saku [sáku] ZN **zak; tas.** SYN: **tasi.**

sakui [sakúii] _{WW} **1losschudden. 2dorsen.**

sakusu [sakusu] _{WW} **uitroken; bewieroken.** SYN: **sumuku**

sakutu [sakutú] _{WW} **overhoophalen.** SYN: **sakata.**

sakwi [sakwí] _{XX} »: **sakpi**

salangi [salángi] ZN **(water)slang.** | hai/puu ku salangi (over)hevelen;
overtappen. HYPO: **hai salangi.**

sali [sáli] ZN **soort boom, gebruikt als timmerhout.**

san [sǎŋ] 1^{WW} **zagen**. | **san pau hout** zagen. 2^{ZN} **zaag**. | **di san booko** de zaag is stuk. 3^{BETR VNW} **wat**. | **san mbei** waarom; **san feen di fika** wat ervan over is; **san di pasa** wat gebeurd is.

Sandelei [sǎndɛléi] ^{ZN} Zanderij, internationale luchthaven bij Paramaribo.

sandileti [sǎndiléti] ^{ZN} sandaal.

sandopi [sǎndopí] ^{ZN} dwerg.

sandu [sǎndu] ^{ZN} zand.

sandukonde [sǎndúkǒnde] ^{ZN} dodenrijk.

sandupau [sǎndúpáú] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

sandusii [sǎndúsíi] ^{ZN} zandkorrel.

sanga, [sǎngá] ^{WW} rondrennen; rondgang (maken).

sanga, [sǎnga] ^{VZ} **zonder**. | **sondo wata** zonder water. ANT: **ku**.

sangaavu [sǎngaavú] ^{ZN} geneeskrachtige kruid.

sani [saní] ^{ZN} dinges; huppeldepup; woord dat men zegt in plaats van een woord waar men niet op kan komen.

sankuka [sǎnkúka] ^{ZN} soort boom.

sanmbii [sǎnmbíi] ^{ZN} zaagmolen.

sansan [sǎnsǎŋ] ^{ZN} kerf; kartel(rand). | **ku sansan** gekarteld; **koti**

sansan kerven. HYPO: **koti sansan**. SYN: **sensen**

sansipampia [sǎnsipǎmpía; sasipǎmpía] ^{ZN} schuurpapier. »: **sasipampia**

santanda [sǎntǎnda] ^{ZN} zaagtand; snijtang. HYPE: **tanda**.

Santigoon ^{ZN} Zie: **Santigoun**.

Santigoun ^{ZN} dorp aan de Saramaccarivier. »: **Santigoon**

santimeti [sǎntiméti] ^{ZN} Zie: **sentimeti**.

santye [sǎntyé] ^{ZN} zaagbok.

sapakaa [sapakáa] ^{ZN} soort reptiel. SYN: **bambi**. »: **asapakaa**

sapate [sápate] ^{ZN} namiddag; vooravond.

sapatia [sapatía] ^{ZN} soort boom(vrucht).

sapi [sápi; sáápi] ^{BN} 1stil(letjes); zacht(jes); lichtjes; teder; zachtzinnig. | **dede sapi sapi** een zachte dood sterven. ANT: **taanga**. 2voorzichtig; behoedzaam;

langzaam. † **waka sapi sapi** langzaam/behoedzaam

lopen. ANT: **hesi.** »: **sapisapi**; »: **saapi**

sapisapi [sápísápi] BN Zie: **sapi.**

sasipampia [sasipãmpía] ZN Zie: **sansipampia.**

sata [sáta] ZN zaterdag. **daka.**

sati [sáti] BN 1kort. ANT: **langa.** 2verkorten; inkorten.

satibuuku [satibuúku] ZN een korte broek.

satifutubuuku [satifútúbúúku] ZN korte broek.

satimau [sátimáũ] ZN korte mouwen.

satimauhempí [sátimáúhémپی] ZN bloes met korte mouwen.

satu [sátu] 1^{WW} (in)zouten; pekelen. 2^{ZN} zout; wrat. † **satu an ta gafa henseei taa a suti** wat goed is, hoeft niet geprezen te worden, (spreuk) goede wijn hoeft geen krans.

satuapaki [sátuapaki] ZN opbergbakje met deksel voor zout, vis en vlees. HYPE: **apaki.**

satufisi [satufísi] ZN gezouten vis.

satumbeti [satumbéti] ZN zoutvlees.

satuwata [sátúwáta] ZN 1pekkel; zoutwater. 2soep.

sauke [sauké] ZN soort vis.

sawa [sawá] ^{WW} 1(af)spoelen. 2wassen.

se [sé] ZN (zij)kant; helpt; richting. † **de ku wansembe a wan se met iemand in één team of aan één kant zijn; da wansembe wan se u wansondi iemand de helpt van iets geven; waka go a di se ala in die richting lopen.**

seben [séβẽŋ] TELW zeven. SYN: **seibi.**

sebenteni [séβé̃nténi] TELW zeventig. SYN: **seibiteni.**

sebitaa [séβítáa] ZN naaktslak.

sebitaaliba [séβítáálíba] ZN mei.

sedu [sédu] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

see [sééé] IDEO klanknabootsing voor behoedzaam; langzaam. HYP0: **waka seee.**

seei [seéi] 1^{AANW VNW} zelf(s); zelfde; ook; eigen; (hoogst)persoonlijk. | a koti hen seei hij heeft zichzelf gesneden; di womi aki seei tu deze man ook; mi seei lei di wagi ik heb zelf de auto gereden; feen seei zijn eigen; ku hen seei ke met opzet; seei tu ook; du wansondi mi/i/hen seei persoonlijk iets doen. 2^{BW} bijwoord om aan te geven dat het genoemde in hoge mate geldig is. | a piki seei het is zeer klein; an go luku seei hij is niet eens gaan kijken; a ke di sondi seei hij wil dat heel graag; me yei en seei ik heb hem helemaal niet gehoord.

Seei [seéi] ^{ZN} Zie: **Piki Seei**; **Gaan Seei**.

seeka [seeká] ^{WW} 1(voor)bereiden; klaarstomen; een bepaalde structuur aanbrenen. | seeka wansondi (voor)bereiden; seeka wansembe iemand klaarstomen. ^{Zie ook:} **tei seeka**; **mbei seeka**. 2repareren; herstellen; ordenen; aanpassen; in orde brengen. | seeka wan masini repareren. ^{Zie ook:} **seeka buta**; **seeka wosu**. 3verfraaien; fatsoeneren. | seeka kamiaopruimen, netjes maken, verfraaien. 4regelen. 5voorbereiding. | tei seeka zich voorbereiden.

seeka buta [seeká butá] ^{ZN} ordenen. »: **seeka**

seemai [séémái] ^{ZN} kruidachtige plant; kruidje-roer-mij-niet.

seemba [sěémba] ^{ZN} Zie: **seengba**.

seengba [sěéngba; sěémba] ^{ZN} soort mier. »: **seemba**

seepi [seépi] 1^{WW} slepen. 2^{AANW VNW} zelf; eigen; (hoogst)persoonlijk. 3^{BW} ook; bovendien; eveneens; evenzeer; evenzo; mede; tevens; zelfs. 4^{BW} heus; absoluut; volstrekt. | na seepi! heus/volstrekt niet!

seevi [sɛɛví] ^{WW} onderhouden. | seevi wan masini bun een machine goed onderhouden.

sege [segé] ^{ZN} houtwesp.

sei [séi] ^{WW} 1verkopen. | sei wansondi da wansembe iets verkopen aan iemand. 2verraden.

sei sembe [séi sɛmbɛ] ^{WW} zwartmaken.

seibi [séíbi] ^{XX} zeven. ^{SYN:} **seben**

seibiteni [séíbiténi] ^{XX} zeventig. ^{SYN:} **sebenteni**

seigi [séigi] 1^{WW} zegenen. 2^{ZN} zegen(ing). 3^{BN} heilig; geweid; sacraal. | wan seigi kamia een heilige plek.

seigiwata [séigiwáta] ^{ZN} wijwater.

seiki [séiki] ^{BN} zeker; overtuigd. | mi sabi seiki taa ... ik weet zeker dat ...; de seiki overtuigd zijn van.

seima [seimá] ^{ZN} verkoper.

sein [séiŋ] ^{ZN} gevleugelde draagmier.

seinsein, [séiŋsēiŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor schommelen; heen en weer gaan. | doodo seinsein schommelen.

seinsein, [séiŋsēiŋ] ^{BW} krassig; sliertig; flinterig. ^{SYN}: **silisili**

sekedein [sekedēiŋ; sekedēiŋ] ^{ZN} Zie: **asekedein**.

seketi [sékéti] ^{ZN} soort dans. ^{HYPO}: **dyombo seketi**.

seki [séki] ^{WW} 1schudden; heen en weer bewegen. | seki hedi het hoofd schudden; seki tyaka ; ta seki onvast, wiebelig zijn. 2wankelen; wankel. ^{HYPO}: **seki tokotoko**.

sekiwata [sékiwáta] ^{ZN} watergolf.

sekondo [sekóndɔ] ^{ZN} seconde.

sele [séle] ^{IDEO} klanknabootsing voor schuiven. | hai/tuusi sele .

selele [sélele] ^{IDEO} klanknabootsing voor rij. | taanpu selelee in de rij staan.

sembe [sembɛ] ^{ZN} mens; persoon.

sembebuka [sembɛbúka] ^{ZN} kwaadsprekerij.

sembekonde [sembekóndɛ] ^{ZN} een land of dorp dat niet tot de eigen behoort.

sembelínvo [sembelínvo] ^{ZN} het menselijk geslacht; de mensheid.

sembesondi [sembesóndí] ^{ZN} 1andermans aangelegenheid of belang. 2andermans bezit.

sembezónu [sembɛzónu] ^{ZN} menselijke zwakheden.

Semoisi [sé móisi] ^{ZN} dorp tussen Maipa en Pempe.

sempi [sémpí] ^{WW} ergeren; in een staat van zenuwachtige opwinding brengen.

sen [séŋ] ^{ZN} 1verlegenheid. 2schaamte.

sende [sɛ́ndé] 1^{WW} aandoen; in werking stellen. † sende odinate de computer starten; sende faya het vuur aansteken, een lamp aansteken. SYN: leti; SYN: tapa. 2^{BN} fel. † sende woyofelgekleurd; sende nyaaa oogverblindend.

sendefi [sɛ́ndéfi] ZN Zie: senindefi.

sengbe [sɛ́ngbɛ] BN Zie: senge.

senge [sɛ́ngɛ] BN zonder handvat (van kapmes etc). HYPO: senge-ufangi. »: sengbe

senge-ufangi [sɛ́ngɛ-úfáŋgi] ZN kapmes zonder (houten) handvat. HYPE: senge.

seni [sɛ́ni] ZN sieraad; halsketting.

senindefi [sɛ́níndéfi] ZN scheermes. »: sendefi

senki [sɛ́nki] ZN 1zink. 2dakbedekking met zinken platen.

senkiwosu [sɛ́nkiwósu] ZN huis met zinken platen als dakbedekking.

sensen [sɛ́nsɛ̃ŋ] BN kartel(rand); gekarteld. SYN: sansan; HYPO: sensenfaka.

sensenfaka [sɛ́nsɛ́nfáka] ZN kartelmes. HYPE: sensen.

sensi [sɛ́nsi] ZN cent.

sensi [sɛ́nsi] BW sinds. »: sensiten

sensiten [sɛ́nsitɛ̃ŋ; sɛ́sitɛ̃ŋ] BW sinds die tijd. Zie ook: sensi. »: sesiten

senti [sɛ́ntí] ZN broekriem.

sentimeti [sɛ́ntíméti] ZN centimeter. »: santimeti

sepu [sepú] ZN kuitband.

seseguuse [sɛ́séguusé] ZN soort vis. SYN: amaido.

sesei [seséi] ZN schaar.

sesipeegu [sɛ́sipéégu] ZN punaise.

sesiten [sɛ́sitɛ̃ŋ] xx Zie: sensiten.

seti [séti] WW 1opstellen. 2beginnen.

setigoni [sɛ́tígóni] ZN dierenval.

si [sí] xx zien. † si sondi ; si fuka ; si mundu ; si ndeku ; si kuma .

siba [sibá] 1^{WW} vervloeken; kwaad toewensen. 2^{ZN} vloek; verwensing.

sida [sidá] ZN aids.

sigaa [sigáa] ZN sigaar.

sigaleti [sigaléti] ^{ZN} sigaret.

sii [síi] ^{ZN} 1zaad. | **tomatisii** . 2pit. | **maipasii** . 3korrel. | wan sii alisi ; wan sii peiki .

siii [siii] ^{IDEO} klanknabootsing voor langzaam.

siisii [síísíi] ^{XX} korreliig.

sika [síka] ^{ZN} zandvlo; soort insect dat zich voedt met bloed. | **booko-oyo puu sika** .

sikada [sikáda] ^{ZN} 1ladder. 2loopbrug.

sikambuti [sikámbuti] ^{ZN} soort kever.

sikapu [sikápu] ^{ZN} schaap.

sikeini [sikéini] 1^{ZN} schijnbeweging. | **koti sikeini** schijnbeweging maken; **da/koti sikenini** schijnbewegingen maken. 2^{WW} misleiden; een schijnbeweging maken. | **sikeini wansembeiemand** op het verkeerde been zetten. 3^{WW} schijnen. | **sikeini faya** licht schijnen.

siki [síki] 1^{ZN} ziekte. 2^{BN} ziek; gek. | **a siki a hedi** hij is gek. 3^{BN} kwakkelen; sukkelen. ^{SYN:} **suaki**.

siki-a-hedi [síki-a-

hédi] ^{BN} geestesziekte. ^{SYN:} **akatakamia**; **hedikamia**; **poiiledi**; **hedi**

siki-a-hedima [síki-a-

hédima] ^{ZN} geesteszieke. ^{SYN:} **akatakamiama**; **hedikamiama**; **poiiledima**; **hedima**,

sikifi [sikífi] ^{XX} schrijven.

sikifima [sikífima] ^{ZN} schrijver.

sikili [sikíli] ^{ZN} staalwol.

sikima, [síkima] ^{ZN} geesteszieke.

sikima, [sikimá] ^{ZN} zieke.

sikisi [síkísi] ^{XX} zes.

sikisiteni [síkísíténi] ^{XX} zestig.

sikityina [síkityína] ^{ZN} lepra.

sikityinama [síkityínãma] ^{ZN} leprapatiënt.

sikoinsi [sikóinsi] ^{BN} schuin.

sikoo [sikóó] ZN 1^{Zie:} sikou. 2^{Zie:} sikou.

sikopu [sikópu] 1^{WW} schoppen; trappen; met de voet raken. 2^{ZN} schop. 3^{ZN} schoppen (kleur van het kaartenspel). ^{Zie} ook: abaakasikopu.

sikou [sikóu] ZN 1school; opleiding. »: sikoo. 2scholen; coachen; begeleiden. »: sikoo.

sikouma [sikóuma] ZN leerling. SYN: sikoumii.

sikoumii [sikóúmíi] ZN leerling. SYN: sikouma

sikoupisi [sikóúpísi] ZN schoolplein; schoolerf. HYPE: pisi.

sikoutu [sikóútu] ZN politie(agent).

sikoutuposu [sikóútúpósu] ZN politiepost; politiebureau.

sikoutuwosu [sikóútúwósu] ZN politiepost; politiebureau.

sikouyuu [sikóúyúu] ZN schooltijd.

siku [siku] ZN woudreus. SYN: kankantii.

silili [síli] IDEO klanknabootsing voor recht(lijnig); gelijk(matig); parallel; evenwijdig; vloeiend; effen; vlak. | koti wansondi sililiii iets recht snijden; de a lein sililiii uitgelynd, een rechte lijn volgend.

silisili [sílisíli] BN sliertig; krassig; flinterig. | koti wansondi silisili in dunne plakjes/schijfje/reepje/slierten snijden, inkerven. SYN: seinsein.

siló [siló] ZN luiaard.

sima [simá] ZN 1cement; beton; baksteen; asfalt. 2asfalteren; bestraten; metselen.

simapasi [simápási] ZN geasfalteerde weg.

simawosu [simáwósu] ZN (bak)stenen huis. SYN: sitonuwosu

simeli-oli [simeli-óli] ZN smeerolie; motorolie. »: sumeli-oli

sindeki [sĩndéki] ZN slang (reptiel).

sindekibuka [sĩndékííbúka] ZN slangenbeet. HYPE: buka.

sindeu [sĩndéu] ZN ^{Zie:} sineu.

sindo [sĩndó] ZN 1zitten. | sindo a baaka/goun rouwen; saka sindo neerploffen; sindo tom! neerploffen. HYPO: saka sindo. 2vergadering; zitting; sessie. | go a wan sindo naar een zitting gaan.

sindokamia [sĩndókámíã] ZN zitplaats.

sindya [sĩndya] ZN 1as (overblijfsel van verbrading). 2grijs.

sindyafaya [sĩndyáfáya] ZN gloeiende houtskool.

sindyapeetu [sĩndyápéétu] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

sindyapeetumau [sĩndyápéétúmáũ] ZN soort slang.

Sineisi [sinéisi] ZN Chinees.

sineiwerli [sinéiwéli] ZN (hout)snijwerk; het maken van houtsnijwerk. | **wooko**

a sineiwerli geld verdienen met het maken en verkopen van houtsnijwerk; mbei sineiwerli houtsnijwerk maken.

sineu [sinéu; sindéu] ZN sneeuw. »: **sindeu**

singaasi [sĩngáási] ZN sisal(plant).

singi, [sĩngi] WW 1zingen. 2zinken. 3onderdompelen. 4overstromen.

singi, [sĩngi] ZN dakpan.

singipeeli [singipeéli; sinipéi] ZN vuurwerk. »: **sinipei**

sinipei [sinipéi] ZN Zie: **singipeeli**.

sinkii [sĩnkíi] ZN huid; spier. | taanga sinkii zijn spieren spannen; di taanga sinkii

womi de fysiek sterke man; sinkii feen taanga hij heeft sterke

spieren; sinkii ta kaasi en hij heeft last van jeuk; a

sinkii uitwendig. »: **sinkini**

sinkiidendu [sĩnkíídéndu] BN inwendig. | sinkiidendu siki inwendige aandoeningen.

sinkiihati [sĩnkíiháti] ZN spierpijn.

sinkini [sĩnkíni] ZN Zie: **sinkii**.

sinta [sĩnta] ZN soort slang.

sipai, [sipái] XX Zie: **sipali**.

sipai, [sipái] ZN stekelrog. SYN: **tyubula**; »: **sipali**

sipali, [sipáli] XX sparen. »: **sipai**

sipali, [sipáli] ZN Zie: **sipai**.

sipalipotu [sipalipótu] ZN spaarpot.

sipan [sipán] ZN 1spannend; opwindend; enerverend;

sensationeel. 2(over)vol; druk; volgepakt; bomvol; tjokvol; afgeladen.

sipandyi [sipándyi] ZN Zie: **sipangi**.

sipangi [sipángi] ZN splinter; spaander; spaan; houtspaan. »: **sipandyi**

Sipanyolu [Sipānyólú] ZN 1Spanjaard. | Sipanyolu Konde Spanje. 2Spaans.

Sipanyolu Konde [Sipānyólú Kóndɛ] ZN Spanje.

sipei [sipéi] ZN spiegel.

sipi [sípi] ZN 1schip. 2soort vogel.

sipindyi [sipíndyi] ZN Zie: **sipingi**.

sipingi [sipíngi] ZN springvloed. »: **sipindyi**

sipo [sipó] ZN soort liaan, gebruikt als bindtouw.

sipoiti [sipóíti] ZN 1spuit; injectie. | da wansembe wan sipoiti iemand een spuitje geven. 2spuiten; sprayen. | sipoiti wansembe/wansondi iemand/iets spuiten.

sipoitipapai [sipóítípáái] ZN injectienaald.

siponsu [sipónsu] ZN spons.

sipotu [sipótu] 1ZN sport. 2WW recreëren; sport. | sipotubuuku broek voor de vrije tijd.

sipoutu [sipóutu] ZN grap; gekheid. | mbei sipoutu grapjes maken; mbei sipoutu ku wansembe dollen met iemand; hoi wansembe a sipoutu iemand voor de gek houden.

sisá [sísa] ZN 1zus. | sisá ku sisá pali de kinderen van twee zussen of nichten. 2dochter van oom of tante.

sisamai [sísamái] ZN 1zus van iemands man. 2vrouw van de broer van een meisje.

sisamii [sísamíi] ZN kind van zus of nicht.

sitaafu [sitááfu] WW 1(be)straffen; laten lijden; afmatten; uitputten; afpeigeren. 2(gevangenis)straf; ontbering. HYPO: **da sitaafu**; HYPO: **koti sitaafu**; HYPO: **tya sitaafu**.

sitaafuma [sitááfuma] ZN gevangene.

sitaati [sitááti] ZN straat.

sitafu [sitáfu] WW schudden (van speelkaarten). | sitafu kaita de kaarten schudden.

sitampu [sitámpu] 1^{ZN} stempel. † naki sitampu accorderen, overeenkomen. 2^{xx} potig. »: sitanpu

sitanpu ^{ZN} Zie: sitampu.

sitanti [sitánti] ^{ZN} stand; (lichaams)houding; pose; positie.

siteifi [sitéifi] ^{xx} stevig zijn.

sitem [sitém] 1^{WW} stemmen. 2^{ZN} stem; verkiezing.

sitofu [sitófu] ^{ZN} Zie: sitoufu.

sitolomu [sitolómu] ^{ZN} elektrische stroom.

sitolopu [sitolópu] ^{ZN} 1siroop. 2limonade.

sitonu [sitónu] ^{ZN} steen; beton; baksteen; rots.

sitonubaaku [sitónúbááku] ^{ZN} rotsspleet.

sitonufisi [sitónúfisi] ^{ZN} soort vis.

Sitonuhuku ^{ZN} Zie: Sitonuku.

Sitonuku ^{ZN} dorp aan de Gaan Lio, bij Godowata. »: Sitonuhuku

sitonumbii [sitónúmbíi] ^{ZN} betonmolen; stormolen.

sitonumii [sitónúmíi] ^{ZN} kiezelsteen; grind; klein stukje steen. ^{SYN:} tyatya.

sitonuwosu [sitónúwósu] ^{ZN} een (bak)stenen huis. ^{SYN:} simawosu.

sitoufu [sitoúfu] 1^{WW} stoven. 2^{ZN} stoof. »: sitofu

situdenti [situdénti] ^{ZN} student.

situungaasi [sitúúngáási] ^{ZN} citroengras. ^{SYN:} asonuma

siu [síu] ^{ZN} sojasaus.

so, [so] ^{BW} 1sommige. † so sembe sommige

mensen; sowan sommige; soten soms; so u de sommige van hen. 2kleine hoeveelheid. † da wansembe so satu iemand een beetje zout geven.

so, [sój] ^{BW} **zo**. † so wansembe taki dat heeft iemand gezegd; so a de/mbei zo is het, dat is juist; so (wan) fasi op deze/die wijze; so seei zo ook; so mbei daarom; so we zo; so we mbei dat is waarom; so no? echt waar?; du wansondi ku so iets op deze manier doen; so wansondi zoiets; so feen zo is hij.

soa [sóa] ^{WW} bederven. † di nyanya sowa ; bee feen sowa . »: sowa

soboi! [sóbɔi!] ^{xx} goed zo!.

sodala vw zodra; eenmaal; zo spoedig als. | zodala i dou, noo i musu mbei mi yei zodra je bent aangekomen, moet je me laten

weten. SYN: **solanga**. SYN: **te**; **solanga**; **fa i si**

sodati [sofáti] ZN soldaat.

sodati posu ZN militaire post.

sodo [sódo] ZN 1zolder. 2bovenverdieping.

sofasi [sófási] BW daarom; zodoende; zo.

sofu [sófu] ZN limonade.

soi₂ [sói] WW 1wijzen. 2leren.

soi₁ [sói] 1WW (op)zwellen. SYN: **soopu**. 2WW zweren. | mi soi taa ... ik zweer dat ... 3ZN eed. | bebe soi de eed afleggen.

soifi₁ [sóífi] BN juist; zeker. »: **soifi**₂

soifi₂ [sóífi] BN Zie: **soifi**₁.

soigi [sóígi] WW zuigen.

soiniki [soiníki] XX zuinig.

soitongo [sóítǒngǒ] ZN soort klimplant, met giftige vruchten.

sokoo [sóko] IDEO klanknabootsing. | hai/kumutu sokoo .

sokopia [sokopía] ZN avitaminose.

solanga [solánga] vw 1zodra; als eenmaal; zo spoedig als. | solanga i dou, noo i musu mbei mi yei zodra je bent aangekomen, moet je me laten weten. SYN: **sodala**. 2als; wanneer; op het moment dat. | solanga di nyanya an, ya musu nyamee als het eten niet gaar is, moet je het niet opeten. SYN: **te**; **sodala**; **fa i si**

solou [sólou] » **folou** « IDEO klanknabootsing.

solufu [sólúfu] ZN zilver.

solugu [sólúgu] WW 1(ver)zorgen; verwennen. 2zorg.

somba [sómba] ZN schaduw. SYN: **yeeye**.

sombe [sõmbe] ZN mens.

sombei [sómbéi] BW zodoende; daarom.

sombei baka [sómbéi] IDM zodoende; daarom.

sombelínvo [sõbelínvo] ZN het menselijk geslacht.

sombi [sómbi] ZN palmworm.

sombimma [sómbimma] ZN palmkever.

sombipau [sómbípáu] ZN soort boom.

sombiwosu [sómbíwósu] ZN cocon.

sombo-uwii [sómbó-úwíi] ZN kruidachtige plant. SYN: **bemiindyauwii**.

someni [sóméni] TELW zoveel; een onbepaald geacht aantal. SYN: **unmeni**.

son [sǒń] VNW Zie: **sondi**.

sonde [sǒnde] ZN zondag. **daka**.

sondi [sǒndí; sǒní; sǒń] (basutongo) ZN ding; zaak; kwestie. † **sondi u** nya/bebe voedsel/drank; **sondi u wata** watermonster; **sembe sondi** andermans bezit/aangelenheid; **di sondi mbei ...om reden van** ... HYPO: **sondi-u-nya**. »: **soni**; »: **son**

sondi-u-bebe [sǒndí-u-] ZN drank; iets te drinken.

sondi-u-matu [sǒndí-u-mátu] ZN beestmens; beest; barbaar; monster; onmens.

sondi-u-nya [sǒndí-u-nyá] ZN eetwaar; voedsel; eten; iets te eten. HYPE: **nya**; HYPE: **sondi**.

sondi-u-wata [sǒndí-u-wáta] ZN watermonster; waterdier.

sondo [sǒndo] VZ zonder; exclusief; niet inbegrepen. ANT: **ku**.

songe [sǒngé] ZN soort vis.

songotiki [sǒngǒtíki] ZN 1gerookte vlees. 2saté.

soni [sǒní; sǒń] (libatongo) ZN Zie: **sondi**.

sonte, [sǒnte] xx op dit moment.

sonte, [sǒnté] xx misschien.

sonu [sónu] ZN zon. † **a sonu mindi in de zon**; **sonu ta hati de zon is fel**; **ta kende sonu zonnebaden**; **sonu ta kii mi ik heb last van de zon**; **sonu nango de zon gaat onder**; **sondu ta sende de zon schijnt**; **sonu ta kumutu de zon komt op**.

sonugo [sónu] ZN 1zonsondergang. 2winstreek waar de zon ondergaat. ANT: **sonukumutu**.

sonuhati [sónúhátí] ZN namiddag. † **a sonuhati in de namiddag**.

sonukumutu [sónúkúmútu] ZN 1zonsopkomst. † **a sonukumutu in de richting waar de zon opkomt**. 2winstreek waar de zon opkomt. ANT: **sonugo**.

sonusii [sónúsíi] ^{ZN} zonnestraal.

sonuwoyo [sónúwóyo] ^{ZN} zonneschijn.

soo [sɔ́ɔ; sɔɔ] ^{BN} oké.

sooboi [sooboí] ^{ZN} kwajongen; waaghals.

sooda [sóóda] ^{ZN} Zie: **souda**.

soofu [sóófu] ^{ZN} »: **soufu**

Soolan [sooláŋ] ^{ZN} 1St. Laurent, grensstadje in Frans Guyana. 2dorp tussen Bofokule en Godo.

soonpu [sɔ́ɔ́npu] ^{ZN} moeras. ^{SYN:} **pu**; »: **suwanpu**

soopu [soópu] ^{WW} 1(op)zwellen. 2rijzen; uitdijen. ^{SYN:} **soi**,

soosoo [soosóo] ^{ZN} soort vogel.

sooti [sóóti] ^{ZN} soort. † **aan sooti fa** het is niet anders; **un sooti?** hoezo?. Zie

ook: **sootu**.

sooto [sɔ́tɔ] 1^{WW} (af)sluiten; dichtmaken; opsluiten; grendelen; op slot

doen. † **soo wan doo op slot doen**; grendelen; **sikoutu sooto**

wansembe opsluiten. ^{ANT:} **yabi**. 2^{ZN} slot. Zie

ook: **sootomama**; **sootomii**. 3^{ZN} gesloten; dicht. ^{ANT:} **yabi**.

sootomama [sɔ́tɔ́mama] ^{ZN} slot. »: **sooto**

sootomii [sɔ́tɔ́míi] ^{ZN} sleutel. »: **sooto**

sootopina [sɔ́tɔ́pína] ^{ZN} veiligheidsspeld; sluitspeld.

sootu [sóótu] ^{ZN} soort(gelijk). † **wan sootu pei** een bepaald soort; **wan sootu**

fasi op een bepaalde manier; **un sootu?** . ^{HYPO:} **hiisootu**. »: **soutu**; »: **sooti**

sopolopo [sopolopó] ^{ZN} soort groente.

sopu [sópu] 1^{ZN} zeep. 2^{WW} (in)weken. † **sopu dee koosulai** wasgoed laten

weken. 3^{WW} met zeep insmeren.

sopukuya [sópúkúya] ^{ZN} bakje bestemd voor zeep en waslapje.

sopuwata [sópúwáta] ^{ZN} zeepsop.

soso [sɔ́sɔ] 1^{BN} waardeloos; nutteloos; onhandig; slecht; zinloos;

onbenullig. † **wan soso sembe** een dom persoon; **fan soso wartaal**

uitslaan; **du wansondi u soso** voor niets, iets doen voor

niets. ^{SYN:} **wisiwasi**; ^{ANT:} **bunbuu**; ^{HYPO:} **fu soso**; **fansoso**; **du**

soso. 2^{BN} onverstandig; dom; lichtvaarig; inconsistent;
onsamenhangend; onwijs; onbezonnen; ondoordacht; idioot; dwaas;
debiel; zot. | **soso taki** . ANT: **koni**. 3^{BN} kleineren; bagatelliseren. | **soso**
wansembe iemand kleineren; **soso wan taki** een onderwerp
bagatelliseren. 4^{BW} slechts; uitsluitend; alleen; maar. | **sembe soso** alleen
maar mensen. 5^{BN} flauw; vaag; onbestemd; onsmakelijk; niet lekker. | **di**
nyanya soso het eten is flauw/niet lekker; **da soso wotoflauwe** grappen
vertellen.

sosofasi [sósófási] ^{ZN} dwaasheid; ezelachtigheid; wangedrag. ^{HYPO}: **abi sosofasi**.

sosofasima [sósófásima] ^{ZN} idioot; dwaas; debiel.

sosofutu [sósófútu] ^{BW} blootvoets; barrevoets; met of op blote voeten.

sosoma [sósóma] ^{ZN} stomkop; domkop; sufferd; dwaas. ^{SYN}: **wisiwasima**.

sososondi [sósósõndí] ^{ZN} 1onzin; bullshit; nonsens; gelul; flauwekul;
kletskoek; lariekoek; vaagheid; onzinnige praat. | **taki**
sososondi vaagheden uiten, onzin uitkramen. 2zothed; gekheid;
dwaasheid; stommiteit; blunder; toestand of daad die blijk geeft van
een gebrek aan gezond verstand. | **du**
sososondi dwaasheden/domheid/blunder begaan. 3makkie; eitje;
makkelijk karwei. | **sososondi dide!** dat is een makkie!.

sosotaki [sósótáki] ^{ZN} onzin; bullshit; nonsens; gelul; flauwekul; kletskoek;
lariekoek; vaagheid; onzinnige praat.

sosutu [sósútu] ^{ZN} verpleegster.

soten [sotén] ^{BW} soms.

sotu [sótu!] ^{xx} uitdrukking van bevestiging; ik luister!.

sou [sóu] ^{ww} sjouwen; leeghalen.

souda [sóúda] ^{ZN} bakpoeder. »: **sooda**

soufu [sóúfu] ^{ZN} Zie: **soofu**.

soutu [sóútu] ^{ZN} Zie: **sootu**.

soutufisi [soutufísi] ^{ZN} gezouten vis.

soutumbeti [soutumbéti] ^{ZN} zoutvlees.

sowa [sówa] ^{ww} Zie: **soa**.

sowan [sowáŋ] ^{ZN} sommige.

sua [suwá] ¹_{WW} zweten. ²_{ZN} voorraadhut. Zie ook: **gaansua**. ³_{ZN} draagconstructie voor het drogen van vruchten, bladeren, vlees etc.. Zie ook: **tyangasua**; **pikisua**. ⁴_{ZN} draagconstructie waarop men kan staan om een boom om te hakken of op wild te jagen. ⁵_{ZN} boomhut; schuilhut in een boom voor de jacht. »: **suwa**

suagi [suági] ^{ZN} 1zus van iemands vrouw. 2broer van iemands man. 3vrouw van de broer van een jongen. 4man van de zus van een meisje.

suaki [suáki] ¹_{BN} ziek; zwak; weerloos. ²_{ZN} ziekte. ³_{ZN} kwakkelen; sukkelen. ^{SYN}: **siki**.

suakima [suákima] ^{ZN} zieke.

sualufu [suálúfu] ^{ZN} lucifer.

subi [subí] ^{WW} (be)klimmen; aantreden; instappen; (be)stijgen; omhooggaan; naar boven gaan. † **subi a liba** beklimmen; **subi a boto** in de boot stappen; **subi na avion** in het vliegtuig stappen; **subi lio** rivieropwaarts gaan; **subi a tii** de troon beklimmen/bestijgen; **subi kununu** een berg beklimmen; **subi dan** de waterval voorbijgaan. ^{ANT}: **saka**. ^{ANT}: **bazia**

subima [subíma] ^{ZN} soort vogel.

suguu ^{xx} donker.

suki [súki] ^{ZN} suiker.

sukpa [sukpá; sukwá] ^{ZN} soort groente. »: **sukwa**

suku [súku] ^{WW} zoeken.

sukuati [sukuáti] ¹_{ZN} cacao(boom); chocola(de); chocolademelk. ²_{BN} bruin.

sukufinga [sukufínga] ^{ZN} klein soort banaan.

sukufu [sukúfu] ¹_{WW} schroeven. ²_{ZN} schroef. ³_{ZN} roest.

sukufudalai [sukúfúdálái] ^{ZN} schroevendraaier.

sukuma [sukúma] ^{ZN} schuim.

sukutu [sukutu] ^{WW} doorzoeken.

sukwa [sukwá] ^{ZN} Zie: **sukpa**.

sula [sulá] ^{ZN} voorraadhut.

sumaa [sumáa] ^{BN} smal; klein. ^{SYN}: **piki**.

sumee [suméẽ] 1^{WW} ruiken; stinken; reuk geven/opnemen. 2^{ZN} stank; geur.

sumeesutifatu [suméẽsútífátu] ^{ZN} parfum.

sumeli-oli [sumeli-óli] ^{ZN} Zie: **simeli-oli**.

sumuku [sumúku] 1^{WW} roken; rook, damp of stoom afgeven. 2^{WW} bewieroken; uitroken. | sumuku wan mbeti a baaku een dier uit zijn holen roken; sumuku wan wosu een huis bewieroken. ^{SYN:} **sakusu**. 3^{ZN} rook; damp; stoom; walm. ^{HYPO:} **puu sumuku**.

sun [sún] ^{WW} zwemmen.

sundyu [súndyu] ^{ZN} 1vuil. 2vuilmaken. ^{SYN:} **nasi**.

sundyubaka [súndyúbáka] ^{ZN} tegenspoed; pech; tegenslag; tegenwind. ^{ANT:} **limbobaka**; ^{HYPO:} **abi sundyubaka**.

sundyukokoo [súndyúkókóo] ^{ZN} dun blad om vuil op te vegen.

sundyuliba [súndyúlíba] ^{ZN} vuilnishoop.

sunya [súnyá] ^{WW} dromen.

sunyakonde [súnyákóndɛ] ^{ZN} droomwereld; sprookjeswereld; fantasiewereld; onwerkelijke wereld.

supuuwii [supuuwíi] ^{ZN} soepgroente; peterselie/selderij. ^{HYPE:} **uwii**.

susa [susá] ^{ZN} soort dans.

susu [súsu] ^{ZN} schoen.

susutatai [súsútátái] ^{ZN} schoenveter.

suti [súti] 1^{WW} schieten; afschieten; afvuren; vuren; afsteken; steken; priemen. | suti goni ; suti ku lanza met een speer steken. ^{HYPO:} **suti bo**; **suti ton**. 2^{WW} ontploffen; barsten; opblazen. ^{HYPO:} **suti gbou**. 3^{WW} raken; treffen door een slag, stoot, worp, schot enz.. ^{SYN:} **kisi**. 4^{BN} zoet; lekker; smakelijk; smeuiġ; sappig. | suti nemnem suikerzoet; de suti suti zoetig zijn. 5^{BN} aangenaam; grappig; leuk; fijn; vermakelijk; amusant. | di pee bi suti de voorstelling was leuk; wan suti sondi iets lekkers; wan suti woto een grappig verhaal; a ta suti da en hij vindt het aangenaam; tongo feen suti hij heeft een prettige stem. ^{ANT:} **taku**. 6^{ZN} genot; plezier.

suti bo [súti bó] ^{WW} boogschieten. ^{HYPE:} **suti**.

suti nemnem [súti nɛ́mnɛ́m] ^{BN} suikerzoet.

sutibuka [sútíḃúka] ZN dikdoenerij; opschepperij; bluf. HYPE: buka; HYPO: abi
sutibuka; nya sutibuka; sutibukama.

sutibukama [sútíḃúkama] ZN dikdoener; grootdoener;
 opschepper. HYPE: sutibuka.

sutilibi [sútílibi] ZN een goed leven.

sutisii [sutisii] ZN snoep.

sutisonḃi [sútisōḃdi] ZN lekkernij.

sutisopi [sutisópi] ZN likeur.

sutitongo [sútítōḃḡ] ZN een prettige, fijne stem (hebbend); fijnstemmig. | wan
sutitongo muyee een vrouw met een fijne stem.

sutiuwii [sútíúwii] ZN specerij; keukenkruid. SYN: kukuuwii.

sutiwoto [sútíwóto] ZN anekdote; mop; een amusant verhaal. | da
sutiwoti grappen vertellen.

sutuu [sutúu] ZN stoel.

sutumau [sutúúmáũ] ZN armleuning. HYPE: mau.

suui [suuí] ZN Zie: suuwi.

suuu, [súuu] xx klanknabootsing voor zwijgzaam; stil; verlegen;
 ingetogen. | de suuu . ANT: wayawaya.

suuu, [suuu] IDEO klanknabootsing voor inschuiven.

suuwi [suuwí] ZN soort vogel. »: suui; »: suwi

suwa [suwá] WW Zie: sua.

suwanpu [suwánpu] ZN Zie: soonpu.

suwe! [súwe!] xx kreet ter verjaging van kippen.

suwi [suwí] ZN Zie: suuwi.

T t

ta [tá] HLP WW gaande zijn; hulpwerkwoord ter vorming van een voortdurende
 handeling. | ta lonka aan het snurken zijn; a bi ta duumi hij sliep; a o ta
waka hij zal lopend zijn; a bi o ta lonka hij zou aan het snurken zijn.

taa [táa] 1^{WW} zeggen. 2^{xx} dat. 3^{WW} zeggen. Zie: taki.

taamai [taamá] ZN visnet.

taanga [tǎǎnga] ^{BN} 1hard; sterk; weerbaar; stijf; luid; oorverdovend. | wooko taanga hard werken; taanga wooko zwaar werk; taanga kofi sterke koffie; wan taanga muyee een sterke vrouw; taanga sumee sterke geur; taanga ventu een sterke wind; a ta fan taanga hij praat hard. ANT: **sapi**; ANT: **lio**; »: **gingin**. 2verharden; harder/sterker worden of maken; stollen. | taanga sinkii zijn spieren spannen. 3sterk; ijverig; energiek; krachtig; fit; vitaal. | mi weki taanga ik ben fit wakker geworden; sinkii feen taanga hij heeft sterke spieren. 4vurig; krachtig; intens; hevig; zeer; heel; hartstikke; bijzonder; uiterst; hartstochtelijk; in hoge mate. | taanga lobi vurige liefde; lobi wansembe taanga iemand hartstochtelijk liefhebben; . 5moeilijk; lastig. | di wooko taanga het werk is moeilijk; du wansondi ku taanga met moeite of tegenzin, onder dwang. HYPO: **ku taanga**; **da ku taanga**. 6sterkte; moeilijkheid; hardheid; intensiteit; hevigheid; kracht. 7ijver; enthousiasme; motivatie; drijfkracht. | abi taanga da wan du ijver, enthousiasme.

taangalibi [tǎǎngálíbi] ^{ZN} onhandelbaar(heid); ondeugend(heid). | wan taangalibi mii een onhandelbaar, moeilijk, ondeugend kind. Zie ook: **abi taangalibi**.

taangama [tǎǎngamá] ^{ZN} krachtpatser; zwoeger; iemand die hard werkt.

taangapau [tǎǎngápáu] ^{ZN} hardhout.

taangasondi [tǎǎngasōndi] ^{ZN} pijnpunt; een moeilijke kwestie; iets dat moeilijk is. | na taanga sondi het is niet moeilijk.

taangataanga [tǎǎngátǎǎnga] ^{BN} vurig. SYN: **kendi kendi**

taangauwii [tǎǎngáuwíi] 1^{BN} kroesharig. 2^{ZN} kroeshaar. ANT: **yooouwii**.

taangayesi [tǎǎngáyési] ^{ZN} stijfkoppigheid; ongehoorzaamheid. | abi taangayesi koppig zijn; mbei taangayesi koppig zijn. HYPO: **abi taangayesi**.

taanpu [tǎǎnpu; tǎǎmpu] ^{WW} staan. | taanpu dyalalaa in een bepaalde formatie staan; taanpu selelee/sililii in de rij staan; taanpu tololoo in een rechte lijn staan; taanpu a pe rechttop staan. HYPO: **taanpu a pe**; HYPO: **taanpu tololo**; HYPO: **taanpu pii**; HYPO: **hopo taanpu**.

taanze [tããnzé] ZN soort pijl.

taapu [taápu] ZN 1trap. 2val; constructie om dieren te vangen.

Taapu Kiiki [taápú kííki] ZN

taata [taatá] ZN aanspreekvorm voor vader.

tabaku [tabáku] ZN 1tabak. 2sigaret. HYPO: takutabaku.

tafa [táfa] ZN tafel.

tafabasu [táfábásu] ZN onder de tafel; onderkant van de tafel. HYPE: basu.

tafafutu ZN tafelpoot.

tafakoosu [táfákóosu] ZN Zie: tafalibakoosu.

tafaliba ZN op tafel; bovenkant van de tafel. HYPE: liba.

tafalibakoosu [táfálíbákóosu] ZN tafelkleed. »: tafakoosu

tafian [tafián] ZN rum; alcohol; sterke drank.

tai [tái] WW 1vastmaken; binden; knopen; hechten; ophangen. | tai

lasu/ganiakaka/daguhedi/kiyooago een knoop leggen; tai bongi een bundel maken; tai hedi het hoofd bedekken; tai amaka een hangmat ophangen; tai a tatai bevestigen met een riem, touw enz.. »: gingin. 2afmeren; vastleggen; ankeren. | tai wan boto aan de wal vastleggen.

taiwoliganse [táíwóligãnsɛ] ZN soort pan.

taka [táka] ZN 1trosje. | wan taka maipa een trosje palmvruchten. 2aar. | wan taka alisi rijstaar.

taki [táki] WW 1zeggen; (door)vertellen; (uit)spreken; verwoorden. | taki

taa zeggen dat; taki ko zeg het eens; taki wansondi iets zeggen, een mededeling doen; na taki da na wansembe vertel het aan/tegen niemand. HYPO: taki sabiso; »: taa. 2redenering; kwestie; onderwerp; bespreking; overleg. | tya wan taki go a wansembe een netelige kwestie ter sprake brengen; di taki de dat onderwerp; taki/tuwe wan taki een onderwerp aansnijden; piki taki geheimtaal; gaan taki een moeilijk onderwerp.

takima [tákima; takimá] ZN spreker; zegsman; woordvoerder.

takimakandi ZN overleg; beraadslagingen; bespreking; ruggespraak. HYPE: taki makandi; Zie ook: taki makandi.

takisi [takisí] ZN taxi.

takisima [takisíma] ZN taxichauffeur.

takitaki [takitáki] ZN ruzie; gestechel; gekibbel. Zie ook: **kisi takitaki**; **suku takitaki**.

taku [taku] BN 1lelijk. 2misvormen; ontsieren; lelijk maken. 3onaangenaam; onwelluidend. | **taku tongo** een onwelluidende stem. ANT: **suti**. 4angstaanjagend. SYN: **hogi**.

takubee [takubéé] ZN diarree.

takufasi [takufási] ZN onbeleefdheid; onwellevendheid; slechte manieren; onwellevend gedrag. ANT: **bunufasi**; HYPO: **abi takufasi**.

takuhati [takuháti] ZN 1boosaardigheid; slechtheid; wreedheid. | **takuhati sondi** een gemene handeling. ANT: **bunuhati**; HYPO: **abi takuhati**. 2slecht; gemeen; vals; wreed; misdadig. SYN: **hogihati**

takuhatima [takuhátima] ZN wreedaard; crimineel; misdadiger; bruuft; schurk; gemenerik. SYN: **hogihatima**.

takuhedi [takuhédi] ZN duizeligheid.

takulibi [takulíbi] ZN onrecht.

takuma [takumá] ZN lelijkerd.

takumbeti [takumbéti] ZN roofdier; jaguar; tijger. SYN: **hogimbeti**.

takuse [takusé] ZN verkeerde kant.

takusondi [takusõndí] ZN kwade krachten.

takutabaku [takutaḃáku] ZN drugs; marihuana. HYPO: **tabaku**.

takutatai [takutatái] ZN soort gifslang. SYN: **adyeena**.

tala [tála] ZN teer (zwarte stof).

talala [tálala] IDEO klanknabootsing voor tener. Zie ook: **finu talala**.

talan [talán] ZN trein.

talangepasi [talánpási] ZN spoor(weg).

tali [tali] IDEO vettig; smeerbaar. SYN: **pali**.

talukpa [talukpá] ZN soort vogel.

tamanua [tamánúã] ZN miereneter.

tampa [tãmpá; tãnpá] ^{ZN} deksel; (afsluit)dop. | bata tampa de dop van een fles; ganse tampa de deksel van een pan.

tamundu [tãmúndu; tãnmúndu] ^{ZN} soort olielamp. »: **tanmundu**

tan [tãnj] ^{1_{WW}} (achter)blijven. | tan aki hier blijven; a ko faa tan hij komt om te blijven. ^{2_{WW}} wonen; logeren; verblijven. | naase yoo tan? waar ga je logeren?. ^{SYN:} **de**. ^{3_{WW}} wachten. | tan (unfo)! wacht even!. ^{4_{ZN}} toestand.

tanda [tãnda] ^{ZN} 1 tand;
gebit. ^{HYPO:} **tandabaaku**; **tandaboso**; **tandakaka**; **tandapasi**; **mamagogota nda**; **dagutanda**. 2 uitstekend deel van verscheidene werktuigen. ^{HYPO:} **kaabutanda**; **santanda**.

tandabaaku [tãndábááku] ^{ZN} tandbederf; (tand)cariës. ^{HYPE:} **tanda**.

tandaboso [tãndábóso] ^{ZN} tandenborstel. ^{HYPE:} **tanda**.

tandakaka [tãndakaka] ^{ZN} tandplak; tandaanslag; tandsteen. ^{HYPE:} **tanda**.

tandapasi [tãndápási] ^{ZN} spleetje; diasteem; lege ruimte in de tandenrij. ^{HYPE:} **tanda**.

tanfasi [tãnfási] ^{ZN} levensomstandigheden; (leef)situatie; leefstijl; leefwijze.

tangi [tãngí] ^{ZN} dank. | tangi u gadu godzij dank; da wansembe tangi iemand bedanken; na sondi u tangi niets te danken.

tankamia [tãnkámíã] ^{ZN} verblijfplaats; huisvesting; onderdak; onderkomen.

tanmundu [tãnmúndu] ^{ZN} Zie: **tamundu**.

tanvuu [tãnvúu] ^{BN} onberekenbaar; veranderlijk; onstabiel; wisselvallig; debiel; zwakzinnig.

tanvuuma [tãnvúuma] ^{ZN} zwakzinnige; debiel; mongool.

tanvuuwata [tãnvúúwáta] ^{ZN} periode van op- en neergaande waterpeil.

tanvuuwataliba [tãnvúúwátálíba] ^{ZN} augustus.

tapa [tapá] ^{WW} 1 (ver)stoppen; dichtmaken; (af)sluiten. | tapa wan doo een deur dichtmaken, op slot doen; tapa woyo de ogen dichtdoen; tapa di kalan de kraan dichtdraaien; tapa di baaku dichtten; tapa wata het water afsluiten/afdammen; tapa ventu luchtdicht afsluiten; tapa di yaa aki dit jaar afsluiten. ^{ANT:} **yabi**. 2 tegenhouden; beschermen; verdedigen; verhinderen; bestrijden; belemmeren. | tapa wan feti een gevecht

beindigen; **ndeti/wiki/liba/yaa tapa** eindigen; **tapa wan wagi** een auto stoppen. **3stopzetten; beëindigen; eindigen; opheffen.** | **tapa wan du** een activiteit beëindigen. **4aflopen; ten einde lopen.** | **te wiki/liba tapa** aan het eind van de week/maand. **5bedekken; afdekken; omhullen; inkapselen; onderstoppen; beschutten; afschermen.** | **tapa a wansondi basu** afdekken, onderstoppen; **tapa ku gaankoosu** met een laken bedekken; **tapa wansondi a maudendu da wansembe** iemand iets toestoppen, stilletjes geven; **tapa wankamia** afschermen; **tapa tyuba/sonu/ventu** beschut tegen. SYN: **tyubi**. **6binnenhouden; thuishouden.** | **tapa wansembe a wosu** iemand binnenhouden. **7doven; blussen; uitdoen; uitgaan (ophouden te branden).** | **tapa di faya** het licht uitdoen, het vuur blussen; **di faya tapa** het vuur is uitgewaaid/uitgegaan, het licht is uit; **a boo di faya tapa** hij heeft het vuur uitgeblazen; **tapa 40 yaa 40 jaar** worden. SYN: **sende**. **8vallen; worden; in de genoemde toestand raken.** | **te ndeti tapa** als de avond valt; **tapa 40 yaa 40 jaar** worden. ANT: **yabi**. **9bescherming; afweer; verdediging; dekking. 10dicht; gesloten; ontoegankelijk; uit (niet brandend; afgelopen).** ANT: **yabi**; HYPO: **tapa kpa**.

tapabata [tapábáta] ZN magisch kruidenmengsel ter bescherming van kwade invloeden (bewaard in een flesje).

tapabee [tapábéé] BN laatstgeboren.

tapabeemii [tapábéémí] ZN laatstgeborene.

tapabuka [tapábúka] BN (doof)stom (niet in staat om te spreken). | **di tapabuka womi** de (doof)stomme man. »: **buka tapa**

tapabukama [tapábúkama] ZN (doof)stomme; iemand die niet in staat is te spreken.

tapafaka [tapáfáka] ZN zakmes.

tapakotokoosu [tapákótókóosu] ZN soort kledingsstuk; schouderdoek.

tapangakuma xx stotteraar.

tapatutu [tapátutú] ZN heesheid. | **tapatutu de ku wansembe** .

Tapawata Dan ZN

tapayesi [tapáyési] ZN doofheid.

tapioka [tapioká] ZN cassavespijs.

tapioko [tapiokó] ZN soort insect.

tapsei [tapséi] ZN binnenland. | go a tapsei naar het binnenland gaan.

tapuuku [tapuúku] ZN straathoek.

tasi [tási] ZN 1tas. SYN: saku. 2soort palm, gebruikt als dakbedekking.

tata, [tatá] ZN vader.

tata, [táta] ZN aanspreekvorm voor respectabele man.

tatabee [tatábéé] ZN vadersfamilie.

tatai [tatái] ZN 1touw; koord; snoer; pees. 2draad; kabel. 3liaan. 4pees.

tatai-a-fuku [tatái-a-fukú] ZN Zie: tatai-u-fuku.

tatai-ndeku [tatái-ndeku] ZN soort liaan, gebruikt om vissen te bedwelmen. ndeku. SYN: paundeku

tatai-u-fuku [tatái-u-fukú] ZN lendenkoordje (als afweer tegen kwade krachten). »: tatai-a-fuku

tatai-u-gogo [tatái-u-gogó] ZN lendenkoordje (als afweer tegen kwade krachten).

tati [tatí] ZN stamper.

taya [táya] ZN tayer; soort knolgewas.

tayauwii [tayáúwíi] ZN tayerblad; soort bladgroete. HYPE: uwii. SYN: baakauwii

tayawata ZN

te [té] 1_{VW} tot; als; wanneer; zodra; op het moment dat. | te de dou, noo i (musu) kai mi als ze zijn aangekomen, moet je me roepen; te yuu dou als de tijd rijp is; te de feni moni, noo de o paka i zodra ze geld hebben, zullen ze je betalen; di wagi lei te wan pisi, hen a tapa de auto reed een stukje en stopte weer (tot op gegeven moment); te alahemaal/tot daar. SYN: sodala; solanga; fa i si. 2_{ZN} thee. | bebe te thee drinken; te ku suki ku meiki thee met suiker en melk.

teben-akuli [téběn-akuli] ZN soort rups.

tee [téé] _{xx} ontzettend; ernstig. | a wai tee zij was dolblij.

teefon [tɛfɔ̃ŋ] ZN Zie: telefon.

teego [téégo] ^{BN} eindeloos; ruim; zonder grens, zeer uitgestrekt.

teekitolu [téékítólu] ^{ZN} tractor; trekker. ^{SYN:} **konikoni**.

teeme [téémé] ^{WW} 1beven; trillen; bibberen; rillen. | teeme tyatyatyatya hevig trillen; tongo feen ta teeme met bevende stem; fan teeme teeme met bevende stem. ^{HYPO:} **tyatyatyatya**. 2beverig; wankel; bibberig; trillerig.

teemesinkii [téémésínkíi] ^{ZN} beverigheid.

teete [tééte] ^{IDEO} klanknabootsing voor lichte tred; wijze van lopen. | waka teete met lichte tred lopen. ^{Zie ook:} **tyaatyaa**.

teeya [tééya] ^{ZN} 1ster. 2asterisk.

tefa [téfá; té] ^{VW} totdat; tot het moment dat. | a nya tefa a kaba .

tei [téi] 1^{WW} nemen; pakken. | tei dya go/ko meenemen; tei aba overnemen; tei tya ko brengen (naar de spreker); tei tya go brengen (van de spreker af); tei wansembe fu hogi iemand iets kwalijk nemen. 2^{WW} opnemen; vastleggen. | tei wan fa a teipi een gesprek opnemen/vastleggen op bandje. ^{SYN:} **puu**. 3^{WW} afpakken. 4^{WW} (op)halen. 5^{WW} opvatten. | na tei wansondi u bunu iets verwerpelijk achten; tei wansembe fu bunbuu sembe iemand positief beoordelen. 6^{IDEO} als uiting bij het aanreiken. | tei! pak eens aan!. ^{SYN:} **de**, »: **teki**

teín [téíŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor zeer klein. | de teiin minuscuul. ^{HYPO:} **pikitein**. »: **toin**

teipi [téipi] ^{ZN} tapedeck; geluidsdrager.

teipipalati [téípípáláti; téipi] ^{ZN} cassettebandje. | da wansembe wan teipi ; bia wan palati da wansembe .

teka [téka; ká] ^{BW} 1(al)waar (aanduiding van een locatie). | di kamia teka u nango de plaats waar we naartoe gaan; ka u kumutu waar we vandaan komen. 2plaats; in plaats van dat. | teka fu henseei ko luku in plaats dat hij zelf komt kijken; ka faa waka waar hij moet lopen, in plaats dat hij loopt. »: **ka**

tekee [tékéé] ^{IDEO} klanknabootsing voor instabiliteit.

teki [téki] ^{WW} 1nemen. 2afpakken. ^{Zie ook:} **tei**. 3neuken.

tekuma ^{BW} tevergeefs; nog steeds; tot nu toe; tot op heden. »: **tekuma tide**

tekuteku [tekúteku] ^{ZN} Zie: atekuteku.

tela [téla] ^{ZN} 1wal; kade. 2vasteland.

telefon [tɛləfɔ́ŋ; tɛɛfɔ́ŋ] 1^{ZN} telefoon. | di telefon ta bai de telefoon
rinkelt. 2^{WW} telefoneren; opbellen. | telefon wansembe telefoneren naar
iemand. »: teefon

telefonbai [tɛləfɔ́nbái] ^{ZN} beltoon.

telefonminiti [tɛləfɔ́nmínítí] ^{ZN} beltegoed; belminuut.

telefon-nobu [tɛləfɔ́n-nóbu] ^{ZN} telefoonnummer.

teleki [teléki] ^{ZN} vrachtauto.

teli [téli] ^{WW} voor vol aanzien. | na ta teli wansembe iemand niet serieus nemen.

telu [télú] ^{BN} 1geheel; heel; ongeschonden, in zijn geheel zijnd. | nya
wansondi telu telu iets in z'n geheel opeten; an de telutelu hij is niet goed
snik, het is niet heel, niet in orde.^{HYPO}: ku telu. 2stuk. | mi ke wan hii telu ik
wil een heel stuk.

tembe [tɛ́mbɛ] ^{ZN} 1timmeren; hout, metaal e.d. zodanig bewerken, versieren,
snijden dat iets moois ontstaat. 2(hout)snijwerk; kunstwerk;
timmerwerk; sierkunst. | hanse tembe mooi kunst- of
timmerwerk. 3decoratie; versiering. | koti tembe a wansondi opsieren;
insnijden. ^{HYPO}: koti tembe.

tembepau ^{ZN} meubelhout.

temtem [tɛ́mtɛ́m] ^{IDEO} klanknabootsing voor verende tred; wijze van
lopen. | waka temtem soepel en krachtig lopend.

ten [tɛ́ŋ] ^{ZN} tijd; uur; moment; tijdstip; ogenblik; tijdperk; periode;
seizoen. | a di ten de in die tijd, op dat moment; me a ten ik heb geen
tijd; di ten dou de tijd is angebroken, het is tijd; a di ten u 1762 omstreeks
1762. ^{SYN}: yyu

tenabunu [tɛ́nábúnu] ^{ZN} kieskeurigheid. | abi tenabunu kieskeurig zijn.

tende [tɛ́ndɛ́] ^{OVGR WW} 1uitstrekken. | tende tiaan uitrekken; tende mau zijn hand
uitsteken. ^{SYN}: langa. 2aanreiken; aangeven; overhandigen; iemand iets
in handen geven. | tende wansondi da wansembe iemand iets in handen
geven. ^{SYN}: langa.

tene [tɛnɛ̃] ^{WW} 1scheur(en); uiteenrijten. 2scheur.

tengutengu [tɛ̃ngútɛ̃ngu] ^{ZN} Zie: **atengutengu**.

teni [tɛni] ^{XX} **tien**. | **teniawan** ; **teniafo** ; **tenianeigi** . ^{SYN:} **tin**

teni-a-dii [tɛni-a-dií] ^{TELW} **dertien**.

teni-a-tu [tɛni-a-tú] ^{TELW} **twaalf**. ^{SYN:} **tuwalufu**.

teni-a-wan [tɛni-a-wáŋ] ^{TELW} **elf**. ^{SYN:} **elufu**.

tenki [tɛ́nki] ^{WW} **tank(en)**.

tentenka [tɛ̃ntɛ̃nká] ^{ZN} **soort slang**.

tesí [tɛ́si] ^{WW} 1proeven; proberen. | **tesí luku** . 2smaken. | **tesí kuma** .

tesí [tɛ́si] ^{WW} **testen; probreren**.

tete [tɛ́tɛ] ^{IDEO} **klanknabootsing voor bevoelen**. | **fii wansondi tete met de vingertoppen bevoelen**.

tetide [tɛ́tide] 1^{BW} **tevergeefs; nog steeds; tot nu toe; tot op heden**. | **hen u ta haika tetide** daar wachten we nog steeds/tevergeefs op. 2^{IDEO} **om aan te geven dat men iets absoluut niet weet**. ^{SYN:} **uhoo**, ^{SYN:} **aaa**; **uhoo**; »: **tekuma tide**

tia [tía] ^{ZN} 1aanspreekvorm voor meisje of vrouw. 2tante. »: **tiya**

tiaan [tiããŋ] ^{IDEO} **klanknabootsing voor strekken; rekken**.

tide [tidé] ^{XX} **vandaag**. | **tidemmate** ; **tidendeti** ; **tidesapate** .

tidedaka [tidédáka] ^{BW} **tegenwoordig; vandaag de dag**.

tidemamate [tidémámate] ^{BW} **vanmorgen**.

tidendeti [tidéndéti] ^{BW} **vanavond; vannacht**.

tidesapate [tidésápate] ^{BW} **vanmiddag**.

tientiien [tíɛ̃ntíiɛ̃ŋ] ^{ZN} **soort zangvogel**.

tientiengabian [tíɛ̃ntíiɛ̃ngabiãŋ] ^{ZN} **soort arend**.

tifeedi [tifeédi] ^{BN} **tevreden; akkoord**. | **de tifeedi ku**

wansondi/wansembe tevreden zijn met, akkoord gaan met, zich verzoenen met.

tiiki [tíiki] 1^{WW} **strijken**. 2^{ZN} **strijkijzer**. 3^{WW} **(weg)rennen**. ^{SYN:} **paata**.

tiikiisii [tíkiísii] ^{ZN} **strijkijzer**.

tiima [tíima] ^{ZN} **bestuurder**.

tiintiin [tíntĩĩŋ] ZN insect dat op water loopt.

tiintoon [tíntĩĩŋ] IDEO klanknabootsing voor eindeloos; overloos; voortdurend; eeuwig; nooit ophoudend.

tiipa [típa] ZN 1ingewanden. 2darm.

tiisensi [tiisénsi] ZN tien cent.

tikuu [tíkúu] IDEO klanknabootsing voor kort. | sati tikuu .

tilili₂ [tilili] BN romig; smeug.

tilili₁ [tílili] BN netjes; strak.

timba [tím̩ba] ZN vlot.

timboo [timbóó] IDEO klanknabootsing voor drijven.

tin [tín] TELW tien. | tinmu ; tin dala ; tin yuu . SYN: **teni**.

tinde [tín̩de] ZN soort zangvogel. | baakatinde ; wetitinde .

tingi [tín̩gi] 1_{WW} stinken. 2_{ZN} klier.

tingifou [tín̩gífoú] ZN aasgier.

tingo [tín̩gó] BN mank.

tingotingo [tín̩gótín̩gó] xx hinkelend. | waka tingotingo .

tinmu [tín̩mu; tímu] ZN oktober.

tintiinti [tíntĩĩntĩĩŋ] IDEO klanknabootsing voor piepklein. SYN: **kunkuunkun**

tintin [tíntĩŋ] IDEO klanknabootsing voor loodzwaar. HYPO: **hebi tintin**.

tio [tío] ZN oom. »: **tiyo**

titiiti [títiiti] xx klein. | wan titiiti womi ; piki titiiti .

tiya [tíya] ZN Zie: **tia**.

tiyo [tíyo] ZN Zie: **tio**.

to, [tó] xx enkel en alleen. | sembe to! wat een mensenmassa!; wankodo to slechts één.

to₂ [tə; tó] IDEO vraagwoord ter afsluiting van een suggestieve vraag. | i ta ko to? je komt toch mee, hè?. Zie ook: **no**. »: **too**

tobitobi [tóbítóbi] xx gestippeld.

tobo [tóbo] ZN poel.

tobowata [tóbówáta] ZN waterplas.

todo [tódó] ZN kikker; pad. SYN: **dyombombeti**

tofu [tófu] 1^{WW} toveren. 2^{BN} sponzig. | *dee kasaba tofu* de cassaveknollen zijn sponzig.

tofuma [tofumá] ZN tovenaar.

togbo [tógbo] ZN overgrootouder.

toin [tǒín] IDEO Zie: **teín**.

toke [tóké] ZN parelhoen.

tokepomba [tóképómba] ZN soort duif.

toko [tókɔ] ZN oorlog; gevecht.

tokotoko [tókɔtókɔ] ZN kiemdrager.

tokotu [tokotú] ZN vruchthuid.

toku₁ [tokú] ZN cassavemeel.

toku₂ [tókú] BW toch. | *toku seei* desondanks.

toku-akala [tokú-akala] ZN soort gebak.

toku-apiti [tokú-apiti] ZN soort spijs, gemaakt van cassavemeel.

tokuseei [tókúsééi] BW toch; echter; desondanks. SYN: **mada toku**

toli [tóli] ZN verhaal. | *go i toli ga* door met je verhaal.

tololi [tololí] ZN trolleybus.

tololo [tólolo] 1^{BN} recht; rechtstreeks; rechtdoor. ANT: **kondo**. 2^{BN} rechten; recht maken. 3^{BW} logisch. | *di taki an de tololo de redenering is niet logisch.* »: **tooo**

tolom [tólom] IDEO klanknabootsing voor vallen door een gat.

tolon [tólõŋ] ZN toren.

tom [tóm] IDEO klanknabootsing voor zitten, neerploffen. | *sindo tom* zitten, neerploffen.

tomati [tomáti] ZN tomaat.

tombi [tóm̄bi; tón̄bi] WW kantelen; kiepen; omslaan. | *tombi ku bandya ; tombi da mi* . HYPO: **tombi kai** . »: **tonbi**

tombi kai [tóm̄bi kai] WW omvallen; (om)kieperen. HYPE: **tombi**.

tompi [tóm̄pi; tón̄pi] ZN stronk; stomp. HYPO: **pautompi** . »: **tonpi**

ton [tón̄] ZN uiteinde. | *amakaton* uiteinde van een hangmat; *suti ton hinken* . 2toon (klank).

tonbangi [tɔ́nbáŋgi] ^{ZN} toonbank.

tonbi [tɔ́nbi] ^{WW} Zie: **tombi**.

tone [tɔ́nɛ́] **1** ^{ZN} soort watergeest. **2** ^{BN} zwakzinnig; achterlijk; debiel.

tonema [tɔ́nɛ́ma] ^{ZN} mongool; zwakzinnige.

tonematyina [tɔ́nɛ́matyína] ^{ZN} soort vis.

tongo [tɔ́ngɔ́] ^{ZN} **1** tong. | maa tongo de keel schrapen. **2** taal. | fan wan tongo een staal

spreken. ^{HYPO:} **Nengetongo**; ^{HYPO:} **Saamakatongo**; ^{HYPO:} **Saanatongo**. **3** stem(geluid); accent; tongval. | finu tongo een hoge stem; gaan tongo een zware/lage stem; bia tongo zijn stem verdraaien; suti tongo een welluidende stem, een mooie taal; tongo feen takuonaangenaam voor het gehoord. **4** lont.

tongobasu [tɔ́ngɔ́básu] ^{BN} tongriem; onderkant van de tong.

tongoni [tɔ́ngɔ́ni] ^{ZN} formule waarmee men aangeeft een vertelling te zullen leiden. »: **mato**

tonka [tɔ́nka] ^{ZN} soort harthout.

tonkafatu [tɔ́nkáfátu] ^{ZN} olie van de tonkavrucht.

tonpi [tɔ́npi] ^{ZN} Zie: **tompi**.

tonto [tɔ́ntó] ^{ZN} soort bananenspijs.

tonto-ahwa [tɔ́nto-ahwa] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

too [tɔ́] ^{BW} Zie ook: **to**.

toobi [toóbi] **1** ^{WW} kwetsen; krenken; storen; lastigvallen; grieven; irriteren, tarten; tergen; treiteren; verwonderen; verbazen. | toobi wansembe iemand krenken/storen/lastigvallen; di sondi toobi mi het verwondert mij, het hindert/irriteert mij. **2** ^{BN} storend; hinderlijk; erg; kwetsend; bezwaarlijk. | an toobi het geeft niet, in orde; aan toobi het is niet bezwaarlijk. **3** ^{ZN} conflict; ruzie; bezwaar; moeite. | mbei toobi ku wansembe bij iemand aandringen; suku (wansembe a) toobi ruzie zoeken; kisi toobi ku wansembe in conflict komen met iemand. ^{HYPO:} **suku toobi**; **mbei toobi**. ^{HYPO:} **abi toobi**

tooká [tooká] 1^{ww} (ver)wisselen; ruilen; vervangen. | tooka pasi elkaar kruisen; tooka wansondi iets verwisselen of veranderen; tooka kakisa vervellen; tya go tooka inruilen. 2^{ww} veranderen; aanpassen; wijzigen; variëren; anders maken/worden. 3^{ww} verschillend; anders. 4^{ww} verschil; onderscheid. 5^{zn} verandering; aanpassing; variatie. | sa tooka u wansondi het verschil kennen; di tooka u de het verschil. SYN: kenki; SYN: paati.

tookáfási [tookáfási] ^{BN} anders. SYN: otofasi.

tookase [tookásɛ] ^{BN} verkeerd om. | bisi susu tookase schoenen verkeerd om dragen.

tookoo [tookoo] ^{zn} soort vogel.

tookoogbagba [tookóogbágba] ^{zn} soort waterplant, met ronde drijvende bladeren.

toon₂ [tõõŋ] ^{zn} soort knaagdier.

toon₁ [tõóŋ] 1^{zn} keer; maal. | dii toon drie keer. 2^{ww} worden; ontstaan. | a toon data hij is dokter geworden. SYN: leisi; pasi

toona [tooná] 1^{ww} teruggaan; omkeren. | toona a bakafutu omdraaien en terugkeren; van het begin af; toona wansembe iemand terugsturen; toona a (hafu) pasi halverwege terugkeren. 2^{ww} terugsturen; afwijzen. 3^{ww} toegang weigeren. | toona wansembe iemand de toegang weigeren tot iets. 4^{ww} herhalen. | toona du wansondi herhalen, opieuw doen. 5^{zn} terugweg; terugreis; terugkeer. 6^{BN} opnieuw; terug; (al)weer.

toonpu [tõónpu] ^{zn} metalen kist met deksel om zaken in op te bergen of te vervoeren.

tooo [tóoo] ^{xx} Zie: tololo.

toosa [toosá] 1^{BN} scheef. | toosa lete cursieve letter. 2^{BN} scheel. | toosa woyo scheelogig. 3^{ww} spinnen. | toosa maau garen spinnen.

tooto [tõótõ] ^{BN} 1krom. 2links; linker-; om iets dat zich aan de linkerkant, links bevindt aan te duiden. ANT: leti; HYPO: tootomau; tootomauma; tootofutu; tootose; tootos efutu; tootosemau.

tootofutu ^{ZN} linkervoet. ^{HYPE:} tooto.

tootomau [tɔ́tɔ́máũ] ^{ZN} linkerhand; linkerkant; links. | **tei tootomau linksaf**
gaan. ^{HYPE:} tooto; ^{HYPO:} abi tootomau; ^{HYPO:} tootomauma.

tootomauma [tɔ́tɔ́máũma] ^{ZN} linkshandige. ^{HYPE:} tooto; ^{HYPE:} tootomau.

tootose [tɔ́tɔ́sɛ] ^{ZN} linkerkant; links. | **a tootose aan of naar de**
linkerzijde. ^{ANT:} letise; ^{HYPE:} tooto.

tootosefutu [tɔ́tɔ́sɛ́fútu] ^{ZN} linkerbeen. ^{HYPE:} tooto.

tootosemau [tɔ́tɔ́sɛ́máũ] ^{ZN} 1linkerhand. ^{HYPE:} tooto. 2linkerzijde. | **a**
tootosemau aan de linkerkant.

toou [tɔ́u] ^{WW} trouwen.

toouwosu [tɔ́úwósu] ^{ZN} bruiloft.

toozon [tɔ́zɔ́ŋ] ^{ZN} hersenen.

topitopi [topítopí] ^{XX} ruwharig.

toto₂ [tɔ́tɔ́] ^{WW} (weg)duwen.

toto, [tɔ́tɔ́] 1^{IDEO} klanknabootsing voor druppelen. | **koti**
toto druppelen. 2^{ZN} druppel. | **wan toto wata een druppel water.**

totobia [tótóbíá] ^{ZN} kruidachtige plant.

totoito [totoító] ^{ZN} soort bosvrucht. »: atotoito

totomboti [tótómbotí] ^{ZN} specht; soort vogel.

tu₂ [tú] ^{XX} twee. | **de tu muyee de twee vrouwen.**

tu, [tu] ^{BW} ook.

tubaaamii [túbááámíi] ^{ZN} nicht; neef; kinderen van twee broers of twee
neven. »: tusisamii

tubuka [túbúka] ^{ZN} Zie: tubukagoni.

tubukagoni [túbúkágóni] ^{ZN} dubbelloopsgeweer. »: tubuka

tudewooko [túdéwóoko] ^{XX} dinsdag.

tuka [túka] 1^{ZN} soort dans. 2^{WW} botsen.

tukumau [tukumáũ] ^{ZN} Zie: atukumau.

tukunai [tukunái] ^{ZN} soort vis.

tukusi [tukusí] ^{ZN} pijlpunt met weerhaak.

tukusiyesi [tukusíyési] ^{ZN} weerhaak.

tulesi [tulési] ^{ZN} toerist. | tulesikampu .

tulesikampu [tulésikámpu] ^{ZN} toeristenoord.

tulili [túlilí] ^{ZN} soort vogel.

Tuliobuka [túlióbúka] ^{ZN} samenvloeiing van de Gaan Lio en de Piki Lio.

tulufu [tulúfu] ^{ZN} troef (speelkaart).

tuma [tumá] ^{WW} vrijen; neuken. ^{SYN:} habi; fendi; gulu; dolopilo.

Tumaipa ^{ZN} Zie: Maipa.

tumau [túmáũ] ^{ZN} soort drum.

tumbu [túmbu] ^{ZN} plantbed; bobbel.

tumbutumbu [túmbútúmbu] ^{BN} bultig; hobbelig; bobbelig; oneffen;

tumii [túmíi] ^{ZN} 1 tweeling. 2 dubbel; tweeledig. Zie ook: de tumii.

tumiikofu [túmíikófu] ^{ZN} een koffer met dubbele bodem.

tumisi [túmísi] ^{BW} erg; zeer; uitermate; in hoge mate. | a dungu tumisi poi het is te donker. »: tumusi

tumusi [túmúsi] ^{BW} Zie: tumisi.

tunta [túntá] 1 ^{WW} (uit)spugen. | tunta a gown op de grond spugen; tyuba ta tunta het motregent; tunta tyufaa . 2 ^{ZN} speeksel; spuug.

tusisamii [túsísámíi] ^{ZN} neef; nicht; kinderen van twee zussen of nichten. Zie ook: tubaaamii.

tutu [tutú] 1 ^{ZN} hoorn; gewei; uitsteeksel aan de kop. | kaututu koehoorn. 2 ^{WW} schenken. | tutu daan a bata . 3 ^{WW} uitsteken. | tutu ko moo langa langer uitsteken; tutu buka zijn lippen tuiten; tutu gangaa/tongo zijn nek/tong uisteken. 4 ^{ZN} keel. | tutu feen tapa hij is hees; tutu u mi dee ik heb een droge keel; munya tutu de keel spoelen. 5 ^{ZN} trompet. | boo tutu op een trompet blazen.

Tutu [tutú] ^{ZN} Zie: Tutubuka.

tutubaaku [tutúbááku] ^{ZN} keelholte.

Tutubuka [tutúbúka] ^{ZN} dorp tussen Tyalikonde en Guyaba. »: Tutu

tuu, [túu] ^{BW} helemaal. | de tuu allemaal; a nyamee tuu hij heeft alles opgegeten.

tuu, [túú] ^{BW} waar; juist; inderdaad; werkelijk; heus. | a nyamee tuu hij heeft het inderdaad opgegeten.

tuusi [tuúsi] ^{WW} **duwen**. † **tuusi suuu** inschuiven; **tuusi sondi da** wansembe iemand met magie bewerken.

tuusidou [tuúsídóu] ^{ZN} **manier van vlechten**.

tuutuu [tuútuu] ^{BN} **zeer juist/serieus; echt waar; daadwerkelijk; wezenlijk; fundamenteel; absoluut; stellig; ongetwijfeld; inderdaad; zeker; ernstig, dringend, acuut; spoedeisend**. † **tuutuu sondi een** ernstige aangelegenheid. ^{SYN:} **bebe**, ^{SYN:} **maumau**

tuwalufumu [tuwálúfumu] ^{ZN} **december**.

tuwe [túwɛ] ^{WW} **1**weggooien; kiepen; omverwerpen; werpen; smijten; torten; gooien; laten vallen/struikelen. † **tuwe wan wan womi/muyee dumpen**, relatie verbreken met; **tuwe wansondi a matu** iets weggooien; **tuwe moni** geld verspillen; **tuwe woyo turen**; **tuwe koto** schaduw werpen/geven. ^{HYPO:} **faa tuwe**. **2**schenken; uitgieten; plengen; storten. **3**aanheffen. † **tuwe wan kanda** .

tuweilengi [tuwéíléngi] ^{ZN} **tweeling**.

tuweituwei [tuweituwéi] ^{ZN} **1**vlooiemarkt. † **bai wansondi a** tuweituwei . **2**gebruikte spullen.

tuwemanu [túwémánũ] ^{ZN} **ex-man**.

tuwemuyee [túwémúyéé] ^{ZN} **ex-vrouw**.

tuwenti [túwénti] ^{XX} **twintig**.

tuwenti-a-dii [túwénti-a-díi] ^{TELW} **drieëntwintig**.

tuwenti-a-tu [túwénti-a-tú] ^{TELW} **tweeëntwintig**.

tuwenti-a-wan [túwénti-a-wáŋ] ^{TELW} **eenentwintig**.

tuwe-nyanya [túwɛ-nyãnyá] ^{ZN} **spijsoffer; offerfeest** waarbij een maaltijd wordt geofferd aan de overledenen.

tuwepee-a-wata [túwɛpɛé-a-wáta] ^{ZN} **rouwplechtigheid**.

tuwewata [túwɛwáta] ^{ZN} **drankoffer; dankgebed**.

tya [tyá; tyái] ^{WW} **1**dragen; sjouwen; torsen. **2**zondergaan; lijden; doorstaan; verduren. † **tya pen** pijn lijden; **tya pena** armoede lijden; **tya fuka** gebrek lijden. **3**(toe)brenge; teweegbrengen; veroorzaken. † **tya dyugudyugu** deining veroorzaken; **tya lasi da** wansembe iemand

nadeel/nederlaag toebrengen. 4besturen. | **tya wagi** een auto besturen; **tya** konde een land besturen. »: **tyai**.

tya go [tyá gó] ^{WW} brengen. | **tya go da en** naar hem brengen. »: **tya ko**

tyaai [tyáai] ^{AFK} jou meenemen. »: **tya i**

tyaami [tyáami; tyáam] ^{AFK} mij meenemen. »: **tya mi**

tyaatyaa [tyaatyaa] ^{IDEO} klanknabootsing voor krachtig, energiek lopen; met vaste, snelle tred. | **waka tyaatyaa met vaste tred.** »: **dyaadyaa**; »: **teetee**

tyaau [tyáau] ^{AFK} ons meenemen. »: **tya u**

tyaaunu [tyááúnu] ^{AFK} jullie meenemen. »: **tya unu**

tyaba [tyaβa] ^{WW} 1schoffelen. | **tyaba futu** . 2schampen. | **tyaba**

futu . 3scheppen; door botsen omhoogslingeren. | **tyaba wanseembe ku wagi een voetganger scheppen.**

tyabatyaba [tyaβatyaba] ^{IDEO} klanknabootsing voor spoed; zich haasten. | **kule tyabatyaba** .

tyabisi [tyábísi] ^{ZN} soort boom, gebruikt als timmerhout.

tyabukama [tyábúkama] ^{ZN} boodschapper.

tyai, [tyái] ^{WW} Zie: **tya**.

tyai, [tyaí] ^{BN} Zie: **tyali**.

Tyaikonde ^{ZN} Zie: **Tyalikonde**.

tyaka, [tyaka] 1^{BN} drooggekookt; halfgaar (van rijst). | **di alisi tyaka de rijst is te drooggekookt.** ^{SYN:} **kulu**. 2^{BN} doornig; stekelig. 3^{ZN} waterpokken. | **tyaka kisi en hij heeft waterpokken.**

tyaka, [tyáka] ^{IDEO} klanknabootsing voor te kort (bijv. een rok).

tyaka, [tyaká] ^{ZN} rammelaar.

tyakaa [tyakaa] ^{IDEO} klanknabootsing voor stekelig, doornig.

tyakasindeki [tyakásíndéki] ^{ZN} ratelslang.

tyakati [tyakatí] ^{ZN} Zie: **tyakiti**.

tyakatyaka [tyakatyaka] ^{WW} stoeien. »: **katyakatya**

tyakiti [tyakití] ^{ZN} overblijfsel; droesem; bezinksel. ^{SYN:} **kaka**; »: **tyakati**

tyakpaa [tyakpaa] ^{xx} kriskras door elkaar.

tyali [tyalí; tyái] ^{BN} triest; zielig; droevig; treurig; zielig. | a tyali da mi ik vind het triest, het maakt mij droevig. »: **tyai**.

Tyalikonde [tyalíkõnde] ^{ZN} dorp tussen Laduani en Tutubuka. »: **Tyaikonde**

tyaliuhati [tyalíuháti] ^{ZN} verdriet.

tyama [tyáma] ^{ZN} drager.

tyamuna [tyamuná] ^{ZN} soort palmboom. | tyamunamaka .

tyangaa, [tyāngaa] ^{ZN} kring (van o.a. palmbladeren) ter afscherming van een heiligdom. | buta wansembe a tyangaa in het middelpunt van de belangstelling; onder toezicht.

tyangaa, [tyǎngaa] ^{ZN} klanknabootsing voor graatmager. | mangu tyangaa graatmager. ^{HYPE}: **mangu**; Zie ook: **mangu tyangaa**.

tyangasua [tyāngásuwa] ^{ZN} draagconstructie gemaakt van elkaar kruisende stokken. »: **sua**

tyapusitan [tyapusitǎŋ] ^{ZN} shag.

tyasi [tyási] ^{WW} opladen. | tyasi batilei batterij opladen.

tyasibatulei [tyásíbatúléi] ^{ZN} oplaadbare batterij.

tyasineti [tyasinéti] ^{ZN} werpnet.

tyatya [tyátya] ^{ZN} grind; kiezel. ^{SYN}: **sitonumii**

tyatyatyatya [tyatyatyatya] ^{IDEO} klanknabootsing voor trillen of stuiptrekken. | teeme tyatyatyatya hevig trillen. ^{HYPE}: **teeme**.

tye [tyé] ^{XX} uiting van medelijden. | tye baa wat jammer.

tyeen [tyěéŋ] ^{AFK} hem meenemen. »: **tya en**

tyeke, [tyéke] ^{ZN} soort dans.

tyeke, [tyekε] ^{IDEO} klanknabootsing voor bundel, tros, bos van niet zeer vast samengebonden gelijksoortige voorwerpen.

tyekeliba [tyékélíba] ^{ZN} afdak; kapconstructie.

tyeki [tyéki] ^{WW} checken; inspecteren. ^{SYN}: **luku**.

tyembe-uwii [tyěmbé-úwíi] ^{ZN} kruidachtige plant.

tyengee [tyěŋgee] ^{IDEO} klanknabootsing voor omhoogsteken; rechtopstaand; recht omhoogstaand. | hopo tyengee recht omhoogstaand.

tyeni [tyéni] ^{ZN} suikerriet.

tyeni-ago [tyéni-ago] ^{ZN} stengelknoop; verdikking in de suikerrietstengel. ^{HYPE:} ago.

tyenimbii [tyénímbíi] ^{ZN} suikerrietpers.

tyentye, [tyéntyé] ^{IDEO} klanknabootsing voor splinternieuw; brandschoon; fris; fit; smetteloos; vlekkeloos.

tyentye, [tyěntyé] ^{WW} kabbelen; met kleine, korte golfjes voortstromen of tegen een oever slaan. ^{HYP:} tyentyeboto.

tyentye, [tyěntyěn] ^{BN} langzaam; geleidelijk; druppelsgewijs; beetje bij beetje. ^{SYN:} pikipiki.

tyentyeboto [tyěntyéǎbóto] ^{ZN} manier van vissen waarbij de vissen tegen de oever worden gedreven. ^{HYPE:} tyentye.

tyepi [tyépi] ^{ZN} chip.

tyetyeetye [tyétyeetye] ^{BN} klein; lichtgebouwd. ^{ANT:} bada.

tyifoko [tyifókó] ^{ZN} zool.

tyika [tyiká] ^{XX} genoeg.

tyina [tyína] ^{ZN} 1 verbod; treef; taboe; regel; wet. 2 allergie. ^{HYP:} abi tyina; ^{HYP:} puu tyina; poi tyina.

tyinama [tyínāma] ^{ZN} leprapatiënt.

tyo, [tyó] 1^{XX} vlakbij. | leti a tyo aki . 2^{IDEO} klanknabootsing voor aanmeren. | tyoko boto tyo .

tyo, [tyó] ^{ZN} minachting; minachtend gebaar; uiting van minachting. | mbei tyo da wansembe . ^{HYP:} mbei tyo.

tyoboo [tyóǎbo] ^{IDEO} klanknabootsing voor zeer nat. ^{SYN:} potoo; ^{HYP:} munya tyoboo.

tyoko [tyókó] 1^{WW} steken; prikken. | tyoko buka a wan taki zich mengen in een kwestie/gesprek; tyoko mau a wan du zich toeleggen op, zich storten op, een aanvang maken met. 2^{WW} aanleggen. | tyoko wan boto a lampeesi een boot aan wal vastleggen. 3^{ZN} vork. | nya ku tyoko .

tyokoo [tyókóó] 1^{IDEO} klanknabootsing voor verslagenheid of leegte. 2^{XX}

tyoku [tyóku] ^{BN} vol. | lai te a tyoku . ^{SYN:} fuu.

tyokutyoku [tyókútyóku] ^{BN} tjokvol. ^{SYN:} fuu.

tyololo [tyólolo] IDEO klanknabootsing voor druipnat. | **munya**
 tyololoo druipnat.

tyon [tyǒŋ] IDEO klanknabootsing voor mislukt gewerschot. | **di goni naki**
 tyon het geweer ging niet af.

tyongo [tyǒngo] xx schuin oplopend. | **ku tyongo** rechtopstaand; **hopo**
 tyongoo schuin omhoog.

tyoni [tyǒni] **1**BN spits; puntig. **2**ZN (land)punt; landtong; spits toelopend
 uiteinde; in zee of rivier vooruitstekende punt van het
 land. ANT: **godo**. **3**ZN (aan)punten; een punt maken aan.

tyonityoni [tyǒnítyǒní] BN puntig.

tyotyo [tyǒtyǒ] xx manier van kleren wassen. | **koti tyotyo** druppelen.

tyuba [tyúba] ZN regen. | **tyuba ta kai** het regent; **tyuba ta maani** het motregent; a
 tyuba dendu in de regen; **tyuba pasa** het is opgehouden met regenen; **tyuba**
 baaka het is bewolkt; **tyubi tyuba** beschutting zoeken tegen de regen; **tyuba**
 ta tunta het druppelt; **gaan tyuba** stortbui; **tyubaten** regentijd.

tyubasii [tyúbasii] ZN regendruppel.

tyubaten [tyúbatēŋ] ZN regentijd. ANT: **deewei**.

tyubawata [tyúbáwáta] ZN regenwater.

tyubenge [tyubéŋgɛ] ZN bakplaat.

tyubi [tyúbí] ww **1**(ver)bergen. | **tyubi wansondi** iets verbergen/bewaren; **tyubi**
 dede begraven; **tyubi a koto** beschutting zoeken; **tyubi (da) tyuba** zich
 beschermen tegen de regen. **2**beschutten. | **tyubi**
 tyuba/sonu/ventu . SYN: **tapa**. **3**(ver)schuilen. **4**bewaren. | **tyubi wansondi**
 da bakaten/bakamii iets bewaren voor later/nageslacht.

tyubula [tyúbula] ZN stekelrog. SYN: **sipai**.

tyufaa [tyufaa] **1**IDEO nabootsing van het geluid van uitspuwen. | **tunta**
 tyufaa . **2**ZN soort aanraakspel. | **da wansembe tyufaa** . SYN: **faaa**

tyufanga [tyufǎngá] ZN schepnet of -mandje.

tyufuu [tyufuu] IDEO klanknabootsing voor pluizig, wollig; kroezig; krullerig.

tyuku [tyúku] ZN smeergeld. | **bai wansembe ku tyuku** iemand omkopen.

tyukutyuku [tyukutyuku] 1_{IDEO} nabootsing van het geluid van schudden. | **seki tyukutyuku** . 2_{ZN} (vrucht)vlees. »: **dyukudyuku**

tyuli [tyúli] _{IDEO} klanknabootsing voor smal en scherp uitlopend. | **tyuli buka** scherp uitlopende einde van een voorwerp.

tyululu [tyúlulu] _{IDEO} klanknabootsing voor schuin en sterk oplopend. | **wan tyululu bengá** een steile helling.

tyulun [tyulún] _{IDEO} klanknabootsing voor plonzen.

tyuma [tyumá] _{WW} 1(ver)branden; verkolen; verkoken; (ver)schroeien. | **di panu feen tyuma** zijn pannenkoek is aangebrand; **tyuma goun** stuk opengekapte landbouwgrond branden. 2stoken; verbruiken. | **tyuma oli** benzine verbruiken.

tyumbu [tyúmbu] _{ZN} lood.

tyupa [tyupá] _{WW} zuigen.

tyupi [tyúpi] _{IDEO} klanknabootsing voor smal, spits toelopen. | **tyupi buka** voorwerp met een min of meer breed of dik uitlopende einde.

tyuwaa [tyuwaa] _{IDEO} Zie: **dyuwaa**.

U u

u [u; ú] 1_{PERS VNW} wij; we; ons; 1e persoon meervoud. | **a ta kai u** hij roept ons. ANT: **wa**; HYPO: **u abi**; »: **woo**. 2_{PERS VNW} wij; ons; beklemtoonde vorm van 1e persoon meervoud. | **u tataonze vader**; **u a ta kai ons** roept hij. Zie ook: **uu**; **u wa**. 3_{VZ} van; vanaf; voor; omdat; om; zodat; dat. | **di dagu u mi** mijn hond; **sondi u nya** iets eetbaars; **disi da di u mi** deze is die van mij; **wooko u soso** voor niets, belangeloos; **ke u wansembe du wansondi** willen dat iemand iets doet; **u di i ta heepi u** omdat je ons helpt. HYPO: **um**. 4_{VZ} vraagwoord ter afsluiting van een gesloten vraag (volgt op woord eindigend op a, e of o). | **i ta koto u?** heb je het koud?; **i ke bisi koto u?** wil een rok dragen?; **pepe dide u?** is dat peper?; **i lobi obo u?** hou je van ei?. Zie ook: **o**.

u wa [ú wá] _{PERS VNW} extra beklemtoonde vorm van 1e persoon meervoud negatief. | **u wa kaba** wij zijn niet klaar. »: **wa**; »: **u**

udu ^{ZN} Zie: hudu.

ufandyi [ufándyi] ^{ZN} Zie: ufangi.

ufangi [ufángi] ^{ZN} kapmes; machete. »: ufandyi

ufo [ufó] ^{BW} Zie: bifo.

uhoo [uhóo] ^{IDEO} reactie als men iets niet weet; weet ik veel. ^{SYN:} tetide; ^{SYN:} aaa; tetide; »: ohoo

uku [úku] ^{ZN} Zie: huku.

um [ũm; ũm] ^{AFK} 1(voor mij) om; opdat/zodat/dat hij. | **um nya** om te eten; **um sa duumi** (zo)dat ik kan slapen, om te kunnen slapen. ^{HYPE:} u; ^{HYPE:} mi; ^{HYPO:} um hedi. 2mijn; van mij. | **um dagu** het is mijn hond. ^{HYPE:} mi. »: fu mi

un [ũŋ; úŋ] 1^{PERS VNW} jullie; u; 2e persoon meervoud. | **un sa dou** jullie zijn welkom; **un dou lati** jullie zijn laat. ^{ANT:} wan; Zie ook: woon; fuun; waanbi. 2^{PERS VNW} jullie; beklemtoonde vorm 2e persoon meervoud. | **un wan kaba eti** jullie zijn nog niet klaar. Zie ook: uun; un wan; fuunu. 3^{IDEO} welk; hoe; wat voor een; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **na un daka?** op welke dag?; **un pei?** welk soort?; **un hia i ke?** hoeveel wil je hebben?; **un taanga yaabi hen fanoudu?** hoe hard heb je hem nodig?; **un konde fii?** hoe heet jouw dorp?. »: unlo.

undaka [úŋdáka] ^{BW} wanneer; welke dag; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **undaka i nango ko?** wanneer ga je weg?; **undaka i ko aki?** wanneer ben je hier gekomen?.

undi [úndi] ^{BW} welke (enkelvoud); wat voor een; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **undi i ke?** welke wil je hebben?. »: unlo

unfa [úŋfa; únfá] ^{BW} hoe; hoezo; op welke wijze; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **unfa i weki?** hoe ben je opgestaan?; **unfa i taki?** wat wil je (zeggen/vragen)?, wat zeg je?; **unfa mbei?** hoe dat zo?; **unfa a nango?** hoe is/gaat het?; **unfa a waka?** hoe dat zo?, hoe is/ het (gegaan)?; **unfa de kai en dinges;** huppeldepup.

ungo [úŋgɔ] ^{ZN} Zie: hungo.

unhia [úŋhía] ^{BW} hoeveel; hoezeer.

unlati [úŋláci] ^{BW} wanneer; hoe laat; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. »: **unyuu**

unlo [únlɔ] ^{VR VNW} welke (meervoud); wat voor soorten; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. Zie ook: **undi**; **un**.

unlongi [úŋlóngi] ^{BW} hoelang; hoever; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **unlongi u musu waka?** hoever moeten we lopen?; **unlongi ta tei?** hoelang duur het?.

unmeni [únméni] ^{TELW} 1hoeveel; welke hoeveelheid; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **unmeni yuu?** hoeveel uren?, hoe laat is het?; **unmeni pasi?** hoe vaak, hoeveel keer?. 2zoveel; een onbepaald geacht aantal. | **unmeni sembe bi ke fuu fika duuma** zoveel mensen wilden dat we bleven slapen. ^{SYN:} **someni**.

unse [únsɛ; únsé; nse; nsé] ^{BW} waar; naar welke; op welke plaats; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. Zie ook: **naase**. »: **nse**

unseei [únséi] 1 ^{PERS VNW} jezelf; jullie zelf. Zie ook: **unuseei**. 2 ^{IDEO} hoezo; welke; ter uitdrukking van verbazing of verbijstering.

untaanga [úŋtáanga] ^{VW} hoezeer; hoe erg; in welke mate; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **untaanga a suaki?** hoe erg is hij ziek?.

unten [úŋtɛŋ] ^{BW} wanneer; op welke tijd; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. »: **unyuu**

unu [únu] ^{PERS VNW} beklemtoonde vorm 2e persoon meervoud. | **unu nya di apa** jullie hebben de appel gegeten; **unu mbei** het is jullie schuld; **unu tata** jullie vader; **mi ta kai unu** ik roep jullie. »: **woon**

unuseei [únúséi] ^{PERS VNW} jezelf; jullie zelf. | **heepi unu seei** jezelf/elkaar helpen. »: **unseei**

unyuu [úŋyúu] ^{BW} wanneer; hoe laat; op welke tijd; vraagwoord ter inleiding van een open vraag. | **na unyuu yoo ko?** hoelaat kom je?. Zie ook: **unten**; **unlati**.

upi [úpi] ^{ZN} Zie: **hupi**.

upu [úpu] ^{ZN} Zie: **hupu**.

upubai [úpuɓai] ^{ZN} soort klimplant.

useei [úsééi] PERS VNW onszelf; wij zelf; elkaar. | heepi u seei onszelf/elkaar helpen.

uu [úu] PERS VNW beklemtoonde vorm 1e persoon meervoud. | uu nya kaa wij hebben al gegeten. Zie: **wi**; »: **u**

uun [úúŋ] PERS VNW beklemtoonde vorm 2e persoon meervoud. | uun kaba jullie zijn klaar. Zie ook: **un wan**; »: **un**

uwii [uwíi] ZN 1(hoofd)haar. | bee uwii het haar vlechten. HYPO: **hedi-uwii**; **uwii-u-**
hedi. 2blad. HYPO: **pauuwii**; **bitauwii**; **tayauwii**; **matuuwii**. 3kruid. HYPO: **go unuwii**; **kukuuwii**; **supuwii**. »: **puuma**.

uwiibasoo [uwííbasóo] ZN takkenbezem.

uwiiganse [uwíigānse] ZN stoombad of het vat waarin dat wordt bereid.

uwii-ndeku [uwíi-ndeku] ZN kruidachtige gifplant, gebruikt om vissen te bedwelmen. **ndeku**.

uwii-u-hedi [uwíi-u-hédi] ZN (hoofd)haar. HYPE: **uwii**.

uwiiwata [uwííwáta] ZN kruidenbad.

uwiiwosu [uwííwósu] ZN huis met een palmladeren dak.

V v

vaaan [vāāāŋ] IDEO klanknabootsing voor onaangename geur; stank.

valai [valai] IDEO klanknabootsing voor wegsnellen. | kule valai . »: **valau**

valambo [valāmbó] ZN soort grote olielamp.

valau [valau] IDEO Zie: **valai**.

valisi [valísi] ZN koffer.

vandavanda [vāndāvāndá] IDEO klanknabootsing voor zwalken(d);. HYPO: **waka vandavanda**.

vanga [vānga] BN 1forsgebouwd. 2klanknabootsing voor drijven. | de a libawata vangaa boven water blijven, drijven.

vangaa IDEO klanknabootsing voor drijven. | hopo a libawata vangaa drijven.

vatete [vatéte] ZN kruidachtige plant. »: **avatete**

vau [vau] IDEO klanknabootsing voor plotseling of haastig. | **hopo**
vau plotseling opstaan.

vauvau [vauvau] BN haastig; snel; gejaagd. | **du wansondi**
vauvau haastig. SYN: **saasaa**.

venene [vénɛnɛ̃] IDEO klanknabootsing voor kaal. | **puuma hedi venenee** het
hoofd kaalscheren. »: **gbenene**

veni [vení] WW vernis(sen).

ventu [véntu] ZN 1wind. | **ventu ta wai** . 2lucht.

ventumbii [véntúmbíi] ZN windmolen.

via [vía] IDEO klanknabootsing voor helemaal.

vigivigi [vigivigi] XX close. | **de vigivigi ku wansembe** close zijn met iemand.

viin [viĩ] IDEO Zie: **vuuun**.

vilivili [vilivili] BN klanknaabootsing voor vaag, ondedulijk,
globaal. ANT: **finifini**.

vinde [vínde] WW flikkeren; gooien. SYN: **hiti**. »: **hinde**

vinva [vínva] ZN trekjojo.

vio [vío] ZN 1katapult; wip (speel. 2wippen; katapulteren; afschieten;
wegschieten; wegslingeren.

vo IDEO klanknabootsing voor uitsluitend.

vodu [vodú] ZN 1tapijtslang. 2de bezielende kracht van de tapijtslag. »: **gadu**

vodugadu [vodúgádu] ZN de geest van de tapijtslang.

vou [vou] IDEO klanknabootsing voor plotseling, vlot of snel. | **hopo vou** .

vuguvugu [vuguvúgu] ZN stofzand.

vula [vulá] WW banen; een doorgang forceren. | **fula pasi** zich een weg banen.

vunga [vũnga] BN 1forsgebouwd. 2klanknabootsing voor drijven; boven
water blijven. | **hopo a liba wata vungaa** boven water drijven.

vinguu [vũnguu] IDEO nabootsing voor het geluid van gooien, zweven; suizen
of lanceren.

vinguvungu [vũnguvúngu] ZN uithoek; Verweggistan; afgelegen gebied; de
oneindige ruimte. | **go a vunguvungu** verdwijnen, naar een afgelegen plek
gaan; **te a vunguvungu** in Verweggistan.

vunguvungu, [vúnguvúngu] IDEO klanknabootsing voor rondtollen;
ronddraaien; wervelen.

vunta [vũntá] ZN soort kever.

vunvun [vũnvũŋ] ZN kolibrie.

vu [vúu] IDEO klanknabootsing voor krachtdadig, ploseling of snel. | **hopo**
vuu krachtig opstaan.

vuuu [vuuu] IDEO Zie: **fuuu**.

vuun [vúũũŋ] IDEO zoef; nabootsing van het geluid van zweven, vallen, met
snelheid voorbijgaan. »: **viin**

W w

wa [wá] PERS VNW 1e persoon meervoud negatief; wij niet. | **wa kaba eti we zijn**
nog niet klaar. ANT: **u**; Zie ook: **u wa**. »: **u an**; »: **an**

waa, [waá] AFK Zie: **waabi**.

waa, [wáá] AFK Zie: **wa abi**.

waa, [waa] WW graaien. | **waa moni** ; **waa nyanya** .

waa, [wáaa] IDEO klanknabootsing voor leeg, verlaten, missen, niet raak
schieten. HYPO: **kpoo waa**

waa, [waaa] IDEO klanknabootsing voor zich verspreiden, splitsen, verdelen,
uiteengaan, verstrooien; uitstrooien. | **mbei waa** . »: **walala**

waabi, [waábi; wáábi; waá; wáá] AFK 1 we hebben. | **waabi ten eti we hebben nog**
tijd. ANT: **wa abi**. 2 wij hebben; beklemtoonde vorm van 'waabi' . | **waabi**
di du aki dit is onze zaak. »: **waa**; »: **u abi**; »: **woo**

waabi, [wáábi; wáá] AFK Zie: **wa abi**.

waaku [waakú] ZN soort vis.

waan, [wááŋ] AFK Zie: **wan abi**.

waan, [wááŋ] AFK Zie: **wanabi**.

waana [waaná] ZN haas; soort knaagdier.

waanbi, [wááŋbi; wááŋ] AFK Zie: **wan abi**.

waanbi, [wááŋbi; wááŋ] AFK jullie hebben. ANT: **wan abi**. »: **un abi**; »: **waan**; »: **un**

waa-nyanya [waa-nyãnyá] ZN offerfeest.

waapa [waápa] ZN soort vis.

wagi [wági] ZN wagen; auto. SYN: oto.

wagibanti [wágíbánti] ZN autoband. HYPE: banti.

wagifutu [wágífútu] ZN wiel.

wagima [wagimá] ZN chauffeur. SYN: safeli

wagipasi [wágípási] ZN autoweg.

wai [wái] 1^{WW} (weg)waaien. 2^{WW} zwaaien; wuiven; groeten of roepen door de de hand heen en weer te bewegen. HYPO: wai mau; wai ventu. 3^{WW} opschuiven. 4^{WW} wieden. 5^{WW} amuseren. | ta wai zich amuseren; de a wai zich amuseren; de ku wai zich amuseren. 6^{ZN} euforie; (feest)vreugde. | de a wai in een vrolijke/feestelijk stemming verkeren; feestvieren. 7^{BN} blij; enthousiast. | du wansondi wai wai met plezier, probleemloos. Zie ook: ku wai.

waimbo [waímbo] ZN Zie: yaimbo.

waiti [wáíti] 1^{BN} schattig; mooi; waardevol. 2^{ZN} schoonheid; waarde.

waiwai [wáíwái] BN plezierig; met plezier/genoegen. | du wansondi waiwai met genoegen; wan waiwai kiyoo levendig. SYN: ku piizii

waka [wáka] 1^{WW} lopen. | waka ku wan muyee/womi ; waka a sipi ; waka na abende ; waka tyuwa tyuwa ; waka tyatyatyatya ; waka dangadanga . 2^{WW} reizen. 3^{ZN} reis.

wakalobi [wakalóbi] ZN minnaar of minnares.

wakama [wakamá] ZN iemand oorspronkelijk ergens anders vandaan komt. 2vrouwenversierder.

wakamanu [wákámánũ] ZN minnaar.

wakamuyee [wákámúyée] ZN minnares.

wakatiki [wakatíki] ZN wandelstok.

wakawakalibi [wakawákálíbi] ZN losbandigheid.

wakawakasiki [wakawákásíki] ZN chronische pijn.

wakiti [wákíti] WW (af)wachten. | wakiti wansembe op iemand wachten; koti wakiti da wansondi bewaken.

wakitima [wakitimá] ZN wachter; bewaker.

walala [walala] IDEO Zie: **waaa**.

walili [walilí] ZN miereneter.

wan [wǎŋ] 1^{TELW} een. | wan fu wan een voor een; wan hedi één stuk; wan sii ; wan taki/woto ; wan pasi/toon . HYPO: **wan ku hafu**; Zie ook: **wanlo**. 2^{ONB} VNW als laatste deel van een samenstelling, ter vorming van rangtelwoorden. | di baakawan de zwarte; di muyeevan de vrouwelijke; di moo koniwan de slimste; di otowan de andere. 3^{PERS} VNW 2e persoon meervoud negatief; jullie niet. | wan hanse jullie zijn niet mooi; un wan o baya jullie gaan niet dansen. ANT: **un**; »: **unu an**; »: **un an**; Zie ook: **un wan**; »: **an**.

wana [wána] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

wandai [wāndai; awāndai] ZN wok. »: **awandai**

wandaka [wǎndáka] BW ooit; op een dag.

wandyi [wǎndyi] ZN Zie: **wangi**.

wangawanga [wǎngawǎnga] BN klanknabootsing voor veelkleurig; gespikkeld; spikkelig; bont.

wangi [wǎngi] ZN soort boom, gebruikt als timmerhout. »: **wandyi**

wanhoyo [wǎnhóyo] BN enkel. | na wanhoyo sondi helemaal niets, geen fuck, geen reet. SYN: **wankodo**; **wanwoyo**; HYPO: **na wanhoyo**. »: **hoyo**

wankamia [wǎnkámíã] BW ergens. HYPO: **na wan kamia**.

wankodo [wǎnkódo] BN enkel; slechts; maar. | wankodo dein/noo/to slechts één; na wankodo sembe helemaal niemand. HYPO: **na wankodo**. SYN: **wanhoyo**; **wanwoyo**; HYPE: **kodo**

wanlo [wǎnlɔ] ONB VNW enkele; enige; een klein aantal. | wanlo sembe een klein aantal mensen; wanlo hia bakaa een groot aantal blanken. »: **wan**; »: **lo**.

wanpisi [wǎnpísi] ZN 1 tijdstip; moment; een poos. | te (dou) wanpisi op een gegeven moment, na enige tijd; me siyen wanpisi kaa ik heb hem een tijd niet gezien; du wansondi wanpisi een hele poos, lange tijd. 2 een stuk.

wanse [wǎnsɛ] BW 1 zijkant; zij; kant; flank. | taanpu a wanse aan de zijkant staan. 2 helft. | tei wanse opzij gaan, de helft nemen. Zie ook: **a wanse**.

wansembe [wǎnsɛmbɛ] VNW iemand. | na wansembe niemand.

wansewanse [wánséwānsɛ] ^{xx} matig.

wansondi [wánsōndí] ^{VNW} iets. | na wansondi niets.

wante [wántɛ] ^{BW} meteen; direct; gelijk.

wanten [wántɛŋ] ^{ZN} tijdsbestek; tijdsverloop; poos; periode; deel van de tijd. | du wansondi dou wanten tot op een gegeven moment, na een poos; a wanten de een poosje geleden, onlangs; a wanten u sikisi yuu rond zes uur.

wantu [wántu] ^{ONB VNW} enkele. | wantu sembe enkele mensen; dam wantu apa geef me een paar appels.

wanwan [wánwāŋ] ^{BW} één voor één.

wanwan [wānwāŋ] ^{BW} alleen; slechts; uitsluitend; enkel en alleen.

wanwoyo [wánwóyo] ^{BN} enkel. ^{HYPE:} woyo; ^{HYPO:} na wanwoyo. ^{SYN:} wanhoyo; wankodo

wanyawanya [wānyāwānyā] ^{ZN} drukte; chaos; rumoer; lawaai; tumult. ^{SYN:} fanyafanya

wapu [wápu] ^{ZN} goedkeuring. | da wansembe wapu iemand toestaan; da wapu fu du wansondi goedkeuring geven om iets te doen.

wasi [wási] ^{WW} 1(af)wassen; spoelen; reinigen; schoonmaken; ; baden. | wasi a lio in de rivier baden/zwemmen. 2afdrukken; ontwikkelen (van een foto). | wasi wan foutou een foto ontwikkelen/afdrukken.

wasiduku [wasidúku] ^{ZN} baddoek.

wasigadu [wásigádu] ^{ZN} offerfeest.

wasikou [wásíkóu] 1^{WW} waarschuwen; onder bedreiging vermanen. | wasikou wansembe onder bedreiging vermanen. 2^{ZN} waarschuwing; aanmaning; vermaning. | da wansembe wan wasikou iemand een waarschuwing geven.

wasimasini [wasimasíni] ^{ZN} wasmachine; wasautomaat.

wasimaukuya [wásimáúkúya] ^{ZN} kalebas om handen in te wassen.

wasiosu [wasiósu] ^{ZN} Zie: wasiwosu.

wasisopu [wasisópu] ^{ZN} badzeep.

wasiuma [wasiúma] ^{ZN} wasbord; geribbelde plank om wasgoed schoon te wrijven.

wasiwasi [wasiwási] ^{ZN} wesp.

wasiwasibuka [wasiwásí**bú**ka] ZN **wespensteek**. HYPE: **buka**.
wasiwasiwosu [wasiwásí**wó**su] ZN **wespennest**. HYPE: **wosu**.
wasiwosu [wasiwósu; wasiósu] ZN **badkamer**. »: **wasiosu**
wata [wáta] ZN **water**. † **dee wata droog koken; di boto tei wata de boot heeft**
water geschept; ba wata water halen.
wataamu [wataamú] ZN Zie: **watambulu**.
Wataasei [wataaséi] ZN **Waterkant**.
wataawenu [wataawenú] ZN Zie: **watawenu**.
watabaaku [wátábááku] ZN **1waterput. 2grot**.
watabandya [wátábāndya] ZN **langs het water**.
watabasu ZN **onderwater**. HYPE: **basu**. »: **basuwata**
watabuka [wátábúka] ZN **oever; waterkant**. SYN: **bandyawata**; HYPE: **buka**.
watadagu [wátádágu] ZN **otter**.
watagadu [wátágádu] ZN **watergeest**.
watakalan [wátakalāŋ] ZN **waterkraan**.
watalanti [watalánti] ZN **rijstsoort**.
Watalanti [watalánti] ZN **slavenplantage van de Dombi clan**.
wataleiden [wátáléidēŋ] ZN **waterleiding**.
wataliba [wátálíba] ZN **open water**. »: **libawata**
watambii [wátámbíi] ZN **1waterpomp. 2watermolen**.
Watambii [watāmbíi] ZN **clannaam**.
watambulu [watāmbúlu; watāmbúu;
wataamú] ZN **watermeloen**. SYN: **baasia**. »: **watambu**; »: **wataamu**
watambu [watāmbúu] ZN Zie: **watambulu**.
watapasi, [wátápási] ZN **watergang; vaargeul**.
watapasi, [watapási] **1**ZN **waterpas (instrument)**. **2**BN **waterpas**
(horizontaal). † **de a watapasi waterpas liggen; buta wansondi a**
watapasi iets kloppend maken.
watasii [wátásíi] ZN **waterdruppel**.
wata-u-bebe ZN **drinkwater**.
watawata [wátáwáta] BN **vloeibaar**. † **watawata sopu vloeibare zeep**.

watawenu [watawenú] ZN de bezielende kracht van de boa
 constrictor. **awenu**. »: **wataawenu**; »: **gadu**

watawenugadu [watawenúgádu] ZN geest van de boaslang.

watawolon [watawolóŋ] ZN bloedzuiger. »: **watawoon**

watawoon [watawóŋ] ZN Zie: **watawolon**.

watuwanu [watúwanu] ZN soort liaan.

waty₁ [wátyi] WW 1bewaken. 2schaduwen; stalken; bespieden. † **waty₁ wan**
 muyee een vrouw bespieden.

waty₂ [watyí] ZN soort boom of de eetbare vruchten daarvan.

watypiikutu ZN soort vogel.

wawai [wawái] ZN waaier.

wayaa [wayaa] IDEO klanknabootsing voor wijdopen; tevoorschijn komen;
 plotseling zichtbaar worden. † **yabi wayaa** plotseling opengaan.

wayamaka [wayamáka] ZN leguaan.

wayamakaliba [wayamákálíba] ZN september.

Wayapoku [wayapóku] ZN plaats in Frans Guyana.

wayawaya [wayawaya] XX klanknabootsing voor levendig; uitbundig;
 lawaaierig; luidruchtig. ANT: **suuu**.

wayona [wayóna] ZN soort volgel.

we [wɛ] IDEO wel; goed; nou; nou ja; dan; in dat geval. † **we so zo** is het; **we**
 da **wel**; **welnu**; **noo di womi de we?** en **deze man dan?**.

weda [wɛda] IDEO wel; welnu; eens (alleen ter versterking of inleiding van
 een verhaal). † **weda wan konu bi de er was eens een koning**. Zie ook: **mada**.

weduwedu [weduwedu] ZN houtluis.

wee [wɛɛ] XX goed zo, uiting van goedkeuring.

wegi [wégi] 1_{WW} wegen; overwegen; bestuderen. † **wegi wansondi luku iets**
 bestuderen, **afwegen**. 2_{ZN} weegschaal. † **tya mii go a weg** naar de
 kinderarts, consultatiebureau; **buta a weg** wegen.

wei [wéi] 1_{WW} vermoeien; uitputten; afpeigeren; slopen. † **sinkii u mi**
 wei ; **wei wansembe hedi** aan iemands hoofd zeuren. 2_{WW} vermoeidheid;

kortademigheid. 3^{BN} vermoeid; moe. 4^{ZN} weer. | di wei taku het is lelijk
weer. 5^{ZN} leegte. HYPO: de a wei. 6^{ZN} vlakke; wei(land). HYPO: kauwei.

wei₂ [wéi] ^{WW} inwijden.

weihedi [weihédi; wéihédi] ^{ZN} 1kopzorg; gezeik; gezeur; stress; ergenis;
wrevel; spanning; psychische druk. 2enerverend;
vermoeiend. | **weihedi sondi** iets enerverends.

weiki₂ [wéiki] ^{ZN} wijk.

weiki₁ [wéiki] ^{ZN} geplozen textiel waarmee hagelpatronen of naden in
korjaal (met teer) worden dichtgemaakt.

weinsei [wěĩnséi] ^{ZN} Zie: weisei.

weisei [weiséi] ^{ZN} wc; toilet. SYN: kakawosu. »: weinsei

weisinkii [wéisĩnkíi] ^{ZN} vermoeidheid.

weki [wéki] ^{WW} 1ontwaken. | un weki no? goedemorgen, groet bij ontmoeting in
de ochtend; u weki oo goedemorgen; unfa un weki? hoe bent u wakker
geworden; u weki taanga we zijn krachtig wakker geworden; weki a
duumi wakker worden uit de slaap. 2(re)activeren. 3wakker.

wende [wéndɛ] ^{ZN} wonder. | mbei wende pronken; .

wendye₁ [wéndye] ^{ZN} 1schoonheid; aanspreekvorm voor mooie
vrouw. »: wendye₂. 2wig.

wendye₂ [wéndye] 1^{ZN} pronk. | mbei wendye pronken. 2^{BN} mooi; schoon. | wan
wendye muyee een schoonheid, mooie vrouw. Zie ook: wendye.

wenkaiki [wénkáiki] ^{ZN} 1winkelhaak. 2hoek.

wenke [wénkɛ] ^{ZN} winkel.

wenkema [wěnkɛmá] ^{ZN} winkelier.

weno [wénõ] ^{BW} jawel; inderdaad; precies; juist, bravo; mooi zo; goed zo,
uitroep van bewondering of goedkeuring.

wensi [wénsi] ^{WW} wensen. | wensi gadu .

wenti [wénti] ^{ZN} soort watergeest. »: gadu

wentye [wéntye] ^{ZN} jongedame.

wenwen [wěnwěŋ] ^{ZN} vlieg.

wenwenkaka [wěnwěnkaka] ^{ZN} vliegeneitjes.

weti₁ [wéti] 1^{BN} wit; blank. HYP0: wetiwoyo; HYP0: wetibuba; HYP0: weti faaan. 2^{WW} witten; wit maken.

weti₂ [wéti] ZN wet.

wetiayon ZN knoflook.

wetibaka [wétíbáka] ZN kruidachtige plant.

wetibakapindyauwii [wétíbákápíndyáúwíi] ZN kruidachtige plant. HYP0: bakapindyauwii. »: bebakapindyapau

wetibese [wétíbése] ZN soort kikker.

wetibuba [wétíúbá] ZN bleekgezicht; blanke; persoon met een lichte huidskleur. SYN: bakaa; HYP0: weti.

wetidaan [wétidāñ] ZN jenever.

wetifisi [wétífisi] ZN soort vis.

wetifou [wétífóu] ZN zilverreiger; soort vogel met lange poten en wit verenkleed.

wetifutu [wétífútu] ZN eedaflegging; eedafneming. † di wetifutu u dee kabiteni de beëdiging van de dorsphoofden.

wetigadu [wétígádu] ZN albino.

wetihedi [wétíhédi] BN grijsharig. † di wetihedi womi de grijsharige man. SYN: wetiuwii.

wetikumalu [wétíkúmálu] ZN soort vis.

wetima [wetimá] ZN persoon met een lichte huidskleur. ANT: baakama.

wetitinde [wétítínde] ZN soort vogel.

wetiuwii [wétíúwíi] 1^{BN} grijsharig. 2^{ZN} grijze haren. SYN: wetihedi

wetiweti₁ [wetiwéti] ZN haarroos.

wetiweti₂ [wétíwéti] 1^{BN} naturel; puur; droog; bloot; zuiver; sec; zonder hetgeen erbij hoort. † nyanya wetiweti zonder vlees of groente. SYN: kaalikaali. 2^{ZN} eiwit.

wetiwoyo [wétíwóyo] BN wit; licht van kleur. HYP0: weti.

wi [wí] PERS VNW beklemtoonde vorm 1e persoon meervoud. † wi abi di taki dit is onze zaak; wi na wi wij onder elkaar. »: uu

wiki [wíki] ZN week. † te wiki tapa als de week ten einde loopt.

wili [wíli] ^{ZN} wiel.

win [wín] ^{ZN} wijn.

wini [wíni] **1** ^{WW} winnen. ^{ANT:} **lasi**. **2** ^{ZN} winst; belang; waarde.

winima ^{ZN} winnaar.

winiwini [wíníwíni] ^{IDEO} klanknabootsing voor fijne stralen of regendruppels. | tyuba ta maani winiwini het motregent.

winsi [wínsi] ^{VW} al. | winsi an hanse ... al is het niet mooi

..... ^{SYN:} **aluasi**; »: **awinsi**

winsifa [wínsifa] **1** ^{VW} alhoewel; ondanks; al. | winsifa a piki ... al is hij klein ..., hoewel hij klein is .... **2** ^{BN} beslist; onvermijdelijk; onafwendbaar; resoluut; stellig; vastberaden; vastbesloten; al met al; hoe dan ook; in elk/ieder geval. ^{SYN:} **hiifa**. ^{SYN:} **fa**

wipi [wípi; húpi; úpi] **1** ^{WW} zwepen; geselen. **2** ^{ZN} zweep; gesel. »: **hupi**

wisi [wísi] ^{ZN} **1** beheksen. ^{SYN:} **bonu**. **2** ^{ZN} voodoo; zwarte magie;

duivelsstreek. | du ku du na wisi kwaad met kwaad vergelden is geen duivelsstreek, rechtvaardiging van een wraakactie.

wisima [wísima] ^{ZN} zwarte magiër.

wisiwasi [wisiwási] ^{BN} **1** waardeloos; nutteloos; onhandig; slecht; zinloos;

onbenullig. | wisiwasi sondi . ^{HYPO:} **du wisiwasi**. **2** ^{ZN} onverstandig; dom;

onwijs; onbezonnen; ondoordacht; idioot; dwaas; debiel; zot. ^{SYN:} **soso**

wisiwasima [wisiwásima] ^{ZN} dwaas; lummel; loser; prutser. ^{SYN:} **sosoma**

wo [wɔ] ^{XX} losraken.

wobo [wóbo] ^{ZN} Zie: **obo**.

wodi [wógi] ^{ZN} Zie: **odi**.

wodu [wódu; ɔ́du] ^{ZN} **1** spreuk. **2** beeldspraak. | koti wodu . »: **odu**

wogi [wógi] ^{ZN} Zie: **hogi**.

wokowoko [wókówɔkɔ] ^{BN} moeiteloos; gemakkelijk; op vlotte wijze. | du

wansondi wokowoko iets moeiteloos doen. ^{ANT:} **naanaa**.

wolo [woló; oló] ^{ZN} schreeuw. | bai (kai) wolo een kreet slaken; logologo

wolo een felle kreet; wolo ta piki er klinkt een gil. »: **olo**

wolon [wolón; olón] ^{ZN} worm.

woluku [wólúku] ZN **wolk**.

womi [wómi; ómi] ZN **man; vent; kerel; aanspreekvorm voor vriend; uiting van verbazing**. | **haika e, womi**1 **luister, vriend!**. ANT: **muyee**. »: **omi**

womibata [wómíbáta] ZN **betoverend kruidenmengsel**.

womigania [wómígánía] ZN **haan**.

womikamia [wómíkámíã] ZN **penis; geslachtsorgaan van de man**.

womimau [wómímáú] ZN **borstslag; wijze van beweging die men toepast bij het zwemmen**. | **naki womimau** .

womimii [wómímíi] ZN **jongen**.

wominenge [wómínéngɛ] ZN **manspersoon**.

womipasi [wómípási] ZN **pad waar alleen mannen mogen lopen**. ANT: **muyee****pasi**.

woo [woó] AFK **we zullen**. | **woo heepi i we zullen je helpen**. Zie

ook: **u**; **fuu**; **waabi**. »: **u o**

wooko [woóko] 1^{WW} **(be)werken; arbeiden; functioneren; fungeren; opereren; draaien; het doen**. | **de wooko wansembe hij is geopereerd; wooko goun veldwerk verrichten (verwijderen van onkruid, bladeren, takken etc.); wooko a sonu nya a koto ; de wooko di muyee a hatiwosu de vrouw is in het ziekenhuis geopereerd**. SYN: **opalasi**. 2^{ZN} **werk; arbeid; karwei; job; klus**. SYN: **dyobu**.

wookodaka [woókódáka] ZN **werkdag**.

wookokamia [woókókámíã] ZN **werkplaats**.

wookolai [woókólái] ZN **werktuig; gereedschap**. HYPE: **lai**.

wookoma [wookomá] ZN **werker; arbeider**.

wookomakandi [woókomakáñdi] ZN **samenwerking; coöperatie**.

wookope [wookopé] ZN **werkplaats**.

woolo [wooló] IDEO **uitroep van smart, pijn, schrik of verrassing**.

woon [wõón] AFK **jullie zullen**. | **woon duumi aki jullie zullie hier slapen**. Zie

ook: **unu**. »: **unu o**; »: **un**

wooo, [wooo] IDEO **klanknabootsing voor wanhoop, verwondering, verbazing, afschuw**. | **bai wooo juichen**.

wooo₂ [wɔɔɔ] IDEO 1klanknabootsing voor huilende, lawaaijerige; juichende, joelende massa. | de ta kee woou ze huilen massaal; de ta bai woou ze jubelen. 2klanknabootsing voor grenzend aan; uitstrekkend tot. | di goun kai a lio woou de akker strekt uit tot de rivier.

wosu [wósu; ósu] ZN huis; thuis; woning; verblijf; onderdak; nest. | a wosu thuis/ naar huis; a wosu dendu in huis; hoi wosu aan huis gebonden zijn; doti wosu kleincocon waarin sommige insecten eitjes leggen; da wansembe wosu iemand onderdak bieden. HYPO: honiwosu; wasiwasiwosu; adyainsiwosu. »: osu

wosudendu [wósúdéndu] ZN 1binnenshuis. | a wosudendu binnenshuis. ANT: doou. 2(groot)familie; huishouding. | wan wosudendu een grootfamilie, gezin, huishouding.

wosudendumii ZN bloedverwant in de vrouwelijke lijn. ANT: palipalimii.

wosunobu [wósúnóbu] ZN huisnummer.

woto [wóto; óto] ZN 1verhaal; conversatie; gesprek. | da woto ku wansembe met iemand babbelen; da wansembe wan woto aan iemand een verhaal vertellen; da soso woto flauwe grappen vertellen; da suti woto leuke moppen vertellen. Zie ook: oto₂. 2ander; eerstvolgend; volgend. HYPO: da woto; »: oto₂.

woutu, [wóútu] ZN Zie: woutu₂.

woutu, [wóútu] ZN woord. »: woutu,

woutubuku [wóútúbúku] ZN woordenboek.

woyo [wóyo; óyo] ZN 1oog; korrel; textuur; patroon; samenstelling; dessin; tekening; structuur van een laag of massa; enkel. | woyo feen booko hij is blind; woyo feen dungu hij is slechtziend; na wan woyo/kodo/wei sondi helemaal niets; feki woyo zijn tranen afvegen. 2kiem; dief; knop van een plant; spruit. | booko woyo spruiten. 3enkel. HYPO: wanwoyo. »: oyo

woyobaaku [wóyóbááku] ZN oogholte.

woyobasu [wóyóbásu] ZN jukbeen; onderste rand van de oogkas.

woyokaka [wóyokaka] ZN tot korstjes opdrogende afscheiding aan de oogleden.

woyokokoo [wóyókókóo] ZN ooglid.

woyokokoopuuma [wóyókókóópúuma] ZN wenkbrauw. HYPE: **puuma**.

woyoliba [wóyólíba] ZN wenkbrauw; de bovenrand van de oogkas.

woyolibapuuma [wóyólíbápúuma] ZN wenkbrauw. HYPE: **puuma**.

woyomii [wóyómíi] ZN pupil.

woyopuuma [wóyópúuma] ZN ooghaar; wimper. HYPE: **puuma**.

woyosii [wóyósíi] ZN oogbol.

woyowata [wóyówáta] ZN traan. »: **keewoyowata**

woyowoyo [woyowóyo] ZN markt.

Y y

ya [yá] 1_{VNW} jij/je/u niet; 2e persoon enkelvoud negatief. | **ya duumi** je hebt niet geslapen; **ya kaba** je/u bent niet klaar. ANT: **i**; ANT: **yu**; »: **i an**; »: **yu an**; Zie ook: **i ya**; »: **an**. 2_{IDEO} ja; oké; uitdrukking van bevestiging. | **ya**, so a taki tuu ja, dat heeft hij inderdaad gezegd. SYN: **aai**; »: **yaahai**.

yaa, [yaa] _{WW} strooien.

yaa, [yáa] ZN jaar; leeftijd; ouderdom. | **unmeni yaa yaabi?** hoe oud ben je?; di yaa de dat jaar; di yaa pasa de afgelopen jaar; di yaa hopo aki/ di yaa aki dit jaar; di yaa o hopo de het komend jaar; **unmeni yaa a tapa?** hoe oud is hij geworden?; **yaa feen an** dou hij heeft niet de vereiste leeftijd; **sabi yaa** u wansembe/wansondi de leeftijd/ouderdom van iemand/iets weten; **abi diwan yaa** dezelfde leeftijd/ouderdom hebben. HYPE: **otoyaa**.

yaa, [yáá] AFK Zie: **ya abi**.

yaa, [yaá] AFK Zie: **yaabi**.

yaaa [yaaa] _{IDEO} klanknabootsing voor prikkelen, bakken of strooien.

yaabi, [yáábi; yáá] AFK Zie: **ya abi**.

yaabi, [yaábi; yaá] AFK **je hebt**. | **yaabi wan muyee** kaa je hebt al een **VROUW**. HYPE: **yu**. »: **yu abi**; »: **yaa**.

yaahai [yáahái] IDEO oké; ja; uitdrukking van bevestiging, berusting of toegeving. SYN: **aai baa**; Zie ook: **ya**.

yaaku [yaakú] ZN gifmier. SYN: **langahansi**

yabi [yabí; yabíí] 1_{WW} openen; openstellen; opendoen; ontgrendelen; ontsluiten; ontmantelen. | **yabi wan doo/wenke** een deur/winkel openen; **yabi wan masini** een machine ontmantelen. ANT: **sooto**; ANT: **kaampi**; ANT: **tapa**. 2_{WW} spreiden; uitrollen; openvouwen; ontvouwen; uitvouwen; uithangen. | **yabi koosulai a sonu** het wasgoed in de zon uithangen. ANT: **doba**. 3_{WW} aanbreken (beginnen). | **daka/didia yabi** de dag breekt aan. ANT: **tapa**. 4_{BN} open; wagenwijd; onbedekt; geopend; toegankelijk; niet gesloten; niet dichtgemaakt. | **yabi a wanse halfopen**. ANT: **sooto**; ANT: **tapa**; HYPO: **yabi booo**.

yai [yái] ZN nieuwjaar(sdag); nieuwjaarsfeest. | **na un daka yai ta kai?** op welke dag valt het nieuwjaar?.

yaibuka [yáíbúka] ZN najaar.

yaifi ZN soort boom, gebruikt als timmerhout.

yailiba [yáílíba] ZN januari.

yaimbo [yaímbo] ZN jagerstas. »: **waimbo**

yaka [yáka] WW weggagen; verjagen; (ver)bannen; uitdrijven.

yakayaka [yakayaka] ZN vin.

yam [yám] AFK je moet niet. | **yam buli** je moet niet bewegen. Zie: **ya musu**.

yangayanga [yángáyānga] ZN soort vis.

yapiyapi [yapiyápi] ZN aap. SYN: **kesikesi**.

yapo [yapó] ZN jurk.

yasa [yasá] WW 1roosteren. 2roosten. 3poffen; in de as verhitten. | **yasa a gounfaya** poffen.

yasamakalua [yasámakaluwá] ZN Zie: **ayasamakalua**.

yasi [yási] ZN 1jas. | **yasikokoo** huidschilfers. 2soort huidziekte.

yasikokoo [yásíkókóo] ZN huidschilfers.

yau [yau] IDEO klanknabootsing voor besprenkelen; met druppels strooien.

Yauyau [yáúyau] ZN dorp tussen Kaayapaati en Lesipaansi.

Yauyau Dan ZN

yayo [yayó] 1^{WW} hoereren; rondneuken. SYN: **motyo**. 2^{BN} zedeloos;
losbandig. SYN: **motyo**.

yayolibi [yayólíbi] ZN losbandigheid; zedeloosheid. SYN: **motyolibi**

yee [yéé] IDEO 1informele manier om aan te geven dat men aanwezig is. Zie
ook: **abii**. 2wat; ja; uitdrukking van verwondering of verbazing.

yeepi [yéépi] WW Zie: **heepi**.

yeeye [yéeyé] ZN 1schaduw; silhouet; schaduwgestalte. 2geest; spook; schim;
geestverschijning; rondwarende geest van een overledene. SYN: **somba**

yefolou [yefólú] ZN schooljuf.

yei [yéi] WW horen.

yeke [yéké] IDEO klanknabootsing voor rafelig, franjeachtig.

yekeyeke [yékéyéké] ZN 1rafel. 2vin.

yembe [yémbé] ZN (was)teil.

yenge [yéngé] IDEO klanknabootsing voor glinsteren. | sende yengee .

yengenyenge [yéngéyéngé] xx glinsterend.

yesi [yési] ZN 1oor. | yesi feen booko hij is
doof. 2greep. 3weerhaak. 4uitsteeksel.

yesibaaku [yésíbááku] ZN oorgat.

yeside [yéside] BW Zie: **eside**.

yesigoni [yésigóni] ZN ouderwets geweer.

yesikaka [yésikaka] ZN oorsmeer.

yesikokoo [yésíkókóo] ZN oorschelp.

Yesosi [yésoí] ZN Jezus. | Masa Yesosi de Here Jezus.

yeti [yéti] xx Zie: **eti**.

yetiseei [yé-tí-sé-éi] BW Zie: **letiseei**.

yewa [yéwá] ZN 1hoop (stapel). 2altaar.

yo [yɔ] WW smelten; ontdooien; oplossen; eroderen. | yo satu ku suki
mokisi zout en suiker samensmelten. SYN: **lulu**,

yodume [yɔdúme] ZN tarantula; soort spin.

yoi [yóii] IDEO klanknabootsing voor kou, koelte, frisheid; een lage temperatuur hebben. ANT: **heii**; HYPO: **koto yoi**.

yoisiti [yóísítí] XX juist.

yoko [yókɔ] WW 1wurgen; beklemmen. | **yoko** wansembe iemand in een wurggreep houden. HYPO: **yoko kii**. 2haken. HYPO: **yoko futu**; **yoko mau**.

yongoo [yǒngɔɔ] ZN kruidachtige plant, met bedwelmende werking.

yoo [yoo; yóó] AFK je/jij zal; je/jij moet. | **yoo go duumi** je gaat slapen; **yoo paka** je zal betalen, jij moet betalen. HYPE: **yu**; HYPE: **i**; Zie ook: **i yoo**. »: **yu o**; »: **i o**

yoohei [yoohéi] XX kreet waarmee een groep mensen gelijktijdig aan een zware last trekt.

yooka [yoóka] ZN spook; geestverschijning.

yookakanduu [yoókákándúu] ZN seksueel overdraagbare ziekte; aids. HYPO: **gaanyooka kanduu**.

yooo [yɔɔɔ] IDEO klanknabootsing voor bakken, stromen, neerhangen, sluike, slap. HYPO: **yooouwii**.

yooouwii [yɔɔɔuwíi] BN 1sluikharig. ANT: **taangauwii**; HYPE: **yooo**. 2sluikhaar.

yu [yu; yú] PERS VNW 1jouw; uw; jij; jou; je; beklemtoonde vorm van 2e persoon enkelvoud (om nadrukkelijk onderscheid te maken met anderen). | **yu tata dide** dat is jouw vader; **yu da fosumii** jij bent de eerstgeborene; **yu musu paka** jij moet betalen. HYPO: **i yoo**; »: **i**. 2je; u; 2e persoon enkelvoud. ANT: **ya**; HYPO: **yaabi**; **yoo**.

yuseei [yúsééi] PERS VNW jezelf; jij zelf. »: **iseei**

yu [yúu] 1WW huren. | **yu wansondi a wansembe** iets huren van iemand; **yu wansembe wansondi** iets huren aan iemand. 2ZN tijd(perk); uur; periode; seizoen; moment; ogenblik. | **dou a yuu** op tijd aankomen; **fo yuu vier uur**; **a di yuu de** op dat moment, in/rond die tijd. SYN: **ten**.

yuuten [yúútēŋ] ZN periode; tijdsverloop; poos; omstreeks; omtrent; rond; deel van de tijd. | **a di yuuten de** op dat moment. »: **pisiten**

yuuwosu [yuuwósu] ZN huurhuis.

Z z

zaaa [zaaa] IDEO »: **zalala**

zadu [zadú] ZN soort vis.

zaiin, [záĩĩŋ] IDEO klanknaboetsing voor zweven; springen; vliegen; door de lucht voortbewegen. | **dyombo zaiin** een grote sprong maken. »: **zauun**; »: **dyombo**

zaiin, [záĩĩŋ] IDEO klanknaboetsing voor prikkelen; tintelen; borrelen; bubbelen; bruisen; scherpriekend of tintelig.

zaiko [zaikó] ZN soort peulvrucht.

zala [zala; zalai; zalau] IDEO klanknaboetsing voor doorboren, steken, priemen, spiesen etc. »: **zalai**; »: **zalau**

zalai [zalai] IDEO Zie: **zala**.

zalala [zalala] IDEO klanknaboetsing voor voorbijschieten. Zie: **zaaa**.

zalau [zalau] IDEO Zie: **zala**.

zame [záme] xx om aan te geven dat iets nooit zal gebeuren of goedkeuring zal krijgen.

zaun [záũŋ] ZN olifant.

zauun [záũũŋ] IDEO Zie: **zaiin**.

ze, [zɛ] xx lang en afhankelijk. | **ze koosu** .

ze, [zé] ZN zee.

zebandya [zébāndya] ZN kust; strand. SYN: **zebuka**

zeboto [zébóto] ZN schip.

zebuka [zébúka] ZN kust; strand. SYN: **zebandya**; HYPE: **buka**.

zefisi [zéfisi] ZN zeevis.

zei [zéi; zéi] ZN zeil. HYP0: **gaanzei**; **zeiboto**.

zeiboto [zéíbóto] ZN zeilboot. HYPE: **zei**.

zeii [zeiii] IDEO klanknaboetsing voor lang en afhankelijk.

zekani [zékáni] ZN jerrycan. »: **zenkani**

zengee [zẽngɛɛ] IDEO klanknaboetsing voor zwaar of zwaaiend hangen, bungelen. | **hengi zengeee bungelen**.

zengeni [zẽngéni] WW schommelen.

zenkani [zẽnkáni] ZN Zie: **zekani**.

zentete [zɛ́ntete] ^{ZN} soort boom(vrucht), timmerhout.

zenwan [zɛ́nwāŋ] ^{ZN} Zie: **zewan**.

zewan [zɛ́wāŋ; zɛ́nwāŋ] ^{ZN} klier. | zewan ta hai wansembe hij heeft een opgezette klier. »: **zenwan**

zewata [zɛ́wáta] ^{ZN} zeewater.

ziaan [zĩããŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor strak trekken, aantrekken of uitrekken. ^{HYPO}: **hai ziaan**. »: **zuwaan**

zigizigiko [zigizigikó] ^{ZN} muskietenlarve.

zin [zĩŋ] ^{WW} drukken; deuken; persen.

zoiin [zõĩĩŋ] ^{IDEO} klanknabootsing voor rumoerig; luidruchtige; juichende, joelende, lawaaierige menigte. | de ta bai zoiin massaal lawaai maken, juichen. ^{HYPO}: **bai zoiin**

zondu [zṍndu] ^{ZN} zonde; kwaad; zwakheid; ondeugd; morele slechtheid. »: **zonu**

zonka [zṍnká] ^{ZN} houtskool.

zonu [zṍnu] ^{ZN} Zie: **zondu**.

zounfaya [zõũnfáya] ^{ZN} gaslantaarn.

zouzou [zõuzõu] ^{IDEO} klanknabootsing voor bijten.

zowawa [zowáwa] ^{ZN} Zie: **azowawa**.

zugulu [zugúlu] ^{WW} 1schurken; met het lichaam tegen iets aan schuren. 2neuken. | zugulu wan muyee seks hebben met.

zuguu [zugúu] ^{xx} donker. | mundu zuguu het is bewolkt.

zunta [zũntá] ^{WW} 1verzamelen; vergaren; bijeenkomen. | zunta a wankamia zich ergens verzamelen. 2opperren; opstoken. | zunta faya het vuur opporen. 3opstapelen. | zunta fayavuur maken, opporren.

zuntu [zũntu] 1^{BW} dichtbij; nabij; nabijgelegen. ^{ANT}: **longi**. 2^{WW} naderen; dichterbij komen. | ta zuntu ku wankamia een plek naderen.

zuuu [zuuu] ^{IDEO} 1klanknabootsing voor donker; ingetogen; changrijnig of boos kijken. | luku wansembe zuuu iemand boos aankijken. 2klanknabootsing voor steken; onderdompelen.

zuwaan [zuwããŋ] ^{IDEO} Zie: **ziaan**.